

AS

346

В447 ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

V.18

СРПСКИ ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ ЗБОРНИК
SRPSKI

DIJALEKTOLOŠKI ZBORNIK

КЊИГА XVIII

Уредник

Академик МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ,
директор Института за српскохрватски језик

РАСПРАВЕ И ГРАЂА

THE UNIVERSITY
OF MICHIGAN
NOV 23 1970

LIBRA

БЕОГРАД
1969.

ИГРУТИН СТЕВОВИЋ

ШУМАДИЈСКИ ГОВОР У ГРУЖИ
С ОСОБИТИМ ОСВРТОМ НА АКЦЕНТЕ

Примљено на седници Научног већа Института за српскохрватски језик 15. IV
1969. године, и решено да се штампа у Српском дијалектолошком зборнику.

СА Д Р Ж А Ј

	стрaнa
Литература	407

У В О Д

Претходна напомена	409
Дијалекатска припадност и територија	411
Гружанска јекавштина	413
Кратки узлазни акценат	419
Датив — локатив јединице на <i>-им</i>	424
Постанак шумадијског говора	429

Г Л А С О В И

Алтернација <i>o/e</i> у наставцима	448
Сажимање вокала	451
Елизије	452
Глас <i>j</i> у интервокалском положају	452
Глас <i>v</i> у интервокалској позицији	454
Сугласник <i>x</i>	454
Упрошћавање сугласничких група	455
Асимилација и дисимилација	456
Презент глагола типа <i>бискайти</i>	456
Стање промене <i>Л > О</i>	456
Сугласник <i>ф</i>	457

М О Р Ф О Л О Г И Ј А

а) Именице

Мушка имена	458
Мушка имена од мила	458
Акцент презимена	458
Женска имена	458
Надимци	459
Промена имена сродства	459
Мушка имена типа <i>Раде</i>	459
Вокатив именица на <i>-ар</i>	459
Генитив множине именица типа <i>црв</i>	459
Генитив множине <i>гвѣди</i>	460
Генитив множине од <i>око, ухо, њрса, ушта</i>	460
Промена и број именица типа <i>шелад</i>	460
Промена именица типа <i>баба, мајка</i> и сл.	460
Вокатив женских имена типа <i>Милица</i>	461
Присвојни придев именица типа <i>Милица</i>	461
Вокатив јединице именица типа <i>судија</i>	461
Промена и род именица типа <i>комунист</i>	461
Вокатив јд. именица типа <i>кукавица</i>	461
Дат.-лок. јд. именица ж. р. с основом на <i>к, г, х</i>	461
Генитив множине именица типа <i>гривна</i>	461

Именице ж. р. на -а у бројној конструкцији	462
Наставак -ић (чић) за патрониме	462
Облици именица <i>јосић, јосао, госић</i>	463
Инстр. јд. именица 4-те врсте на -ом	463

б) Придеви

Промена придева	463
Промена присвојних придева	464
Промена описних придева	465
Именичка промена код придева	467
Покретни вокали код придева	467
Компаратив	468
Суперлатив	468
Девербативни придеви типа <i>шиваћи</i>	468
Придеви <i>мушки</i> и <i>женски</i>	468
Придев <i>божи</i>	469

ц) Заменице

Датив-локатив <i>мене, тебе, себе</i>	469
Енклитике <i>ви</i> и <i>ве</i> од зам. <i>ви</i>	469
Употреба заменица <i>иша</i> и <i>ишо</i>	469
Употреба повратних заменица <i>себе, се</i> и <i>свој</i>	471
Облици и акценти заменица <i>сав, сва, сво (све)</i>	471
Повратне заменице <i>исти</i> и <i>сам</i>	472
Заменице <i>то, оно, све</i> и <i>себе</i> као појачане речце	474
Транспозиција говорних лица	474

д) Глаголи

Облици презента глагола <i>бити</i> и <i>хити</i>	475
Глагол <i>јушићии-јушићим</i> м. <i>јусићии-јусићим</i>	476
Глаголи са облицима по 3-ој и 1-ој врсти	476
Облици 3 л. мн. типа <i>сечу</i>	477
Облици помоћног глагола у потенцијалу	477
Сложени глаголи од <i>неси</i> у трпном придеву	477
Облици прилога садашњег типа <i>давајући</i>	477
Глаголи стања типа <i>остарии</i>	477
Облици глагола <i>врети</i> и <i>зрети</i>	477
Глаголи <i>врћи, мрети</i> и сл.	477
Глаголи типа <i>бискаии-бишићем</i>	480
Презент од <i>даи</i> и <i>знаи</i>	480
Глаголи типа <i>легаи-лежем</i>	480
Акцент прилога садашњег типа <i>седећи</i>	481
Облици глагола <i>изићи, сјајати, дујсти, црсти, сјасати, мусти, јасати, шкати, бежати, жахати</i> и др.	482
Аорист	482
Имперфекат	486

СИНТАКСА

Номинатив апозитивни	489
Номинатив м. генитива објекта	489
Номинатив објекта у медио-пасиву	489
Номинатив у егзистенцијалним реченицама	491
Глагол <i>шребати</i>	491
Генитив фамилије	491
Словенски генитив	492
Генитив игре	492
Аблативни генитив	492
Адјоминални генитив <i>од + генитив</i>	493
Генитив порекла <i>од + генитив</i>	494
Генитив времена	494

Предлог <i>код</i> са генитивом	494
Синтагме <i>у + генитив</i>	495
Временски <i>за + генитив</i>	495
Неки сложени предлози	495
Генитив субјекта у ингресивној конструкцији	496
Екскламативни генитив	496
Датив логичког субјекта	496
Посесивни датив	497
Финални <i>на + акузатив</i>	497
Прилози <i>где и куда</i>	497
Инструментал	497
Безличне реченице (типолошки)	500
Неки најобичнији примери хипотаксе	501
Модалне сложене реченице	501
Неки лексици	502

АКЦЕНАТСКИ СИСТЕМ ГОВОРА ГРУЖЕ

I. <i>Акцентни именица</i>	
Акцент именица женског рода на <i>-а</i>	508
Акцент именица мушког рода	538
Акцент именица средњег рода	562
Акцент именица ж. р. на сугласник	578
Акцент имена мушких особа	583
II. <i>Акцентни њридева</i>	584
III. <i>Акцентни заменица</i>	600
IV. <i>Акцентни бројева</i>	605
V. <i>Акцентни њрилога</i>	607
VI. <i>Акцентни глагола</i>	608

У сїомен мојој мајци
Викторији-Вийи Сїевошић

ЛИТЕРАТУРА

1. Белић А., Акценатске студије I Београд 1914.
2. Белић А., Диалектологическа карта сербскога језика. Скуб. 1905.
3. Белић А., О српским или хрватским дијалектима. Глас САН, књ. 78 (1908).
4. Белић А., Штокавски дијалекат. Народна енциклопедија IV (1929) Ст. Станојевића.
5. Белић А., Периодизација српскохрватског језика. ЈФ XXIII (1958).
6. Белић А., Из новије акцентуације. НЈ II (1951).
7. Вуковић Ј., Акценат Пиве и Дробњака. СДЗБ X (1940).
8. Вушовић Д., Дијалекат источне Херцеговине. СДЗБ III (1927).
9. Даничић Ђ., Српски акценти. Београд 1925.
10. Ђорђевић П., Einiges über die Kano-Mundart im Königreiche Serbien, Archiv XVI (1894).
11. Ивић П., О говору галипольских Срба, СДЗБ XII (1957).
12. Ивић П., О неким проблемима историјске дијалектологије. ЈФ XXI (1956).
13. Ивић П., Дијалектологија српскохрватског језика. Нови Сад 1956.
14. Ившић Стј., Данашњи посавски говор. Рад ЈАЗУ, књ. 196 и 197. (1913).
15. Милићевић М., Кнежевина Србија. Београд 1876.
16. Московљевић М., Акценатски систем поцерског говора. Београд 1928.
17. Николић Б., Сремски говор. СДЗБ XIV (1964).
18. Николић Б., Акценти личних заменица. ЈФ XXIII (1958).
19. Павић А., Студије о хрватском акценту. Рад ЈАЗУ, књ. 59 (1881).
20. Решетар М., Die serbocroatische Betonung südwestlicher Mundarten. Wien 1900.
21. Решетар М., Der Stokavische Dialekt. Wien 1907.
22. Ружићић Г., Акценатски систем плеваљског говора. СДЗБ III (1927).
23. Стевановић М., Систем акцентуације у пиперском говору. СДЗБ X (1940).
24. Стевановић М., Неки акценатски дублети. НЈ III (1952).
25. Стевановић М., О данашњем акценту аориста. НЈ V (1953).
26. Стевановић М., Акценат трпног придева. НЈ VI (1954).
27. Стевовић И., Један особит акценат придева код Вука, Даничића и у народним говорима. ЈФ XXVI (1964).
28. Стојановић Љ., Dialektologische Miscellen aus der Gegend von Vrnici im Krusévacer Kreise (in Serbien). Archiv XXV (1903).
29. Драгић М., Груза. СЕЗБ XXI (1921).
30. Петровић П., Живот и обичаји народа у Грузи. СЕЗБ LVIII (1948).
31. Цвијић Ј., Метанастасичка кретања, њихови узроци и последице. СЕЗБ XXIV (1921).

Остала литература наводи се у тексту.

ПРЕТХОДНА НАПОМЕНА

Овај мој рад о говору Груже рађен је као опис родног дијалекта, а уз то као говора који не одступа много од књижевног језика. Оба ова момента условила су унеколико посебну обраду материјала у раду. Како се из овакве обраде можда не види увек аутентичност грађе, даћу овде читаоцу податке о томе како сам до грађе долазио.

Грамматичка грађа из фонетике, морфологије и синтаксе дата је мање-више у грамматичкој систематици — наравно само особености говора које су унеколико друкчије него што су у књижевном језику. Сваки податак узет је из живог говора људи (сељака) мојега родног села Борча. Проверавање и фиксирање грађе, податка који сам запазио и хтео да унесем у рад, вршио сам, и по више пута, у слободном неvezаном разговору с људима мештанима — тако што сам им наметао разговор о пословима њиховог свакодневног живота или разговор са темама где ћу у разговору чути речи или облике речи који су ми потребни. Ја сам тамо познат човек и пријатељ, земљак, често школски друг и рођак, па су разговор и говорна ситуација увек били у највећој мери природни и верни. Дакле, ја сам ишао за одређеним материјалом, одређеним грамматичким особеностима овог говора за које сам знао или сазнао да постоје, а онда сам их фиксирао у живом говору на терену. У уверењу сам да је то најкориснији посао кад се обрађује говор ове врсте.

Грађу о акцентима овога говора ја сам дуже времена скупљао, поредио с Даничићевим акцентима речи и облика речи и систематски обрађивао према сличностима и разликама — део по део. А кад сам приступио писању текста о акцентима, задржао сам доследно ред излагања грађе који је код Даничића: прво Даничићева грађа и обрада, а онда грађа из говора Груже и моја обрада. Акцентска грађа, као и грађа из грамматичког дела рада, проверавана је такође, сваки податак, у живом говору људи села Борча. Наравно, речи су провераване по формацијским типовима грађења речи, а често и појединачни примери речи и облика речи — већ према важности податка.

Писац

У В О Д

Говор Груже припада млађим говорима новоштокавског дијалекта — екавског типа. Он улази у састав шумадијско-сремског дијалекта, онај део његов у централној Србији који чини тзв. *шумадијски говор*. Овај говор има четвороакцентску систему, нову деклинацију и све друге црте млађих новоштокавских говора, и у томе се слаже са млађим јекавским говорима југозападне Србије, а на другој страни јасно се одваја од старијег екавског говора косовско-ресавског, који му је на истоку.

Говор Груже се простире на територији слива реке Груже који се протеже од огранака Рудника код Враћевшнице па на југ до Западне Мораве код Краљева. Затворен у грузанској котлини између Рудника, Котленика и Гледићких планина овај говор је најтипичнији у свом средишном делу где су села: Борач, Претоке, Бумбарово Брдо, Гунцати, Кнић, Рашковићи, Драгушица, Брњица, Забојница, Гривац, Опланићи, Топоница, Кусовац, Бечевица, Брстовац, Бело Поље и др.¹

Са источне стране грузанском говору је сусед левачки говор, веома типичан косовско-ресавски говор у Србији. Границу према левачком говору чине планински венци Гледићких планина, који су развође Груже и Лепенице. Кад се пређе Вучковачка коса, у грузанским селима према Крагујевцу већ се могу срести примери старије акцентуације *ћујрија*, *чардје*, *цијеле*, *волдв*, *вейрџв*, *крмџа* итд. Исто тако у горњој Грузи, чим се прођу Љуљаци на путу за Крагујевац већ у селу Барама², могу се чути стари акценти. Затим, на крајњем југу, где је грузанска котлина отворена према моравској долини, у неколико грузанских села осећа се утицај говора трстеничке Жупе и Левча.

На западу грузанског говора су руднички говори, који су у много чему исти са овим говором, осим што су у њима нешто чешћи јекавизми него у грузанском говору.

На северу грузански говор има свој природни наставак у говору подрудничких села Шумадије (Рамаћа, Чумић, Страгари, Топола и др.), а затим даље у Колубари и Качеру. На једном појасу кроз централну

¹ Пункт за испитивање овог говора служио ми је Борач, моје родно место.

² Исп. грузанску ругалицу Баранима: „*Пошџрај крмџчу у думџчу и њонџси омлајџчу, да млајџимо глогџње, да нарџнимо сејџње*“ (П. Петровић, Груза, СЕЗБ LVIII, 1948., 23.

Србију који се протеже од Западне Мораве код Краљева па иде на север до Саве код Обреновца — налази се шумадијски говор као најтипичнији у својој врсти и најкомпактнији у простирању. На овом појасу између старијих екавских и најмлађих јекавских говора — у подручним пределима — развио се један новији екавски говор који је представник најмлађих говора екавског типа новоштокавског дијалекта. У новијем свом развиту он иде паралелно с најмлађим јекавским говором Старог Влаха, на пример, а на другој страни тим новијим развиту јасно се одваја од косовско-ресавског левачког говора, као свог старијег брата.

Граница екавштине и јекавштине у Србији данас је знатно помакнута ка југозападу — више утицајем књижевног језика као језика школе, администрације и градова као центара просвете и културе. Први је М. Ђ. Милићевић повукао ову границу: „Дрина—Видојевица—побиље Цера и Влашића—Медведник—Маљен—Сувобор—Рудник — једном његовом косом водолеђом Груже и Лепенице — преко Мораве ка Чемернику и Голији“... (Кнежевина Србија, 1876, стр. 571). Ову границу је усвојио А. Белић, али је исправио Милићевића код границе грузанског говора, тако што га је припојио екавским говорима шумадијског типа (в. Диалектологическая карта 1905, стр. 27 и 44, затим приложеној карту). Та граница остаје и касније код А. Белића (в. Народна енциклопедија Ст. Станојевића IV, 1929, стр. 1072).³ Ова граница екавштине и јекавштине у Србији тачна је и реална само са историјске тачке гледишта и према стању ствари пре сто година. Уз то она је заснована на односу екавских и јекавских говора на терену, у њиховом природном положају као народних говора сеоског становништва. Превага екавштине и помицање њене границе данас далеко на југозапад није само знак снаге екавског говора као народног говора, већ је по среди и утицај књижевног језика, који смо горе поменули. Узимајући ово у обзир и „према својим личним проматрањима“ М. Московљевић је поставио овакву нову границу јекавштине у југозападној Србији: „Гучево — Борања — Јагодња — Соколске планине — Медведник — Повлен — вододелница Скрапежа и Каменице до Каблара и Овчара, где прелази Западно Мораву, па се опет хвата планинског била Јелица—Чемерно, а после иде Ибром“ (Прилози IX, 1929, стр. 112). Проф. М. Стевановић границу шумадијско-сремском поставља у југозападној Србији до Голије, Овчарско-кабларске клисуре, Рудника, Сувобора, Повлена, Маљена и Влашића и реком Јадром до Дрине, и каже да она „у западној Србији није потпуно одређена, јер има ијекавизама преко ње у шумадијским говорима, а и екавизама са ијекавске стране границе“ (Савремени српскохрватски језик, 1964, стр. 11). П. Ивић усваја Белићеву границу: Краљево—Ваљевске планине—Лозница (Дијалектологија с-хр. језика, 1956, стр. 66). Тачан одговор на ово питање моћи ће да се да кад се буду, после овог описа говора Груже, описали руд-

³ Мислим да је по среди непрецизна израда карата, кад код А. Белића у универзитетском уџбенику *Савремени српскохрватски језик I*, 1948, на приложеној карти између 24. и 25. стране, стоји да већи део говора Груже припада косовско-ресавском дијалекту. Али ова грешка је можда крива што исто налазимо и у уџбенику Брабел, Храсте, Живковић, *Грамајка* 1961. (в. приложеној карту).

нички и драгачевски говори, затим и ужички. Описи говора ових области треба да донесу и коначан и тачан одговор на питање о односу екавштине и јекавштине на овој територији Србије: и данас, а и историјски узето. Из овога треба да произађе и одговор на једно далекосежније питање, које се не тиче само ових говора већ целог шумадијско-сремског говора, а наиме: кад су се они развили у млађи новоштокавски говор и како су се развили, утицајем са стране или из сопствених средстава, природним развистком или услед пресељавања становништва — како се данас обично мисли.

Говор Груже несумњиво припада шумадијском говору, јер он има гласовне, морфолошке и акценатске особине као и шумадијски. Он има оне две карактеристичне црте шумадијског говора које други говору немају: а) наставак *-им* у дат. лок. јд. код заменица и придева м. и ср. рода и б) девијацију код ` акцента, који настаје преношењем " акцента с крајњег слога. Посебна карактеристика грузжанског говора, затим, јесу његови јекавизми. Ове три његове особине најпре ћемо описати. Тиме ћемо одредити и однос овог говора према суседним говорима: на западу према јекавском, на истоку према левачком, на северу према шумадијском.

Грузжанска јекавштина

Јекавштина у говору Груже данас представља чист анахронизам. Само особе старије генерације делимично говоре данас јекавски, чешиће у кући и на раду, а ређе на јавном месту. Млађа и средња генерација говори екавски.

Ова јекавштина код Грузжана јавља се разбијена и фрагментарна, а не као говор доследан у системи свих својих црта. При том она је у много чему друкчија од класичне јекавштине. Она се, прво, често чува у посебним речима само, које имају вредност термина, или у посебним сталним изразима. Затим, као што смо рекли, она није доследан фонетски систем. Но ипак, она није страна грузжанском уху. Од ране младости ја сам слушао јекавштину, а делимично и говорио њоме. Касније ја сам је увек поредио са класичном јекавштином коју сам слушао и изучавао, и оно што ћу овде забележити о њој мислим да је у највећој мери верно. Све категорије које овде доносим проверавао сам по више пута у свом родном месту Борчу. Ево главних особина грузжанске јекавштине.

1. Неке речи у јекавском лику имају вредност термина, јер се екавски лик не налази: нпр. *йриеклад*, *йриелог*, *йриесек*, *ййоц* и др., а таквим се осећају и ове: *йльва*, *гњэздо*, *б'аљега*, *жльэзда*, *жльб* — иако се може чути и *ил'ва*, *гнэздо*, *б'алега*, *жлэзда*, *жлб*.

Исто тако у обраћању се говори *Дйјэше!* или у сталном изразу *Е, моје дйјэше!*, а у слободној употреби биће *дэйе*, *дэйе*, *дэйеша*, *дэцо* и сл. Исп. *Дйјэше*, кокоши ти *йрйјэйшэ*.

2. Најглавнија и најизразитија црта грузжанске јекавштине јесте *айсолушна йревага* рефлекса дугог *ѵ*-та над кратким, јер је у многим

позицијама *je* (< *ǃ*) замењено са *e* у говору оних који говоре јекавски. Затим, дуго *ǃ* под узлазним акцентом има *дифтоничку* вредност и другачију акцентуацију него што је у класичној јекавштини. Ово су главне фонетске и акценатске особености дугог *ǃ-ша*:

а) Дуго *ǃ* у корену двосложних речи⁴ које у екавском лику имају / акценат, као што су *река, њесак, млеко, бело, бесан* и сл. — у гужанској јекавштини има вредност дифтонга *ие* са дугим узлазним акцентом на *и* које представља основу дифтонга: нпр, *ријека, биједа, свијећа, сјијена, цијена, мијена, сриједа, звиједа, вријежа; њијесак, њијевац, вијенац, сјејерак, слијепац, лјевак, дријенак, лјејак; млијко, дијеје, вријеме, цријиво, вријесло, глијешо; вриједан⁵, њијесан, њријезан, њријесан, бијесан, смјешан, ривдак; бијело, лјејо, лјењо, нијемо; сједа, блиједа, цијела; мријеши, снјејши, дријеши, вријећи; затим: на ријеци, у биједи, на сјијени, на цијени, о мијени, на звијезди, на вријежи; у њијеску, на вијенцу, у млијеку, у цријеву* итд.

б) У тросложним облицима ова интонација дифтонга се мења, тако што основни вокал у дифтонгу постаје *e*, па је оно сад носилац / акцента: *ријекама, свијећама, сјијенама, сјиријелама, цијенама, вријежама, звиједама, сриједама; вијенцима, слијецима, њијевцима; цријевима, глијецима; вриједнога, њријезнога, бијеснога, смјешинога, ријејкога* итд. Затим и испред дужине: *ријека̄, свијећа̄, сјијена̄, сјиријела̄* итд. *вриједно̄г, њријезно̄г* итд.

Најомена. Само двосложне речи са *њрǃ-*, које смо већ наводили горе под 1), ремете ову доследност интонацијског односа дифтонга у двосложним речима и дифтонга у тросложним речима, однос *ие* : *ије*: нпр. *њријелог, њријесек, њријеклад* које вреде као термини, а затим и остале, као: *њријејлеј, њријејлаз, њријејкор, њријејек, њријејмер, њријејиб, њријејвоз, њријејеш, њријејшћ, њријејшуй* итд.

в) Дуго *ǃ* у корену двосложних и једносложних речи које у екавском лику имају ^ акценат, као што су *сено, снег, леј,* итд. — у гужанској јекавштини има двосложну вредност *ие* са " акцентом на *и* а са дужином на *e* (Sic!): нпр. *сијено,⁶ њијесио, њијело, вок. дијеје; снјејг, бријег, цвијеј, цвијеће, свијеј, бријеси, цијеј, вијек, гријех, дријем, ријез, бијес, лијек, мијех, лјеј, зив; цијев, ријеч; сивд, блијед, лјеј, слијеј, нијам, бијел, лијењ. цијел* итд. Само: *дије, ије*.

г) У тросложним облицима ових речи, или тросложним од њих изведеним, добија се иста гласовна вредност као под б): дифтонг *ие* са ' акцентом на *e* (наравно ако у истом облику екавског лика има ' акценат):

нпр. *сијенима и сијена̄; бријесшови, вијекови, гријехови, дријемови, ријечима, ријеч; дријемаши, свијејши, блијејши, снјејши, циједши, слијејши, нијемши, бијелши, лјењши се, цијејши, вријејши, њријејши, дијемши, лијегши, зијејши, мијејши, мијешши, цијенши, цвијејши, њлијејши, риједши, њријејши* итд. И кад приме префикс, ови глаголи остају са овом интонацијом:

⁴ Број слогова се утврђује овде према екавском говору речи.

⁵ У говору Гуже је и *ниједан, ниједна* итд.

⁶ У овом говору *j* се губи у интервокалном положају ако је први вокал *и* (а даље о томе на одговарајућем месту).

нпр. *задри́емати*, *изли́ечити*, *оли́еити*, *оси́ећети*, *їобли́ећети*, *осни́ежстити*, *їроци́едити*, *осли́еити*, *осни́ежстити*, *їобли́еити*, *оли́еити се*, *їроци́едити*, *изври́ећати*, *заїври́еити*, *їоди́елити*, *їоли́егати*, *нази́евати се*, *їроми́енити*, *изми́енити*, *їроми́ешати*, *їреци́енити*, *оли́евити*, *ори́едити*, *оїври́еити*, *окли́евати*, *заїоди́евати*, *оби́едити* итд.

Ако у тросложном облику у екавском лику остаје $\hat{ }$ акценат, у јекавском лику је двосложно *ие*, као под в): нпр. *її́дсїтїма*, *її́лїма*. Иста вредност је ако у потоњем слогу дође дужина: *дри́емām*, *цї́едїм*, *цї́вїлїм*, *бї́лїм* итд., као под в).

У свим облицима, дакле, ако је на корену $\hat{ }$ акценат у екавском, у јекавском је *їѐ*: нпр. *цѐви* — *цїѐви*, *рѐчи* — *рїѐчи*, *дрѐмām*, *дрѐмāмо*, *дрѐмāше* — *дри́емām*, *дри́емāмо*, *дри́емāше*, *цѐдїм* — *цї́едїм*, *бѐлїм* — *бї́лїм*, *лѐњїм се* — *лї́ењїм се*, *цѐїām* — *цї́їїām*, *врѐћām* — *врї́ећām*, *їрѐїїм* — *їрї́еїїм*, *дѐлїм* — *дї́лїм*, *лѐжѐм* — *лї́ежѐм*, *зѐвām* — *зї́евām*, *мѐњām* — *мї́ењām*, *мѐшām* — *мї́ешām*, *їлѐвїм* — *їлї́евїм* итд.

д) Дуго *ѓ*, на послетку, у слогу после акцента има у гружанској јекавштини двосложну вредност *ие* (ј у овом положају се губи, као што смо рекли већ, и као што ћемо даље видети):

нпр. *їрдї́цїѐи*, *їрдсї́ек*, *ївї́ек*; *їдсли́ѐ*, *дбавдвї́ѐ*; *їри́езан*, *їрї́їовї́есан*, *дбї́есан*, *їдлї́ѐња*, *длї́ѐїљен*, *заслї́ѐїљен*, *дї́цїѐїљен*, *їцвї́ѐїљен*, *дцї́ѐћен*, *дї́їри́ежњен*, *їзлї́ечен*, *їврї́ећен*, *рāздї́ѐїљен*, *дкрї́ѐїљен*, *дї́лїѐвїљен*, *їрд-рї́ећен*, *дї́їри́ељен*; *їцвї́ѐїлїм*, *дцї́ѐдїм*, *дї́їри́езнїм* итд. *їцвї́ѐїлї*, *дцї́ѐдї*, *дї́їри́езнї се* итд. — где је дужина на *ѐ* вероватно из основних речи нпр. *вї́ек-ївї́ек*, *бї́еснї-дбї́есан*, *лї́ењ-їдлї́ѐња*, а код глагола према дугом акценту у инфинитивној основи: према *їцвї́ѐїлїи*, *їцвї́ѐїлїо*, *їцвї́ѐїлїсмо* и *їцвї́ѐїлїм*, *їцвї́ѐїљен*, *їцвї́ѐїлї* и сл.

Затим ови примери: *їми́ѐ*, *рāзї́ми́ѐ*; *нѐ смї́ѐ*; *дднї́ѐїи*, *їнї́ѐїи*, *дднї́ѐїи*; *їмрї́ѐїи*, *дврї́ѐїи* (тако са *її*), *ддрї́ѐїи*, *зāї́їри́ѐїи*, *нāї́їри́ѐїи*, *їрдсї́їри́ѐїи*, *сāї́їри́ѐїи*, *нāврї́ѐїи*, *сāзрї́ѐїи* и сл.

Ова одступања у изговору дугог *ѓ-їиā* у гружанској јекавштини — као и одступања у вредности кратког *ѓ-їиā*, што ћу одмах за овим показати — ја сам тумачио фактом повлачења овог изговора овде у овом периферном говору: јекавштина у повлачењу пред екавштином претрпела је извесне деформације у својим остацима и задобила овде извесне особине владајуће екавштине.

Тако примери под а) као што су *рї́ѐка*, *дї́ѐше*, *її́есак*, *їрї́езан*, *бї́ѐло*, *мрї́ѐїи* и сл. могли су настати, како у погледу стапања у један слог тако и у погледу ' акцената, према ликовима екавског изговора: *рѐка*, *дѐше*, *їѐсак*, *їрѐзан*, *бѐло*, *мрѐїи* и сл.

Примери под б) као што су *рї́ѐкама*, *вї́енцима*, *црї́ѐвїма*, *врї́еднѓа* и сл. наслађали су се на екавске ликове са ' акцентом на *ѐ* које је непосредно испред наставка: *рѐкама*, *вѐнцима*, *црѐвїма*, *врѐднѓа*, са кога се (са наставка) пренео овај акценат, док је у суседном левачком био на наставку: *рѐкāма*, *вѐнцима*, *црѐвїма*, *врѐднѓа*, што је могло подупирати позицију овог акцената.

Примери под в) као што су *сиѣно*, *сниѣг*, *сиѣд* и сл. стојећи према екавским ликовима *снег*, *сѣно*, *сѣд* и сл. одржавали су своју двосложност захваљујући изразитој дужини [^] акцента у екавском лику оваквих речи.

Друго, иако је Решетар упозоравао на факат одржавања разлике између аутентичног *ије* и јекавског *ије* < *ѣ*, тако да се никад не може чути *лиѣмо*, *биѣмо*, *иѣмо* место *лијѣмо*, *бијѣмо*, *ијјѣмо* (Archiv XIII, S. 593), — ипак је, на другој страни, очигледно да су управо овакви глаголи са акцентованом аутентичном групом *ије* — нпр. *лијѣмо*, *бијѣмо*, *ијјѣмо* могли утицати на гласовни развитак и акцентско-интонацијску вредност групе *-ѣје* — код глагола исте врсте, као што су нпр. *вијѣмо*, *зријѣмо*, *сијѣмо* — иако су ове гласовне групе другог порекла. Гласовне прилике развитака *ѣ-ѣа* у последњим примерима представљају, мислим, најстабилнију — *ијѣ* — групу у јекавштини, јер имају на себи акценат и дужину. Овакви примери се чувају у Грузији усред екавштине и не осећају се као јекавски. Зато ја мислим да су овакви примери јако подржавали двосложну вредност јата у примерима типа *сиѣно* (*сијѣно*), *сниѣг* (*снијѣг*), *сиѣд* (*сијѣд*), *блиѣд* (*блијѣд*) итд. — са истом гласовном, акцентском и интонацијском вредношћу као *вијѣмо*, *зријѣмо*, *сијѣмо* итд. Ово, наравно, вреди за говор Грузије у коме је смањена разлика између аутентичне групе *ијѣ* — у примерима типа *бијѣмо*, *лијѣмо*, *ијјѣмо* итд. и ове са јатом у свом саставу: *вијѣмо*, *зријѣмо*, *сијѣмо* итд. или *сијѣно*, *снијѣг*, *сијѣд*, *блијѣд* итд.

Решетар је врло оштроумно, и лингвистички засновано, истакао факат чувања разлике између исконског *ије* и *ије* < *ѣје*, јер се никад не чује *лиѣмо*, *биѣмо*, *иѣиѣ*. И то стоји. Али он је превидео то да су његови примери са исконским *ије-лијѣмо*, *бијѣмо*, *ијјѣиѣ* управо под истом интонацијом као што су његови примери *сијѣно*, *ијјѣло*, *лијѣио*, који су, по њему, са двосложном вредношћу *ѣ-ѣа*, па сад исконска група *ијѣ* и *ијѣ* < *ѣје* стоје на истом нивоу, тј. нема разлике међу њима. Код Решетара је без дужине *лијѣмо*,⁷ као и *сиѣно*, а у Грузији је *лијѣмо*, *сиѣно* и сл.

Напослетку, двосложна гласовна вредност *ѣ-ѣа* у слогу иза акцента, као што су примери под д) може се објашњавати тиме што ту није било акцента који иначе доприноси стварању дифтонга, тиме што вокал са акцентом јача на рачун другог: нпр. *ириѣиѣи*, *дбиѣсан*, *дирѣѣен*, *дирѣѣзним се* итд. Сама дужина овде вероватно је аналошка према *иѣиѣиѣм*, *биѣс*, *ѣѣѣ*, *ириѣзним*, кад је јатовска вредност под [^] акцентом, као у екавском *ѣиѣиѣм*, *бѣс*, *ѣѣѣ*, *ириѣзним се* итд.

Овакво објашњивање ових фонетских и акцентско-интонацијских вредности дугог *ѣ-ѣа* у говору Грузије било би добро и довољно ако се усвоји гледиште да су ове вредности одступања, тј. секундарне деформације настале у једном говору који се повлачи пред екавштином.

Међутим, ово стање ствари са дугим *ѣ-ѣом* у говору Грузије скоро у свему се подудара са оним о коме је писао М. Решетар у свом чланку

⁷ Но наставци у презенту увек имају дужину.

О изговору и писању *ѳ-ѡа* у српскохрватском језику (Archiv XIII, .S 591 — 597).

Решетар, прво, констатује да се, по Вуку, пише *ријека*, *биједа* итд. па додаје одмах затим „но ја нигде и ни од кога нисам могао чути такав изговор...“ „јер заступање дугог *ѳ-ѡа* двосложним гласовним скупом са „слабим“ кратким акцентом на *е* апсолутно не постоји“ (S. 592). Као објашњење и тумачење ове појаве код њега стоји: „Напротив, ја сам долазио до убеђења да се према у језику стварно постојећем *ѡѡ-јело*, *бијелѡ* итд. искомбиновало, и да путем паралелизма *ѡѡло* : *ѡѡло* : *ѡѡјело* = *рѳка* : *река* : *ријека*, треба да се има и *ријека*, *биједа*“ (С. 592).

После овога Р. установљава три основне вредности дугог *ѳ-ѡа* у јекавштини:

Прво, кад *ѳ* стоји под „јаким“ акцентом, оно може остати дифтонг *ѡе* : *ѡено*, *ѡиело*, *ѡиѡо* итд. или се развити у два слога: *ѡѡјено*, *ѡѡјело*, *ѡѡјѡо* итд. — „при чему, као иначе (нпр. *био* : *бил*, *дао* : *дал* итд.), сваки од два вокала прима половину трајања ранијег вокала“ (S. 593).

Друго, „кад *ѳ* стоји под „слабим“ акцентом, дифтонг остаје увек као такав: не изговара се два слога већ само један, акценат није слаб кратки већ слаб дуги: *риѡка*, *биѡеда* итд“ (S. 593).

„Трећи случај који треба споменути — пише Решетар — јесте кад је *ѳ* без акцента: нпр. *ѡриѡѡвијесѡи*, *ѡмијем*.“ „У овом случају, како ми изгледа, *ѳ* се изговара обично исто тако као (једносложни) дифтонг *ѡе*: ређе, нарочито онда кад се акценат налази непосредно пред *ѳ-ѡом*, нпр. *ѡмијем*, *кѡлијевка* — јат постаје двосложно— *ије*“ (S. 593).

Решетар није навео примере типа *биѡлиѡи*, *ѡиѡѡѡи*, *миѡѡѡи* итд. (код мене под г), али према ономе што је рекао одмах после примера типа *риѡка*, *биѡеда* итд., тј. да се под „слабим“ акцентом „други део истиче у односу на први“ (S. 593) — излази да је он могао мислити на ове примере.

После овог упоређења гружанских вредности дугог *ѳ-ѡа* са његовим вредностима у дубровачком говору (вероватно) које установљава Решетар — а које се несумњиво слажу у многоме — намеће се као закључак питање: да ли су гружанске особине јекавштине, у првом реду вредности дугог *ѳ-ѡа*, старо стање ствари и општа особина јекавштине, како мисли Решетар, или иновација и одступања у једном периферном говору — како сам ја мислио. Одговор на ово питање не може се дати овде на материјалу говора који сам испитивао, већ тек после испитивања у овом правцу новијих јекавских говора на оним територијама где је јекавштина чиста и аутентична. Поготово кад знамо да је ово питање од прворазредног значаја, како за наш књижевни језик тако и за правопис.

3. Изразита особина гружанске јекавштине је што се у њој не може наћи вредност *је* за кратко *ѳ*.

а) У корену речи кратко *ѳ* никад нема вредност *је*, већ само *е*. Никако се не може чути:

нпр. *вјѣшар*, већ само *вѣшар*, *вѣшрић*, *вѣшрина* и сл.

<i>вјеишрѣвиш</i>	„	<i>вѣишрѣвиш</i>
<i>ијѣсма</i> ,	„	<i>иѣсма</i> , <i>иѣсмица</i> и сл.
<i>ијѣваши</i> ,	„	<i>иѣваши</i> , <i>иѣвање</i> и сл.
<i>ијѣсник</i> ,	„	<i>иѣсник</i> , <i>иѣснички</i> и сл.
<i>идвјесмо</i> ,	„	<i>идвесмо</i>
<i>вјѣра</i> ,	„	<i>вѣра</i> , <i>вѣран</i> и сл.
<i>идвјероваш</i> ,	„	<i>идвероваш</i> , <i>увераваш</i> и др.
<i>мјѣра</i> ,	„	<i>мѣра</i> , <i>мѣриши</i> , <i>мѣрило</i> и сл.
<i>мјѣсио</i> ,	„	<i>мѣсио</i> , <i>намѣстиши</i> , <i>смѣстиши</i> и сл.
<i>ијѣна</i> ,	„	<i>иѣна</i> , <i>иѣнас</i> , <i>иѣниши</i> и сл.
<i>мјѣсѣц</i> ,	„	<i>мѣсѣц</i> , <i>мѣсечина</i> , <i>мѣсечни</i> и сл.
<i>бјѣжаш</i> ,	„	<i>бѣжаш</i> , <i>бѣжање</i> , <i>бѣжш</i> , <i>бѣжш</i> и сл.
<i>дјѣвѣр</i> ,	„	<i>дѣвѣр</i> , <i>дѣверѣв</i> , <i>дѣверски</i> и сл.
<i>дјѣвојка</i> ,	„	<i>дѣвѣјка</i> , <i>дѣвојчица</i> , <i>дѣвојачки</i>
<i>дјѣца</i> ,	„	<i>дѣца</i> , <i>дѣчији</i> , <i>дѣчица</i> , <i>дѣчак</i> и сл.
<i>дјѣд</i> ,	„	<i>дѣда</i> , <i>дѣдин</i> , <i>дѣдовина</i> и сл.
<i>ијѣлесни</i> ,	„	<i>иѣлесни</i> , <i>иѣлесца</i> , <i>иѣлешце</i> и сл.
<i>дјѣло</i> ,	„	<i>дѣло</i> , <i>дѣла</i> , <i>дѣлаши</i> и сл.
<i>ијѣме</i> ,	„	<i>иѣме</i> , <i>иѣмени</i> и сл.
<i>ијѣраши</i> ,	„	<i>иѣраши</i> , <i>иѣрање</i> , <i>иѣрам</i> и сл.
<i>цвѣишѣви</i> ,	„	<i>цвѣишѣви</i> , <i>цвѣишан</i> , <i>цвѣишић</i> и сл.
<i>сјѣвер</i> ,	„	<i>сѣвер</i> , <i>сѣверни</i> и сл.
<i>сјѣћи</i> ,	„	<i>сѣћи</i> , <i>сѣчка</i> , <i>сѣцаши</i> и сл.
<i>сјѣсти</i> ,	„	<i>сѣсти</i> , <i>сѣдим</i> , <i>сѣди</i> , <i>сѣдиши</i> и сл.
<i>бјѣснило</i> ,	„	<i>бѣснило</i> , <i>бѣснеш</i> , <i>бѣсним</i> и сл.

б) Нема у овом говору примера новијег јотовања зубних сугласника *ш* и *д* у корену речи, типа: *ћѣвојка*, *ћѣраши* и сл., већ само *дѣвѣјка*, *иѣраши*, *дѣвѣр*, *дѣца*, *дѣда*; и *сѣме*, *сѣвер*, *зѣница*, *кодзи* и сл.

Само се може наћи *ћѣ*, *ћѣо*, *ћѣла*, *ћѣли* — као лексици у овом говору (в. горе под 1).

в) Кратко *ѣ* у основи речи, као и у корену никад нема вредност *је*, али јотовање зубних сугласника на крају основе, као фонетско-морфолошка црта, среће се у грузжанској жекавштини у приличној мери, тако да је ова црта једна од изразитих њених особина: нпр. *вићеш*, *врћеш*, *лѣћеш*, *сѣћеш*, *блѣћеш* и *блићеш*, итд. као и *вићео*, *врћео*, *лѣћео*, *блѣћео*; *бѣлело се*, *црњело се*, *жућело се*, *вићело* (= *свићело*) итд.

Ово јотовање је нарочито јако код глагола стања кад су са префиксом: нпр. *зарућеш*-*зарућео*, *иолућеш*-*иолућео*, *иоблѣћеш*-*иоблѣћео*, *иоцрњеш*-*иоцрњео*, *осићеш*-*осићео*, *иошамњеш*-*иошамњео*, *заблѣши*-*заблѣло*, *искдињеш*-*искдињела*, *иошлвѣла*, *самѣла*, *иоцрњела*, *иозелѣло*, *иоцрвѣло*, *иорумѣло* итд.

Одржавање овог јотовања код глагола стања из 7-ме глаголске врсте, свакако је у вези са постојањем облика трпног придева са старим јотовањем код ових глагола: *идбѣћен*, *зобрѣжћен*, *уврѣћен*, *иордрѣћен*,

Само кратки узлазни акценат ` у двосложним облицима речи — ако други слог није дуг, прелази у ` ` акценат. Ова особина је врло изразита и конзеквентна у овом говору: нпр.

жѣна, али жѣнѣ, жѣнѣм, жѣнама (: ном. ак. жѣне);
 нѣга, али нѣгѣ, нѣгѣм, нѣгама (: нѣге);
 ма́гла, али ма́глѣ, ма́глѣм, ма́глама (: ма́гле);
 сѣси́ра, али сѣси́рѣ, сѣси́рѣм, сѣси́рама (: сѣси́ре);
 зѣмља, али зѣмљѣ, зѣмљѣм, зѣмљама (: зѣмљѣ);
 кѣса, али кѣсѣ, кѣсѣм, кѣсама (: кѣсе);
 вѣда, али вѣдѣ, вѣдѣм, вѣдама (: вѣде);

У двосложним облицима без дужине може се десити да се чува ` акценат у случајевима кад после њих дође енклитика, која тако створи трособљени облик: нпр. *Сѣси́ра ње* зове. *Жѣна* се мора поштовати као свој друг. *Кѣса* се носи на рамену. *Нѣге* ме боле. *Вѣда* га однела!

Осим ових именица ж. р. из Даничићевог акценатског типа I³ (стр. 6) доследну акценатску измену ` на ` ` акценат имамо у Дан. акц. типу II^{3a} (стр. 28): *ба́лчак* — али *ба́лчака* (остаје неизмењен у трособљеном облику): нпр.

<i>Бѣжић-Бѣжића</i>	<i>кѣнак-кѣнака</i>	<i>Ми́лан-Ми́лана</i>
<i>и́звор-и́зора</i>	<i>нѣвен-нѣвена</i>	<i>јѣзик-јѣзика</i>
<i>дѣлек-дѣлека</i>	<i>ѣков-ѣкова</i>	<i>би́сер-би́сера</i>
<i>дѣкай-дѣкайа</i>	<i>и́диок-и́диока</i>	<i>ме́двед-ме́дведа</i>
<i>ја́сиук-ја́сиука</i>	<i>ѣбраз-ѣбраза</i>	<i>и́ѣкрѣв-и́ѣкрѣва</i>
<i>је́лен-је́лена</i>	<i>ѣвек-ѣвека</i> (из књ. језика)	

Исто тако, на пример, код придева Дан. акц. типа II^{3a} 66 (стр. 218): нпр. *зе́лен*, али *зелѣнѣг* и *зе́ленѣ-зе́ленѣг*;
ма́лен, али *малѣнѣг* и *ма́ленѣ-ма́ленѣг*;
ру́мен, али *румѣнѣг* и *ру́менѣ-ру́менѣг*;
сви́лен, али *свилѣнѣг* и *сви́ленѣ-сви́ленѣг*;
си́јуден, али *си́јудѣнѣг* и *си́јуденѣ-си́јуденѣг*, а затим овако: *ѣрвен*, *гѣлем*, *ша́рен*, *ши́рок*, *дѣбок*, *висок*, *дѣбел*, *дѣлек*.

У императиву и аористу врши се такође доследно измена ` акцената у ` ` акценат — у двосложним облицима: нпр. *рѣѣци*, али *рѣѣцимо*, *нѣси-нѣсимо*, *на́гни-на́гнимо*; *ѣдо(х)-ѣдосмо*, *нѣсих-нѣсисмо*, *рѣѣко(х)-рѣѣкосмо* итд.

Затим овако и именице средњег рода из Дан. акценатског типа II³ (стр. 63): *се́ло*, *и́ѣро*, *бе́дро*, *ре́бро*, *се́дло*, *ве́сло*, *дѣбро*, *кѣйѣе*, *си́акло*, *ве́дро*, *је́дро*, *ѣкно*, *ле́ио* и др., и будући да су трособљени облици множине иначе са ` ` акцентом, нпр. *се́лима*, *и́ѣрима* итд. — овај тип се у говору Груже једначи са следећим Дан. акц. типом *ме́сио-ме́сиа* (стр. 64).

Остале случајеве ове доследне акценатске измене у двосложним облицима у говору Груже видећемо на одговарајућем месту даље.

Найомена. Измена ` на ` ` акценат третираће се овде ограничено, тј. само код двосложних речи — онако како су је углавном формулисали

и третирали П. Борђевић, Љ. Стојановић и А. Белић. Иначе, појава је шира и тиче се ` акцента увек кад је он на претпоследњем слогу под условом да је последњи слог кратак, тј. кад је овај акценат постао преношењем `` акцента са последњег слога, дакле и у вишесложним речима — нпр. *сланина, будџла, кишовиш, ђубрџиш, сирџчиш, будџчиш, њекмезџна, њошњоручниџчиш* итд. (в. даље на одговарајућем месту код акценатских типова именица, придева, глагола).

Проф. А. Белић је писао да објашњење за сва одступања у акценту шумадијско-сремског говора треба тражити у наслону на материјал косовско-ресавског говора (Диалект. карта серб. језика 1905. стр. 31). И заиста и ова акценатска особина гружанског говора стоји на једној страни у извесној вези с акценатским стањем у косовско-ресавском, а на другој страни она стоји у паралелизму са познатом изменом ` на ` акценат у тзв. кановачким говорима, који се спорадично јављају у подручничким селима, нарочито у шумадијској Колубари.

Љ. Стојановић је писао за говор Врњаца и околине (Јасиковица, Врба, Подунавци) да се у њему чувају стари акценти, а „модерно преношење акцената на претходни слог важи овде само код кратког акцента крајњег слога“, да је то преношење у двосложним речима, и да акценат који се овде добија као резултат преношења није ` већ ``, „само могло би се рећи да он звучи мање експираторно“ — тако да се „*вџда* и *вџду* сасвим исто изговара“ (Archiv XXV, 1903., S. 212—213).

А. Белић установљава за косовско-ресавски такође преношење `` акцента са крајњег слога на претходни као `` или ` акценат, и даје само двосложне примере: *дџска, жџна, нџга, сџза, дџца, сџлу, чџвек, њџшок, дџшила; зџма, рука* итд. (Ib. id. 30).⁸ Дуги силазни акценат у овој позицији остаје непренесен — као и у свим другим слоговима, пише ту А. Белић: *сџојџм, вџзџ, зовџ, водџ, као и њрџчање, орање, сџљувџнка, црешњџв, веселџм* итд. (Ib. id. 31).

Према томе, косовско-ресавска особина коју су констатовали Љ. Стојановић и А. Белић у исто време је и особина гружанског говора — с том разликом што у говору Груже, као говору са четвороакценатским системом, налазимо и *дџскџ, жџнџ, нџгџ, вџдџ, дџчеви, њџшока, дџшао, дџскама, жџнама, нџгама, вџдама* итд. Ако је, дакле, пренесен ^ акценат *дџскџ < дџскџ* у двосложним речима или `` акценат са унутрашњег слога: нпр. *жџнама < жџнама, њџшока њџшока* и сл. — ` акценат не прелази у `` акценат.

П. Борђевић за кановачки говор даје ове двосложне примере из Кораћице под Космајем, у којима је ` акценат измењен у ` акценат: *маџла, сџсџра, сџло, бџаџ, Аврам, Мџлан, кџња* (ген.-акуз. јл), *висџок, шџрок, зелџн, наџгни* (импер.), *рџци* (импер) *џдо* (аор.), *нџси* (аор.), *џџкров, дџкаџ* (*дџкаџа*) *дџлек* (*дџлека*) (Archiv. XVI, S. 131).

⁸ Ову појаву Решетар налази у Грбљу, Будви и Паптровићима: нпр. *сџсџра, дџбра гредџа, висџка* итд. затим и *сџџла, кџфа, бџла, мџџеко, бџџу* итд. (с. 24). Затим у Озринићима: *јџдан, дџбра, њџа, кџња њџци рџци, сџсџра* итд. (в. даље на одговарајућем месту овај акценат императива у Гружи).

Последња два примера које Ђ. даје у генитиву, где су три слога, упућују на закључак да се ` акценат мења само ако је на претпоследњем слогу а да је постао преношењем `` акцента, па би у овом говору као *дѹкаша, дѹлека* било и *маглама, сѣсѣрама, дчеви, Аврама, Милана, нагнимо, рѣцимо, одосмо, нѣсимо, идкрова*. У говору Груже ови Борђевићеви примери би били овако акцентовани: *магла-маглѣ, сѣсѣра-сѣсѣрѣ, сѣло, дѣтац-дчеви, Аврам-Аврама, Милан-Милана, кдња, висок-високѣ, шѣрок-шѣрокѣ, зѣлен-зѣленѣ, нагни-нагнимо, рѣци-рѣцимо, одо-одосмо, нѣси-нѣсисмо, идкров-идкрова, дѹкаш-дѹкаша, дѹлек-дѹлека*.

Ми сад видимо, на другој страни, да гружанска акценатска појава измене ` на `` акценат у двосложним облицима речи стоји у извесном паралелизму и са кановачком појавом измене ` на ` акценат, јер су оне у истим речима, у истим категоријама облика и на исти начин условљене, да су у претпоследњем слогу. Само, док се сам резултат слаже у гружанском и косовско-ресавском, а наиме `` м. ` акцента, кановачки има ` м. ` акцента. Дакле, појава је јединствена у сва три говора, јер је исти материјал, исти услови промене и иста полазна тачка, а наиме ради се о изговору једног иначе прилично тешког акцента, особитог и по квалитету и по интонацији, а уз то недовољно локализованог на једном слогу. Поменимо овде факат да га и сам Вук Караџић није имао у првом издању свог Рјечника. Но треба одмах овде рећи да је овај акценат у говору Груже у свим другим позицијама, где се он чува, и врло стабилан и веома изразит, нпр. у позицији двосложних речи кад је други слог дуг, односно кад је пореклом од пренесеног дугог силазног акцента с крајњег слога: нпр. *вѹдѣ, маглѣ, жѣнѣ; вѹдѣм, маглѣм, жѣнѣм* и сл. Сама дужина на наставку интонационо је друкчија и јасно се на слух разликује у овом говору од дужине после `` акцента, нпр. *кѹћѣ, вѣрѣ, бѣрѣ; кѹћѣм, вѣрѣм, бѣрѣм* и сл. Док је у првом случају она изразито окситона: *вѹдѣ, маглѣ, жѣнѣ* итд. у другом она је баритона: *кѹћѣ, вѣрѣ, бѣрѣ* итд.

Међутим, ако је ` акценат постао преношењем ^ акцента са унутрашњег слога у вишесложним речима — дужина иза њега сад је опет баритона: *дѣвѹјка, сѣљапка, камѣлапка, закачаљка, окдѣаѣм*; и ови придеви *сламенѣ, марвенѣ* и сл. У случајевима, пак, кад је овај акценат пореклом од кратког силазног акцента, он се у говору Груже изговара изразито двосложно, тако да се стиче утисак по акустичној вредности да он није потпуно „пренесен на претходни слог“ — како га ми дефинишемо са историјске тачке гледишта: нпр. *нѣверица, другѣрица, учѣиѣљица* или *водѣница, болѣсница, намигуша, зайѣнѣча, сѣанѣрина, ѣкмѣзѣна* или *идклоѣац, дрѣшѣак, ѹриѣак, дѹнѣјерин, Милѣшиѣка, варѣника, обрамаѣча* или *окдѣрашѣник, идѹчим*⁹ итд.

⁹ Проф. А. Белић говорећи о резултатима Мазингових истраживања о пророди наших акцената (*Die Hauptformen des serbischen-chroatischen Accents*. St. Petersburg 1876) пише:

„Из овог излази да је по његову мишљењу акценат „кратки узлазни“ двосложан; да у првом слогу он музички расте (до квинте), а у другом да се спушта са те висине. Оба слога имају подједнаку снагу у тренутку свога највишег тонског момента;

Проф. А. Белић је кановачко одступање у изговору акцента у двосложним облицима: *Бџић, дџаић, жџна, сџло, коџа* и сл. објашњавао управо из косовско-ресавског: *Бџић, дџаић, жџна, сџло* и сл. (Ib. id. 38) — а тако је данас редовно у Гружи. Он прво каже да би се тај кановачки акценат могао објашњавати као ритмичка појава, али он сматра бољим једно историјско објашњење, а наиме да је овај акценат настао укрштањем на терену Шумадије централног говора који је новијег типа и старијег косовско-ресавског говора колониста с југа, који је само у овим позицијама имао " акценат. И како су придошлице косовско-ресавског говора у свим другим позицијама имале сасвим друкчије по месту акценте, тј. непренесене старе акценте, а само у двосложним речима (кад се пренео " акценат) имале су на истом слогу као и представници централног говора свој " акценат према ` акценту староседелаца, они су тај акценат кориговали према ` акценту староседелаца. Њима се ` акценат „могао учинити дужим“ према својем акценту, па су га изговарали као ` акценат: *жџна* : *жџна* место свог *жџна*, *дџаић* : *дџаић* м. *дџаић* (Ib. id. стр. 38).

Напоследку, после овог, могу се рећи и неки противразлози нашем објашњењу ове гружанске акценатске појаве. Иако је она несумњиво у извесном паралелизму са стањем у косовско-ресавском и кановачком говору — како смо до сада показивали — могла би се поставити и супротна хипотеза, тј. да је она аутохтона у овом говору, тј. да није настала услед усељавања колониста из Левча, већ у додиру с левачким говором као граничним говором. То прво, стога што у Гружи није било косовско-метохијске метанастијичке струје, а друго, што је овај говор новији новоштокавски говор који има потпуно развијену четвороакценатску систему. Треће, што мислим да ова акценатска појава није нека усамљена појава ограничена на овај говор. Даља испитивања у овом правцу показале њену распрострањеност и праву вредност, а онда и њено порекло. Рећи ћу само да ја мислим да се овај екавски говор самостално развијао у новији новоштокавски говор, као и екавски говори шумадијске Колубаре, Посавине, Срема и Бачке. Он има нову систему падежних облика, четири акцента и чува дужине после акцента.

Сам изговор ` акцента у двосложним речима без дужине крајњег слога — веома је тежак. У овој позицији он се чује, бар ја га тако чујем, као веома нетипичан ` акценат, и по интонацији својој и по квалитету, тако да је он сасвим друкчији него што је у осталим својим позицијама: исп. *сџџра*, *жџна*, *иџла*, *сџло*, на једној страни и *сџџрџ*, *сџџрџ* или *сџџрама*; или *водџница*, *иџрџџница*, *варџника* и сл. на другој страни. Наравно, ја не мислим сада на гружански изговор, већ на изговор људи који у свему говоре књижевним изговором, које сам

кад су речи двосложне (*жџна*), тада други део овог двосложног акцента има на себи јак удар (иктус), значи да је он претежнији од првог слога“. (Историја срп. хрв. јез., фонетика, 1960, 152).

О двосложности овог акцента в. и код Решетара (Betonung S. 9—10). Видети, затим, врло корисну студију М. Храста, О кановачком акценту у Хрватској, Филологија 1 (1957), 59—74, нарочито закључак о условима настанка оваквог акцента, стр. 70, и о његовој двосложности стр. 72—73.

слушао „контролишући“ изговор ` акцента у овој позицији.¹⁰ Зато ја и мислим да ова грузжанска особина ` акцента није усамљена и ограничена само на овај говор, већ да је општијег карактера. Видели смо да је кановачко одступање у изговору овог истог акцента, и у истим позицијама, проф. А. Белић објашњавао тежином изговора овог акцента, па се место *Бџић* изговара *Бџић*, *дукаш* м. *дџаиш*, *дџлек* м. *дџлек* итд. — дакле, квантитетска измена. Грузжанска измена *Бџић*, *дџаиш*, *дџлек* итд. у ствари је интонациона измена, тј. губљење узлазне интонације.

Датив-локатив једнине на -им

Датив-локатив једнине на *-им* код заменица и придева м. и ср. рода представља једну од две најизразитије црте тзв. кановачких говора.¹¹ Ова особина у говору Грузже осећа се *архаичном*, јер је истистују новији облици усвојени из књижевног језика, али у старијем слоју овог говора она је врло стабилна и изразита: *овим*, *ийим*, *оним*, место *овом*, *шом*, *оном*; *моим*, *швоим*, *његовим*, *своим* место *мојем*, *швојем*, *његовом*, *својем*; *нашим*, *вашим*, место *нашем*, *вашем*; *оваким*, *шакаким*, *онаким* место *оваком* (*оваквом*), *шаком*, *оноком*; *каким* м. *какком* (*каквом*); *неким* м. *неком*; *сваким* м. *сваком*; *једним* м. *једном*, *другим* м. *другом* итд. Примери: Кажи ти то *швоим* *џу*! То нема у *моим* *сџу*. Ово је Н. послао *његовим* *зџу*. Ено га у *вашим* *зџрану*. Најбољи момак у *нашим* *сџу*. Ви сте газда у *вашим* *имању*. Шта је *овим* *чџеку*! Дај то *оным*. *Кџим*? *Оним* што седи тамо. *Тим* *газди* се напослетку досади. Шта си урадио *оным* *дџеиџу* што плаче? То је било у *неким* *сџу*. *На оным* *бџду* смо били. *Јадним* *њџу*! О *каким* *зџу* ти то причаш? Дај то Петру. — *Каким* *Пеџру*! *Сваким* по мало, теби ни мало. *Сваким* *своџ*! Ено га на путу. — *Кџим*? — *На оным* *насиџу*. Али само овако: Немој то *ником* рећи (а не: *никим*).

Затим: Не гази *ио* *ийим* *блџу*. Шта радите у *ийим* *мџаку*?! *По ким* *ћеш* да им то пошаљеш? — *По ким* *било*. Нем *у чим* да изиђем међу људе, тј. нема шта да обуче. Пошљи ми то *ио* *неким*. — *По ким*, кад нико не иде тамо. Зна *на чим* небо стоји.

Дао сам *једним* *чџеку*. Кад је био у *иџвим* *рџреду*, декламовао је о *Свеџим* *Саџви*. Он седи у *чџетвџрим* *рџду*. Немој то рећи *ником* *дџругим* (Sic!).

Тужи ме *свеџим* *Пеџру*. Био је код нас о *Свеџим* *Николи*. Он ради у *џкџужним* *сџду*. Живимо сад у *вџеликим* *сиџраџу*. Дођи *ио* *Мџлим* *бџџиџу*. Ено га на *оным* *дџрџеиџу*.

П. Ђорђевић је у Кораћници под Космајем забележио ове примере: *моим* *сџну*, *своим* *џу*, *овим* *чџеку*, *ийим* *газди*, *овим* *дџџу*, *сваким* *њџ-*

¹⁰ Оно што Б. Милетић констатује за овај акценат у београдском говору — у свему важи и за грузжански говор, и у истим позицијама (Основа фонетике српског језика, стр. 102, поб 6).

Исп. и М. Московљевић, Белићев зборник (1925), с. 135—6.

¹¹ Друга њихова црта је измена ` на ` акценат: нпр. *дџаиш*, *Бџић*, *сџџџра* итд. — у Грузји *дџаиш*, *Бџић*, *сџџџра* итд.

говѣм зѣшѣу, јѣднѣм дѣшешѣу, јѣднѣм свѣм ученику, ѣраведнѣм човѣку, Рѣшѣковѣм ђу, Свѣшѣим Нѣколи, дрѣгѣим (причаѡ), чѣшѣврѣим рѣзреду, у нѣшѣим ѡкругу, на кѡим брѣду, на шѣим јѣзѣку, у ѡвѣим сѣлу, ѣѡ кѣим, у нѣкѣим сѣлу, на кѡкѣим брѣду, у јѣднѣм дѣукашѣу, у бѣѡградскѣим ѡкругу, ѡ Свѣшѣим Сѡвѣи, на слѡвѣнскѣим јѣзѣку, у ѣрѣвѣим рѣзреду, јѣдан ѣрема дрѣгѣим, ѣѡ шѣим, у чѣим ћу, ма ѣѡ кѣим (S. 132).

Ова морфолошка црта канѡвачког говора иста је, као што смо видели, у говору Груже, и она се тамо јавља као архаизам који се врло упорно одржава у старијем слоју говора Груже.

Међутим, и ова стара особина овога говора стоји у извесном паралелизму са стањем у лѡвачком говору. Тако, на пример, сви примери (а и многи други) које Љ. Стојановић даје за локатив јѣднине (стр. 215) стоје у потпуном паралелизму са стањем у говору Груже (с тим што је у Лѡвачком *е м.* и у овом наставку):

(Врњци) у шѣим имању — (Гружа) у шѣим имању
у јѣднѣм винѡграду — у јѣднѣм виногрѣду
на ѡјаснѣм мѣстѣу — на ѡјаснѣим мѣстѣу
ѣѡ свѣшѣим Лѣке — ѣѡ Свѣшѣим Лѣки
у ѣрѡкуѣачкѣм крају — у ѣрѡкуѣачкѣим крају
ѣѡ влѣшкѣм ѣѡљу — ѣѡ влѣшкѣим ѣѡљу и у Бѣчевѣчкѣим ѣѡљу
ѣѡ сѣлскѣм обѣчају — ѣѡ сѣлѣчкѣим обѣчају
ѣѡ бѣгарскѣм рѣшѣу — ѣѡ бѣгарскѣим рѣшѣу

Овај неочекивани наставак овде, наст. -ѣим, проф. А. Бѣлић објашњава код заменица јѣдначењем дат.-локатива са инструменталом јѣднине према постојећем јѣдначењу дат. лок. у множини (Рѣчи са деклинацијом 1950, стр. 202). Међутим, ова црта није општа, као што је јѣдначење падежа множине — каже тамо Бѣлић. Бѣлић јѡш каже да је ово јѣдначење извршено „у новије време“, што упућује на његово објашњење канѡвачких црта, за које он мисли да нису старе црте. Управо он каже за њих да су се морале јавити (‘ акценат м. ` акцента, нпр. *жѣна*) тек пошто је у шумадијском говору било извршено преношење акцената (в. ниже, стр. 28). Али примери које наводи Бѣлић: *ѡ шѣим чѡвѣку* (Бѡловар), *ѡ својѣме ѡцу* (Ib. id.), *у нѣшѣим сѣлу* (у Новом Саду), исп. *ѣред њѣм* (у Бјѡлопавлѣима), налазе се на врло широкој територији, па то говори да је ова црта веома стара. Ту Б. наводи и примере из 13. века: *ѣри коим сѣлѣ* М. S. 52, *ни у чѣим крѣви* Пуцић II 18, 20, *на чѣим* (Ib. id. 45), *на кѣим мѣстѣу* MS 518 — за које каже да „није поуздано да се тако имају објаснити“, па додаје: „Да ли су то народне особине или писарске грѣшке — тѣшко је рећи“. Он, очито је, изјављује сумњу зато што мисли да су канѡвачке црте новијег датума. Међутим, ако лѡвачки има у овом наставку *е* место шумадијског *и*, онда је ово стварна црта и најкасније из 13. века.

Ми сматрамо да је ова црта управо из 13. века или раније, и да је она саставни деѡ опште појаве ујѣдначавања заменичко-придевских наставака (в. доле, стр. 41.).

Исто тако, кад Љ. Стојановић наводи (Ib. id. стр. 213—214) нека акценатска одступања лексичког акцента према Вуковом, скоро сва одступања у врњачком говору слажу се са акценатско-интонацијским стањем у говору Груже (с тим што су стари акценти са унутрашњих слогова у говору Груже пренесени), што сведочи сродност у овом правцу грузжанског и левачког:

Врњци	вџсак,	Гружа	вџсак,	Вук:	вџсак
	<i>гџишџер</i>	—	<i>гџишџер</i>	—	<i>гџишџер</i>
	<i>јајџа</i>	—	<i>јајџа</i>	—	<i>јајџа</i>
	<i>дрџе</i>	—	<i>дрџе</i>	—	<i>дрџе</i>
	<i>змај</i>	—	<i>змај</i>	—	<i>змај</i>
	<i>шдџор</i>	—	<i>шдџор</i>	—	<i>шдџор</i>
	<i>куџишџиџе</i>	—	<i>куџишџиџе</i>	—	<i>куџишџиџе</i>
	<i>џабџе</i>	—	<i>џабџе</i>	—	<i>џабџе</i>
	<i>крџиџел</i>	—	<i>крџиџел</i>	—	<i>крџиџел</i>
	<i>сиџриџен</i>	—	<i>сиџриџен</i>	—	<i>сиџриџен</i>
	<i>раџзбџ</i>	—	<i>раџзбџ</i>	—	<i>раџзбџ</i>
	<i>лџиџов</i>	—	<i>лџиџов</i>	—	<i>лџиџов</i>
	<i>бџесџослџичџар</i> ¹²	—	<i>бџесџослџичџар</i>	—	<i>бџесџослџичџар</i>
	<i>лонџиџиџ</i>	—	<i>лонџиџиџ</i>	—	<i>лонџиџиџ</i> ¹³
	<i>браџиџиџ</i>	—	<i>браџиџиџ (брџиџиџ)</i>	—	<i>браџиџиџ</i>
	<i>брусиџиџ</i>	—	<i>брусиџиџ</i>	—	<i>брусиџиџ (?)</i> , у Грузји <i>брџиџиџиџ</i>
	<i>брџиџиџ</i>	—	<i>брџиџиџ (брџкџиџиџ)</i>	—	<i>брџиџиџ (?)</i>
	<i>брегџиџиџ</i>	—	<i>брџкџиџиџ (брџкџиџиџ)</i>	—	<i>брџиџиџиџ (?)</i>
	<i>буџиџиџиџ</i>	—	<i>буџиџиџиџ</i>	—	<i>буџиџиџиџ (?)</i>
	<i>маџлиџиџ</i>	—	<i>маџлиџиџ</i>	—	<i>маџлиџиџ (?)</i>
	<i>џвеџиџиџиџ</i>	—	<i>џвеџиџиџиџ</i>	—	<i>џвеџиџиџиџ (?)</i>
	<i>џрџвиџиџ</i>	—	<i>џрџвиџиџ</i>	—	<i>џрџвиџиџ (?)</i>
	<i>џреџиџиџиџ</i>	—	<i>џреџиџиџиџ (срџиџиџиџиџ)</i>	—	<i>џреџиџиџиџ (?)</i>
	<i>водџениџчџар</i>	—	<i>водџениџчџар</i>	—	<i>водџениџчџар</i>
	<i>Богџоџљуб</i>	—	<i>Бџоџљуб</i>	—	<i>Богџоџљуб и Бџоџљубо</i>
из	<i>Краџџуџевџа</i>	—	<i>Краџџуџевџа</i>	—	<i>Краџџуџевџа</i>
	<i>Краџљџево</i>	—	<i>Краџево</i>	—	<i>Краџљџево</i>
	<i>глаџдиџониџа</i>	—	<i>глаџдиџониџа</i>	—	<i>глаџдиџониџа</i>
	<i>џџриџониџа</i>	—	<i>џџриџониџа</i> ¹⁴	—	<i>џџриџониџа</i>
	<i>џџиџиџо</i>	—	<i>џџиџиџо</i>	—	<i>џџиџиџо</i>
	<i>деџсло</i>	—	<i>деџсло</i>	—	<i>деџсло</i>
	<i>ориџџачџина</i> ¹⁵	—	<i>ориџџачџина</i>	—	<i>ориџџачџина</i>

¹² У Грузји је *џослаџиџиџчџар*, *џосласџиџиџчџарниџа*; *сиџниџчџар* и *сиџниџчџарски* (нпр. радња).

¹³ Овде је разлика између *-иџ* за деминутив нпр. *браџиџиџ* и *-иџ* патронима *браџиџиџ*, коју није видео Љ. Стојановић, а ни Вук (в. даље о овоме). Но може бити деминутив, као *мџмчџиџ* и сл.

¹⁴ Овако су и све друге ове формације у говору Груже: *џчиџониџа*, *џџриџониџа*, *каџдиџониџа*, *маџсиџониџа*, *џџдиџониџа*, *гџдсиџониџа* итд. — с дужином на наставку.

¹⁵ У Грузји ове именице су увек са суфиксним акцентом: *облџџџина*, *сиџрџџџина*, *наџџџина*, *џремеџџџина* и др.

<i>Вида̀кдвѣћ</i>	<i>Вѣдѣковић</i>	<i>Вѣдѣковић</i>
<i>боловдо</i>	<i>бѣловао (и болдовао)</i>	<i>бѣловао</i>
<i>оѣшковѣло се</i>	<i>дѣшковѣло се</i>	<i>дѣшковѣло се</i>
<i>јагњѣшце</i>	<i>јагњѣшце</i>	<i>јагњѣшце</i> ¹⁶
<i>јарѣнце</i>	<i>јарѣнце</i>	<i>јарѣнце (ја̀решце)</i>
<i>ѣлѣшце</i>	<i>ѣлѣшце</i>	<i>ѣлѣшце</i>

Акценти код Вукових примера које смо бележили знаком (?) сасвим су необични, јер сви значе предмете, па је природније да имају деминутивни наставак *-ић*, иако има и деминутива од предметних именица са наставком *-ић* који је пореклом наставак за патрониме: нпр. *ојданчић, колѣчић, будѣчић*¹⁷ (в. даље одељак о овом образовању).

Лексички акценти се обично не узимају при испитивању говора као изоглосе које спајају извесне говоре. Међутим, мислим да су лексички акценти исто толико важне изоглосе колико, нпр. морфолошке и фонетске. Исто тако сматрам да су и поједине формације речи, поједини суфикси, врло значајне карактеристике једног говора. Истина је да се суфикси наших речи могу наћи на целој територији нашег језика, али суфикс је карактеристика ако је у превази над другим истог значења, или ако је јако причвршћен за једно карактеристично значење. Ово сам имао у виду, и увек сам то у овом раду, где год ми је било угодно, — истицао.

Последње две црте говора Груже које смо управо приказали несумњиво сведоче да овај говор припада оном говору у Шумадији који је назван *кановачким говором*, а за који проф. А. Белић мисли да га је боље звати *шумадијским говором* (Диалектологическая карта, стр. 10 и 37).

Кановачки говор први је на терену проучио и записао у Кораџици под Космајем П. Ђорђевић (Einiges über die Kano-mundart im Königsche Serbien, Archiv XVI, 1894). Он је фиксирао две његове основне црте — управо оне које смо изнели у говору Груже: а) акценатско одступање код ` акцента, као што су *ма̀гла, сѣсѣира* и др. и б) наставак *-ѣм* у дат. лок. јд. м. и ср. р. код заменица и придева: *ѣвѣм човеку, ѣѣм гѣзди* и др. (S. 131—32). Ђорђевић каже да се овај говор налази: у Качеру, у већем делу Лепенице, у крагујевачкој и смедеревској Јасеници, неким крајевима северно од Крагујевца (у гружанском и крагујевачком срезу), у делу ваљевске Колубаре, у београдској Колубари, испод Космаја и у неким квартовима Београда (савском и врачарском), S. 132.

Проф. А. Белић сматра кановачки говор као остатак једног старијег слоја екавског говора централне Србије. Он пише да шумадијски говори између Мораве, Колубаре, Саве и Дунава нису уједначени, већ се „може констатовати неколико слојева, који су јако потамнили

¹⁶ Цела ова формација у Гружи има овај акценат *ѣлѣнце, деѣнце, ѣрасѣнце, ѣдрѣбѣнце*, затим и *килѣнце, гледѣнце, ѣсѣѣѣнце*; затим и *марѣмче, коѣѣѣрче* и сл.

¹⁷ в горе Напомену на стр. 20, за овај акценат.

(првобитну) основу“. „Кад се новији слојеви одвоје, остаће кановачки говор само у оним крајевима у којима су *старици*“ (ИС). То могу бити, каже Белић, и „релативни старици“ у Шумадији, али је главно да тај слој говори кановачки, да је он носилац његов. А кад су „у току прошлог и претпрошлог века колонисти нагрнули са свих страна у Шумадију, а понајвише из источне Србије, Шумадија је изгубила кановачки тип говора као господарећи“. „Он се сад разбијен и раздвојен јавља као говор појединих села“... (Диалект. карта, стр. 36—37). Кад ту одмах за овим Белић помиње да код становништва Шумадије постоји предање да је оно досељено с југа, из Старе Србије, он хоће да прецизира ту теорију: „колоници су, несумњиво *зашекли* у *старај* Шумадији *јредсјавнике централног говора*“ (ИС). Узајамно мешање њихових језика и учинило је могућном појаву међу представницима централног говора нових дијалекатских црта таквог карактера какав имају црте његовог шумадијског дијалекатског типа“ (стр. 37). Значи, косовско-ресавски колонисти су морали затећи староседеоце са формираним централним говором, управо млађим говором са пренесеном акцентуацијом, јер се кановачка девијација ` акцента као што је *вџда*, *сџстира* и сл. (као и грузанска *вџда*, *сџстира*, али *вџдџ*, *сџстирџ*) — могла јавити само у додиру једног новијег говора са пренесеним акцентима и једног старијег говора са непренесеним акцентима.¹⁸ Ако ово тумачење наведеног текста А. Белића, о томе како је и када је настао тзв. кановачки говор, може бити сумњиво, навешћемо још једно место. Побиијајући мишљење П. Борђевића о великој старини кановачког говора, А. Белић каже да се он образовао „дуго времена после тога кад се образовао централни говор“ (стр. 39). Ту он у поређењу каже: као што је централни дијалекат настао у додиру јекавско-икавских говора са екавским, исто тако је настао и шумадијски говор, „благодарећи мешању косовско-ресавског дијалекта и централног“ (стр. 39).

Дакле, кановачке црте у шумадијско-сремском дијалекту нису његове конституционе особине, већ пропратне појаве у њему, које су условљене његовим централним положајем, на граници две зоне говора, једне са новим акцентима и новијим новоштокавским цртама и друге са говорима са непренесеном акцентуацијом и старијим цртама.¹⁹

Ми смо горе показали потпун паралелизам у развоју ове две кановачке црте у грузанском говору у односу на левачки говор, односно условљеност њиховог развоја у шумадијском говору блискошћу левачког говора. Питање је сада кад су могле настати ове тзв. кановачке црте у шумадијском говору? А. Белић на наведеном месту каже да су становници Шумадије који говоре кановачки „релативни старици“ (Диал. карта 36). А даље он каже да су масовна усе-

¹⁸ Проф. Белић као принцип истиче: „у оним случајевима кад акценат шумадијско-сремског говора или књижевног језика одступа од акцента тзв. јужног (јекавског) говора, он налази своје стварно објашњење у акценту левачког говора, јер је несумњиво да су елементи тог говора на овај или онај начин ушли у састав централног говора“ (стр. 31, в. и стр. 38).

¹⁹ Ову идеју и одакво објашњење налазимо и код М. Храста при објашњавању кановачког акцента у Хрватској (Филологија, 1957, стр. 70 и даље). О кановачком акценту у Дубровнику види: Б. Финка-Ившић, Филологија 4 (1963), стр. 221—222.

љавања новог становништва у Шумадију у току 18. и 19. века разбила кановачки говор као компактан говор и учинила да се он јавља спорадично на терену централне Србије (Ib. id. стр. 36—37). Ово нам још не говори о времену постанка кановачког говора. Једимо сама природа његових црта — односно наше објашњење тих црта — говори нам, донекле, и о самом времену њихова постанка, — нарочито његова измена ` у ` акценат. То је морало бити тек пошто је преношење акцената било извршено, како је то А. Белић објаснио и како смо ми то показали горе на материјалу говора Груже и Левча). Зато је и проф. А. Белић писао да је кановачки релативне старости, а затим да је настао тек после времена кад се био формирао централни говор, тј. шумадијско-сремски као модеран говор новоштокавски који има четвороакценатску систему. Што се тиче говора Груже у њему се, већ смо рекли, наставак *-им^{бу}* дат. лок.јд. заменица и придева м. и ср. рода — осећа као архаизам. Тако није са ` акцентом који је настао преношењем `` са последњег слога, који се у говору Груже јавља као `` акценат: *жéна, вóда, милíна, Београд* и сл. (у кановачком; *жéна, вóда, милíна, Београд* и сл.). Ова акценатска особина у говору Груже је и општија, доследнија и осећа се као жива и савремена црта овог говора. Она, мислим, има ширу распрострањеност и општу вредност у целом шумадијско-среском дијалекту, као и у београдском говору. О београдском говору, тј. карактеристикама његовог акцента А. Белић пише: „Истина је да и београдски говор има по коју реч са кановачким ` место ` (нпр. *Бóжић* и сл.), али тога дуљења као система нема. У њему има нешто томе супротнo: ` акценат под истим приликама под којима се дуљи у шумадијском говору, у београдском се претвара у `` (*вóда, и́диок*, али *вóдѐ, и́дишока* и сл.)“ (Ст. Станојевић, Нар. енциклопедија IV, 1929, стр. 1074). Ово је особина и говора Груже.

Ако усвојимо Белићево објашњење о постанку кановачког акцента, а узмемо у обзир да галипољски има овај акценат како ја утврдио П. Ивић, онда посредно и релативно можемо утврдити и време преношења акцента и стварање нове четвороакценатске системе. То би било пре 16. века. О датирању појаве наставка *-им* у дат.-лок. јд. код заменица и придева в. доле стр. 41.

Посџанак шумадијског говора

Ако сад хоћемо да разумемо постанак и историјски развитак говора Груже и његово данашње стање које ћемо даље излагати, треба прво да се подсетимо на неке моменте из историје земље, порекла становништва, и нарочито историјског развитка наших дијалеката.

Гружа као територија још од најстаријих времена налази се у ужем саставу земаља и средњовековних српских држава, како немањихких тако и деспотовине српске. Код становништва Груже и данас је врло жива традиција о том времену, и тамо постоје многа предања о догађајима из тих старих времена, која су везана за градине, црквине,

селишта и гробишта која се налазе у Грузи, као и за новије историјске догађаје кад је Груза била кнежина.²⁰

У средњем веку Груза се помиње као жупа Борьчъ²¹, а при крају 15. века као *Власий борачка*.²² У време деспотовине Груза је у центру српске државе и она је тада врло напредна област. Из тог времена, и нешто раније помињу се два средњевековна града у Грузи, Честин и Борач, од којих и данас стоје развалине. Деспот Стеван 1405. године пише повељу Дубровчанима „у славном граду Борчу“²³, у коме је био његов велики челник Радич Поступовић. Челник Радич је имао велику баштину и у горњој Грузи у рудничкој подгорини, где је подигао Враћевшницу око 1430. године.²⁴

„Знатну насељеност Грузе у време деспота утврдио је својим истраживањима непосредно у Грузи М. Драгић“ — пише П. Петровић (Ib. id. 16). Затим: „У току 16. па и до пред крај 17. века настало је затишје јачег пресељавања становништва преко Саве и Дунава и досељавање становништва у област данашње Шумадије“ (Ib. id. 17). Затим и ово: „Груза је у почетку 18. века (тј. у време војне која се завршила Пожаревачким миром 1718) била поштеђена од ратних догађаја и знатнијих одсељавања становништва из ње“. „Али је у току 18. века било знатног досељавања становништва у Грузу“ (Ib. id. 20). Све ово говори да у току неколико векова после продирања Турака у наше земље — у Грузи није било знатнијих промена у структури становништва, чега је иначе по правилу било у другим деловима Србије, источнијим од ове области.

Многа насеља (села) у Грузи воде порекло из средњег века, па се тако у споменицима тога времена помињу: Борач, Честин, Враћевшница, Црнућа, Каменица, Коњуша, Бело Поље и др.²⁵ У Борчу и Честину постоје зидине, остаци средњевековних градова, а Ст. Новаковић налази да је испод борачког Крша, на коме су градске зидине, некада била варош. Код К. Јиричека стоји да је постојао друм од Београда, преко Рудника, града Борча, па долином Грузе до Краљева и даље Ибром до Пећи и Призрена.²⁶ М. Драгић је забележио предање у Грузи по коме је некад поред друма био густ шор, тако да је мачак с крова на кров могао стићи из Страгара до Карановца (Ib. id. 186). Данас се при обичном орању у пољима Грузе која леже око реке између насеља често наилази на цигле, малтер, црепове и други грађевински материјал. На основу ових података и испитивања порекла становништва на терену Грузе М. Драгић је утврдио да у овој области није долазило до прекида између староседелачког становништва и

²⁰ П. Петровић, Живот и обичаји народни Грузе, СЕЗ6, LVIII, 1948, стр. 3—21.

²¹ Ф. Миклошић, Monumenta Serbica, 13. — у повељи Првовенчаног ман. Жичи.

²² Ст. Новаковић, Законски споменици 1912, стр. 571.

²³ Миклошић, Monumenta Serbica, 269.

²⁴ В. Петровић, Братство 26, стр. 44.

²⁵ М. Драгић, Груза, СЕЗ6 X, 1921, стр. 185

²⁶ К. Јиричек, Die Handelssrassen und Bergwerke von Serbien und Bosnien während des Mittelalters. Prag 1879, s. 87.

нових насељеника, чак ни у време најезде Турака (15. век), а ни касније у време велике сеобе 1690. године (Ib. id. 187). А П. Петровић, слажући се у овоме с Драгићем, додаје: „И после велике сеобе је ипак у северној Србији остала једна трећина њеног становништва; (Ib. id. 20).

Кад је испитивао порекло породица у Грузи, М. Драгић је установио три главне струје досељавања са стране: сјеничку, новопазарску и старовлашску. Прва је примила у себе струју из црногорских брда, па Сјеница овој последњој служи као прва етапа сасељавања (Ib. id. 192). Друга је на исти начин примила у себе струју из области Пећи.²⁷ Трећа у свом старијем слоју, има и сјеничана који су у Старом Влаху доживели прву етапу сасељавања (Ib. id. 193). Из овога излази да је досељавање јекавског становништва у Грузу било непосредно из Старог Влаха. Из прегледа досељених породица у Грузи, са подручја јекавштине, може се извести овај биланс: сјеничка струја, која има правац Јавор — Драгачево — Моравица — Груза, доноси 180 породица, новопазарска која иде долином Ибра доноси око 120 породица, старовлашка око 120 породица. Овоме броју треба додати око 30 породица из Црне Горе и Херцеговине, па би укупно било око 450 породица са подручја јекавских говора, углавном из Сјенице и Старог Влаха. Према овом становништву стоји око 220 породица екавског становништва пореклом из Шумадије северно од Западне Мораве. Овоме треба додати још око 180 породица старинаца и оних којима се не зна порекло (в. упоредни преглед, на стр. 104), што са претходним чини око 400 породица екавског становништва. Ако се узме у обзир да су досељавања вршена постепено и да су уследила доста касно, онда постоји превага екавског живља у Грузи, па је развитак његовог говора у новији говор новоштокавског дијалекта могао бити самосталан и природан.

Што се тиче времена досељавања јекавског становништва у Грузи, то је било прилично касно. О томе М. Драгић каже: „Најстарији досељеници о којима се памти потичу тек из прве половине 18. века, па се све више развијају у другој половини 18. в., док не достигну своју кулминацију у првој десетини 19. в., нарочито многобројним досељавањем 1809.²⁸ год.“ (Ib. id. 190). Ј. Цвијић, такође, каже да се динарска метанастазичка струја у Србији развила тек у другој половини 17. века.²⁹ А границу динарској метанастазичкој струји у Србији према другим струјама: косовско-метохијској, моравско-вардарској, тимочко-браничевској Цвијић је повукао управо источном границом Грузе: „Авала, Космај, Венчац и Опленац, Рудник, преседлина код Вучковице између Грузе и Лепенице, планине на западу од Левча и Темнића (Татарна, Самар, Тиква); затим ова граница прелази Мораву у сутјесци код Трстеника и хвата се Гоча, Жељина и Копаоника“... (Ib. id. 67).

²⁷ Од значаја је примедба Драгићева коју он даје уз ову струју: „Можда је с овом струјом имало везе досељавање Косоваца, али само донекле; пут ове струје више је ишао преко Жупе у долину Западне Мораве. Но ова струја има много мањег значаја за композицију грузанског становништва но претходне две“ (Ib. id. 194).

²⁸ Драгић овде мисли на оно масовно досељавање Сјеничана 1809. у време Карађорђевог војне на том подручју.

²⁹ Ј. Цвијић, *Метанастазичка кретања* 1921. стр. 68.

Ако динарска метанастизичка струја захвата Грузу тек на почетку 18. века, а других струја у Грузи није било ни пре ни после тога, онда излази да је екавско становништво Грузе остало као компактно старо-седачко становништво све до 18. века. До овог времена развиле су се све оне дијалекатске црте које карактеришу тзв. млађе говоре новоштоковске: четвороакцентска система, нова деклинација (једначење дат. инстр. лок. множине — наставак *-ма*), ново јотовање, губљење гласа *x* и др. То значи да ове миграције становништва на овом подручју, а тако исто и на целој територији шумадијско-сремског дијалекта, нису могле бити од значаја за развитак овог дијалекта до нивоа млађег говора новоштоковског. Овај дијалекат, свакако, није могао чекати 18. век, па да тек онда ступи на пут развитка у модерни говор. Он је у свим својим цртама, нарочито новијим цртама које су карактеристичне за млађе новоштоковске говоре, истоветан са свим осталим млађим новоштоковским говорима. Зато постанак и развитак шумадијско-сремског дијалекта морамо разумети као историјско-развојни процес, кад се један део старијег екавског говора (косовског) развио у млађи новоштоковски говор. Његов развитак је исто толико самосталан колико и развитак млађих јекавских говора новоштоковских. Црте најновијег развитка подједнако су захватиле територију овог млађег екавског говора као и територију млађих јекавских говора новоштоковског. То је идентичан, паралелан развитак, а не утицај херцеговачког на шумадијско-сремски, јер ни један утицај се не показује тако апсолутан да би говори били идентични у свему, и на толикој територији.

О заједничком развитку екавског и јекавског у централном делу штоковског, где граница екавско-јекавска није била препрека за ширење нових црта и у једним и у другим говорима, проф. А. Белић пише: „Ма како та црта (тј. јекавизам односно екавизам) била општа и јако распрострањена, ипак и она *не дели говоре* (ИС), већ само одређује, који су од појединих покрајинских и месних говора стајали у извесно време у ближним дијалекатским односима. Да се њима ни у колико *не одређује граница нових црта* (ИС) — видећемо одмах“.³⁰ И за доказ овог свог тврђења, овде наводи низ дијалекатских црта, и новоштоковског и млађег новоштоковског, које су захватиле и екавске и јекавске говоре (стр. 63—64). Дакле, црте најмлађих говора новоштоковског развијале су се у централном делу новоштоковског и на јекавској и на екавској територији.³¹ И доцније А. Белић истиче да развитак *ђ*-та у штоковском као дијалекатска црта није снага која окупља извесне говоре и затвара их у посебну целину која би се посебно развијала. Он за развитак *ђ*-та каже: црта која „није динамична и експлозивна“ као што су остале, „мада по значају за наш језик премаша све оно што се дотле десило у нашем језику“.³² И заиста ова црта није доследна

³⁰ А. Белић, О српским или хрватским дијалектима. Глас САН 78, 1908, стр. 62—63.

³¹ Ово је било могуће и с тога што и развитак самог *ђ*-та у многим позицијама, као што ћемо видети даље, није делио ове говоре, већ уједињавао, и тако се и у том погледу показује њихов заједнички развитак у новије говоре.

³² А. Белић, Периодизација српскохрватског језика, ЈФ XXIII, 1958, стр. 9.

и свеобухватна ни у екавском ни у јекавском, јер у њима постоје познати „икавизми“ у низу позиција.³³ Затим и на подручју јекавског његов развитак је недоследан и неуједначен, па се у многим позицијама налазе такви резултати развитка ђ-та који су „незаконити“. И на крају, неки резултати тог посебног његовог развитка у јекавском територијално се издвајају: нпр. *видио* и *виђео*; или према старини говора: нпр. у старијим говорима *овијех*, *добријех*, у млађим *двих*, *добрѣх* и сл.

Напослетку, јекавски има и старије говоре (нпр. зетски) који нису ступили на пут новијег развитка млађих његових говора (херцеговачко-босанских), као што и екавски има косовско-ресавски који није достигао развитак шумадијско-сремског. Зетски и косовски имају заједничких црта које их сједињују, као што су се екавски шумадијски и јекавски херцеговачки (старовлашки) објединили у најновијем развитку новијих црта новоштокавских. Овде не може бити говора ни о каквом утицају једног дијалекта на други, о неком једностраном ширењу новијих црта са терена једног дијалекта, већ о заједничком развитку, јер су нове црте подједнако захватиле и екавске и јекавске говоре о којима је овде реч. Екавско-јекавска граница морала је бити ирелевантна за овај развитак, јер то показују и старије и новије црте у овим екавским и јекавским говорима. То поготову што је развитак ђ-та у њима у многим позицијама у области наставка био исти.

Овакав самосталан и природан историјски развитак шумадијско-сремског сасвим је разумљив, јер то показују и његове старије и његове новије црте. О томе не би требало ни говорити да у дијалектолошкој литератури не постоји и једно друкчије мишљење о постанку шумадијско-сремског — опет мишљење А. Белића. Он је горње мишљење, засновано на једном развојно-историјском схватању ствари, изнео у полемици са М. Решетаром, и кад је требало доказати да је шумадијско-сремски дијалекат родствен са косовско-ресавским дијалектом као његов млађи брат, па да се не може одвајати од овог последњег, како је то у својој подели штокавског дијалекта учинио Решетар. Али три године раније проф. А. Белић је друкчије објашњавао постанак шумадијско-сремског. Он ту претпоставља укрштање косовског и јекавских говора на терену Шумадије, па се у резултату добија шумадијско-сремски говор, као говор модерног типа. Дакле, он је црте које га карактеришу као новији говор новоштокавског добио са стране, као туђе особине. Он пише: „Према томе, туђи елементи који су продрли у тај дијалекат (косовско-левачки) дали су њему карактер особеног (посебног) говора само у односу на косовски говор, и само појаве других дијалеката, туђе њему као косовском говору, које су захватиле и њега, могле су створити могућном и вероватном претпоставку о самосталној појави неких његових црта, иако се оне у самој ствари свде на спољне утицаје“.³⁴ Од-

³³ Ти „икавизми“ су у екавском шумадијском објашњавани најпре неким икавским супстратом. Касније су тумачени као морфолошко-фонетске појаве, и доведене у везу с идентичним појавама у јекавском, јер се у овом последњем није могао претпоставити утицај икавског. Ми ћемо, даље, дати једно посебно тумачење засновано на једној могућој претпоставци, која би била заснована на историјско-развојном схватању ове црте и ових млађих говора.

³⁴ А. Белић, Диалектологическая карта сербскога языка 1905, стр. 33.

мах за овим, и поред овакве своје искључивости, он као знак извесног свог попуштања додаје: „Уосталом, не треба рећи да овај дијалекат није све до сада створио ништа своје (в. ниже), али се то, ипак, не јавља као општа црта већ као локална обележја његова“ (Ib. id. 33). Овде Белић мисли на кановачке црте у шумадијском говору, па би то само (Sic.) било оригинално у шумадијско-сремском. Даље он пише: „Ми смо претпоставили да се централни дијалекат (који је у овој књизи за Белића друго име шумадијско-сремског) јавља као резултат мешавине у поменутиим пределима јекавског и косовског говора“... (Ib. id. 34). Међутим, на том месту где је Белић дао претпоставку коју помиње овде, говори се о вишевековном развоју овог дијалекта, који се никако не може свести на *уишцај*, те да су нове црте у њему неке туђе црте и особине унесене са стране, мада и овде Б. говори о „смешаном језику“: „Још у трећој епоси³⁶ косовски дијалекат се распростра далеко на север и северо-исток: он је захватио Жупу, Левач, Темнић, Мораву, Ресаву и, несумњиво, више западних области Србије.³⁶ Али он је овде дошао у додир (столкновение) с јекавским говорима, и захваљујући томе што је његов однос с њим у разним областима био врло жив, током времена, углавном од XVI—XVIII в., сбразовао се смешани језик³⁷, који се јавља књижевним и административним језиком краљевине Србије. То је, управо, средишни или централни говор, по односу према осталим, или шумадијско-сремски према територији коју заузима. Њему се придружује и говор Баната и Бачке“ (Ib. id. 10). Кад даље А. Белић хоће поближе да објасни скрштање јекавског и косовског екавског на терену Шумадије, он каже да је то мешање првобитно могло бити у корист екавског, јер то показује факат што је шумадијско-сремски говор остао екавски, али је све нове црте унео јекавски, осим замене Ћ-та која је екавцима била туђа. „Све остале црте туђег јекавског дијалекта они су (екавске придошлице и релативни старинци) савршено усвојили“ (Ib. id. 34) — пише А. Белић. И на послетку: „Ту је био важан моменат укрштања (сплочения) јекавског и екавског говора у корист, макар само и са спољашње стране, екавског говора. Касније црте тог екавског говора преносиле су се на све друге екавске говоре с којима је тај екавски говор дошао у додир“ (Ib. id. 35). Ако је овај екавски овако (пасивно) усвајао нове црте развојка са стране, па их чак и даље преносио на екавске говоре, није јасно зашто се те црте нису пренеле и на косовско-ресавски. Свакако је екавски рашко-косовски дијалекат на терену шумадијско-сремског био активан у развоју новијих црта новоштокавских: он се развијао и подмлађивао новим цртама као и јекавски говори у његовом суседству на западу. Но јасно је да је овде код проф. А. Белића велику улогу играла Цвијићева теорија о пресељавању становништва, његовом сталном кретању

³⁶ Код Белића је ту трећа епоха 14, 15. и 16. век.

³⁶ Он је овде морао бити, а није се распростро: он се у то време налазио ту формиран као косовско-рашки дијалекат.

³⁷ Шумадијско-сремски ни по чему не представља мешавину, осим ако се не схвати да су његове најновије новоштокавске црте јекавских говора у овом екавском говору — како је овде мислио Белић.

с југа на север. И много касније ова теорија налази одјека код проф. А. Белића. Кад говори о најзначајнијем моменту у историји развитка српскохрватског језика, стварању млађих новоштокавских говора, он то представља у слици која јако подсећа на слику кретања динарског становништва код Цвијића: „Али ова слика не би била потпуна кад не бих изнео најзнатнији покрет у другом раздобљу, који је наткрилио све друге и који је створио основицу савременог српскохрватског књижевног језика. То је онај покрет који се пружио, находивши се негде на југу наше језичке територије, од XV—XIX века, лепезасто по њој захватајући и све главне штокавске дијалекте наше: и знатан део западног штокавског дијалекта, и јужног, и источног. То су они говори у центру српскохрватске језичке територије, које називамо најмлађим штокавским говорима, а који су развили нову штокавску акценатску систему од четири акцента и знатан део особина нове деклинације (нарочито у множини)“.³⁸

Али овде је значајно то што проф. А. Белић у овој својој изразито историјској студији, у којој утврђује хронологију свих главних дијалекатских црта, ставља под исти датум постанак шумадијско-сремског дијалекта и осталих најмлађих новоштокавских говора. Ту он утврђује да се у шумадијско-сремском четвороакценатска система развија у периоду 15—17. века, кад се врши опште повлачење сизазних акцената (˘ и ˝) на претходни слог у свим осталим млађим новоштокавским говорима (Ib. id. 11). Затим у њему се развило *-ма* у дат. и инстр. мн. у време 15—17 века, а *-ма* у лок. мн. и *-а* у ген. мн. у 17. веку (Ib. id. 11—12). Ново јоговање и губљење *x* њега, такође, захвата кад и остале млађе говоре (Ib. id. 11—12).

На основу досадашњег прегледа дијалектолошких радова о шумадијско-сремском дијалекту и испитивања говора Груже који овоме припада, ми смо стекли уверење да се овај дијалекат као део косовског екавског новоштокавског дијалекта самостално активно развијао у млађи новоштокавски говор у потпуном паралелизму са млађим јекавским говорима јужне и југозападне Србије — са непосредном и сталном везом са говорима Старог Влаха. Тај паралелан развитак значи и индентичан развитак, јер су све нове црте подједнако захватале и екавску, и јекавску територију, пошто је вредност *љ*-та на овој територији била ирелевантна — а у неким позицијама, видећемо касније, та вредност је била иста за оба наречја.

Као што су новоштокавске црте до 15. века подједнако захватале и екавски косовски и јекавски зетски (са изузетком полугласника *ь*, на једном делу територије зетског), па они тако имају заједнички развитак, исто тако, и још више и потпуније, нове црте млађих новоштокавских говора које су се развиле од 15. века подједнако су захватиле и екавски шумадијско-сремски, и млађе јекавске говоре Старог Влаха и Санџака. Ово је био још више заједнички развитак млађих екавско-јекавских говора. То је био онај значајни покрет о коме говори горе

³⁸ А. Белић, Периодизација српскохрватског језика, ЈФ XXII, 1958, стр. 13—14.

проф. А. Белић, кад су настали млађи говори у централном делу новоштокавског дијалекта. Колико је јединствен и хомоген овај екавско-јекавски развитак најбоље показују говори централне и западне Србије заједно с говорима Старог Влаха и Санџака.

Према испитивању говора Груже, узимајући у обзир цео шумадијски говор, млађи екавски говори новоштокавски развијали су се понајпре у централној Србији на оном појасу који смо већ горе поменули, а који се протеже од Западне Мораве код Краљева до Саве код Обреновца, што представља територију тзв. *шумадијског говора*. То је најтипичнији говор шумадијско-сремског дијалекта.

Прелазим на питање „икавизма“ у шумадијско-сремском дијалекту, које постаје, видећемо, озбиљан проблем савремене наше дијалектологије. Ови „икавизми“ су најпре тумачени као изузеци, па се то објашњење и данас може срести у настави нашој. Запажена је, уз то, идентичност њихова са стањем у јекавском, што је наводило на мисао да је то утицај јекавских говора.³⁹ Кад се узме овде у обзир и то да је и цео развитак шумадијско-сремског у млађи говор тако тумачен, утицајем млађих јекавских говора, онда је овако мишљење о овим „икавизмима“ сасвим разумљиво. Само, ми бисмо и овде ствари пренели на развојно-историјски терен, па ће оне добити другу вредност и друкчије објашњење које је много природније него што је схватање о утицају, о уношењу са стране. Не знамо како би један дијалекат своје „аномалије“ могао предати другом дијалекту, јер одступања су одступања, сопствена слабост, и она нису са снагом развитка да би могла вршити експанзију.

Од како су Хирт (1900) и Белић (1905) писали о траговима икавског говора у западној Србији (у Азбуковици на Дрини, а Белић каже чак и на Сави више Београда: Барич, Моштаница, Мислоћин и др.)⁴⁰, појавила се и теорија о икавском супстрату на територији шумадијско-сремског дијалекта.⁴¹ У једној од последњих студија својих коју смо већ наводили, А. Белић се поново враћа на ово питање, где он говори о великој експанзији икавског крајем 13. века (ЈФ XXIII, 1958, стр. 9). Он ту каже да је икавски прешао Дрину и почео се ширити по источном дијалекту тамо где је источни дијалекат још чувао разлику између *џ* и *е*, а да је то било на територији каснијег шумадијско-сремског само у „извесној мери“ (вероватно Б. мисли на позиције *џ*-та где шумадијски има и *м. е*), а источније на територији галипољског, вршачког, крашованског и сл. да је то било „у потпуности“, тј. у свим позицијама *џ*-та. Није вероватно да на крају 13. века није била извршена измена *џ*-та на територији шумадијског, кад се зна да се екавски најпре развио. Затим, како је могао предак шумадијско-сремског (као косовски ди-

³⁹ Види Глас САН 78, 1908, стр. 112: Белић о наставку компаратива *-ији* у шумадијско-сремском

⁴⁰ А. Белић, Диалектологическая карта 1905, стрл 39—40; в. и Archiv XXVIII, 1906, с. 125.

⁴¹ Ову теорију су прихватили, даље развијали и потврђивали М. Московљевић (Акцентски систем поцерског говора, 1928, с. VII—VIII) и не сасвим одређено Б. Николић (Сремски говор 1964, с. 449, 382, 384 (т. 462 и 463), а закључак у т. 465 — друкчије, тј. као П. Ивић).

јалекат) чувати Ћ незамењено само у познатим наставачким позицијама, кад се зна да су позиције вокала у наставку слабије позиције њихове, те би се очекивало да је њих нови развитак, замена Ћ-та, прво захватио? Није јасно ни то како је икавски извршио апсолутни утицај управо на удаљеније говоре: галипољски, вршачки, крашовански! Мени је много вероватније да су ови екавски говори, овде усред других екавских говора, имали посебан развитак Ћ-та⁴², који је у основи екавски развитак његов (в. ниже). И нема сумње да је такав развитак Ћ-та у овим говорима у директној вези са „икавизмима“ шумадијско-сремског⁴³ и са идентичним „икавизмима“ у јекавским говорима, а ови последњи се никако не могу објашњавати као утицај икавског на њих. А како су и екавски и јекавски „икавизми“ идентични, те према томе морају имати *заједничко порекло*, онда је сумњиво и објашњење екавских „икавизама“ утицајем икавског, било као супстрата било као експанзивног говора.

На истоветност јекавских и шумадијско-сремских „икавизама“ указивао је Решетар (*Der štok. Dialekt!*. S. 17). Он ту каже: „у којем се изузетно, као у суседном јекавском дијалекту, каткад *ѡ* у *и* развија; скрушено признањем да не знам зашто долазе ови изузеци, ипак бих за компаративни наставак *ији* могао навести да је после Ћ-та *ј*, за *гњиздо* да је испред Ћ-та палатално *њ*, за *гди* честу везу *гдѡ је* у којој је *ѡ* испред *ј*, па као обично пред тим гласом оно прелази у *и*“. Решетар је шумадијско-сремски, због његових новоштокавских црта које су заједничке свим млађим штокавским говорима, сврстао у својој подели дијалеката заједно са херцеговачким (и зетским, наводећи као аргуменат Његошев језик), а одвојио га од косовско-ресавског. Противећи се одвајању шумадијско-сремског од њему родственог косовско-ресавског, А. Белић је тражио противаргументе за ово и овакво приближавање екавског шумадијско-сремског јекавском херцеговачком. Зато он сасвим категорично пише поводом наведеног места Решетаровог: „Прво тврђење, да постоји *йаралелизам* (ИС) међу овим говором и „суседним јекавским“ у мењању Ћ — није тачно. Ћ се у јекавским говорима мења у *и* увек испред *ј* (сем случајева где је то нарушено под утицајем аналогije), међутим у шумадијско-сремском говору оно се мења само у једном случају, и то у компаративном наставку *ији* = *ѡји*“ (Глас САН 78, стр. 108). Овде су Белићеви противаргументи: а) шумадијско-сремски ликови: *сејајици*, *смејајици се*, *вејајици*, *смеју*, *разумеју*, *йрисијеју* и др.; б) да се имперфекат „не употребљава“ у шумадијско-сремском (јер је Решетар на С. 68, навео *илејијак*), али ипак признаје ову црту, и наводи још в) *није* — као трећу категорију (Исто, 108—109). Затим Б. спори фонетско тумачење оваквој замени јата Ћ > и, па ове случајеве тумачи као икавизме. На следећих неколико страна, затим, он развија своју тезу о икавском у северној Србији. Но при том он стално ове особине зове *јекавско-икавским*. На крају Б. објашњава два случаја „икавизама“ у шумадијско-сремском: *води* и *ових*, које ту-

⁴² То несумњиво показују испитивања говора галипољских Срба П. Ивића.

⁴³ П. Ивић, О говору галипољских Срба, СДЗБ XII (1957), стр. 408, 419 и 436.

мачи као морфолошко уопштавање и које назива сопственим цртама овог говора, његовим конституционим особинама којима се издваја из косовско-ресавског као свог старијег брата (Ib. id. 113). Објашњавајући заменичко-придевске наставке у множини: за косовско-ресавски -љх, љм, за јекавски -ијех, -ијем и -их, -им, за шумадијско-сремски -их, -им — закључује: „Дакле, и у овом је правцу шумадијско-сремски говор сачувао старину“ (Ib. id. 114). Мишљење А. Белића да је ова црта у шумадијско-сремском знак чувања старине веома је значајно и тачно. Само проф. Белић вероватно мисли на време уопштавања заменичко-придевских наставака, заједно са уопштавањем именичких наставака, као што је *води*. Али зашто и јекавско -их. -им није исто тако чување старине. Наравно у оним говорима који имају ове наставке, а не *-ијех, -ијем* (в. доле стр. 40).

Кад говори даље о наставку *-ма* у множини, он из Вука наводи облике старе деклинације: *у новина, њо ливада, са орлови, њо љушкови, њо сели, на коли* — за шумадијско-сремски, па каже да нова црта није захватила цео овај говор, као што није захватила ни све јекавске говоре (нпр. Лику). Али је потпуно захватила онај део њихов „који је у непосредном суседству шумадијско-сремскога говора“ (Ib. id. 115—116). Мада и овде Б. види утицај јекавског на шумадијско-сремски, овај податак о овој црти је важан.

Затим говори Б. о новој акцентуацији шумадијско-сремског. И кад на ствари гледа историјски, он каже да се она сасвим природно могла развити из старије двоакцентске косовско-ресавске системе, па додаје: „Јер кад се могу у Црној Гори находити у непосредној близини говори са старијом акцентуацијом и новијом, зашто то не би могло бити и код горњих говора?“ (Ib. id. 117).

Али да остане доследан својој теорији о ширењу новоштокавских црта у правцу југ—север, он овде изводи овакав закључак: „Само, зато што се може констатовати утицај јекавскога говора и у гласова и облика, што је становништво шумадијско-сремскога говора примило врло много у се представника јекавског говора, што ни један други екавски говор не зна за најновију акцентуацију, а она се јавља у херцеговачком говору све до Лике и Крбаве — мислим да је она подстакнута утицајем јекавског говора“ (Ib. id. 117).

Ми видимо овде у овом подужем навођењу Белићевих мишљења да је код њега стално присутна идеја о икавском говору у северној Србији. Он све црте новијих говора новоштокавских у шумадијско-сремском објашњава тиме како оне или долазе из јекавских говора или су се развиле подстицањем отуда (нова акцентуација, наставак *-ма*), само зато што су „икавизми“ заједнички екавском шумадијско-сремском и новијим јекавским говорима.⁴⁴ Па кад их то несумњиво обједињује, онда су и новоштокавске црте пореклом из јекавског. Само не знамо зашто су оне само јекавске? Наравно зато што се за њих не може рећи да су оне јекавско-икавске, као што он редовно говори тако за „икавизме“. А онда, он никад није рекао зашто су „икавизми“ и је-

⁴⁴ Видели смо, он екавске „икавизме“ назива јекавско-икавским утицајем.

кавски, и откуда су они у јекавском.⁴⁵ Он има право кад каже да су они јекавски, јер се они стварно налазе и у јекавском као и у екавском шумадијско-сремском, али откуда су тамо, он није рекао. За екавски, говори да су му дошли од икавског, а за јекавски ништа није рекао. Он одбија Решетарово објашњење „икавизама“ фонетским путем, тј. утицајем потоњег *j*, зато што претпоставља ту утицај икавског. Но за екавски, то да, по њему, али како објаснити њих у јекавском! Њега то овде као да се не тиче. Али „икавизми“ су јако изразита заједничка црта екавског шумадијско-сремског и новијих јекавских говора западно од њега. Исто тако кад пореди (на стр. 116) наставак *-ма* у лок. мн. и наставак *-ији* у компаративу, он каже да је прва црта новија и зато није захватила цео шумадијско-сремски, а да је друга доследнија у њему зато што је старија црта, а затим што је доследна и у јекавском. А зашто је она доследна у јекавском и откуда је она тамо доспела — он не говори. Из икавског свакако није.

Што се тиче Белићеве примедбе Решетару да су шумадијско-сремски ликови само *сејаји*, *вејаји*, *грјаји*, *смејаји се*, *смејју*, *разумејју* и др., она као да не стоји, јер има шумадијских говора и са *и:* *вијаји*, *гријаји*, *сијаји*, *мијаји се*, *мијју* (Гружа), а први ликови су можда утицај левачког или књижевног језика. П. Ивић чак мисли да су законити други ликови, и објашњава прве ликове императивом *вбј*, *грбј* итд. где је *б* дуго, или итеративима *загреваји*, *додеваји* — за шумадијско-сремски, а наводи и податак о недоследној замени јата код ових глагола и у јекавском које дају Решетар, Вуковић, Бошковић и Милетић (ЈФ XXI, 1956, стр. 107—108).

Исто тако Белићева примедба да се имперфекат „не употребљава“ у „шумадијско-сремском дијалекту више је доказ о његовој ексклузивности него што је она прави доказ за саму ствар, јер се имперфекат чува врло добро у говору Груже, а мислим и даље.

Напоследку, што се тиче црте наставак *-ма*, која с новом акцентуацијом чини главне карактеристике млађих новоштокавских говора, можемо рећи исто што и проф. Белић, само обрнутим редом ствари. Он каже да овај настанак није потпуно обухватио јекавски, али јесте потпуно обухватио оне његове говоре који су „у непосредном суседству шумадијско-сремског говора“, па закључује да је овде јекавски утицао на екавски шумадијско-сремски.

Ми видимо, како и подаци говоре (у шумадијском говору и говору Груже — нема одступања у овој црти)⁴⁶, да је црта наст. *-ма* у дат. инстр. лок. мн. — доследна како у екавском шумадијском тако и у јекавским говорима који су на појасу западно од њега. Хомогеност ове црте на појасу Санџак — Шумадија показује јединствен развитак млађих екавско-јекавских говора новоштокавских.

Видели смо до сада да се млађи екавски и јекавски новоштокавски говори слажу у томе што су код именица на *-а* усвојили наставке меке

⁴⁵ Ми сматрамо, пак, да су „икавизми;“ екавско-јекавска особина — као што факта показују (в. доле о томе).

⁴⁶ Исто то наводи П. Ивић за галипољски (О говору галхпољских 1957, стр. 405 и 436).

промене (*води : души*), да имају доследно *-ма* у дат. инстр. лок. мн. Да узмемо сад у разматрање остало што се тиче дефлекције млађих говора екавских и јекавских, а наиме наставке множине придевских заменица и придева, заменичко-придевске наставке. Проф. А. Белић, видели смо горе, два „икавизма“ шумадијско-сремског дијалекта тумачи као две његове црте које треба сматрати морфолошким уопштавањем (наставка *меких основа*), а затим их сматра конституционим цртама шумадијско-сремског, којим се он у свом развоју издваја из косовско-ресавског, његовог старијег брата. Једна од тих црта је *води* (м. *водѣ*), а друга *двѣх*, *двѣм* и *добрѣх*, *добрѣм* (м. *овѣхъ*, *овѣмъ*). Навешћемо овде примере у поређењу, који треба да илуструју стање заменичко-придевских наставака у екавским и јекавским говорима. Овде се са навођењем примера не може ићи до исцрпности, јер то је врло широка област која захвата више од половине целокупне дефлекције:

Кос.-ресавски: *овѣх*, *шѣх*, *онѣх*; *овѣм*, *шѣм*, *онѣм*,
маѣх, *швоѣх*, *своѣх*; *моѣм*, *швоѣм*, *своѣм*,
добрѣх, *лудѣх*; *добрѣм*, *лудѣм*,
сињѣх, *шѣхъ*, *дѣхъ*; *сињѣм*, *дѣмъ*, *шѣхъ*.

Шум.-сремски: *овѣх*, *шѣх*, *онѣх*; *двѣм*, *шѣм*, *онѣм*
мојѣх, *швојѣх*, *својѣх*; *мојѣм*, *швојѣм*, *својѣм*,
добрѣх, *лудѣх*; *добрѣм*, *лудѣм*,
сињѣх, *дѣхъ*, *шѣхъ*; *сињѣм*, *дѣмъ*, *шѣхъ*.

Јекавски млађи: *двѣх*, *шѣх*, *онѣх*; *двѣм*, *шѣм*, *онѣм*,
мојѣх, *швојѣх*, *својѣх*; *мојѣм*, *швојѣм*, *својѣм*,
добрѣх, *лудѣх*; *добрѣм*, *лудѣм*,
сињѣх, *дѣхъ*, *шѣхъ*; *сињѣм*, *дѣмъ*, *шѣхъ*.

Јекавски старији: *овѣјех*, *шѣјех*, *онѣјех*; *овѣјем*, *шѣјем*, *онѣјем*,
мојѣјех, *швојѣјех*, *својѣјех*; *мојѣјем*, *швојѣјем*, *својѣјем*,
добрѣјех, *лудѣјех*; *добрѣјем*, *лудѣјем*,
сињѣјех, *дѣјехъ*, *шѣјехъ*; *сињѣјем*, *дѣјемъ*, *шѣјехъ*.

Говори, нпр. Санцака и Шумадије, као млађи говори екавско-јекавски држе средину територијално и у исто време обједињују овом цртом на овом подручју развој ових новоштокавских говора. По својој примени, иначе, ова црта је знатна карактеристика ових говора, јер су њена примена и њена фреквенца веома честе у говору и јављају се већ у првом додиру са говором. Косовско-ресавски је овде доследно екавски, старији јекавски говори су доследно јекавски.

Овде сад треба учинити једну напомену: иако се овде може примити објашњење да је по среди уопштавање наставака *меких основа*, односно тврдих за косовско-ресавски, ипак би се могао претпоставити и двојак развој *ѣ-ѣа* кад је оно било под извесним условима, односно у питању је кратко *ѣ* овде. У хиперекавском, пак, косовско-ресавском уопштено је *е* из тврдих заменичких основа и код заменица *меких основа*, па се пренело и на придеве, будући да заменица у атри-

буту долази испред придева *овех добрех* (исп. у левачком *овем йошокем* и сл.). Исто тако уопштавање је и *овијех добријех*. А оваква ова уопштавање у старијим екавским и јекавским говорима настала су касније у њима — кад су се одвојили од млађих говора. Али оно уопштавање у млађим говорима екавско-јекавским, где имамо наставке са *и*, могла је бити и *фонетска йромена* кратко *ѣ* > *и*, у наставку и под акцентом (код тврдих заменичких основа), а да истовремено буде подуширано наставком заменица меких основа и придевским наставком. И ово би могло бити основно и *йо* *времену йрво уједначавање* ових наставака заменичко-придевских. А уопштавање и нивелација екавска *овѣх добрѣх* и нивелација јекавска *овијех добријех* — било је ствар ових старијих говора, касније кад су остали по страни од новијег развитка. Средишна зона млађих говора екавско-јекавских била је толерантнија у погледу *ѣ*-та: у *основи речи* екавски има дуго *ѣ* > *е*, јекавски дуго *ѣ* > *ије*, а у *наставку* и један и други кратко *ѣ* > *и*. То је коегзистенција и толерантност млађих новоштокавских екавско-јекавских говора. То потврђују све црте млађих новоштокавских говора које се у њима подједнако и истовремено развијају на једној релативно мирној територији, претежно планинској, на којој је настављен даљи развитак рашке културе средњег века.

Нема сумње да с овим заменичким облицима долазе заједно, као јединствена појава заменичко-придевске деклинације у вези с *ѣ*-том, и облици шумадијског говора дат. лок. јд. на *им* код заменица и придева м. и ср. рода — познати као једна од две црте кановачког говора, јер према шумадијском *-ѣм* у левачком је *-ѣм*: нпр. дај *овѣм човеку*: дај *овѣм човеку*, у *ѣм сѣлу*: у *ѣм сѣлу*, *мојѣм дѣцу*: *мојѣм дѣцу*, *јѣднѣм њѣму*: *јѣднѣм њѣму*, *јѣднѣм дрѣѣм*: *јѣднѣм дрѣѣм*, тужи ме *свѣѣм Пѣѣру*: тужи ме *свѣѣм Пѣѣру*, нем у *ѣм* да изиђем међу људе: нем у *ѣм* да изађем међу људе, *идѣм* да ти пошаљем: *идѣм* да ти пошаљем итд. О времену настанка ове црте в. горе стр. 25.

Ако овоме додамо компаратив типа *сѣѣријѣ* (*сѣѣрѣѣ*), *нѣѣѣѣ*, *мѣѣѣѣ*, *идѣѣѣѣ*, *ѣѣѣѣ*, *здрѣѣѣѣ*, *сѣѣѣѣ*, *ѣѣѣѣ*, *лукаѣѣѣѣ*, *несрѣѣѣѣ*, *одабраѣѣѣѣ*, *забраѣѣѣѣ*, *ѣѣѣѣ*, *заобилаѣѣѣѣ* итд. и имперфекат: *ѣѣѣѣ*, *ѣѣѣѣ*, *ѣѣѣѣ*, *ѣѣѣѣ*, *ѣѣѣѣ*, *ѣѣѣѣ*, *ѣѣѣѣ*, *ѣѣѣѣ*, *ѣѣѣѣ* итд., где такође имамо кратко *ѣ* у наставку и под " акцентом, — онда смо утврдили основне црте и полазну тачку у развоју млађих новоштокавских екавско-јекавских говора у централном штокавском.

Овоме се прикључује црта која је позната као случај фонетске групе *ѣ* > *и* у јекавском. Она није јединствена и свеобухватна ни у јекавском, ни у екавском (шумадијском). Неки глаголи стања 7-ме врсте у шумадијско-сремском дијалекту срећу се и у лику *ѣѣѣѣ*, *ѣѣѣѣ*, *ѣѣѣѣ*, *ѣѣѣѣ*, *ѣѣѣѣ*, *ѣѣѣѣ*, *ѣѣѣѣ*, *ѣѣѣѣ*, *ѣѣѣѣ* итд. где је такође *ѣ* било под " акцентом у наставку. Тешкоће видим овде у томе што шумадијском суседни јекавски имају ликове са јотованьем: *ѣѣѣѣ*, *ѣѣѣѣ*, *ѣѣѣѣ*, *ѣѣѣѣ*, *ѣѣѣѣ*, *ѣѣѣѣ*, *ѣѣѣѣ*, *ѣѣѣѣ*, а у удаљенијим јекавским говорима су

ликови: *вдлио, сједио, видио, ѿоцрнио, ѿожутио, ѿлоудио, ѿозелетио, убледио, осижедио, а ѿрварио, сазрио и дсѿарио* и у једним и другим јекавским говорима (в. даље, стр. 77, т. 51).

Што се тиче само неколико глагола који у шумадијско-сремском дијалекту имају ликове *вѣјати, грѣјати, сѣјати, смѣјати се лелијати се* и *додијати* као у јекавским говорима — ја сам већ рекао да су они редовно овако у говору Груже, па сам некад мислио да је то слагање с јекавским говорима. Међутим кад П. Ивић наводи ове ликове за банатске говоре (ЈФ XVIII, стр. 147), онда нема сумње да ови примери иду заједно с претходним, јер је и овде кратко *ѣ* под " акцентом, иако у корену. Ивић чак мисли да су за шумадијско-сремски то законити ликови, а да ликове *вѣјати, сѣјати, грѣјати* итд. треба објашњавати, па мисли да би се могли објаснити императивом где је дуго *ѣ*, или итеративима *загрѣвати, додѣвати, исмевати* и сл. (в. горе, стр. 39). Екавски ликови можда су дошли из левачког или књижевног језика.

Овде иду и шумадијско-сремски облици *није, ѿривече, дѣ је, мѣјур* и сл.

Како треба разумети овај заједнички развитак „икавизама“ у екавским и јекавским млађим новоштокавским говорима на централној територији штокавског дијалекта од Санџака до Саве, и даље на север докле допире шумадијско-сремски дијалекат? На овој територији се мора претпоставити рани развитак кратко *ѣ* > *и* у области *нашњавака* и кад је оно било под " акцентом. То је ове говоре сјединило пре него што су они у *корену* речи развили дуго *ѣ* > *е* и *ѣ* > *ије*, дакле пре него што су они постали екавски и јекавски. Поготову што је ова појава била фонетско-морфолошка, једначење наставака у заменичко-придевској промени. Како су овде у питању млађи екавски и јекавски новоштокавски говори, можемо претпоставити да је ова црта била *ѿрва црѿа* њиховог новијег развитка, полазна тачка новог *заједничког развитка*. Ова црта је значила нову деклинацију, знатно измењену на подручју именица на *-а*, заменичко-придевске промене, компаратива, па и на подручју коњугације: имперфекат, глаголи на *-ѣши* и др. Касније у овим говорима долази и *-ма* у именичкој деклинацији.

Рана црта ових екавско-јекавских млађих говора новоштокавског може бити и преношење акцената, јер ако је кановачки акценат девинација која је наступила знатно после ове црте (А. Белић), онда она прва може бити и крајем 14. века.

Везу са родственим старијим говорима, шумадијски са косовским а млађи јекавски са зетским, одржали су они развитком дугог *ѣ-ѿа* у позицијама корена речи, лексичком позицијом *ѣ-та*, у оном правцу како се оно тамо развило, у дедовини њиховој. То јат у позицији корена речи остало је као *лексичка* вредност, а *ѣ* > *и* у наставцима добило је *граматичку сѿрукѿурну вредност*, која је објединила ове говоре на почетку њиховог новог заједничког развитка.

Откуда овај „икавизам“ овде на међи екавско-јекавских говора? Прво што треба да се рекне то је дело екавског дијалекта, рашко-косовског. То је црта коју је он положио у основицу млађих говора но-

воштокавских. Порекло њено треба тражити у оној *монотонској вредности* ђ-та затвореније боје $\acute{e} > u$, коју је проф. А. Белић претпоставио за екавски, поред $\acute{e} > e$. Он у својим универзитетским предавањима из историјске фонетике⁴⁷ претпоставља овакав развитак ђ-та у српскохрватском језику:

Основна вредност ђ-та била је непотпун дифтонг $\hat{i}\acute{e}$. Он се даље развијао у штокавском дијалекту у два правца, па смо добили две ниансе:

а) у правцу монотонга, са јачањем отвореније компоненте: $\hat{i}\acute{e} > \acute{e}$ (рана тенденција екавска);

б) у правцу дифтонга, са јачањем затвореније компоненте у још непотпуном дифтонгу: $\hat{i}\acute{e} > \hat{i}\acute{e}$ (рана тенденција јекавска).

Још у 12. веку она прва монотоншка екавска нијанса развила се даље, опет у две ниансе:

α) у правцу отварања вокала: $\acute{e} > e$ — екавски;

β) у правцу затварања вокала: $\acute{e} > i$ — икавизам.

Почетком 14. века она друга дифтоншка јекавска нијанса се развија у потпун дифтонг: $\hat{i}\acute{e} > i\acute{e}$ — јекавски.

Затим, по Белићу, јачање i компоненте у дифтоншкој нијанси $\hat{i}\acute{e} > i$ — икавски налазимо у западном штокавском и источном чакавском.

Напослетку, у западном чакавском је $\hat{i}\acute{e} > e$, где $\hat{i}\acute{e}$ је компонента — екавизам.

Кад даље говори о замени ђ-та, он каже да косовско-ресавски има „потпуно доследну замену ђ звуком e , и тамо где шумадијско-сремски говор зна за одступање: *нѣје, нѣсам, секѣра, милѣји, сѣарѣји, гдѣ, шѣ(х), шѣм, добрѣм* итд. И затим свугде другде где је старо ђ: *мѣсѣо, вѣк, дѣд, ѣвојка* итд. (стр. 87—88).

За шумадијско-сремски каже да такође има e , сем примера у којима има икавски изговор, који је дошао шумадијско-сремском говору, вероватно, са стране, дакле: *нѣје, сѣкира, мѣлијѣ, сѣарѣји, шѣшѣијѣх* итд. (стр. 88). Затим додаје:

„Према новијим испитивањима може се рећи да је шумадијски говор дуго чувао разлику, нарочито у источним својим деловима, између e (= e) и e (= \acute{b})“ (стр. 88). И ту помиње говоре који су ту разлику сачували: говор галипољских Срба, који су се иселили у XVI веку из источне Шумадије, источно-банатске говоре и говор Крашована, за које говоре каже да су се некад налазили „у североисточној Србији (Шумадији)“, стр. 88.

Мислим да се порекло „икавизама“ млађих екавско-јекавских новоштокавских говора може наћи у оној екавској монотонској вредности ђ-та, која се развијала у правцу затвореног вокала $\acute{e} > i$, која стоји горе под β). И овај развитак треба поставити у основу развитка

⁴⁷ А. Белић, Основи историје српскохрватског језика, I део: *фонетика*, Бгд. 1960, стр. 84.

екавских и јекавских млађих новоштокавских говора — како смо већ рекли. Ова се црта може датирати са 13. веком, а можда и раније, јер је то било пре $\text{ѣ} > \text{е}$ и $\text{ѣ} > \text{ије}$.

П. Ивић је проучио говор галипољских Срба и дао његов потпун опис.⁴⁸ У закључку своје књиге И. утврђује да су Галипољци иселени из долине Велике Мораве (из околине Јагодине) крајем 16. века (стр. 430), да галипољски говор чува $\text{ѣ} = \text{е}^i$ као и говор Крашована који му је по томе родствен (стр. 419 и 436), да галипољски „икавизми“ одговарају „у великој мери“ овима у шумадијско-сремском (стр. 408)⁴⁹, да се ти „икавизми“ не могу „тумачити мешањем готовог екавског и готовог икавског говора“ (стр. 433). Још су важне неке претпоставке које И. овде додаје. Он овде пише: „У галипољском е^i (м. ѣ) огледа се једна старија фаза развитка јата која претходи данашњем тројству“ (стр. 404—405). Ово би одговарало у свему нашој претпоставци о раном развитку „икавизама“ у млађим говорима новоштокавским, као црта која их обједињује на почетку новог развитка.

Али Ивић претпоставља јединство „икавизама“ галипољског и шумадијско-сремског око 16. века. Заједничка им је црта у то време и кановачки акценат.⁵⁰ Па су онда настале нове прилике за шумадијско-сремске говоре: „они су доспели под јак динарски утицај који је у многоме изменио њихов лик“ (стр. 434). И у својој Дијалектологији И. исто говори за шумадијски говор: „Пошто је и у целој овој зони утицај динарске миграционе струје врло јак, лако је могућно да је акценатско преношење у њу сразмерно *недавно* (ИС) унесено споља, што би значило да су ови говори *доскора* (ИС) чинили део смедеревско-вршачког дијалекта с којим имају много заједничког“ (стр. 73—74). Ми не знамо шта треба да значи „недавно“ и „доскора“, али нам је јасно да то није пре 18. века пошто се говори о динарској струји и уношењу споља. То је оно мишљење проф. А. Белића које се налази код њега кад се он одвајао од историјско-развојног погледа на развитак шумадијско-сремског говора и његових црта.⁵¹ Како је шумадијски говор могао доскора или донедавно чувати стару акцентуацију, па онда споља примити нову? И како се то могло десити и у Срему и Бачкој? Ивић само мотри на галипољску основицу шумадијско-сремског коју му је поставио („икавизми“ + кановачки акценат), а све друге особине млађих новоштокавских говора њему долазе са стране („било убацивања појединих дијалекатских одлика“ — *Ib. id.* стр. 80). Како је са стране добио нову акцентуацију, тако сад шумадијско-сремски добија отуда и наставак *-ма* (стр. 80 т. 63).⁵²

⁴⁸ П. Ивић, О говору галипољских Срба, СДЗБ XII (1957).

⁴⁹ А на стр. 433 И. пише: „У галипољском говору јат остаје неизмењено, а икавизми су већ ту“.

⁵⁰ Ивић то назива основицом шумадијско-војвођанског дијалекта (стр. 621).

⁵¹ Међутим ми смо изнели и једно друкчије мишљење проф. А. Белића, које се заснива на историјско-развојном гледишту, које се види кад се прати развитак млађих новоштокавских црта код њега.

⁵² Међутим, у следећем параграфу Ивић говори о самосталном развитку шумадијско-сремског, без учешћа јекавског и икавског.

Ми смо покушали овде да покажемо постанак и развитак шумадијско-сремског дијалекта развојно-историјски, онако како су се у њему развијале црте млађих говора новоштокавских. Ивић говори о његовом „формирању“ само, од црта које му долазе са стране (нова акцентуација и нова деклинација), а у основици је црта $\text{ѣ} = e^i$ (§ 63 и 64). Уосталом код Ивића и сама класификација штокавских говора није историјска. За њу он каже: „Ову класификацију не треба схватити као родословно стабло: она иде за тим да рељефније истакне садашње односе, без обзира на суксесију *ејоха развијка њих односа*“ (ИС), стр. 61. Кад говоримо о шумадијско-сремском дијалекту, онда мислимо на њега као млађи новоштокавски говор: *како се он развио у модеран говор*. То је главно овде. Наравно важно је и његово порекло, родствена припадност — основа од које је пошао у нови развитак, а која се налази у њему кад се одвоје нове црте. И то је косовско-рашки, нема сумње. Ивић је код овог питања родствене везе шумадијског са косовско-ресавским прилично искључив (в. ЈФ XXI, стр. 119). Он ту, прво, одбија неку чудну претпоставку, а наиме „да су екавску компоненту у шумадијске, а нарочито војвођанске говоре уносили досељеници из тих крајева“, тј. са подручја косовско-ресавског. Како ће несумњиво екавским говорима неко доносити „екавску компоненту“?! Јер да је то било, каже он, требало би очекивати сродност и заједничке црте ова два дијалекта. „Уствари, међутим таквих веза нема“, пише Ивић. Наравно, веза је прекинута кад је шумадијско-сремски ступио на пут новог свог развитка у млађи новоштокавски говор. За доказ овог свог тврђења И. наводи осам *одлика* косовско-ресавског које је утврдио А. Белић (Глас САН 78, стр. 71): $\text{ѣ} = e$, стара акцентуација, губљење дужина после акцента, лок. мн. = ген. мн., *жене* дат. јд., *иоидкем* и сл., *овем*, *добрем* и сл., *ид чдвек* и сл., *дѣдмо* и *сѣјајмо*, затим *ѣце*, *Свезда*, *грѣзе*, *мном*, *ју м. јој* (стр. 119). Наравно да се не могу подударати карактеристике једног старијег говора и једног млађег, јер шумадијски је и *настао* кад се развио даље у особитом правцу, и тиме одвојио од косовско-ресавског. Зато је сасвим природно и тачно кад на следећој страни 120 Ивић пише: „Ако би већ требало тражити којем је другом дијалекту најближи шумадијско-војвођански, онда је тај дијалекат свакако херцеговачки јекавски (П. Ивић, ЈФ XVIII, 156)“. Наравно, то је очигледно и сви се слажу у томе, само то треба показати као природан историјски развитак. Ја сам покушао да пођем тим путем.

П. Ивић је, међутим, опет у тој својој расправи (*О неким њроблемима историјске дијалектологије*, ЈФ XXI (1956), стр. 97—125, из које смо до сада узимали цитате) дао изванредно добре закључке, на основу којих би се могао извести заједнички развитак млађих новоштокавских говора, екавских и јекавских, а на темељу „икавизама“ ових говора. Он у овој расправи доказује да су ти „икавизми“ сопствени развитак ѣ -та у екавским говорима северне Србије, и да су они заједнички и јекавским говорима. На темељу налаза $\text{ѣ} = e^i$ у галипољском говору, он овде врло успешно и убедљиво показује да су ови „икавизми“ сопствени развитак ових говора, а не утицај икавског говора. Ево Ивићевих доказа за то:

Испитивање „икавизама“ на терену Војводине показује да су они свуда у свему исти; да је утицај споља, не би могло бити тако, на целој територији исто (стр. 107).

2. Ови „икавизми“ се могу објаснити: а) као аналошко уопштавање: *жени, мени; њо зуби, њу колима, двџм; видџији; њривариј; њрид, њрико; њџки, њџколико*, б) као фонетско уједначавање или асимилација: комп. *сџарији*; имперфекат на *-ијаше; дџ је; није; гријџија, Бидград, бијџоуг; вијџији, гријџији, додијџији, смијџији се, лемијџији се* (стр. 107).

И. напомиње да би се неки примери дати под б) могли сбјашњавати као и они под а). Свакако мисли на компаратив и имперфекат, што је тачно. Овде је важан закључак Ивићев: „Из свега је јасно да правих, слободних икавизама у шумадијско-војвођанском дијалекту немамо. Кад бисмо примили хипотезу о икавизмима, остало би необјашњено зашто нигде не долазе примери као *џивџији* или *мџико*“.

Треба овде рећи, само, да је примере под а) овако објашњавао А. Белић (Глас 78, стр. 113, в. горе стр. 38), а примере под б) М. Решетар (*Der štok. Dialekt S. 17*), а Белић му порицао за шумадијско-сремски (в. горе стр. 37).

3. У јекавским говорима такође има *нисам, сџиџира, жиџиџији*, а онда и *жени, градовима, овима* и сл., и асимилација *џј > иј*.

Онда наводи овде примере „икавизама“ и из косовско-метохијског и призренско-тимочког (стр. 109).

4. Шумадијско-војвођански нема лексика који би били само у икавском лику, што би се очекивало да је на његовој територији био икавски говор (стр. 109).

5. У јекавском ђ има такође недоследну замену: *рџ > ре, џј > иј, џо > џо*, затим *џђ > иђ, џљ > иљ* (стр. 110). Ивић овде закључује: Кад се ово не сматра икавским утицајем, зашто би екавска одступања ове врсте морала то бити, поготову кад има значајних поклапања (*џј > иј*) у овим екавским и јекавским говорима (стр. 110).

6. Шумадијско-сремски „икавизми“ нису неки „уникат“, они се налазе и у смедеревско-вршачком и екавском славонском (стр. 110).

7. Галипољски и крашовански имају *џ > е*, те је оваква вредност поспешавала гласовне промене поменуте под 2). И овде је значајан закључак Ивићев: Шумадијско-сремски са оваквом вредношћу јата близак је јекавским говорима са којима дели многе црте (стр. 112).

8. У галипољском није још извршен прелаз *џ > е*, али он има познате нам „икавизме“, што сведочи да је појава *џ > и* у екавским говорима старија од општег прелаза *џ > е* у њима (стр. 112). Ово датирање црте *џ > и* од изванредног је значаја.

9. Галипољски има старе црте шумадијског: *оном жени, дрвама, веднем; кановачки акценат* (стр. 113).

У закључку И. још истиче да нико није доказао да је у северној Србији било аутохтоних икаваца, нити прилива икаваца из Босне.

За мене је најзначајнији резултат Ивићегов истраживања у галипољском што је утврдио да у њему има две одвојене вредности ћ-та : лексичка и граматичка, у корену речи и у наставку, и што је друга дала *и*, док се прва чува као *е*.

На основу овог последњег и претпоставке проф. А. Белића о вредности ћ-та $\acute{e} > i$ на територији екавског, ја сам претпоставио заједнички развитак млађих говора новоштокавских, екавског рашко-косовског и јекавских говора у његовом суседству на западу. У основу тог развитка поставио сам управо црту $\text{ћ} > \acute{e} > i$.

Слагање „икавизама“ екавског шумадијско-сремског и млађих јекавских говора било је свакоме очигледно, и то је одавно уочено. П. Ивић је у галипољском нашао порекло за екавске „икавизме“. Но њихова истоветност с јекавским „икавизмима“ води претпоставци о заједничком пореклу и екавских и јекавских „икавизама“, и то је прва црта њиховог заједничког развитка у млађе новоштокавске говоре, коју сам овде предпоставио.

Ивић сматра, међутим, да је шумадијско-сремски дијалекат постао кад је овај екавски говор развио самостално икавизме и кановачки акценат, а његов даљи развитак у млађи новоштокавски говор да је то ствар мање или више утицаја са стране (од млађег јекавског).

Белић у дијалектолошкој карти има слично мишљење о постанку овог дијалекта: кад је на екавски косовски у новије време утицао млађи јекавски говор који му је дао лик млађег новоштокавског говора. Али у Гласу САН 78 и расправи *Периодизација српскохрватског језика* ЈФ XXIII, где се утврђују црте млађих новоштокавских говора, проф. А. Белић претпоставља развитак шумадијско-сремског паралелно и истовремено (15—19. века) са осталим млађим новоштокавским говорима. Белић је још дао претпоставку о развитку $\text{ћ} > \acute{e} > i$ на терену екавског. Ивић је њу потврдио истраживањем у галипољском.

Ми смо Белићеву претпоставку и Ивићеву потврду њену узели као фонетску црту и повезали је даље са морфолошким појавама на подручју именичке и заменичко-придевске промене, делом и коњугације, — и то ставили у основицу заједничког развитка млађих новоштокавских говора, екавских и јекавских. Даља истраживања на овој основи могу дати значајне резултате, како у погледу развитка *ћ-ша*, тако и у погледу настанка и развитка млађих новоштокавских говора.

ГЛАСОВИ

Овде ће бити изнесене само најглавније карактеристике гласовног система овог говора, оне које представљају одступања од књижевног језика, углавном материјал који имам и који треба да да слику овог говора Шумадије.

Мислим да би подробнија испитивања ових говора централне Србије, како фонетских и морфолошких тако и синтаксичких црта у појединостима, била од велике користи, као материјал живог народног говора који је конзеквентан у свим својим појединостима граматичке структуре, који би служио као драгоцен грађа теоретичарина и кабинетским радницима у области нормативне граматике нашег књижевног језика. Језик писаца је далеко богатији у појмовима и у изграђености фразе, нарочито сложених реченица, а живи народни говор је језик једне *примене*, општеважећи језик једне животне друштвене заједнице, па је као такав природна целина, јединствена граматичка структура доследна у свакој својој појединости. Материјал говорног језика је нарочито богат у области синтаксе *прости реченице* и сталних *идиомских обрћа* у којима је засведочена употреба облика речи (нпр. падежа и времена), па би систематско и зналачко скупљање овог материјала било од велике користи.

1. Овај говор даје врло поуздан материјал на основу кога се може закључити да вокал *о* има апсолутну превагу над вокалом *е* у алтернацији *о* : *е* у наставцима именица и придева иза некадашњих мекких сугласника *ч, ж, ш; ц, з, с, р* и *шиј, жд*. Ова појава је толико јака да у неким наставцима долази *о* и после *ћ, ђ, љ, њ, ј*.

Примере сам узимао у *инструменталу* једине, *номиналиву* множине и *присвојне* придев на *-ов* : *-ев*, а затим облик *средњег* рода придева. Превага вокала *о* над *е* најизразитија је у инструм. јд. и присвојном придеву, а ређе у ном. мн. Могло би се рећи, стога, да је ова појава подстакнута и да се одржава на темељу стања код именица од мила типа *Кочо, Мишо, Рајо, Мићо, Војо, Божо, Јоцо, Лазо, Весо, Пéro, Млађо, Вељо, Пёњо*, затим надимци и погрдна имена исте формације *Сёљо, Дрoњо, Бајо, Жућо, Дрнђо, Ђоро*, па и *Лисац, Зећ, Кёйёц* итд. Ова имена долазе са наставком *-ом* у инструм. јд. : нпр. *Кочом, Мишом, Божом, Јоцом, Лазом, Весом, Пёром, Мићом, Млађом, Вељом, Пёњом, Гајом*; и од њих присвојни придев се формира само наставком *-ов* :

*Кóчѡв*³, *Мíишѡв*, *Бѡжѡв*, *Јѡѡв*, *Лáзѡв*, *Вѣсѡв*, *Пѣрѡв*, *Мíићѡв*, *Млáћѡв*, *Вѣльѡв*, *Пѣньѡв*, *Гáјѡв*, затим *Щíльѡв*, *Жућѡв*, *Ђѡрѡв*, *Лíсѡв*, *Зѣѡв* итд. Како су оваква имена много чешћа у употреби од пуних имена, па и надимци су тако чести у употреби, а многи су и заједничке именице нпр. *Кукáч* — са *Кукáчѡм-Кукáчѡв*, *Киѡш-Киѡшѡм-Киѡшѡв* — ова фонетска појава је могла ићи овим путем. Или да узмемо случај кад снаје девере и млађе у кући зову тзв. „презименима“, као што су, *йíсáр*, *сокдлíћ*, *дѣшѡ*, *брáцá*, *йáјѡ* (за свекра) или хипокористици од имена рођака: *ујѡ*, *йѣчѡ*, *йáшѡ* итд. — и сва ова имена имају у инстр. јд. -*ѡв*, у присвојном придеву -*ѡв* (осим *брáѡѡв*).

Ако се овде има на уму лингвистички моменат да у локалним говорима по правилу много заједничке именице имају вредност особених именица, и да је симбиоза особених и заједничких именица врло тесна, онда је извесно да су хипокористичка имена и надимци могли утицати на све именице ове деклинације у овом правцу.

Примери:

Основе са ч, ж, ш:

а) *бíчѡм*, *бíчѡв*; *бриáчѡм*, *бакрáчѡм-Бакрáчѡв* (надимак *Бáкрáч*); *буáчѡм*; *букáчѡм-Букáчѡв*; *врáчѡм-врáчѡв* (*Врáчѡв*); *врчѡм-врчѡв*; *грчѡм-грчѡв*; *игрáч-игрáчѡм*; *ковáчѡм-ковáчѡв*; *копáчѡм-копáчѡв*; *косáчѡм-косáчѡв*; *кукáчѡм-Кукáчѡв*; *йíрубáчѡм-йíрубáчѡв*; *кључѡм-кључѡв*; *лучѡм-лучѡв*; *дбручѡм-дбручѡв*; *мáчѡм-мáчѡв*; *свирáчѡм-свирáчѡв*; *секáчѡм*; *Бѡрчѡм*;

б) *јѣжѡм-јѣжѡв* (*јѣжѡв*); *лүйѣжѡм-лүйѣжѡв*; *лáвѣжѡм*; *крíѣжѡм*, *грáбѣжѡм*, *сíѡрѣжѡм*, *йíрулѣжѡм*, *млáдѣжѡм*; *йíлѣжѡм*; *мужѡм-мужѡв*; *сíуѣжѡм-сíуѣжѡв*; *сíуѣжѡв* (*сíуѣжѡв*).

в) *гајдáшѡм-гајдáшѡв* (*гајдáшѡв*); *грѡшѡм-грѡшѡв*; *йíбѡшѡм*; *рáбѡшѡм*; *дрѣшѡм-дрѣшѡв*; *кáшѡм-кáшѡв*; *кѡшѡм-кѡшѡв*; *кршѡм-кршѡв*; *кочíѡш-кочíѡшѡм-кочíѡшѡв*; *мíшѡм-мíшѡв*; *йíлíшѡм-йíлíшѡв*; *чѣргáш-чѣргáшѡв* (*чѣргáшѡв*); *Кавурмáшѡм-Кавурмáшѡв*; *сíѡрíшѡм-сíѡрíшѡв* (лист); *слáѡшѡм*; *сáлáшѡм*; *јурíшѡм*; *робíѡшѡм-робíѡшѡв*; *кочíѡшѡм-кочíѡшѡв*; *богáшѡм-богáшѡв*;

Основе са ц, з, с:

а) *кѡцѡм*; *кѡцѡм-кѡчѡв*; *лáнѡм*; *лíсѡм-лíсѡв* (*Лíсѡв*); *кѣѡм-кѣчѡв* и *Кѣѡм-Кѣѡв*; *зѣѡм-зѣчѡв* и *Зѣѡм-Зѣѡв*; *врáѡм-врáчѡв*; *квáѡм*; *крíѡм*; *йѣѡм-йѣчѡв*; *глумѡм-глумѡв*; *мѡлѡм*; *свѣѡм-свѣчѡв*; *сíѡрѡм-сíѡрѡв*; *јáрѡм-јáрѡв-јáрѡв*; *мѣсѣѡм-мѣсѣѡв*; *Кѣйѣѡм-Кѣйѣѡв*; *чáкáнѡм*; *удáрѡм*; *мáгáрѡм-мáгáрѡв*; *над Пѣйрѡѡм*; *йѣйрѡѡм*; *кѡнѡѡм*; *йѡкрѡѡм*; *йѡѡѡм*; *губáѡм*; *крáс-йáѡѡм-крáсйáѡѡв* (лист); *йѣѡѡм*; *ћѡрáѡм*; *йáѡѡм*, *йáѡѡм*; *ѡѡѡм*; *ѡѡѡв*; *ѡѡѡѡм*; *ѡѡѡѡѡм*; *сунѡм*; *Вршѡм*, *Кршѡѡвѡм*; *шáнѡм*, *лѡѡѡм*, *зуйѡм*; *сíуѡѡм*, *лукѡм*, *йѣѡѡѡм-йѣѡѡѡв*; *јѡѡѡѡм*, *кѡмáрѡм*, *удѡѡѡ-*

³³ Наставак -*ѡв* је дуг само у ном. акуз. јд. облика за мушки род, тј. само у крајњем слогу (в. даље код акцента придева) — што је дуљење вокала пред сонантом иза којег се изгубио полугласник.

цом, јаловцом, мушкарцом; Селцом; сенцом, слейцом, језерцом, грањом, цвећом.

б) бдгазом; вёзом-вёзови; рёзом-рёзови; гáзом-гáзови, јáзом-јáзови; вбзом-вбзови; баксузом-баксузбв, сёизом-сёизбв; Черкёзом-Черкёзбв; шд-йузом-шдйузбв; угурсузом-угурсузбв; кукурүзом-кукурүзбв; лёмёзом-лёмёзови; билмёзом-билмёзбв; мрáзом-мрáзови и мрáзеви-мрáзбв; кнёзом-кнёзови-кнёзбв и кнёжсєви-кнёжсєв; млáзом-млáзови; йрáзом-йрáзбв и йрáзбв лүк; слёзом-слёзбв и слзбв лисї; кдломáзом; вйáшєзом-вйшєзови;

брүсом-брүсови; бёсом-бёсови; глбсом-глбсови; йдјáсом-йдјасови; нд-сом-ндсєви; клáсом-клáсови; куйусом-куйусбв; мйрїсом-мйрїсови; драсом-драсбв (лист); клїсом-клїсови, рїсом-рїсови; вёсом-вёсови; дшкосом, ўдесом;

г) воденїчáром-воденїчáрбв; оїанчáром-оїанчáрбв; ймлїчáром-ймлїчáрбв; врешенáром-врешенáрбв; йомелáром-йомелáрбв; кдцкáром-кдцкáрбв; кáйлáром-кáйлáрбв; цáром-цáрєви-цáрєв; жйром-жйрєви; вйром-вйрєви; дáром-дáрови и дáрови; ййром-ййрєви; чйром-чйрєви и чйрєви; звёром-звёрови; кёром-кёрови; лєйшйром-лєйшйрєви-лєйшйрбв; сйром-сйрєви; шшйром-шшйрєви; цёром-цёрбв; добрдшвором-добрдшворбв; кáлуђером-кáлуђербв; мáјсїором-мáјсїорбв; рáзором, сүмїором-сүмїорбв (цвєшї); йєнцєром; цáгором, жўбором, чўбором, ексером, гўбером, шєћером, чдйором, гдвором, сєвером; йвером; Тддором-Тддорбв; вєйром-вєйрєви-вєйрбв; дїнáром, шєсїáром; ћубрдшїш, сумїордшїш, вурдшїш;

Основе са меким сугласницима ħ, ħ, љ, њ, ј :

а) сїанáћом-сїанáћбв (сїанáћєв); зелембáћом-зелембáћєв и Зелєнбáћбв; йлємићом-йлємићєв; сєсїрићом-сєсїрићєв; колáчићом, будáчићом, йроздрчїћом, извдрчїћом, оїанчїћом; срндáћом-срндáћбв; голáћом-йолáћбв; зєчїћом-зєчїћєв; мравїћом-мравїћєв; овнїћом-овнїћєв; ножїћом-ножїћєв; царїћом-царїћєв; млáдїћом-млáдїћєв; кумїћом-кумїћєв; вбчїћом-вбчїћєв; кóчїћом, дбчїћом, кóнчїћом, сїбчїћом; Милїћом-Милїћєв; Дрáгїћом-Дрáгїћєв; Мáрићом-Мáрићєв; Бóжсєвићом-Бóжсєвићєв; йрўћом, лшїћом, цвєћом, йрбшїћом, йлáшїћом, дрвєћом; йод двдршїшом, над сєлшїшом, йод кўћшїшом, йод вйшрїшїшом, гддшїшом;

б) Бўрћом-Бўрћєв; Бдрћом-Бдрћєв; цєћом-цєћєм; смўћом-смўћбв; бўћом-бўћбв; грдєжћом-грдєжћвá мáсї; йдсўћом, злєћом, йбрћом;

в) йасўљом-йасўљбв-йасўљовина; йшшїбљом-йшшїбљбв; чўкљом-чўкљови (чўљєви); йкљом-йкљови (йкљєви); кўкљом-кўкљбв (лист); жўљом-жўљови (жўљєви) и жўљєви (жўљови); бдгáљом-бдгáљбв; йрљом-йрљови; мáљом-мáљєви; вайрáљом, крáљом-крáљєви-крáљєв; рдгљом-рдгљєви; ўгљом; кєљом-кєљбв (лист); йєдљом, йдйрљом-йдйрљєви; йўшáљом-йўшáљбв; йрїјáшєљом-йрїјáшєљбв (йрїјáшєљєв); ўчшїєљом-ўчшїєљєв (ўчшїєљбв); чєшљом-чєшљєви; сндйљом, кдйљом, грбљом, рбљом, зєљом, смйљом, вєсєљом, зрнєвљом, йод йрдчєвљом, ўгљєвљом, ўзглáвљом; шїбљом; рдшїєљом, свєйшїєљом-свєйшїєљбв; хрáншїєљом-хрáншїєљбв;

г) йáњом-йáњови (йáњєви); кдњом; рáжњом-рáжњєви; шйгáњом; врáњом-врáњєви; бубњом-бубњєви; жрњом-жрњєви; йуцњом-йуцњєви; рєжњом-рєжњєви; шўшњом-шўшњєви; шўшњом-шўшњєви; зáвршїњом-зáвршїњом-зáвршїњбв;

вршњеви; дбршњом-дбршњеви; наковњом-наковњеви (наковњи); чешњом-чешњеви; грањом, шрњом, њњом; њечењом, знањом, имањом, драњом, играњом, чекањом; јесењом, камењом, зрњом, шруњом, бусењом, грумењом, жєнскињом, мушкињом, корењом, ирсињом; кошњом, коїањом, брањом, играњом, шкањом, ирањом, драњом, клањом.

Д) *гајом-гајеве; разбојом; крајом-крајеве; мајом-мајеве; рђјом-рђјеве; лђјом-лђјеве; бђјом-бђјеве; сђјом-сђјеве; зндјом-зндјеве; гндјом-гндјеве; брдјом-брдјеве; шебојом-шебојев; иод Кдсмајом; вршајом, гушљајом-гушљајеве; лншајом-лншајеве (лншајови); завојом, њвојом, набојом, کالاјом; идрођајом, идожјајом, наменијајом, дкршајом, уздисајом, загрљајом; Милојом-Милојев; Блдојом-Блдојев; иерјом, класјом, бсјом, оружјом, драшјом.*

И присвојни придеви, односно градивни, управо придеви врсте од именица њенског рода које значе дрвета с основом на њ, њ, ј имају овако исто редовно наставак -ов: нпр. *иришњов, вишњов, жєшилњов, кајсијов, брекињов, смрчов, дудињов* и сл.

Напоследку, придеви са основом на мек сугласник у облику средњег рода у позитиву имају о м. е.: *врућо-врућог, крњо-крњог, рићо-рићог, смєћо-смєћог, лєњо-лєњог, и лєињо-лєињог*, затим *свд-свдг*; исто тако именица *шлдо-шлдо-шлду* само овако гласи. Компаративни облици придева, међутим, немају о: *дбњє, гбрњє, срдњє, вишњє, ннжє, млђњє, вєћњє, дљњє, срдњњє, гбрњњє, слђњє* итд.

Именица *иуи* у говору Груже има скоро искључиво конкретно значење именице *друм*, осим прилошког мултипликативног у *иуија*: нпр. *вишњє иуија, дсам иуија, сиб иуија*; или *једаниуи, дваиуи, ирииуи, чеириуи*; или *два иуија иєи, ири иуија сєдам* итд.

Може имати и значење глаголске именице *иуиовање (иуиовање)*: нпр. *идођу на иуи, уз иуи огладнє, осиаће на иуиу ири дана, болє га нбге од иуија*, причао нам о свдм иуиу у Америку. Никад се неће рећи: *иуиєм огладнє* или *иуиєм срдннє свдшове* и сл., већ само *уз иуи*. Нема у употреби ни предлога *иуиєм*, као што је нпр. *иуиєм расишија, иуиєм уговбра, иуиєм уговрања* и сл.; нема у овом говору ни предлога *иуи* и *идиуи*: нпр. *иуи Крагујевца, већ ка Крагујевцу, идиуи грдна, већ као грдм* и сл.

Облици који се третирају у овом одељку од именице *иуи* = *друм* гласе: *иуиом, иуиови*, нпр. *идем иуиом, неко прође иуиом, иди оннм иуиом, свуд иуиом посута слама (или ио иуиу...), иод иуиом је кућа, над иуиом котар; наши су иуиови рђави, кулук на иуиовима, иуиове треба насипати често, свуд ио иуиовима војска* итд.

2. Сажимање вокала заступљено је у приличној мери.

У брзом и лабавом говору у радном придеву облику м. р. чује се често сажета група *ао > о*: нпр. *рєкџ, сєкџ; вукџ, иуџ; дбрџ, дирџ, нбрџ, сџбрџ; маџ, дџџ, рџџ, лџџ; ређе* и група *ео > о*: *уџ, видџ, иџџ, вџџ, дџџ, сџџ*, као и код придева *вєсџ, дџџ; иџџ, ањџ*.

Сажимање се врши и са вокалним *р*, па се чују паралелно облици радног придева: *дрво* и *дврџ, нџвро-нџврџ, ирдсџро-ирдсџрџ, заџро-заџрџ*,

ији = *и*: *сѝлари*, *нѝши*; у *кѝшѝи*, у *аѝли*, на *рѝби*, у *Срѝшѝи*; *дѝчи*, *шѝчи*, *дѝчи*; *Илин*, *Марѝн*; *шѝсѝица*, *кѝшѝица*, *аѝлица*, *бургѝца*; *чи*, *нѝчи*, *сѝчи*;

б) Ако је први ма који од вокала, а други *и* или *е* (осим у групи *-еје*), сугласник *ј* се такође губи:

оји = *ои*: *мѝи*, *шѝѝи*, *сѝѝи*; *кѝи*; *бѝи* се, *сѝѝѝи*, *дѝи*; *Сѝи*, *Кѝи*, *Бѝи*, *иѝѝи*, *иѝѝѝи*, *уѝѝи* се, *дѝѝи*; *иѝѝѝи*, *дѝѝѝи*; *бѝѝѝи*, *иѝѝѝѝи*, *осѝѝѝѝи*; *Пѝи*, *Рѝи*; *дѝѝѝѝи*; *иѝѝѝѝи*; *шѝѝѝѝи*, *иѝѝѝѝи*;

уји = *уи*: *уѝи*, *зѝи*, *сѝѝѝѝи*, *бѝѝѝѝи*; *Груи*, *Муи*, *сѝѝѝѝи*, *олуи*, *гуи*;

аји = *аи*: *дѝи*, *иѝѝѝѝи*; *сѝѝѝѝи*, *уѝѝѝѝи*, *одѝѝѝѝи*; *Пѝи*, *Рѝи*; *дѝѝѝѝи*; *иѝѝѝѝи*; *шѝѝѝѝи*, *иѝѝѝѝи*;

еји = *еи*: *сѝи*, *крѝи*, *лѝи*;

оје = *ое*: *дѝѝѝѝи*, *иѝѝѝѝѝи*, *дѝѝѝѝѝи*; *мѝѝѝѝи*, *шѝѝѝѝѝи*, *сѝѝѝѝѝи*; *кѝѝѝѝѝи*; *нѝѝѝѝѝи*, *сѝѝѝѝѝѝи*; *бѝѝѝѝѝи* се, *сѝѝѝѝѝѝи*, *зѝѝѝѝѝи* се, *крѝѝѝѝѝи*, *Сѝѝѝѝѝи*; *бѝѝѝѝѝѝи*, *зѝѝѝѝѝѝи*, *крѝѝѝѝѝѝи*; *дѝѝѝѝѝѝи*, *дѝѝѝѝѝѝѝи*, *уѝѝѝѝѝѝи*, *дѝѝѝѝѝѝѝѝи*; *Пѝѝѝѝѝѝи*, *Рѝѝѝѝѝѝи*; *дѝѝѝѝѝѝѝѝи*; *иѝѝѝѝѝѝѝи*; *шѝѝѝѝѝѝѝи*, *иѝѝѝѝѝѝѝи*;

ује = *уе*: *иѝѝѝѝѝѝи*, *чѝѝѝѝѝѝи*, *кѝѝѝѝѝѝи*, *иѝѝѝѝѝѝѝѝи*, *бѝѝѝѝѝѝѝи*, *кѝѝѝѝѝѝѝѝи*, *вѝѝѝѝѝѝѝи*, *намѝѝѝѝѝѝи*, *кѝѝѝѝѝѝѝѝи*, *мѝѝѝѝѝѝѝи*; *зѝѝѝѝѝѝи*, *бѝѝѝѝѝѝи*; *вѝѝѝѝѝѝѝѝи*, *лѝѝѝѝѝѝѝѝи*, *нѝѝѝѝѝѝѝѝи*, *вѝѝѝѝѝѝѝѝи*, *иѝѝѝѝѝѝѝѝи*;

аје = *ае*: *лѝѝѝѝѝѝи*, *бѝѝѝѝѝѝи*, *кѝѝѝѝѝѝи* се, *мѝѝѝѝѝѝи* се; *дѝѝѝѝѝѝи*, *иѝѝѝѝѝѝѝи*, *дѝѝѝѝѝѝѝи*; *удаѝѝѝѝѝѝи* се; *зѝѝѝѝѝѝѝѝи*; *зѝѝѝѝѝѝѝѝѝи*, *крѝѝѝѝѝѝѝи*; *крѝѝѝѝѝѝѝи*; *сѝѝѝѝѝѝѝѝи* се, *иѝѝѝѝѝѝѝѝи* се — у лабавом говору), али: *сѝѝѝѝѝѝѝѝѝи* (м. *сѝѝѝѝѝѝѝѝѝѝи*).

еје = *еје*, јер не може да се избегне сажимање и деформисање основе, која повлачи и губљење значења: *сѝѝѝѝѝѝѝѝи* се, *вѝѝѝѝѝѝѝѝи*, *сѝѝѝѝѝѝѝѝи*, *грѝѝѝѝѝѝѝи* се (и *грѝѝѝѝѝѝѝи*); *сѝѝѝѝѝѝѝѝи*, *крѝѝѝѝѝѝѝи*, *јѝѝѝѝѝѝи*; *иѝѝѝѝѝѝѝѝи* се (и *иѝѝѝѝѝѝѝи* се — у лабавом говору), али: *сѝѝѝѝѝѝѝѝѝи* (м. *сѝѝѝѝѝѝѝѝѝи*).

в) Између *а*, *о*, у сугласник *ј* је стабилан и редовно се изговара: *кајаѝѝѝѝѝѝи* се, *мајаѝѝѝѝѝѝи* се; *иѝѝѝѝѝѝѝи* се; *удаја*, *иѝѝѝѝѝѝѝѝи*; *маја*, *раја*; *Каја*, *Гаја*; *граја*, *наја*; *набрајаѝѝѝѝѝѝи*, *оѝѝѝѝѝѝѝи*; — *Бѝѝѝѝѝѝѝи*, *Кѝѝѝѝѝѝѝи*, *Бѝѝѝѝѝѝѝѝи*, *Кѝѝѝѝѝѝѝѝи*; *иѝѝѝѝѝѝѝи*, *Сѝѝѝѝѝѝѝи*; *лѝѝѝѝѝѝѝи*, *зѝѝѝѝѝѝѝи*; *Мѝѝѝѝѝѝѝи*, *Рѝѝѝѝѝѝѝи*; *кѝѝѝѝѝѝѝи*, *иѝѝѝѝѝѝѝѝи*, *иѝѝѝѝѝѝѝѝи*, *бѝѝѝѝѝѝѝи*, *зѝѝѝѝѝѝѝи*, *сѝѝѝѝѝѝѝѝи*; *уѝѝѝѝѝѝѝи*, *уѝѝѝѝѝѝѝи*; — *дрѝѝѝѝѝѝѝи*, *бѝѝѝѝѝѝѝи*, *зѝѝѝѝѝѝѝи*, *иѝѝѝѝѝѝѝи*, *чѝѝѝѝѝѝѝи*; *дајѝѝѝѝѝѝи*, *иѝѝѝѝѝѝѝѝи*, *удајѝѝѝѝѝѝи* се, *иѝѝѝѝѝѝѝи*, *кѝѝѝѝѝѝѝи*, *иѝѝѝѝѝѝѝи*, *сѝѝѝѝѝѝѝи*; *лајѝѝѝѝѝѝѝи*, *бајѝѝѝѝѝѝи*, *кајѝѝѝѝѝѝѝи* се; — *Гаја*, *иѝѝѝѝѝѝѝи*; *наја*, *Раја*; *граја*, *снајаѝѝѝѝѝѝи* (и *снаѝѝѝѝѝѝи*), *зѝѝѝѝѝѝѝи*, *сѝѝѝѝѝѝѝи*; — *иѝѝѝѝѝѝѝи*, *Сѝѝѝѝѝѝѝи*; *мѝѝѝѝѝѝѝи*, *шѝѝѝѝѝѝѝи*, *сѝѝѝѝѝѝѝи*; *кѝѝѝѝѝѝѝи*, *нѝѝѝѝѝѝѝи*; *дѝѝѝѝѝѝѝи*, *иѝѝѝѝѝѝѝи*, *дѝѝѝѝѝѝѝи*, *бѝѝѝѝѝѝѝи*, *сѝѝѝѝѝѝѝи*; — *мѝѝѝѝѝѝѝи*, *шѝѝѝѝѝѝѝи*, *сѝѝѝѝѝѝѝи*, *кѝѝѝѝѝѝѝи*, *нѝѝѝѝѝѝѝи*; *дѝѝѝѝѝѝѝи*; *иѝѝѝѝѝѝѝи*, *дѝѝѝѝѝѝѝи*, *бѝѝѝѝѝѝѝи*, *сѝѝѝѝѝѝѝи*; *кѝѝѝѝѝѝѝи* било, у *бѝѝѝѝѝѝѝи*, у *лѝѝѝѝѝѝѝи*, у *зѝѝѝѝѝѝѝи*, у *рѝѝѝѝѝѝѝи*; — *олуја*, *кѝѝѝѝѝѝѝи*, *Пѝѝѝѝѝѝѝи*, *уѝѝѝѝѝѝѝи*; — *гујѝѝѝѝѝѝѝи*, *сѝѝѝѝѝѝѝѝи*; *кѝѝѝѝѝѝѝи*, *уѝѝѝѝѝѝѝи*, *гујѝѝѝѝѝѝѝи*, *славѝѝѝѝѝѝѝи*, *кѝѝѝѝѝѝѝи*.

г) Глас *ј* се губи на крају речи и на крају основе, како испред наставка за облик тако и испред суфикса — ако му предходи *-и*: нпр. *импер*. *иѝи*, *лѝи*, *уѝи* се, *разѝи*, *сѝѝѝѝѝѝи*, *идѝѝѝѝѝѝи*, *идѝѝѝѝѝѝи*, *убѝи*, *дѝи* се, *дѝѝѝѝѝѝи*, *зѝѝѝѝѝѝи* и *иѝѝѝѝѝѝи* се, *разѝѝѝѝѝѝи*, *сѝѝѝѝѝѝи* се, *идѝѝѝѝѝѝи* се, *идѝѝѝѝѝѝи* ме, *зѝѝѝѝѝѝи*; затим *на*, *нѝѝѝѝѝѝи* (и *нѝѝѝѝѝѝи*, *нѝѝѝѝѝѝи*). Али се *ј* не губи, у овој позицији, наравно, ако му не претходи *и*: нпр. *узѝѝѝѝѝѝи* се, *кѝѝѝѝѝѝи*; *кѝѝѝѝѝѝи*, *вѝѝѝѝѝѝи*, *нѝѝѝѝѝѝи*; *лакејѝѝѝѝѝѝи*, *ѝѝѝѝѝѝѝи*, *ѝѝѝѝѝѝѝи* и *узѝѝѝѝѝѝи* се, *кѝѝѝѝѝѝи*, *кѝѝѝѝѝѝи*, *вѝѝѝѝѝѝи*, *иѝѝѝѝѝѝи* итд.

(за зрно); *ркаиши-рчѐ, ркао, ркање; рамаши-рамљѐ, рамње, йоррамаши се* (за вола); *ријаши-рийљѐ, рийање; ишаши-ишам, идишаши, идишāj (идј-иāj)*; *арайши-арā, арао, арање, идараши; дрйши се-дрй се, дрило се, вā-шаши-вāшā, вāшао, увашиши-увашишм; — дануши, уздануши, йреддануши, задануши, издануши, одануши, венуши, грѹнуши, йунуши, осмѣнуши се: йѹор, вйор, йуāлка, чда, чданй; градрица, драовина, маовина, мауна, меāна;*

-вр -врха (вра); *йāзу-йāзуа - йод йāзуом-йод йāзу; дчу-дчуа-са дчуом; ђдма; ирбу-ирбуа—у ирбуу (у ирбу) сирā-сирāха (сирāа); грѣшиа (и грѣшиа); драс-драса (: драси), драсѣв, драсовина;*

б) *мѹва-мѹвѐ; бѹва-бѹвѐ, бѹвињак; ѹво-ѹвѣша; сирѣва-сирѣвѐ; сѣва-сѣвѐ, сѣшица; кѹвайши, кѹвār, кѹвање; дѹвайши-дѹвāм, дѹвање, дѹвāлка; дѹвāн; дуванйши се; йрѣшува, буздѣван, шѣвр, бѹвāч-бѹвāча; чѣва-чѣвѐ, чѣванй и чѣванй; рѹво, һинђува, зāвār; — сѹв, сѹва, сѹво, прил. сѹво, сѹвљй, сѹвђав, сѹвѣца, сѹвāрак; глѹв-глѹва, глѹво, глѹвāћ, глѹвāћа; йāс-шѹв, йāсйшай.*

в) *снаја-снајѐ, снајин (снайн), снајка, снаша; лѐја, лѐјѐ, лѐјица; ирѣја-ирѣјѐ, ирѣјица (и ирѣица), ирѣин (ирѣјин); аждаја, ирѣмаја, мађија (чешће мађа), мијана; чѣја-чѣјѐ, чѣјица (и чѣица); шйй-шйја (и шйх-шйха); смѐј-смѐја (и смѐх-смѐха) и смйѐх-смйѐха и смйја; мајаши, кијаши задйјаши се; кѹјна-кѹјнѐ; јѣндек-јѣндека (и ѣндек-ѣндека); Мијайш, Мијольдāн, Мијайловић.*

Напочетку код неких речи се изговара место фрикативе експлозива *к* — поглавито на крају: *йārѣк, дѹк, вāздук, йѣк, цѣк, слѹк; йарѣкиа, Микаило, йрикод, рāскод, закшйѣва, дакишаши, дркшайши, дрйшѣ, кишѣде, кишѣдоше-нѐ кишѣде, нѐ кишѣдоше, нѐ кишѣше; затим ѹзѐг, јā биг.* Затим *Крйсийос, Крйсийна (и Крсййна), Ракйла* и др.

7. Упрошћавање сугласничких група врши се у великој мери у овом говору:

а) групе *-сй, -зд, шй, жд*, на крају речи редовно губе *ш, д*: *мйс, йлāс, йѣс, йрѣс, крѣс, кѣс, брѣс, јѣс, мѣс; чйс, чѣрѣс, йрѣс, гѹс, чѣс, рāчвāс, рāкљāс, йлāвкāс, сйвкāс, зѣдйāс, жѹћкāс; бѣличāс, зѣленкāс, йлāвичāс; свѣшлѣс, рāдѣс, мйлѣс, жāлѣс, йāкѣс, сйārѣс, млāдѣс, мāс, слāс; нāйāс, бѹднос; кѣс, сйрāс, свѣс, зāвйс, нѣвѣс, слāбѣс, зрѣлѣс; вѣш, йрѣгрш, йрйш, крљѹш; грѣз, Вѣлбуж, дāж.*

б) на почетку речи: *чѣла (м. йчѣла), канице (м. йканице), шйца (м. йрйца), һѣр-һѣри, чешће, һѣрка-һѣрке.*

в) код упрошћавања група *сйн (сйк* у страним речима) проширено је упрошћавање, тј. губљење *ш* и у ном. јд. м. р. придева: нпр. *мāсан (: мāсна) м. мāсийан, йāкосан, йѣсан, чāсан, свѣсан, рāдѣсан, бѣлесан, жāлѣсан, сйрāсан; комѹнискиња, социāлискиња.*

г) група *шсй* при образовању именица на *сйво* губи *ш* са краја основе: *брāсйво, богāсйво, нāслесйво, кмѣсйво, йроклѣсйво, занāсйво; срѣсйво, лѹсйво, ѣсусйво* и сл.

д) у префиксу *йред-, од-* губи се *ш* испред *с* и *ш*: *йрѣседник, йрѣсшāва, ѣсесйш, ѣсѣш, ѣсѣшйш, ѣсѣшйш се, ѣсусйво, ѣселе (м. ѣшселе =*

= оїсад); *дїиїейиїи*, *дїиїейїа*, *дїиїиї* (м. *дїиїиїи*), али *їдїсеїи* (: *їдсеїи*), *їдїиїиїи* (: *їдїиїиї*) и сл.

8. Неки примери асимилације и дисимилације сугласника: а) *зедмбаї* (зубни носни *н* према билабијалном *б* прелази у билабијални носни *м*), *црвемїєрка*; б) *мдго* (м. *мндго*), *мдгєєње*, *осамлєс* (врло ретко); затим *земњани* и *земња*, *їамљан*, *Дамљан*, *сумљам*, *сумљамо*, *сумљају*, али *сумња*; затим *їанїиїм*, *їанїїєње*, *їанїиївєк*; затим *гүвно* (дисимилација); затим *срїїан*, *срїїина*, *срїїино* и *срїїиїи*, *куїиїи* (праг) поред *куїиїи*, затим *вдїиїак*, *гдїиїиїк*; прилог *љўцки*: нпр. *седи љўцки* (исправно), *обуци се љўцки*, ако неће *љўцки*, ти удри (за дете).

в) Именица *јўфка* поред овог има и ове ликове: *јўвка* и *јўква*, затим *јўйка* најчешће. Именица *кдїча* поред овог лика јавља се чешће *кдєча*, *закдєчайи се*, *їрекдєчайи*, *скочдєчица* (зихернадла). Сугласничке групе са почетним *ш* испред експлозива мењају *ш > к*: *башїиїа* = *башїа* у Грузи *бакча* и *бакчица* (није деминутив), затим *кдкчица* (нпр. у *шљиве*); *їбун* (м. *жбун*), *вєїба*, *вєїбайи*; *чкїља* (у реци под обалом), *чкїкљив* (ту-галив), *чкїмбе* (м. *шкїмбе*), *чкїмбар*, *чкїмбиїи*; али нема *чкдла*, већ само *шкдла*, *шкдловайи*; *шкдїи*, не *чкдїи*.

9. Глаголи типа *бїскаїи* имају у презенту на крају основе *иїи*, а не *шї*: *бїиїиїем*, *їиїиїем*, *їљєиїиїе*, *мљєиїиїе*, *їрдїиїиїиїе* ме, *їрїиїиїиїиїе*, *сїиїиїиїе* и сл.

10. У трпном придеву глаголи 7. врсїе са основом на *сїи* имају редовно *шї*: *їїрошїен*, *дчїшїен*, *їсїошїен*, *їчоршїен*, *искдрїшїен*, *развлїшїен*, *їгошїен*, *ожалошїен*, *ївршїен*, *дсвєшїен*, *онєсвєшїен*, *їїроїашїен*, *їдїлїашїен*, *замїашїен*, *слїшїен*, итд. Само код глагола *крсїиїиїи* и *оїрдсїиїиїи* (грехе) имамо овде *иїи*, вероватно под утицајем црквеног језика: *крїиїиїен*, па и *їрєкрїиїиїен*, *їдкрїиїиїен*, *їкрїиїиїен*, *скрїиїиїен*, али *закрїиїиїен*, *раскрїиїиїен*; *дїрошїен*, али *їїрошїен*.

У говору Грузе глаголи *їўсїиїиїи* и сложени са *-мєсїиїиїи* имају, као што ћемо видети даље, у свим облицима *иїи* м. *сїи*: *їўшїиїиїи*, *їўшїиїиїм*, *їўшїиїиїо*, *їўшїиїиїу*, па и *їўшїиїен*, *наїўшїиїен*, *рдсїушїиїен*, *їїушїиїен*, *сїїушїиїен*, *дїїїушїиїен*, *зайїушїиїен* итд.; *намєшїиїиїи*, *намєшїиїиїм*, *намєшїиїиїо*, *намєшїиїиїу*, *намєшїиїен*, *їдмєшїиїен*, *размєшїиїен*, *їрмєшїиїен* итд.

11. Стање промене *л > о* на крају речи и слога углавном је исто као у књижевном језику: нпр. *сєдео*, *вїдео*, *ддо*, *ндашао*; *врдо*, *здо*, *вєсео*, *цдо*, *гдо*: *їдсао*, *драо*, *їдїео*, *сдкдо*, *вд*, *дд*, *сд*; *кдца*, *кдцом*, *кдчеви*; *бецце*, *їддоц*, *їддоц*, *бдсоц*; и без промене: *жїлца*, *їдлца*, *сїїрєлца*, *бєлца*; *сєлце*, *крїлце*, *грлце*, *убїлца*, *оглєдїлца*, *вєсїлце*; или *мїл*, *бдкїл*, *дсїїїл*; *ббл*, *дхол*, *бблница*, *бєлкїсїи*, *цлїцїиїи*, *гдлїцїиїи*, *бєлїцїиїи*.

Нешто више него у књижевном језику у овом говору има придева са неизмењеним *л*: нпр. *бєл* (и *бдо*) и *бїдєл*, *ддбєл*, *кїсєл* (и *кїсєо*), *вєсєл* (и *вєсєо*), *гњїл*, *дбал*, *їдбїл*, *їдбал*; *сєлскїи*, *анїдєлскїи*, *сїїдлїна* (и *сїїдлїнона*), *мїслєн* (м. *мїсадн*), *округал*, *накїсєл*, *їддєбєл*, *нєвєсєл*; затим и *їдїєл*, *сдкдл* (и *їдїєо*, *сдкд*).

МОРФОЛОГИЈА

Овде ће бити дате само најглавније и најкарактеристичније особине овог говора са подручја облика речи и грађења речи. Пошто је ово само преглед, а не систематска граматичка обрада, материјал ћу груписати по врстама речи, како би материјал добио какву такву класификацију и што боље представио тенденције у морфолошком развоју овог говора.

а) ИМЕНИЦЕ

1. Мушка имена имају, нека од њих, другачији акценат него што је у књижевном језику: нпр. *Бранко, Вељко, Рајко, Миленко, Радењко; Драгбјло, Нидељко: Радивоје, Арсеније, Василије, Глигорije; Милентије; Александар и Лесандра* и др.

2. Изворна имена од мила у овом говору су типа: *Анио-Аниа, Васо-Васа, Гајо, Глишо, Бујо, Јово, Лазо, Мићо, Пајо, Љубо, Рајо, Саво, Рејо, Тобио*, па и *Џиго, гбљо, дрбњо, ћоро* и сл. а ова имена у лику *Аниа, Васа, Раја* итд. преузета су из књижевног језика.

3. Презимена у аутентичном лику за овај говор, слажу се акцентом са именом: нпр. *Лука-Лукић, Урош-Урошевић, Андрија-Андрин, Вучић-Вучићевић, Божо-Божовић, Мара-Марић, Сијеве-Сијевовић, Луко-Луковић* итд.

4. Нека женска имена имају особиту структуру или особит акценат: нпр. *Совијана, Тајица, Викитрија, Родана, Ветмија, Полексија, Руменка, Разуменка*, а затим долазе неке особите формације погрдних имена, као што су *йојадика* (од *йојадика*), *Живаника* (: *Живана*), *Миленика* (: *Милена* или *Миленија*), *Сшаменика* (: *Сшаменија*) и др. Са овим акцентом деминутиви од женског имена на *-ица* постају шаливо погрдна имена: нпр. *Миленица* (дем. *Миленица*), *Добрилица* (дем. *Добрилица*), *Живаница, Радмилица*.

Са овим акцентом неки деминутиви постају пуна имена цвећа: нпр. *шеничица, врбица, љубичица, менђушица, кадивица* итд.

Надимци — имена за жене формирају се наставком *-ка* од имена мужа преко присвојног придева: нпр. *Перовка, Лајбвка, Србвка, Рајвка, Рејвка* итд.

5. Надимци — имена за мушкарце формирају се наставком *-ац*: *Шћиловац, Предовац, Кбјовац, Рајовац, Ббјовац, Косиловац*, и сл. Затим, полупогрдна имена становника на *-ац* и *-анац*: *Вучкбвац-Вучкбвци* (: *Вучковица*, иначе *Вучкбвчанин*), *Раднилбвац-Радмилбвци* (: *Радмиловићи*, иначе *Радмилбвчанин*), *Борчанац-Борчанци* (: *Ббдрач*, иначе *Ббдрчанин*), *Корићанац-Корићанци* (: *Корићани*, иначе *Корићанин*), *Церовац-Церовци* (: *Церовац*, иначе *Церовчанин*), *Дубравац-Дубравци* (: *Дубрава*, иначе *Дубравчанин*) итд.

6. Од мушких имена праве се врло ретко аугментативи са *-енда*, *-дека*, *-дара*, и сл., нпр. *Милдошѐнда*, *Јовандека*, *Јовандара*, *Павлекања* и др. — редовно суфиксни акценат.

7. Имена стодства, или ова имена кад долазе уз имена мушких и женских особа из поштовања — остају индеклинабилна у разним падежним функцијама: нпр. *баба-Цака*, *баба-Цакѐ*, *баба-Цаки*, *баба-Цакѐм*, затим *чича-Јанка*, *деда-Симу*, са *деда-Милѐнишијом*, *о шѐшка-Мари*, са *ујна-Бдјанѐм*, од *йријашѐљ-Јована*, код *дбкйор-Сйирѐ*, код *йой-Мијиловѐ кјућѐ*, тужи ме *йой-Диши* из *Закушѐ*, код *ујак-Даниловѐ кјућѐ* итд. Према *чика-Павле*, *чика-Павла*, *чика-Павлу*, *чика-Павлом* и сл. долази и *кума-Дмишар*, *кума-Дмишра*, *кума-Дмишру*, *кума-Дмишром*, или *йойа-Мијаила*, *йойа-Мијайлу*, *йойа-Мијайлом* и *кума-Дмишрова кјућа*, *йойа-Мијайлова кбвила* итд.

8. Именице типа *Раде* (са овим акцентом) мењају се као маскулина: *Рада*, *Дула*, *Мила*, *Вула*, *Сидна*, *Јбла*, *Свѐла*, *Цала*, *Цвѐла*; *Раду-Раѐом*, *Дулу-Дулом*, *Милу-Милом*, *Свѐлу-Свѐлом*, затим овако: *Ббле*, *Дбле*, *Тале*, *Тиче*, *Прле*, *Пуле*, *Тбле*, *Ббле*, *Цуле*, *Мале*, *Заре*, затим и: *брале*, и сл.

9. Именице мушког рода на *-ар* у имају у вок. јд. већином наставак *-е*: *цаѐре*, *йисаѐре*, *мандаѐре*, *кбцкаѐре*, *сѐкрейаѐре*, *нбвинаѐре* (и *нбвинаѐру*), *кбмандаѐре*, *кайлаѐре*, *Лазаѐре*, али и: *бвчаѐру*, *млинаѐру* *сѐдлаѐру* (и *сѐдлаѐре*) итд.

Могло би се рећи да је тенденција да особене именице, и заједничке кад се узимају као властите — имају наставак *-е*: нпр. само *Лазаѐре*, *цаѐре*, *йисаѐре* (кад снаја зове тако „презименом“ девера). Ипак, чешће *гдсйодаѐру* него *гдсйодаѐре*.

Међутим, код ових именица са осталим меким сугласницима на крају основе — чува се стари наставак *-у*: нпр. *Мйлошу*, *Урошу*, *ббрачу*, *йирубачу*, *гајдашу*, *ајашу*, *йујшу*, *јѐжу*, *чѐркѐзу*, *билмезу* итд.

10. Именице м. р. (Дан. акц. тип *глас-гласа*, стр. 19), као што су *цѐв*, *мрав*, *саиш*, *ар*, *йар*, *Цвѐиши* — у ген. мн. имају редовно наставак *-й*: нпр. *мнбго цѐвй*, *мравй*; *йѐиш саишй*, *арй*, *йарй*, *ваишй*, до *Цвѐишй*; затим *йѐиш минушйа* и неколико *минушйа*, али редовно *йѐиш месѐци*.

Међутим, неке из ове групе, које имају и множину на *-ови*, имају у ген. мн. *-а*: *йѐиш дана*, *срија*, *грбзда*, *зуба*, *лисшја*, *редја* (и *редй*); *двбра*, *друга*.

11. Збирна именица *гдведа*, која према себи има за сингулар *гдвече-гдвечеша*, у ген. мн. има *гдвѣдѣ*, само; затим *гдведима*, *гдведа*; код *говѣдѣ*, за *гдведима*, у *гдведа*.

12. Именице ср. р. *ѡко*, *ѡво* и *ѡрса* имају у ген. мн. *ѡчѣјѹ*, *ѡшијѹ*, *ѡрсијѹ*; али само *ѡсиѡ*.

13. Збирне именице типа *ѡдлѡд*, *јѡгнѡд*, *чѣлѡд*, *бѹрад*, *дѹгмѡд* итд. имају само плуралну промену и множинско значење, тј. захтевају предикат и атрибут у множини: нпр. *ѡдлѡд су сиѡша*, *чѣлѡд су бѣсна*, *јѡгнѡд су дѡшила*, *бѹрад су ѡуна* итд. *млѡдѣх јѡгнѡдѣ*, *млѡдѣм јѡгнѡдѣма* (*јѡгнѡдѣма*). У плуралној промени оне имају двојачке облике са посебним акцентом:

а) *ѡдлѡдѣ-ѡдлѡдѣма*, *чѣлѡдѣ-чѣлѡдѣма*, *бѹрадѣ-бѹрадѣма* итд. — кад оне имају значење *коллективна*, нпр. дај то *ѡдлѡдѣма*, дај *ѡрасѡдѣма* сурутку, нема ништа у *бѹрадѣма*, квочка са *ѡлѡдѣма*, она је сад (*мачка*) са *мачѡдѣма*, тј. има мале итд.; ено је код *јѡгнѡдѣ*, не може да се дигне (*крмача*) од *ѡрасѡдѣ*, стално је она (квочка) код *ѡлѡдѣ*, не лови сад је код *мачѡдѣ*, седе код *бѹрадѣ* итд.

б) *ѡдлѡдѣѡ-ѡдлѡдѣма*, *чѣлѡдѣѡ-чѣлѡдѣма*, *бѹрадѣѡ-бѹрадѣма* итд. — кад имају *ѡлурално* значење (као *ѡдѣлиѡи*, *бѹриѡи*), или кад значе више *коллективна*, нпр. *ѡдлѡдѣма* треба нега, *кокошкама* се даје кукуруз, а *ѡлѡдѣма* пшеница, на *јѡгнѡдѣма* стоје свраке; *ѡеѡ ѡдлѡдѣ*, *дѣсеѡ јѡгнѡдѣ*, *сиѡ ѡлѡдѣ*, *мнѡго бѹрадѣ*, *дѹгмѡдѣ*, *ѡдкнѡдѣ* итд.

14. Заједничке именице женског рода које значе какву рођаку, као што су, *мѡјка*, *бѡба*, *ѡеѡика* итд. или су то тзв. „презимена“ којим снаје зову укућане и ближе рођаке, као што су *ѡйсѡрка*, *вѣзѡрка*, *рѡђѣнка*, *слѡдѹка* итд. — понашају се у деклинацији као *особена* женска имена — будући да ове именице дефакто овде имају вредност *особених* именица: нпр. вокативи су: *мѡјка*, *бѡба*, *ѡеѡика*, *ѡйсѡрка*, *вѣзѡрка*, *рѡђѣнка*, *слѡдѹнка*, затим *ѡјна*, *сиѡрина*, *снајка* и др. — некад у дозивању ове са ^ акцентом имају ' акцент: *мѡјкѡ*, *ѡјнѡ*, *сиѡринѡ*, *снајкѡ* итд.; као заједничке, међутим, ове именице имају овде наст. -о: нпр. *мѡјко мѡја*, *мѡлѡ мѡјко*, *дѡбар дѡн мѡјко*, *бѡбо јѣдна*, *дѡбар дѡн бѡбо*, *сиѡрино јѣдна*; у дат.-лок. јд. иду, такође, за властитим именицама, па немају промену *к > ѡ*: дао сам *мѡјки*, купио сам ово *снајки*, то је послала *ѡйсѡрки*, послала ми ово *ѡеѡики*, баш смо говориле о *слѡдѹнки* итд.

Овако је код ових именица и у формацији присвојних придева на -ин: *мѡјкин*, (у претњи *мѡјчин сиње* и *псовци* *мѡјчина му*), *снајкин*, *вѣзѡркин*, *шеђѣркин*, *ѡеѡикин*, дакле као *Јѡвѡнкин*, *Рѡдѡјкин* и сл.

Вокаѡиѡ ових именица је редовно и дозивање, *каткад* и на великим одстојањима (*звање*), па редовно имају *дужину*, изразиту продуженост наставка *ѡ*: *мѡјкѡ* или *мѡјкѡ*, *сиѡринѡ* или *сиѡринѡ*, *снајкѡ* или *снајкѡ* итд. — чак би се могло рећи да је *снајкѡ* љутито и прекорно *звање*, а *снајкѡ* бојажљиво и одобробољавајуће, тако и *мѡјкѡ* и *мѡјкѡ* (за ово друго се каже: *Шта ме мѡјкаш?* тј. *шта ме зивкаш*).

У дозивању имена имају *особит нагласак*, јер је крајња *дужина* узлазне интонације, па се добија *утисак* ' акцента на крају: нпр. *Милѡиѡ*,

Бојана, Сшаменка; Јоване, Милане, Перо, Јово итд. Одавде се могао развити узлазни акценат место силазног код горе поменутих: *мајка* < < *мајка*, *снајка* < *снајка* и сл.

15. Женска и мушка имена на *-ица* имају вокатив као номинатив: *Мйлиця, Мйриця, Лйлиця, Сйањиця, Рўжиця; Ддбриця, Раддиця, Рйиця, Лдвйиця, Кйиця*, као и деминутивна *Вйриця, Лдвйиця, Пйриця, Вдјиця, Кйициця, Мйкиця*⁶ итд.

16. Присвојни придеви од ових именица редовно долазе са ч на крају основе: *Мйличйн, Мйричйн, Лйличйн, Сйањичйн, Рўжичйн; Ддбричйн, Раддичйн, Рйичйн, Ндвйичйн, Лдвйичйн* (и према *Лдвйица* дем. — *Лдвйичйн*), *Кйичйн*, затим и *Вйричйн, Пйричйн, Вдјичйн, Кйиичйн, Мйкичйн*; па и *другаричйн, учийдйичйн, Богдодичйн, кўкавичйн, вйверичйн, лдсичйн, издаичйн, кривдичйн, јййровичйн* итд.

17. У вокативу имају *-а* и именице које значе занимање и титулу типа *вдјвода, влддика, судија*: нпр. *кафйицйа, судицйа, вдјводцйа, ддловоћцйа, драмбашцйа, књйговоћцйа*, али само *слўго*.

18. Именице страног порекла на *-иш* су мушког рода, као и у књижевном језику, али у зависним падежима једине иду по *-а* деκлинацији: нпр. *комўнисйи-комўнисйиё-комўнисйии-комўнисйидм, социдлисйи-социдлисйиё-социдлисйии-социдлисйидм; фиакйрисйи-фиакйрисйиё-фиакйрисйии-фиакйрисйидм* и сл., само *анйихрисйи-анйихрисйиа-анйихрисйиу-анйихрисйиом*, као *Хрйсйи-Хрйсйиа-Хрйсйиу-Хрйсйиом*. У множини ове именице имају деκлинацију м. р.

19. Именице типа *ййјаниця, йзелиця* и сл. скоро искључиво имају у вокативу наст. *-о*: *ййјаницо, йзелицо, сййраишлйицицо, кўкавичцо, лджлйицицо, йздајицицо, бубалицицо, нёзналиццо, йрзниццо, јййрвичцо, бедниццо, сирдйицицо*, па и *другарцицо, учийдйицицо, йрййелицицо, нёвйрниццо, мўченицицо, йдкйјниццо*, затим *кўћниццо, вйирицицо, вйишйицицо, йййчицицо, белцицо, сййрицицо, мајцицо, сйсйирицицо* итд.

20. Постоји извесна тенденција да се и у заједничким именицама са *к* и *г* на крају основе — не врши промена у *ц* и *з* у дат.-лок. јд.: може се чути на *слики, на руки, на ндги, на крушки; чавки, ћурки, йушки, ћерки, мдйишки, влддишки, жўјки, белки, слдмки, чавки, йрўнки, йрмки, йрйишки, йдйришки, дшљики, јёвйишки, шдшљики, башљики, вршљики, кдчдњки, йерўнки* итд.

21. У ген. мн. именице ж. р. које не умећу *а* измећу сугласника на крају основе — имају наставак *-и*: *гўжвйи, гривнйи, ддјкйи, мајкйи, йловкйи, йрйишкйи, йрмкйи, чавкйи, бдјкйи, ббљкйи, жўјкйи, здмкйи, кўрвйи, кришкйи, йёркйи, рднкйи, сёјкйи, сёнкйи, слдмкйи, сййаркйи, йрвкйи, йрўнкйи, црнкйи, ујнйи, хўмкйи, шййрангйи*. Све ове именице код Даничића су са уметањем *а* и наставком *а*: нпр. *ддјдкд, мајдкд, йрмдкд* итд. (стр. 6), што се у Гружи никако не може чути.

⁶⁶ Мислим да је дужина на наст. *-а* реална овде, као знак разлике према номинативу.

Оне које имају један сугласник на крају основе, имају редовно наставак *a*: *лаћа̄, граћа̄, даћа̄, млада̄, ираља̄, иреља̄, икаља̄, сунџа̄, шваља̄*.

22. У бројној конструкцији са бројевима 2—4 долази генитив јединине од именица ж. р. на *-a* — као и код именица м. и ср. рода: нпр. *две жене̄, две овице̄, две бразде̄, две земље̄, две сиране̄, две сестре̄, две ндге̄, ири виле̄, чешири бразде̄, две сестре̄, две ндге̄, две сламке̄, ири ирмке̄ чешири ћурке̄* итд.

23. У говору Груже јасно се разликују наставак *-ић* за патрониме: *браић, сестрић, маћић, иићић, Срћић, Швајићић, сељачић**, *воћић, унућић, курјаћић, рийћић, оиданћић, идћић, сирдчић, сокодљић, сдмчић, кленчић* итд. — и наставак *-ић* за деминутиве и хипокористике: *браићић, брусић, маљић, цевеић, реић, церић, лисиић, ирић, дрлић, венчић, зечић, мишић, иеић, јарчић, коњић, Пешрић, врић, идић, јежсић, мравић, иужсић, зидић, врић, иањић, Маркић* и сл.

Наставак *-ић* за деминутиве и имена од мила раширен је колико и у књижевном језику и има врло велику структурну вредност, тако да се скоро од сваке именице може извести деминутив: нпр. *саић, гродзић, коић, враић, ирсиић, бавнић, ирнић, бресић, веирић, веирић, зубић, иодчић, иласић, ируић, нджић, кружић, каиуић, дудић, иањић, зидић, клинчић, ражњић, леирић, шеирић, ндсић* итд.

Наставак *-ић*, будући да је ограничен на извођење у првом реду од именица које значе особе (јер именице на *-ић* првобитно значе име за сина по оцу) нема велике структурне могућности као тавак — нарочито не у непосредном извођењу од основе именице. Директно су изведена презимена типа *Савић*, као што су *Мићић, Гајић, Крсић, Јањић, Крдић, Русић, Дукић, Скёрлић, Дудић, Гржић* и сл. Али према образовањима од живих створова типа *курјаћић, сељачић* и сл. могло је у једном пренесеном значењу доћи и *колдчић, бакрјачић, канијарчић* или *буддјачић*; затим су дошла образовања од именица на *-ац*: *леићић, зјуићић, коноићић, заклойчић, кончић, лончић* или од именица на *-ак*: *добић, сибићић, кочић, ироздрчић* и сл. Онда се издвојио нов наставак за ова образовања, наст. *-чић*, и сад имамо веома бројне именице са овим наставком. Само оне, будући да су изведене од именица које значе предмете, имају деминутивно и хипокористичко значење. Уз то се код неких именица јављају дублетни облици: на *-ић* и *-чић*: *синирић* и *синиричић*,⁵⁷ затим и *синирић* и *синиричић*.⁵⁸

Врло бројни су примери оваквог грађења: *ексерић, косирић, идиочић, ендечић, куйушичић, извдрчић, лоидрић, иањирић, ваирић, ндићић, иокрвчић, казанчић, бардјачић, барјаћић, чекичић, драшчић, ирбушичић, кромјирић, зубунчић, грудњаћић, сијуићић, ирслуићић, јелечић*, затим колективи у плуралном облику: *ирасићи, јарићи, иићићи, кучићи, иићићи, сврјачићи, маћићи, иеићићи, бјрићи, оиданчићи, унућићи, сељачићи*,

⁵⁷ О измени ' на '' акценат у претпоследњем слогу кад је последњи слог кратак — види Напомену горе на стр. 20.

⁵⁸ Овај наставак *-чић* могао је настати и контаминацијом *-че -ић*: *ироздрче* — *ироздрчић, сирдче* — *сирочић, будаче* — *будачић, канијарче* — *канијарчић* итд.

дбрашчићи, колачићи, колушићи, мехурићи, уларићи, лоидвчићи, мандуичићи, ндишеччићи, шлајвечићи, дужашићи, кашичићи, језичићи; вошњачићи, обдрчићи и обдрићи; облачић, каншарчић и каншарић, сокачић, ашдвчић, акдвчић, илајдвчић, свастичић; иастирчић, ластавичић, ћурићи, рийчићи, ћеваичићи, каменчићи, обдјчићи, јасичучићи; иисарчићи, бундрићи, богашичићи, брекчић, солирић, засируичић, шдичић итд. (в. даље Акценти именица м. р., тип II 3а).

24. Именица *идси-идсиа-идсиови* има у множини и облике као *гдси*: нпр. пости све *идсие*, уз *идсие* се не једе месо, уз *вѣликѣ идсие*, по *чдснѣм идсѣима*, *чдснѣ идсѣи* се посте увек и сл.

Именица *идсао-идсла-идслови* има множину и *идсла*: *ћдравā идсла*, али мани се *ћдравѣх идслѡвā*, прича о *ћдравѣм идсловима (идслима)*; гледај *свѡја идсла*, забада нос у *иуђā идсла*; не могу-имама *идсла*, увек се има *идсла* у кући итд. Или: пусти га, *његова идсла* (кад је ко настран човек).

Именица *гдси* има облике множине *гдсиѣ*, *гдсиѣју*, *гдсиѣма*, *гдсиѣ* и *гдсиѣи*, *гдсиѣѣ*, *гдсиѣма*. Може се чути: *Идѣм љ гдсиѣи* и *љ гдсиѣи* или *гдсиѣи*.

25. Именице четврте врсте, у великом броју, показују тенденцију да образују инструментал једине као маскулина прве врсте (без дужине на наставку): нпр. *сѡљом, крвљом, машићом*, а затим овако и *кѡшићом, радѡшићом, млдѡшићом, мѣлѡшићом, ирдѡшићом, ѡблѡшићом, бѡлѡшићом, свѣѣлошићом, сѣѡрошићом, нѡћом (и нѡћу), смрћом (и смрћу), чāићом, глаћом, мишићом, вѣићом, свѣићом, слāићом, влāићом, жѣћом, чѣлāћом, иѡмѣћом, љубављом, блāгодāћом, хрāброшићом, чѣсѣишићом (чѣсѣишићу) немāрношићом (и немāрношћу)*: намазан *машићом, крвљом*; ио-сољен *сѡљом (са сѡљом)*; пред очитом *ирѡѡишићом*; изнурен дугом *бѡлѡшићом*; умро тешком *смрћом*; јамчи *чāићом* и *имāћом*; уморен *глаћом* и *жѣћом*; с толиком *чѣлāћом*; својом *чѣсѣишићом*; упропашћено њеном *немāрношћом* итд. Атрибут, пак, показује да су ове именице овде женског рода.

Неке именице ове врсте су прешле у маскулина прве врсте: *зѣр, звѣра, звѣру, звѣра (звѣр), звѣром, звѣру, звѣрови, звѣрѡвā, звѣровима* и колект. *зверѡвā, зверѡвима*; затим *зѡб, зѡба* и *зѡби*, али само *зѡбом*; *жѡч, жѡча, жѡчу, жѡчом* и *жѡчѡви*; *бѡћ, бѡћа, бѡћу, бѡћом* и *бѡћа, бѡће, бѡћи, бѡћом* чешће у употреби; *чāћ, чāћа, чешће чāћа, чāће, чāћи, чāћу, чāћом* и *чāће, чāћā, чāћāма*; *рāж, рāжа* и *рāж, рāжи*; *ниѣи, ниѣиā, ниѣиу, ниѣићом* и *ниѣиѡви, ниѣиѡвā, ниѣиѡвима*, колект. *ниѣиѣи, ниѣиѣију, ниѣиѣима*.

б) ПРИДЕВИ

26. *Промена иридева*. У овом говору се у потпуности огледа стање придевске промене, видских облика описних придева, које влада у савременом књижевном језику којим се говори у нашим градовима. То стање је, као што знамо нешто друкчије него што се нормира у нашим граматикама, где редовно напредо стоје две парадигме, *именичке* и тзв. *заменичке* промене. Придевска промена у савременом књижевном

језику иде ка потпуном јединству, изграђивањем једне јединствене *придевске* *промене* на темељу заменичке промене. *Именичка* *промена* придева све више се губи, она се осећа данас архаичном цртом књижев-ног језика, и одржава се само у специјалним функцијама придева. У основној атрибутој служби придева, кад је придев у основној функцији придева, описној функцији, — она више не долази, или се може врло ретко наћи. Облик женског рода код придева, као што знамо, већ одавно је изгубио именичку промену — као и облици множине, а сад су на реду облици мушког и средњег рода у јединици.

Но губљење именичке промене код облика неодређеног вида никако не значи и губљење видских облика код описних придева, јер разлика у акценту поуздано чува видску разлику: акценат код придева није као код осталих речи *акцентнај речи*, већ је он постао *видски акцентнај*, пошто је он остао као морфолошки знак за вид. Тиме је акценат код придева постао *функционално-семантички акцентнај* којим се бележе различите синтаксичке функције придева (в. о томе у мојем раду *Један особитиј акцентнај придева код Вука, Даничића и у народним говорима*, ЈФ XXVI, стр. 369—397).

Главне особине придевске промене у говору Груже биле би у овоме:

27. *Присвојни* *придеви* су потпуно изгубили именичку промену, тако да сасвим необично звучи грузанском уху нпр. *Пјјирова сина*, *Миланова брђа*, у *Павлову забрану*; *Марина брђа*, *Маричину сину*, и сл. — као и *његова сина*, *њена друга*, у *њину забрану*, већ увек и само може се чути: *Пјјировџ сина*, *Милановџ брђа*, у *Павловџ забрану*, *Николинџ друга*; *Маринџ брђа*, *Маричинџ сину*, одн. *Мјричинџ сину*; *његовџ сина*, *њенџ друга*, у *њинџ забрану*. Чак и у топонима, где би се могла очекивати именичка промена, долази придев у заменичкој промени: нпр. *са Гигинџ лџа*, *код Сидјановџ вџра*, *на Гверемовџ брду*, *код Јевџовџ брџа*, *код Тџминџ грџа*, *погинуо на Јанковџм лџу*, *на Мјчковџм кџмену* итд.

Примери: *иза Мџљковџ забрана*, *из Јанковџ вџнџака*, *са Мџлојевџ извора*, *код Сџмовџ дрџса*, *дао Мџлошу Мџладџновџм*, *продао Рџјку Косџдџдиновџм*, *са Маринџ брџа*, *од Бџјанинџ сина*, *Даничинџ брђа*, *дао Рџсинџм дџјџшу* (одн. *Рџсинџм*), *Жџвџкинџм зџшу*, *Бџџсинџм кџњу*, *у Нџколинџм сџлџшу* итд.

И градивни *придеви*, односно *придеви* врсте, на -ов од имена др-већа и биља, немају именичку промену: *буковџ чџвџра*, *од грџбовџ дрџвџа*, *од врџбовџ ирџуџа*, *на брџсџтовџм лџсџшу*, у *брџсџтовџм лџду*, у *виновџм лџсџшу*, *од лџсковџ ирџуџа*, *од бџгрџмовџ цвџџа*, *од јасџновџ дрџвџа* итд.

Затим: *соко из врџанинџ гнџзда*, *од сврџкинџ иџрџа*, у *чџвџкином кџлџну*, *на крџвинџм вџмену*, у *сџнџчинџм иџрџу*, у *вџвџерџчинџм рџџу*; *од жџсџнинџ имџња*, *од сџсџтинџ сина*, *за снџинџ брђа*, у *чџчинџм виновџрџду*, *обрадовао се ко иџџџкинџм колџчу*, у *иџџџвинџм грџлџу*, *на бџџџинџм рџџу* итд.

28. *Ойисни придеви* кад су у правој придевској функцији, кад стоје уз именицу као атрибут у *ојисној функцији*, долазе у облику неодређеног вида — само што је он у заменичкој промени, јер се именичка промена овде сасвим изгубила. Код облика женског рода и у облицима множине сва три рода именичка промена се изгубила и у књижевном језику. У овом говору је у овој функцији изгубљена именичка промена и код облика за м. и ср. род.

Тако, у овом говору су се по промени изједначили видски облици код свих описних придева, а знак вида у њима је акценат: нпр. *лејџга-лејџга*, *лејџм-лејџм*, *лејџм*, *лејџм* — с тим што, уколико вреди кановачка црта са наставком *-џм* у дат.-лок. јд. м. и ср. рода, реално постоје само два облика: *лејџг* и *лејџг* и *лејџм* и *лејџм*.

Дужина на наставцима поуздано је засведочена у неодређеном виду као и у одређеном, — као што је то случај и код придевских заменица у овом говору (в. у одељку Акценат заменица).

Узимам овде примере из Даничићевих акценатских типова *благ-благџ* (стр. 212), *здрав-здркџ* (стр. 215), *здрав-здравџ* (213) и *бисџар-бисџрџ* (213) — који представљају све описне неизведене придеве, са дугим акцентом и са кратким акцентом:

нпр. *благџг-благџм-благџм* : *благџг-благџм-благџм*
брџџг-брџџм-брџџм : *брџџг-брџџм-брџџм*
врџџг-врџџм-врџџм : *врџџг-врџџм-врџџм*
жџџг-жџџм-жџџм : *жџџг-жџџм-жџџм*
глџџг-глџџм-глџџм : *глџџг-глџџм-глџџм*

затим: *грџџг-грџџг*, *гџџџг-гџџџг*, *јакџг-јакџг*, *крџџг-крџџг*, *крџџг-крџџг*, *кџџџг-кџџџг*, *лудџг-лудџг*, *млакџг-млакџг*, *илаџџг-илаџџг*, *сланџг-сланџг* итд.

нпр. *зџркџг-зџркџм-зџркџм* : *зџркџг-зџркџм-зџркџм*
рџџџг-рџџџм-рџџџм : *рџџџг-рџџџм-рџџџм*
бџснџг-бџснџм-бџснџм : *бџснџг-бџснџм-бџснџм*
жџџџг-жџџџм-жџџџм : *жџџџг-жџџџм-жџџџм*
квџрнџг-квџрнџм-квџрнџм : *квџрнџг-квџрнџм-квџрнџм*

затим: *злаџџнџг-злаџџнџг*, *маснџг-маснџг*, *мрџснџг-мрџснџг*, *муџџнџг-муџџнџг*, *џрџзнџг-џрџзнџг*, *џрџснџг-џрџснџг*, *равнџг-равнџг*, *рџџџнџг-рџџџнџг*, *смџџнџг-смџџнџг* итд.

Код придева са кратким акцентом типа *здрав-здравџ* и *бисџар-бисџрџ*, после продирања заменичке промене на подручје неодређеног вида, дошло је до једначења видских облика: нпр. *мрџџг-мрџџм-мрџџм* : *мрџџг-мрџџм-мрџџм*. Зато се код ових придева у облику одређеног вида развио нов аналошки акценат, тзв. *акценаџ крајњег слога* према придевима типа *бџсџ < бџсџ*, па имамо *мрџџг-мрџџм-мрџџм*, и *бисџрџг-бисџрџм-бисџрџм* у облику одређеног вида. Тако је и код ових придева установљен видски однос: *мрџџга-мрџџга*, *бисџрџга-бисџрџга*. И сад је код придева са кратким акцентом интонација, силазна и узлазна, знак видске разлике *мрџџга-мрџџга*, као што је и код придева са дугим акцентом *благџга-благџга* (в. мој рад у ЈФ XXV).

нпр. *дүгбг-дүгбм-дүгйм* : *дүгбг-дүгбм-дүгйм*
крйбг-крйбм-крййм : *крйбг-крйбм-крййм*
йрāvбг-йрāvбм-йрāvйм : *йрāvбг-йрāvбм-йрāvйм*
йунбг-йунбм-йунйм : *йунбг-йунбм-йунйм*
сийбг-сийбм-сиййм : *сийбг-сийбм-сиййм*.

затим: *йрдсийбг-йрдсийбг*, *ндвбг-ндвбг*, *вийбг-вийбг*, *слāбг-слāбг*, *сийрбг-сийрбг*, *сийрбг-сийрбг*, *сийрбг-сийрбг*, *ийрбмбг-ийрбмбг*, *чийсийбг-чийсийбг*, *мекбг-мекбг*, *лакбг-лакбг*, *врелбг-врелбг*, *зрелбг-зрелбг*, *милбг-милбг*, *чилбг-чилбг*, *шрүлбг-шрүлбг* итд.

нпр. *вийкбг-вийкбм-вийким* : *вийкбг-вийкбм-вийким*
глайкбг-глайкбм-глайким : *глайкбг-глайкбм-глайким*
крейкбг-крейкбм-крейким : *крейкбг-крейкбм-крейким*
славкбг-славкбм-славким : *славкбг-славкбм-славким*
сийнбг-сийнбм-сийним : *сийнбг-сийнбм-сийним*

затим: *гийкбг-гийкбм*, *крайкбг-крайкбм*, *крейкбг-крейкбг*, *мркбг-мркбг*, *нискбг-нискбг*, *шанкбг-шанкбг*, *ускбг-ускбг*, *вичнбг-вичнбг*, *вечнбг-вечнбг*, *гднбг-гднбг*, *гласнбг-гласнбг*, *јаснбг-јаснбг* итд.

Акцентат крајњег слога ових придева везао се за називну функцију, кад придев с именицом чини назив предмета једне врсте: нпр. *сийни ндвац*, *сийи* (нпр. *сийбг* је лако нахранити), *крија врба*, *йрдсийбг светиа*, *вийа ребра*, *слāбā* (за ракију), *чийсий йондељак*, *мекй сйр*, *лакā сйрāна* (код кантара), *шрүли гāзда*; *славкб вино*, *крайкй кайүш*, *нискā сйдлица*, *шанкй конац*, *шанкб йлашино*, *шанкб нийш*, *ускā сукња* итд. (в. мој рад у ЈФ XXV).

Овај акценат проширио се у овој истој функцији и код придева са дугим акцентом: нпр. *благā ракија*, *врићā ракија*, *љушā ракија*, *младй сйр*, *шврдй сйр*, *честйб сйшо*, *рейкб сйшо*, *круйни драс*, *мрснб* (јело), *шешкā сйрāна* (код кантара) итд. (в. мој рад ЈФ XXV).

29. У овом говору, а мислим да је то особина савременог књижевног језика, врло често се употребљава облик неодређеног вида уз именицу у *йойлуйредикайивној функцији*, кад придев врши *карактеризацију* (Који? Које врсте?) а не опис предмета (Какав?): нпр. *млад месец*, *йун месец*, *йун йгодак*, *сийр човек*, *ддбар човек*, *шешјак човек*, *љуш човек*, *луд човек*, *срешан човек*, *јак човек*, *глуш човек*, *леј дан*, *ведар дан*, *мирна ноћ*, *врүћ дан*, *ладан дан*, *лејо време*, *ружсно време*, *лејо дёше*, *леја жёна*, *леје сивāри*, *лак сан*, *шешјак сан*, *шешјак жйвошй*, *шешка времена*, *йрāзан мей*, *јакā зима*, *бесан йас*, *јак вёшар*, *леден вёшар*, *лак кдрāk*, *шешки кдрāци*, *шешка блёсий*, *дубока црнина*, *йрāзне рёчи*, *жсүй дукайш*, *ладне руке*, *рейка живдйшња*, *квāран драс*, *жёдан во*, *раван йүш*, *ружан сан*, *смешан човек*, *дүг жйвошй*, *млад човек*, *йрдс човек*, *слāб човек*, *здрав човек*, *сийрбг човек*, *чийсий рачун*, *мек човек*, *лакā рбба*, *мйо йбрайшм*, *крейак сан*, *славкб дёше*, *славкб жёна*, *сийан кдрāk*, *јасан дан* итд.

Идентификација овакве придевске употребе ишла би овако: нпр. *лејо дёше* = ово је право *лејо дёше*, тј. *дёше кдјё је лејо*; *сийрбг чд*

век = он је *сирџ* (човек), тј. *човек коју је сирџ*; *јун месец* = месец кад је *јун*; *леј дан* = дан кад је *леј* и сл.

Овакве везе су честе у овом говору, и оне су синонимне исто тако честим везама облика одређеног вида са ` акцентом, у којима је придев у функцији *иридева врсте* такође: исп. *љуш човек* и *љуш ракија*, *врүћ дан* и *врүћ лёб*, *ладан вешар* и *ладни лёб*, *шежак*, *човек* и *шешки шди* *раван јуш* и *Равни гај* итд. Ипак, извесна разлика овде постоји: у првим примерима будући да је придев у полупредикативној служби, он има и *описну функцију*, јер временски даје особину, у другом случају придев је у чисто називној функцији и значи *само врсту предмета*.

Кад су придеви са кратким акцентом, међутим, као што су *слашко дите* и *слашко вино*, *лак сан* и *лак шди*, *слаб човек* и *слаба сирана* (каже се за жену), *чист рачун* и *чисти недељак*, *мек човек* и *мек сир*, *лака рџба* и *лака сирана*, *сипан корак* и *сипни шиди* итд. — тада се у промени једначе акценти, па имамо *слашког дитеша* и *слашког вина*, *лакџ сна* и *лакџ шди*, *слабџ човека* и *слабџ сиране*, *мекџ човека* и *мекџ сира*, *сипног корак* и *сипног шиди*, па се поклапају облик и функција (значање) ових веза које су у номинативу различите. И на овај начин се „избегава“ именичка промена првих примера која је у овом говору сведена на врло малу меру.

30. *Именичка промена* облика неодређеног вида засведочена је поуздано само у обртима који представљају *генијивну експламативну реченицу*: нпр. *Леја лада!* *Леја коња!* *Врућа дана!* *Луда човека!* *Глује жене!* *Добра кукуруза!* *Гадна дана!* *Дуга дана у зла домаћина!* итд.

Али и овде ће се наћи примери са заменичком променом: нпр. *Љушџ ис!* *Тушџ дитеша!* *Добрџ ирућа!* *Вредног дитеша!* *Лејџ драса!* *Бесног коња!* *Ружног времена!* *Љушџ лука!* *Сираиног човека!* *Зеленог идла!* итд.

Именичка промена облика неодређеног вида среће се и у генијиву каквоће (ген. врсте): нпр. жена *бела лица*, девојка *виска сипа*, човек *виска распа*, жена *богаша рџда* (од *богаша рџда*), човек *бледа лица*, девојка *дџбра рџда* (од *дџбра рџда*), момак *крашка сипа*, *човек дишра ибгледа* итд.

Изван ове две синтаксичке функције наћи ће се примери именичке промене облика неодређеног вида — поглавито ген.-акуз. јд. — у случајевима кад су придеви у *полупредикативној служби* или у сталним везама: нпр. *узнемирава блесна човека*, *гладна човека* је лако нахранити, *грех је не напојити жедна брава*, код нас не можеш видети *дебела човека*, *скупило се све од зла ђца* и од горе мајке, *из иџејана меја*, *без мирна сна* итд.

Овако долазе и супстантивизирани ови придеви у неодређеном виду: *блесна* је тешко развеселити, *гладна* је лако нахранити, *сипа* је тешко угостити итд.

31. *Покрејни вокали* код придевских облика сведени су у овом говору на најмању меру, тако да се само покретно -а среће у ген.-акуз. јд. облика м. и ср. рода: нпр. *жушџга* и *жушџга* поред *жушџг* и *жушџг*

— што је чисто ритамска вредност без промене значења: нпр. *из оне великог буреџа* или *из онога великог буреџа*.

Покретно *е* у дат. јд. не среће се ни код придева ни код заменица, а покретно *у* у овим облицима уопште се не може наћи. Само код супстантивизираних придева може се срести покретно *е*: нпр. Бадава је *ћдравоме* намигивати и *глувоме* дошаптавати; о *мрљвоме* се ружно не говори; лако је *ишјаноме* запевати и *лудоме* жену отерати.

Датив-локатив-инструментал множине добива покретно *а* само онда кад је придев у супстантивној употреби: нпр. лако је *богаишма*; *сиљнима* се ништа не може; *мрљвима* за *душу*, *живима* у *гушу*; *ишјанима* не треба веровати; тешко *дужнима*, благо *младима* и *лудима* итд. У овом говору овде је *а* неопходно, као знак множине, јер су ови облици без *а* на крају облици дат.-лок. јд.

32. Компаратив се образује као у књижевном језику: *ишњий*, *вишиј*, *слађиј*, *дубљи*, *скуљиј*, *жестији*, *љућиј*, *краћиј*, *иштији*, *ишчиј* (: *грк*), *ишчеј* (: *ишчеј* = потребан, нпр. мене је *ишчеј* него тебе), *крџијиј*, *крџијиј*, *љукијиј* па и *ишестијиј*, *беснијиј*, *сишдрџијиј*. Затим *млашки*, *врџиши* и *ишкши*, који не иду у књижевни језик.

33. *Суиерлаиши*, међутим, по свом акценту сасвим је друкчији него што је стање у књижевном језику, односно код Даничића. Наиме, суперлативна речца *нај* — никад нема у говору Груже овај акценат, већ редовно *нај*. Управо, према стању у овом говору, најисправније би било говорити о двома речима овде, јер се скоро редовно чува и акценат компаратива, а постоји и извесна пауза између саставних делова облика суперлатива:

нпр. *нај-ишњий*, *нај-вишиј*, *нај-слађиј*, *нај-жестијиј*, *нај-чџијиј*, *нај-млађиј*, *нај-ишврђиј*, *нај-мекшиј*, *нај-ишвијиј*, *нај-слабијиј*, *нај-чишчијиј*, *нај-гадницијиј*, *нај-срећнијиј*, *нај-ишамџијиј*, *нај-ишдраслијиј*, *нај-ишрејредџијиј*, *нај-забачџијиј* итд. Исто овако: *нај-јачиј*, *нај-јевшијнијиј*, *нај-јаснијиј*, *нај-јужжнијиј*, *нај-једношџијиј*.

Друга изговорна ватианта, која је повезана са утицајем књижевног језика, код једносложних придева је с једним акцентом: *најишњий*, *најишвишиј*, *најслађиј*, *најбољиј*, *најгорјиј*, *најмлађиј* итд. а код вишесложних има и ' акценат на слогу испред *-ији*: *најчишчијиј*, *најслабијиј*, *најишамџијиј*, *најборбџијиј*, *најскривџијиј*, *најшморњиј*, *најговорљивијиј*, *најишресшијиј* итд.

34. У говору Груже стара формација девербетивних придева има ове форме: *ишваћа ишгла* (машина), *иширикаћа ишгла*, *ишлџића ишгла*, *ишраћи саиун*, *ишваћи саиун*; два ектара *ишраће земље*, *ишјаћа ишвојска* (стални кадар), *ишваћа ишлџи*, *ишваће ишгаће*, *ишсаћа ишријија*, *ишјаћа ишвода*.

35. Придеви *мушки а*, *б* и *жџенски а*, *б* употребљавају се у облику ср. р. као супстантивизиран придев са ' акцентом: *мушко* = мушкарац, *жџенско* = женско чељаде: нпр. *жџенско мушком* не верује; *ишвојска* путем двоје *мушко* и двоје *жџенско*, родила *мушко*, родила *жџенско* Буди *мушко!* Проклето *жџенско!*

Иначе у називима ови придеви долазе у облику одређеног вида са акцентом крајњег слога *мушкиј*, *женскіј*, као и многи други придеви: нпр. *мушкѡ јѡгње*, *мушкѡ сѡфѡна*, *мушкѡ одѡло*, *мушкѡ кѡшуља* итд.; прилог *мушкиј*: држао се *мушкиј*, они су све *мушкиј* издржали, *мушкиј* су се борили, *мушкиј* му је одговорио итд.; *женскѡ јѡгње*, *женскѡ дѡше*, *женскіј ѡслови*, *женскѡ ѡдсла*, *женскѡ кѡвча*, *женскѡ* = *жена* итд.

Придев *бѡжјі* (*бѡжјіјі*) врло често се употребљава у овом говору као *ѡјѡчѡјѡна реч*: нпр. *слѡйче бѡжјіјі*, *сама бѡжјіѡ ѡдѡ*, *сам бѡжјі лѡѡѡв*, *сѡме бѡжјі*, *чѡече бѡжјі*, *жѡѡно бѡжјіѡ*, *сама бѡжјіѡ шѡрѡва*; исп. Тераћу га *до бѡжјіѡ кѡћѡ*; *иза бѡжјіјіх лѡћѡ*; па онда: *бѡгу за лѡћѡма*.

в) ЗАМЕНИЦЕ

36. Врло изразита црта грузанског говора је скоро редовна употреба (ако се изузме утицај књижевног језика) облика за дат.-лок. *мѡне*, *шѡбе*, *сѡбе* место *мѡни*, *шѡби*, *сѡби* (акцент в. у одељку Акцент заменица): нпр. *Тѡшко мѡне!* *Тѡшко шѡбе!* *Мѡне говориш?* — *Тѡбе. Мѡне* је овде врућина. Дај то *мѡне*. Ово *мѡне*, ово *шѡбе*. Пола *мѡне*, пола *шѡбе*. Шта ће *шѡбе* коњи? — *Мѡне* требају, а шта ће *шѡбе*. Само *сѡбе* шкоди. Баш сад *о шѡбе* причамо: — А шта сте *о мѡне* причали? *Јѡднѡм шѡбе*, мислиш да смо те оговорали.

А *мѡне* шта ће? — *Тѡбе* ће ово. Ко ће *мѡне* да помогне? — Свак *сѡбе* нек помогне. — Шта има *на сѡбе*? тј. шта је обукао. На *шѡбе* је увек ново одело. Је *л'шѡбе* зима? *Мѡне* није, а *шѡбе*? Изгледа ми, *шѡбе* се не иде тамо. *Тѡбе* је жао? (Жао ти је?).

Енклитике 1-ог и 2-ог лица исправно се употребљавају: нпр.

Шта *ми* се тиче! али: То се *мѡне* ништа не тиче!

Шта *ѡи* се тиче! То се *шѡбе* ништа не тиче!

Шта *му* се тиче! То се *њѡму* ништа не тиче!

Шта *нам* се тиче! То се *нѡма* ништа не тиче!

Шта *ви*^{*)} се тиче! То се *вѡма* ништа не тиче!

Шта *им* се тиче! То се *њѡма* ништа не тиче!

37. Енклитике *ви* и *ве* од личне заменице 2-ог лица множине врло често се срећу у овом говору: нпр. Ко *ви* то каже? Шта *ви* је рекао? Пише ли *ви* син? Где *ви* је брат? Оће да *ви* подвали! Каква *ви* је пшеница? Нешто *ви* се пријатељ љути?! Да *ви* право кажем. Је *л'ви* жао? Је *л'ви* се спава? Ко ће *ви* угодити!

Али: Је ли он *вѡма својѡша*? *Вѡма* нико не смета! *Вѡма* ништа није по вољи. *Вѡма* говорим.

— Ко *ве* пита! Где *ве* нађе? Је *л'ве* стра? Зашто *ве* мрзе? Поздравио *ве* пријатељ из Претока. Каква *ве* брига мори? Што *ве* остави? Јесу ли *ве* звали? Идите, наћи ћу *ве* тамо. Довешће *ве* Рајко.

Али: Ко *вѡс* пита? *Вѡс* ћу ја довести.

^{*)} О енклитикама *ви* и *ве* види у следећој тачки.

38. Упитна заменица за ствари у овом говору је *шїа̇*, у номинативу и акузативу: а) облик номинатива у функцији субјекта или у предикату, нпр. *Шїа̇ їо* лупа? *Шїа̇ је* овде прошло? *Шїа̇* погази овај лук? *Шїа̇ је* то? *Шїа̇ їо* може бити? *Шїа̇ је* он? *Шїа̇ си* ти? *Шїа̇ сїе* ви њему? *Шїа̇ їо* би? *Шїа̇ је* било тамо? *Шїа̇ се* десило?

б) Облик акузатива у функцији објекта: *Шїа̇ си* ми купио? *Шїа̇* тражиш? *Шїа̇* имам у руци? Он нема *нїшїа*. *Шїа̇* имаш?⁶⁰

в) Облик номинатива у безличним реченицама: *Шїа̇ му* је? *Шїа̇* вам би? *Шїа̇* ти је било? *Шїа̇ ће* ти бити ако му помогнеш? *Шїа̇ му* би? Затим у медио-пасивним обртима: *Шїа̇ се* десило? Или са старим генетивом у реченицама типа *Нѣмā їрāвдѣ*: нпр. *Шїа̇ їу їмā*? *Шїа̇*⁶¹ има ново? Нема *нїшїа* ново. Нема *шїа* да се бојиш? *Шїа* има да се бојиш? *Шїа̇ ћеш!* вајкање. Али: *Јој, шїд̇ ћу!* болно.

г) Облик акузатива са предлозима *у, на, о, їо, уз, низ, кроз, над, їод, їред, за, међу*: *У шїа* ћеш ово? *У шїа* сте се опкладили? *У шїа* се ви разумете? *У шїа* да покупим ово семе? *У шїа* гађате? *Нā шїа* да ставим ово? *Нā шїа* се жали? — Боли га глава. Нема *нā шїа* да се згази. *Зā шїа* ти је ово? *Зā шїа* да се уватим? *Зā шїа їе* тужи? — За увреду части. *О шїа* да обесимо ово? *О шїа* си обио лонац? *Уз шїа* да се попењемо? *Нїза шїа* да сиђем доле? *Крѣза шїа* да провучем ово? *Пѣда шїа* (*їѣд шїа*) да ставим ово? *Нāда шїа* се нагао? *Прѣд шїа* ће ово бити? *Зā шїа* да се заклоним? *Мѣђу шїа* да ставим ово? Само прилог *їдшїо* има у свом саставу акузатив *шїо*, а не *шїа*: *Пѣшїо* вам је ово? *Пѣшїо* крава? *Пѣшїо*, прико, то зелено јуне? Или: *їдшїо їѣдшїо* оће да уђе. Затим тако и свеза *їѣшїо*, нпр. *Пошїо* све пожеше, седоше да се одморе.

Као заменички облик *шїо* долази само у случајевима кад је упитна заменица употребљена као *неодређена*, дакле *шїо* = *нешїо*: Имаш ли *шїѣд*? Је ли *шїѣд* купио? Дај ми *шїѣд* од тога! Дајте ми *шїѣд* да ручам. Урадићемо све: *шїѣд* ја *шїѣд* ти. Дадоше ли ти *шїѣд*? У ову функцију не долази *шїа*, као све друге упитне заменице што долазе као неодређене.

Шїо се може сматрати заменицом, анафорском, још у функцији релативне заменице: нпр. Украде *шїѣд* види с очима! Купе *шїѣд* нађу. Јесу ли то волови *шїѣо* си их јуче купио? Је ли ово момак *шїѣд се* жени? То је онај *шїѣо* држи кавану.

Иначе, *шїѣо* врло често долази у овом говору у функцији речи других врста. Тако, врло често *шїѣо* долази у функцији *їрїлога* за *узрок* у самосталним реченицама: *Шїѣд* питаш? = Зашто питаш? *Шїѣд* се љутиш? *Шїѣд ниси* дошао? *Шїѣд* лажеш? *Шїѣд* виче? *Шїѣд си* се жалио? *Шїѣо* плачеш? *Шїѣо* си се женио? *Шїѣо* ниси слушао? *Шїѣо* си продао волове? Немој ту седети! — *Шїѣѣд*? Зато што ћеш да панеш. Исто тако у зависним узрочним реченицама: Љути се *шїѣо* га нисте звали. Бије га *шїѣо* не слуша. Радује се *шїѣо* иде у Крагујевац. Кад видиш, *шїѣо* питаш. Мило му *шїѣо* сте дошли.

⁶⁰ Акцент ове заменице види у одељку Акцент заменица.

⁶¹ Исп. облик генитива *шїа* у везама са предлозима, које се у овом говору осећају архаичне: *Ода шїа* се уплашисте? *Око шїа* се свадисте? — *Ни око шїа*. Данас само: *Од чега* се уплашисте? *Око чега* се свадисте? — *Ни око чега*.

У екскламативним реченицама *шио* долази као узвик: *Шіо бдлі!* *Шіо дувā!* *Шіо ме нāљуїи!* *Шіо сам глāдан!* *Шіо се їлāvї!* *Шіо су жїуїе крїушке!* *Шіо сам їмōран!* *Шіо си блēд!* *Шіо ћу, мājко, с дчїма, свдђају ме с мōмцїма!* *Шіо ме нāсїкїра овāj вd!* *Шіо се вdрā!* *Шіо ће да їднē!* *Шіо лāжē!* *Шіо їдdā кїша!* *Шіо је врућїна!* *Шіо је зїма!* *Шіо нас їрdварї!* *Шіо је лїд!* *Шіо је лїя!* *Шіо їгрā!* *Шіо їдvā!* Овде *шио* има вредност узвика *āлā*.

Тако, долазе као јасно разграничени по значењу врло блиски изрази по саставу: *Шїїd ме зdвї?* тј. шта хоће од мене. *Шїїd ме зdвї?* = = Зашто ме зову *Шїо* ме *зdвї!* = Ала ме зову! тј. не могу без мене. Или *Шїїd їи* је? тј. шта те боли. *Шїїd їи* је! тј. не узнемиравај ме. *Шїїd* виче? тј. Шта хоће? *Шїїd* виче? = Зашто виче, *Шїо вїчē* = Ала виче! Као узвик, *шио* се изговара проклитички.

39. Повратне заменице, лична *сdбе*, *сdби* и присвојна *свdј*, *а*, *е*, употребљавају се само у неким сталним везама, или уколико преовладава књижевни изговор: нпр. Ја, богами, чувам *мēне*, а ти чувај *їїдбе*. Он се само за *њdга* брине и *њdму* угађа. Ја сам ово *мēне* купио! Ти купи *їїдбе*. Ми смо *нāс* осигурали. Ви само *vаше* фалите! Они не дају у *њїно* имање.

Али: Сваком по мало, *сdбе* ни мало. Не зна шта ће сам *сā* *собом*. Узе и стави *їдdā* се. Стāvи то *їод* *сdбе*. Једно понесе, а једно обуче *нā* *себе*. Свак *сdбе* фали.

— Ја волим *мdју* децу. Јеси ли писао *їївdм* сину. Он чува *њdгово*, а туђе оће. Они ору *њїну* *њїву*. Она гледа само *њdну* децу. Људи се боје за *њїна* имања.

Али: сваком *свdје*; *свdја* кућица, *свdја* слободица.

Иначе *свdј* и *свdји* се употребљава супстантивизирано у значењу рођак или суграђанин (мештанин) и пријатељ: нпр. он нам је *свdј*, ми смо *свdји*, *свdји* се не узимају, тј. не жене се међусобно; шта се женираш, *свdји* смо или *нāши* смо; човек се међу *свdјїма* осећа слободније и сл. Или у значењу самосталан: он је *свdј* *чdвек*. Исп. *својакїи* (*се*) и *свdјїи*, *усвdјїи*, *їрїсвdјїи*, *освdјїи* итд.

40. Количинска заменица *сāв*, *свā*, *свd*, *свї*, *свē*, *свā* има друкчије облике и акценат кад долази као атрибут уз именицу, затим полупредикативно или предикативно, а друге облике и посебан акценат имају *све* и *сви* кад се самостално употребљавају у вредности *оїшїїе* *заменїце*: *све* — за ствари, *сви* за особе.

а) <i>сāв</i> , <i>свd</i>	<i>свā</i>	<i>свї</i> , <i>свē</i> , <i>свā</i>
<i>свdг</i>	<i>свē</i>	<i>свїх</i>
<i>свdм</i> (<i>свїм</i>)	<i>свdј</i>	<i>свїм</i>
<i>сāв</i> , <i>свd</i>	<i>свї</i>	<i>свї</i> , <i>свē</i> , <i>свā</i>
<i>сāв</i> , <i>свd</i>	<i>свā</i>	<i>свї</i> , <i>свē</i> , <i>свā</i>
	<i>свїм</i>	<i>свїм</i>
<i>свdм</i> (<i>свїм</i>)	<i>свdј</i>	<i>свїм</i>

Примери: — *сва лѣб, свѣг лѣба, свѣм лѣбу* (и *свѣм лѣбу*), *сва лѣб, са свѣм лѣбом. ѿо свѣм лѣбу и свѣм лѣбу; свѣ лѣбови, свѣ(х) лѣбѣва, свѣ лѣбове, свѣм лѣбовима;*

— *свѣ сѣло, свѣг сѣла, свѣм сѣлу и свѣм сѣлу, свѣ сѣло, са свѣм сѣлом, у свѣм сѣлу; свѣ сѣла, свѣ(х) сѣла, свѣ сѣла, ѿо свѣм сѣлима;*

— *сва лѣвада, свѣ лѣвадѣ, свѣ лѣвади, свѣ лѣваду, свѣ лѣвадо, над свѣм лѣвадом, ѿо свѣ лѣвади; свѣ лѣваде, свѣ(х) лѣвадѣ, свѣ лѣваде, ѿо свѣм лѣвадѣма.*

Затим: од цака *свѣг ѿдѣѣанѣг*, рече човеку *свѣм ѿлѣашенѣм*, виде дечка *свѣг ѿлѣакѣнѣг*, нађе врећу *свѣ ѿддерѣну*, увече њива је била *сва дѣоѣна*, он је стајао *сва мѣкар* од кише, ствари бијаду *сва рѣзбѣцѣне*, трава беше *сва ѿгажена* итд.

б) свѣ	свѣ
свѣгѣ	свѣјѣ (свѣјѣ)
свѣмѣ	свѣмѣ (свѣма)
свѣ	свѣ
свѣм (свѣме)	свѣмѣ (свѣма)
свѣмѣ (свѣм)	свѣмѣ (свѣма)

Облик *свѣм* долази с предлогом: пошли *са свѣм* што имају, дошли су *са свѣм* и свачим. Облици *свѣјѣ*, *свѣмѣ* су за колектив од *свѣ* које значи колектив, а облици *свѣјѣ* и *свѣма* су плурал: нпр. узети од *свѣјѣ* 10.000 динара, узети од *свѣјѣ* по 10.000 динара; ја сам то *свѣмѣ* купио, тј. за све вас, али купио сам *свѣма* по нешто, тј. сваком од вас по нешто. Примери: *свѣ* се догађа; доста ми је *свѣгѣ*; ту има *свѣгѣ* доста; потрошио *свѣгѣ* 200 динара; боји се *свѣгѣ* и свачега; *свѣмѣ* је крај; *свѣмѣ* се смеје; *свѣмѣ* нађе ману; *свѣ* ти дајем; *свѣ* су однели; лече се *са свѣм* и *свачим*; гарантујем *са свѣм* што имам; али *свѣме* су га помагали (свачим), *свѣме* их подмићују; *о свѣмѣ* су нам причали; *ѿо свѣмѣ* се види... *на свѣмѣ* ти хвала, а *на свѣм* тебе вала — из народне песме.

-свѣ су дошли; *свѣ* знају; *свѣ* говоре; *свѣ* се плаше; *од нас свѣјѣ* траже..., *од свѣјѣ* њих он је најбољи, узео је *од свѣјѣ* по нешто; тешко *свѣмѣ* сада, *свѣмѣ* је жао, *свѣмѣ* је тешко, *свѣмѣ* се спава, он је *свѣмѣ* рођак или он је *свѣма* рођак; *свѣ* смо позвали, *свѣ* волимо подједнако; отишао *са свѣмѣ*, пред *свѣмѣ* је ручак, *са свѣма* се посвађао; *о свѣма* похвално говори, *на свѣмѣ* нама је овај терет, *свѣма* смо поручили итд.

41. Повратне заменице *ѿсѣиѣ*, *ѣ*, *ѣ*, и *сам*, *сама*, *само*, као и у књижевном језику имају двојаку вредност, заменичку и придевску са посебним пуним значењем придевске речи.

а) Заменица *ѿсѣиѣ*, *ѣ*, *ѣ* има понајвише вредност повратне придевске заменице за *каквоћу* и за *количину*, дакле са значењем *ѿсѣиѣ ѿѣкав* и *ѿсѣиѣ ѿолики*: нпр. купио сам *ѿсѣиѣ ѿлѣг*, *ѿсѣиѣ кѣсу*, *ѿсѣиѣ ѿесѣере*; мој је син *ѿсѣиѣ* као твој (по величини, узрасту); ова и она њива су *ѿсѣиѣ* (по величини); или облик средњег рода у вредности прилога: он *ѿсѣиѣ* ради, тј. оно што и пре (каквоћа) или онолико колико и пре (количина). Или долази уз *каквоћне* и *количинске* заменице као редупликација:

йсийй ййакв̄, йсий̄а ййаква, йсий̄б ййакво (одн. *йсийй ййакй̄*); *йсийй ййоликй̄, йсий̄а ййолик̄а, йсий̄б ййолик̄б; йсий̄б ййак̄б, йсий̄б ййолик̄б*.

Уз показне заменице самостално употребљене ова заменица долази постпозитно у функцији праве повратне заменице, са смислом поновног исказивања (*йојачавања*): *двајй йсийй, два йсий̄а, два йсий̄б; ййај йсийй, ййа йсий̄а, ййб йсий̄б; днајй йсийй, дна йсий̄а, днб йсий̄б*.

Уз личне заменице она овако постпозитно ређе долази: нпр. *ййй йсийй, дн йсийй, вй йсийй* причали сте ми то.

Самостално, као субјекат у реченици, ова се заменица сређе само у судским актима: нпр. Н. Н. је осуђен на два месеца затвора. *Йсийй* има да плати овом суду 10.000 динара. Овако у субјекту као анафорска заменица не долази, већ заменица *дн, дна, дно* као и у књижевном језику. Али у атрибутој служби долази често (обично с показном заменицом): Донеси ми *днaј йсийй* сврдо. Ођу *йсий̄б* (*оно*) тестере. Уче у *йсий̄б* школи. Били смо на *йсий̄б* месту.

Уз именице, *йсийй* има још и значење придева *сличан* (од *иденйичан* значење се померило до семантичке вредности *сличан*): *йсийй дййац, йсий̄а мајка, йсийй нѣгов дѣда, йсий̄а Милѣва, йсийй ујак*: Овако може доћи и уз личне заменице: *йсийй дн, йсий̄а дна* итд. Али кад дође иза личне заменице, онда је повратна заменица: *дн йсийй, дна йсий̄а, Милѣва йсий̄а* то нам је говорила.

б) Заменица *сам, сама, само* више је развила придевске особине, тако да има и видске облике *самй̄, сам̄а, сам̄б*, поред горњих, па има промену као придеви типа *благ-благй̄*.

У функцији *йоврайнe* заменице употребљавају се само акц. облици *сам, сама, само* (*ipse*), како уз личне заменице тако и уз именице, како испред тако и иза управне речи, а понајвише уз заменице сваког лица *себе, се*, која је са своје стране такође повратна заменица:

нпр. *дн сам* не зна шта да ради, *дна сама* каже, *сам ййй* ниси платио, и *мй сами* не знамо шта да радимо (и: *и сами* не знамо...), *сам Пейшар* се каје, терају на рад и *сaме сййарце*, тај ће се жалити и *самом Тййшу*; оптужује *сам̄ог себе* или *себе сам̄ог*, боји се од *сам̄ог себе* или од *себе сам̄ог*, бори се *са сам̄им сдб̄бм* или *са сдб̄бм сам̄им*, љутио се *на сам̄ог себе* или *на себе сам̄ог*, он се брине *о сам̄ом себи* или *о себи сам̄ом*; ја жалим *сам̄ог себе* или *себе сам̄ог*. Ретко именичка промена: од *сама себе*, за *сама себе* и сл.

Као придев *сам, сама, само* = без других (*solus*) налази се веома често у *йредикайу*, као што долазе у оваквој употреби придеви *бос, гб, неумивен, недбрийан, голдглав* и сл.: нпр. *идѣ сам, йрѣђе сам, живѣ сами, радѣ сами; сѣдй сам, дсйа сама* без игде икога свога, на сред ливаде *сам цѣр* итд. Врло често у редупликацији: *сам самййй, сама самйййа* итд.

Или долази у значењу *само од себе, сйднйао* у предикативној служби: сено *само* пало, врата се *сама* отворише, *само* никло, *само* се укиселило, *сама* ми се рука подиже, *сама* ми се коса диже итд.

Обыље нечега исказује се овим придевом који долази атрибутојски уз именице: нпр. *сама вѣда, само цвѣће, сама ййрава, свуд саме дѣце, сам*

кѣмѣн, сѣм лѣд, сѣме лѣваде, сѣме ѿшѣнице, на друмовима сѣма вѣјска, сѣми виногради итд.

Акцентски облици *сѣми, сѣма, сѣмѣ* долазе, такође, атрибутски уз именице као чисто *појачајне речи* — што им враћа природу повратне заменице: нпр. дође пред *сѣмѣм цѣра*, погиге пред *сѣмѣм кућѣм*, заболѣ ме у *сѣмѣм срѣу*, поорѣо до *сѣмѣм дѣрадѣ*, поред *сѣмѣм рѣкѣ*, кућа му је до *сѣмѣм шкѣлѣ*, стоји на *сѣмѣм вѣрху*, усред *сѣмѣм шѣмѣ*, на крају *сѣмѣм сѣла*, паде ми у *сѣмѣм ѣко* итд.

Но и овако: *сѣм цѣр* изиђе пред њѣга, тј. цар лично, главом цар; *сѣм домаћин*, чича Панта, дочекао нас на капији.

42. Заменице *шѣд, ѣнѣ, свѣ* и *сѣбе* долазе врло често у експресивном говору као *асеверѣшнѣ речи*: Шта *шѣд* лупа? Где *шѣд* пише? Ко ће *шѣд* мене да бије? Што се *шѣд* вама тичѣ! Како *шѣд* да ти то не знаш? Где *шѣд* има да се једе, а да се не ради!

Погледам, а *ѣнѣ* прасѣ побегло! Уђем у кућу, *ѣнѣ* нема нико. Пођемо, *ѣнѣ* поче киша да пада.

Уз *ушѣшнѣ заменице* и упитне заменичке прилоге долази *сѣ* као појачајна партикула врло често: Ко *сѣ* ту долази? Кога *сѣ* сте питали? Кома *сѣ* сте *сѣ* ишли? Са *кѣм* сте *сѣ* били? О *кѣмѣ* сте *сѣ* причали? За *кога* сте *сѣ* гласали? Шѣш *сѣ* ту има? Од *чѣга* сте *сѣ* узели? Са *чим* сте *сѣ* пробали? Затим: Где *сѣ* си *сѣ* био? Кад *сѣ* сте *сѣ* долазили? Куда *сѣ* сте *сѣ* ишли? Како *сѣ* може да се пропадне?

Кад је *ѣредикаѣм негѣшнѣван*, формирају се редовно *ошѣшнѣ заменице* место упитних. Ко *сѣ* ту није долазио! = Свак је ту долазио. Кога *сѣ* нисмо питали! Кома *сѣ* нисмо ишли! Са *кѣм* *сѣ* нисмо били! О *кѣмѣ* *сѣ* нисмо причали! За *кога* *сѣ* нисмо гласали! Шѣш *сѣ* ту *сѣ* нема! Са *чим* *сѣ* нисмо пробали! Где *сѣ* нисмо ишли! Куда *сѣ* нисмо тражили! Куда *сѣ* не иду они! Како *сѣ* човек не може сломити врат. Одакле *сѣ* нису дошли!

Сасвим је особита употреба заменичког облика *сѣбе* као појачајне партикуле уз *ушѣшнѣ ѣрилоге*, али је у овом говору и обична и чѣста: Где *сѣбе* паде! Кад *сѣбе* су они дошли! Куда *сѣбе* одостѣ ви! Одкад *сѣбе* нисмо јѣли печѣње! Одкад *сѣбе* вас чекамо! Одкад *сѣбе* нистѣ били код нас! Докле *сѣбе* је дошла рекаѣ! Докле *сѣбе* он скочи! Одакле *сѣбе* они носѣ воду! За кад *сѣбе* ви то спремаѣ! Где је *сѣбе* Крагујѣвац! Где је *сѣбе* поднѣ!

Можда би се овде *сѣбе* могло протумачити и објаснити овако. После чѣсте употребе повратне заменице *сѣбе* са појачајном заменицом *сѣм*: нпр. *сѣма сѣбе, сѣмѣм сѣбе*, могла се сад овде осѣтити заменица *сѣбе* као појачана, јѣр обѣ ове заменице значѣ увѣк исто лице: *сѣм* = *сѣбе*. Онда је *сѣбе* дошло и уз заменичке прилоге просто као појачајна рѣчца.

43. Напоследку, у овом говору, као у сваком говорном јѣзику, постоји тзв. *ѣрансѣозиција говорних лица*: нпр. Особа која се зѣве Павле може говорити за сѣбе у 3-ћем лицу: „Не брините ви, зна Павле шта ради!“ „Не бој се мали, неће теби чича ништа!“ „Таѣа ће вама да саѣшнѣ

нова одела!“ „Оди, деда тебе воли!“ „Ево, ујак вам је донео свима по нешто!“

Или кад се 2-гом лицу једнине говори са ми: „Где смо ми?“ „Ми смо се много њонели, па ни бога да назовемо“. „Што смо се удесили!“ „Како смо?“ „Нешто смо љути!“ „Куда ћемо, пријатељу?“

Исто тако често се 2-гом лицу говори у 1-ом лицу: „Нешто ми се чини да не идем љраво!“ „Како ћу сад, а?“ Море шта се ја ту сѝидим! Узмем, и љравим се луд! Дођем, оѝворим туђ амбар и узмем колико ми треба, па ником ништа! Нешто ми се извор вода мути, а! Израм, љевам, лако ми је нико не зна како ми је. Корачам, а не ѝомерам се с места, а!

Напоследку, овде иде и говор у форми 2-гог лица једнине за сва лица једнине и множине — што је општа особина свих словенских језика: Пѝдѝј пакчету леба да те уједе. Рѝнѝи псето да ѝе уједе. Ни ѝзми ни ѝсѝави. Граѝѝи ражањ, зец у трњу. Пѝсѝѝи муву на браду, она ће и у уста. Само сѝднѝш, терају те даље. Само што си ѝшао у кућу, зову ѝе. Идѝш, цео свет ѝе гледа. Пѝѝѝѝ једну, иѝѝѝѝ две, па уздрављу. Узмѝш торбу на леђа, па ајд даље! Што више глѝдѝш, мање вѝдѝш. Прѝдѝш краву, кѝѝѝш козу. Зѝкѝѝѝш се, нѝ видѝш се.

г) ГЛАГОЛИ

44. Глагол *бѝѝи* (esse) поред облика презента *бѝдѝм, бѝдѝш, бѝдѝ, бѝдѝмо, бѝдѝше, бѝдѝ* — или ређе *бѝднѝм, бѝднѝш* итд. — има и облике *бѝдѝм, бѝдѝш, бѝдѝ, бѝдѝмо, бѝдѝше, бѝдѝ*, или *бѝднѝм, бѝднѝш, бѝднѝ, бѝднѝмо, бѝднѝше, бѝднѝ*. Исто тако и императив: *бѝди, бѝдимо, бѝдише* и *бѝдни, али и бѝди, бѝдимо, дѝдише* или *бѝдни, бѝднимо, бѝднише*. Још и *бѝднуо, бѝднула*.

Од *јесам* презент је: *јѝсам, јѝси, јѝше* (облик *јѝш* само као потврда се може наћи); *јѝсмо, јѝше, јѝсу*: нпр. *Јѝси ли задовољан? — Јѝсам. Јѝси ли стигао? — Јѝсам. Јѝше ли окопали? — Јѝмо. Јѝсу ли вас звали? — Јѝсу. Јѝсам ли ја позван? — Јѝси. Јѝше ли га видели? — Јѝмо. У упитном облику перфекта долазе пуни облици место енклитика.*

Акцентат ` се мења на ` акцентат у говору Груже, али ако дође анклитика уз глаголски облик, настаје тросложна интонација, па нема услова за ову промену акцента: *јѝсам*, али *јѝсам ли, јѝси*, али *јѝси ли* итд. Као потврдна речца *јѝше* долази у овом облику и са овим акцентом: *Ти си решио да путујеш? — Јѝше. Ти се љутиш? — Јѝше, љутим се. Исп. Јѝс, јѝ! То јѝс, Шѝо јѝс јѝс* и сл.

Облици *бѝдѝм, бѝдѝш* итд., који су из књижевног језика, данас преовлађују у овом говору, али су облици *бѝдѝм* и *бѝднѝм* — итд. аутентични за овај говор.

Глагол *нѝѝи* има презент *дѝу, дѝеш, дѝе, дѝемо, дѝеше, дѝе* и *нѝу, нѝеш, нѝе, нѝемо, нѝеше, нѝе*. Још се често чује 3. л. мн. *нѝејеу* и *дѝеју*. Упитно: *дѝу ли, дѝеш ли, дѝе ли, дѝемо ли* (и *оѝемо ли*), *дѝеше ли* (*оѝеше ли*), *дѝе ли* (*дѝеју ли*). Наставак *-ју* у 3. л. мн. дошао је свакако да се овај облик разликује од облика 3. л. јд. — нарочито у одговору, нпр. *Оѝе ли доћи (они)? — Оѝеју одн. Нѝејеу*.

45. Глагол *йўсийиши-йўсийиш* и сложени од њега редовно имају измењену сугласниску групу *си* у *ши*: *йўшишиши, йўшишиш, йўшиши, йўшишише, йўшиших, йўшишио, йўшишиен* итд. Исто и код сложених: *сиўшишиши, найўшишиши, дойўшишиши, дийўшишиши, уйўшишиши, зайўшишиши, йрѣйўшишиши, йрдојўшишиши, йрийўшишиши, расѣйўшишиши* итд. Ова измена је вероватно пренесена из трпног придева (многи данас већ придеви) од сложених глагола, као што су: *дојўшишен, сиўшишен, најўшишен, дойўшишен, дийўшишен, уйўшишен, зайўшишен, йрдојўшишен, расѣйўшишен* итд. Прво је за трпним придевом пошао радни придев; *йўшишен-йўшишио, уйўшишен-уйўшишио* итд. а онда и *дййўшиши-дййўшишише, па и дййўшишиш-дййўшишишмо* итд.

Исту промену налазимо и код глагола *-месѣиши*, тј. сложених с овим глаголом — само не тако редовно: нпр. *смѣишиши, намѣишиши, умѣишиши, йрѣмѣишиши, размѣишиши*, нпр. *намѣишиш, намѣишиши, намѣишио, намѣишила, намѣишили*, као: *намѣишен, намѣишена, намѣишени* итд.

Глагол *гледати* изговара се у лабавом говору са пропуштањем *д*: *гледā, гледāj, гледājше; глдало, глдали; глдāше, глдасмо*; затим *згледā, згледāj се; нāгледāмо се* итд. нпр. Где *гледāш*? Шта то *гледāше*? *Подгледājше* тамо! *Пригледāj* ми овце.

Глагол *йāднути* губи *д*, такође, па се говори: *йāнути, уйāнути, зайāнути, сиднути, исйāнути, йрѣйāнути се, йрдојāнути* итд. Облици су *йāнѣм, йāнѣш, йāнѣ, йāнѣмо, йāнѣше, йāнѣ; йāни, йāнимо, йāнише; йāну(х), йāну, йāну, йāнусмо, йāнусѣ, йāнуше и йāше* (од *йāсѣи*).

Овако се пропушта *ј* у сложеним глаголима од *јѣсѣи*: нпр. *идѣсѣи, йдедѣм, йдедѣмо, идео, идели, йдели, идеди, йдедише; ндѣсѣи се, ндѣдѣм се, ндѣо се, ндѣла се, ндѣли се, ндѣди се, йрѣдѣм се* итд. Ал кад је пренесено значење, чува се *ј*: *зјѣсѣи, зјѣо ми*, тј. смањно на обрачуну, *дјѣсѣи се* (од зноја), *йрдојѣсѣи* (за киселине), *разјѣсѣи се* и др.

46. Многи глаголи, перфективног вида и перфектизовани имају облике и по 3-ој и по 1-ој врсти, поглавито у радном придеву: нпр. *йѣкиснуо-йѣкисао, лѣгнуо-лѣгао, йѣлегнула-йѣлегла* (пшеница), *йѣмогнуо-йѣмогао, занѣмогнуо-занѣмогао, дйāнула-дйāнала, нйкнула-нйккла, свйкнула-свйккла, дйгнула се-дйгла се, сѣднула-сѣла, смркнуло се-смркло-се цркнула-цркла, йўкнула-йўкла, йѣбегнула-йѣбегла, йрѣсѣигнули-йрѣсѣигли, йѣсѣигну ли-йѣсѣигли, йрѣйўкнули-йрѣйўкли, усйўкнули-усйўкли, угрйзнули-угрйзли (узрйзла), уйѣгнула-уйѣгла, йришѣгнула-йришѣгла, сйѣгнула-сйѣгла*, затим: *окрѣнусмо-окрѣшосмо, зайѣгнуо-зайѣгосмо; йромўкнуо-йрѣмўкао, уйрѣгнуо-уйрѣгао, зайѣгнуо-зайѣгао, мākнуо се-мāкао се, сидтакнуо се-сидйакао се, сāгнуо се-сāгао се, нāгнуо-нāгао се, ўдѣнула-ўдѣла; йѣгнусмо-йѣгбосмо, мѣйнусмо-мѣшосмо, смрзнусмо се-смрзосмо се, йрйчвркнула-йрйчвркла* (пре времена сазрела), *клѣкнула-клѣкла, йѣклекнула-йѣклекла, ѣдмекнула-ѣдмекла, сидйанула-сидйāла, уйāнула-уйāла, дбиснула-дбисла, йришиснула-йришисла, забрѣкнула-забрѣкла, йрдозукнула-йрдозукла, ѣклизнула се-ѣклизла се, ѣмрзнула-ѣмрзла, вāскрснула-вāскрсла, ѣсѣгнула-ѣсѣгла* итд.

47. У 3. л. мн. презента од глагола на -ћи, уопштено је ч м. к. из облика осталих лица: *сечу, вучу, ишчу, ивчу*; м. *секу, вуку* итд.

48. Помоћни глагол бити у потенцијалу у свим лицима је *би*: *ја би* : *ја би рекао* да се ти шалиш, *ти би* *цркао* од стра, *он би се* *женио* канда, *ми би* *дшли* кад *би нас* *ви* *звали*, шта *би они* *радили*, *ми би* *вам* *рекли*, *ви би се* *чудили* и *крстили* итд.

49. Сложени глаголи од -*нестии* и -*вдстии* у трпном придеву имају јотовање, као глаголи 7-ме врсте: *донешен, изнешен, снешен, унешен, иренешен, разнешен, однешен, нанешен, њонешен, иринешен, узнешен, иронешен, занешен* и *донешен, изнешена, унешена* итд. — поред облика *дннџи, дннџа, дннџио* итд. одн. *дднџиџи (дднџиџи), дднџиџа* итд. Као придеви имају друге акценте: *донешена, изнешена, однешена* итд.

Нешто ређи су облици *ошрешен, ишмужен, нашашен* и *довезен-довезена, иревезен-иревезена, одвезен-одвезена* итд., већ *довезен-довезена* итд., а то стога што се место овог глагола налази редовно у употреби *вући*: нпр. *дувучено жшшо, ирвучен кшмен* итд., а *довезен, до-везена, ддвезао, ддвезао* долази из књижевног језика.

50. Прилог *садашњи* од неких учесталих глагола на -*аши*, -*аваши*, -*иваши* показују тенденцију образовања од инфинитивне основе — иако они немају презент од ове основе: нпр. *иродавајући, удавајући се, задавајући, задиркивајући, њоскакивајући, иодваљивајући, намигиајући, викајући, скакајући, илакајући* итд.

51. Многи глаголи 7. врсте са изразитим значењем *сиња* имају инфинитивну основу на -*и* м. е: нпр. он је *дсиарио, обелио снег*, кукурузи су се *зеленили*, чим је зора *зайлавила*, шљиве су *иоилавиле*, он је *дслабио*, нос му се *зацрвенио*, бостан је *зарудио*, он је *оглувио*, нож се *зашушио*, ранац се *усишио*, он је *занемио*, цвет се у пољу *жушио*, нешто се *црнило* у мраку и др. Ова тенденција је прилично јака и многе глаголе захвата. Чини ми се да ова појава води порекло из јекавштине од облика м. р. једине: према *видио-видјела* и *иобелио-иобѣлела, дсиарио-дсиарила* итд. Само, у говору Груже, у његовој јекавштини, нема облика радног придева типа *видио, вдио* и сл. већ са јотовањем као облик ж. рода: *виђео-виђела, вљео-вљела* итд.

52. Глаголи *врим-врџи* (*aestuo*) и *зрим-зрџи* (*maturescere*) имају у 3. лицу множине презента облик по 1-ој врсти: нпр. лонци *врџу*, кад лонци *ишврџу, узврџу, саврџу, уврџу* итд. крушке *зрџу, узрџу, ирџерџу, ддрџу, сазрџу* итд.

Од ових глагола треба разликовати сложене нпр. *наврџи-наврџем, назрџи-назрџем* и др. — о којима види у следећој тачки, под 7) и 8).

53. Глаголи *вршџем-врџи (вриџи), мрџем-мрџи (мриџи)* затим ови који долазе само као сложени с префиксом: *ишрџем-ишрџи, ирддрџем-ирддрџи, ишрџем-ишрџи, ирждрџем-ирждрџи, наврџем-наврџи* — чувају многе облике од инфинитивне основе са *р* вокалним на крају основе (док *назрџем-назрџи* показује само трагове *р* вокалног): у радном придеву, аористу, трпном придеву:

1. *вршѐм-врћи* : *врђо, врла, врсмо, вршено, вршӯћи* (Дан. *врхао, врхох, врше, врхосмо*):

нпр. Сутра ћемо *врћи*. Данас они *вршӯ*. Где си јуче *врђо*? Овде је *врла* машина. Кад ја *врђ*, ти ми не поможе. Онда баш ми *врсмо*. Како је ово *вршено*! *Вршӯћи* по селима свашта сам видео.

-*Овршѐм-оврћи* (*ђврћи*) : *ђвро, оврла, ђвросмо, овршено* :

нпр. Да нам је још *оврћи* (*ђврћи*). Кад *овршѐм*, вратићу ти. Јеси ли *ђвро*? Она је све *оврла*. Само кад ово *ђвросмо*. Све је у селу *овршено*.

2. *мрѐм-мрѐши* : *мрђо, мрла, мрѐсмо, мрӯћи* (*мрӯћи*) :

нпр. На све стране свет је *мрђо*. Деца су и *мрла*. Цео дан *мрѐсмо* од жеђи. *Мрӯћи* од жеђи, морали смо копати на сунцу.

-*Умрѐм-умрѐши* (*умрѐши*) (: *умрђо, умрла, умрѐ(x)*); затим *идмрѐши, замрѐши, ирѐмрѐши, изумрѐши*?

нпр. Није ми *умрѐши* с миром. Свак мора *умрѐши*; није лако *умрѐши*. Кад ти је отац *умрђо* (*умрђ*)? После му је и мајка *умрла*. Придев: *умрла сирђиња, умрли глас* (слаб глас); *ирѐмрђо* од стра; *идмрлѐ чѐле, изумрла кӯћа, замрла црква* итд.

3. *Ушрѐм-ушрѐши*⁶²: *ушрђо, ушрла, ушрѐсмо, ушрши, ушрвен*; затим *ђшрѐм-ђшрѐши* (*ђшрши*), *сашрѐм-сашрѐши* (*сашрши*), *зашрѐм-зашрѐши* (*зашрши*), *нашрѐм-нашрѐши* (*нашрши*), *ирђсшрѐм-ирђсшрѐши* (*ирђсшрши*), *идђсшрѐм-идђсшрѐши* (*идђсшрши*), *зђсшрѐм-зђсшрѐши* (*зђсшрши*), *сшрѐм-сшрѐши* (*сшрши*) : нпр. Стара се фарба мора прво *ђшрѐши* (*ђшрши*); ниси добро *ђшрђо* (*ђшрђ*); ниси добро *ђшрла* ноге (*ђшрѐсмо* и *сашрѐсмо*); сва је фарба *ђшршиа* (*ошрѐвна*), сав зид *ошрвен* (*ђшрши*); *ђшршиа* *фарба*; — Треба најпре *ушрши* пут; он је колима *ушрђо* пут; кола су *ушрла* пут; пут је *ушрши* (*ушрвен*), *ушршиим* *иушом*; *ушршиа* *иушања*, *ушрши* *иуш*, путања је *ушрѐвна* и *ушрѐвна* *иушања*; пут је *ушрвен* и *ушрвени* *иуш*. — *Сђшрђо* *волове, коње, чѐлад* итд. *Сђшрла* *коње, краве* итд.; *Сђшрђо*, *сашрла* се *радећи*; тако ћеш *сашрши* *стоку, сђшрѐсмо се* (*сашрѐсмо се*); *сашршиа* *сђђка* и *сашрѐвна* *сђђка*, али *стока* је *сашрѐвна*. — Он је *зашрђо* *челе*; она је *зашрла* *ћурке*. Она им *кућу* *зашрла*. Она ће им *кућу* *зашрши* (*зашрѐши*). *Зашрђо* им се *траг*. Исп. *зашрши* *зђиаш*, *зашрши* *кућа* или *кућа* је *зашрѐвна*, али *зашрѐвна* *кућа*. — Она је *нашрла* *тесто*; он је *нашрђо*; *тесто* је *нашрши* или *тесто* је *нашрѐвно* и *нашрѐвно* *шѐсђо*. *Тесто* се мора добро *нашрши* (*нашрѐши*). — Треба нешто *ирђсшрши* (*ирђсшрѐши*) на под. Пао па се *ирђсшрђо* што је *дуг*; *ирђсшрла* *ћилим*; у *кући* *ирђсшршиа* *слама* као на *Божих*; *слама* је *ирђсшрѐвна* и *ирђсшрѐвна* *слама*. — Стоци треба *идђсшрши* (*идђсшрѐши*) *сламу*; он је *идђсшрђо*, она је *идђсшрла* *стоци*; свуд је *идђсшрши* и *идђсшрѐвно*; *идђсшрѐвно* *сѐно*. — Треба *зђсшрши* (*зђсшрѐши*) *собе*; он је *зђсшрђо*; она је *зђсшрла* *собе*;

⁶² Прост глагол: *шрѐм — шрши*: исп. *Трла* *баба* *лан*. Затим *накнадно* од *радног* *придева* *изведен*: *шршии* — *шрши* (*лан, конопљу*) и *ђшршии* — *ђшрши*.

соба је *заси́рша* и *заси́рвена*, али *заси́рвенā* *сдба*. — Треба *си́рши* (*си́ршии*) фарбу; фарба је *си́рша* и *си́рвена*, али *си́рвенā* *фа́рба*. Исп. *и́ршио-ди́ршио*.

4. *и́рдрем-и́рдрешии* (*и́рдршии*) : *и́рдрро*, *и́рдррла*, *и́рдррши*; затим *ддррем-ддрршии*⁶³, *ддадррем-одадррешии*, *задррем-задррешии*, *надррем-надррешии*, нпр. најпре примери од простог глагола: колац је *дрро* по путу, мотка је *дрла* по зиду; исп. *дршио-и́рдрршио*. — *Прдрро* шиљак из вреће: *и́рдррла* вода у подрум; *и́рдррша* *вреша*, *си́шио*, *и́рдррши* *нак*; *и́рдрресмо*. — Тако ћеш *ддрршии* (*ддррешии*) кору воћке; *дрро* сам кожу на прсту; сода јој је *ддррла* кожу на рукама; *ддррла* вода и однела; на *ддрршио* место се стави спориш; *ддадрро* га каменом; — *Заддрро* на једну страну, *задррла* па не попушта; *задррши* *човек*, *задррша* *жѐна*. — *Надрро* ко смрека, *надррла* стока као ћорава, *надррла* вода и провалила насип.

5. *у́иррем-у́иррешии* : *у́иро*, *у́ирла*, *у́ирши*; затим *ди́иррем се-ди́иррешии се*, *за́и́рре-за́и́ррешии*, *дди́иррем-дди́иррешии*, *оду́и́иррем се-оду́и́иррешии се*, *иду́и́иррем-иду́и́иррешии* :

нпр. *У́ирс* поглед у једну тачки, *у́ирла* поглед, *у́ирши* *и́бглед* у даљину; *у́иро* револвер у њега. — Он му се *ди́иро*, она им се *ди́ирла*. — *За́и́ро* му залогaј у грлу, *за́и́рла* му оскоруша у грлу; *за́и́рла* вода напер; *за́и́рша* рупа на насипу. — Докле сте *дди́ирли*, *дди́иро* поток до брвна, *дди́ирла* река до куће. — Треба *се оду́и́иррешии*, он *се* *дду́и́иро*, она се *дду́и́ирла*. — Треба сено *иду́и́иррешии*, он је *иду́и́иро* сено, она је *иду́и́ирла* врата; *иду́и́ирши* стог.

6. *и́рдрждрем-и́рдрждрешии* : *и́рдрждро*, *и́рдрждрла*, *и́рдрждрши* и *и́рдрждрвен*; нпр. Он ће је *и́рдрждрешии*, све је *и́рдрждро*, *и́рдрждрла* вода. Бићеш *и́рдрждрвен*, *и́рдрждрвена*; *и́рдрждрвенā* *девојчица*.

7. *на́вррем-на́вррешии* : *на́вро*, *на́врла*, затим *идду́вррем-идду́вррешии* :

нпр. Где си *на́вро* (*на́врр*), где си *на́врла*? (Треба разликовати од: Колико си *на́вро*, колико си *на́врла*, колико сте *на́врли*? али: Куд сте *на́врли*? Затим у 3. л. мн. презента: Кад деца из школе *на́врру* сокаком и Кад лонци *на́врру*). *На́вро* силан свет, *на́врла* светина. Шта си *на́вро* ко прасе у сурутку. — Он је *идду́вро* посао и завршио на време, кад је заладило моба је *идду́врла* и све пожелала.

8. *На́зррем-на́зррешии* нема облика са *р* вокалним, осим изведеног глагола *назр́нишии се-назр́њим се*. Сложени су још *и́рдрдррем-и́рдрдррешии*, *и́рдрдррем-и́рдрдррешии*.

За облике овог глагола и облике глагола *зрешии-зрим* (*maturare*) треба рећи следеће:

а) У говору Груже овај последњи глагол нема облике презента, *са́зррем*, *са́зрреш*, *са́зрре*, *са́зрремо*, *са́зрреште*, *са́зрре*, већ само *са́зрим*, *са́зриши*,

⁶³ Овај глагол заступа *ддеррем* — *ддраиши*, који првенствено значи одрати брава, а онда и за предмете.

sàzrī, sazrīm, sazrīš, sàzrū, па се не бркају облици овог глагола са облицима сложених од *zrēš—zrēm* (spectare). Они у презенту имају и акценте друкчије: *nàzrēm, ȳrōzrēm, ȳrēzrēm; nàzrēmo, ȳrēzrēmo; nàzrū, ȳrōzrū, ȳrēzrū*. Мешање не долази у обзир и стога што им се префикси не подударају, осим *ȳre*. — Али у 3. л. мн. презента овог глагола бркање се отклања акцентом: крушке *ȳrēzrū*, а они њих *ȳrēzrū* за увек.

б) у облику инфинитива, поред разлике у префиксима код већине глагола, постоји разлика у дужини основног слога: *nàzrēš, ȳrōzrēš, ȳrēzrēš* (Вук *nàzrēš, ȳrēzrēš*): *sàzrēš, ȳzrēš, ȳrēzrēš*. У аористу у говору Груже је такође дужина на основном слогу: *nàzrēs, ȳrōzrēs, ȳrēzrēs*.

У радном придеву друга је акцентрација: *nàzreo—nàzrēla, ȳrōzreo—ȳrōzrēla*, али *sàzreo—sàzrēla, ȳzreo—ȳzrēla, ȳrēzreo—ȳrēzrēla*,

Вук иако има *nàzrēš, ȳrēzrēš* (без дужине слога у основи), има *nàvrēš—nàvrēm* (*nàvro—nàvrēla*) са значењем „vi regumpere velle“, а образовање ова два глагола је истоветно као и оно из претходне тачке, као *ȳmrēš, ȳrōdrēš, ȳȳrēš, ȳrōjdrēš*, па, дакле, и *nàvrēš, nàzrēš*.

54. Глаголи формације *bīskāš—bīšīšēm* немају облике презента са подновљеним јотовањем: *ȳšīšēm, ȳlēšīšēm, mēšīšēm, sīšīšīšēm, ȳrōšīšīšēm*, затим *vrīšīšīš, ȳšīšīš, ȳrīšīšīš* и сл.

Ови глаголи немају, такође, облике по 6-тој врсти, као *bīskām, ȳskām* итд.

55. Глагол *dāš, znāš* и *ȳmāš* немају презент *dādēm, dādēm* итд. *znādēm, znādēm* итд., *ȳmādēm* итд., већ само *dām, dāš, dā, dāmo, dāš, dādū*; затим трајни — учестани: *dajēm, dājēš, dājē, dājēmo, dājēš, dājū*; сложени: *dddām, dddāš, dodāmo, dodāš, dodādū; dodājēm, dodājēš, dodājē, dodājēmo, dodājēš, dodājū* и *dddājēm, dddājū* итд.

-*znām, znāš, znā, znāmo, znāš, znājū (znājū); dōznām, dōznāš, dōznā, dōznāmo, dōznāš, dōznājū; sàznajēm, sàznajē, sàznajēmo, sàznajēš, sàznajū*; одрични: *nē dām, nē dādū; nē znām, nē znādū; nēmām* (и *nēm*) итд.

-*ȳmām, ȳmāš, ȳmā, ȳmāmo, ȳmāš, ȳmājū*; одрично *nēmām, (nēm), nēmāš, nēmā, nēmāmo, nēmāš, nējājū*; и сложени: *zajmām se, zajmāmo se, zajmājū se*.

56. Неки глаголи су поуздано у 5-ој врсти, и не прелазе својим дублетним облицима презента у 6-ту врсту — као што је то случај у књижевном језику или у неким другим говорима: *lējēm* (само пилић и кокошке *lēgājū, ȳolēgājū*), *ȳrējēm* коње, *sřčēm, skāčēm, ȳrēskāčēm, ȳskāčēm, ȳmājēm, nālājēm* снопље, *ȳdlājēm* стоци сено, *gmājēm, dījēm, sīšjēm* ми, *gřhē, svīhē, ȳsrhē, mēhē, řžēm, jāšē* (не : *jāxā* и *jāšīš*), *sīšē* (*sīšā* дете), *sřhē, sīšīšē, ȳřžēm* (не : *ȳřzā, ȳřgā*), *klīčē, mīčē, zāřīčē se*.

Ови, пак, могу имати и облике по 6-ој врсти: *kāȳlē* и *kāȳā, řāmlē* и *řāmā, ȳzimlē* и *ȳzimā* (чешће), *čvdkošē* и *zvokdīšā, lēbešē* и *lēbedīšā, šuškešē* и *šuškedīšā, gūřīčē* и *gūřīkā, skākušē—skākušīšā, šdākušē—šdākušīšā, svřkušē—svřkušīšā, ȳskūšē—ȳskūšīšā* и др. Али су облици по 5. врсти знатно чешћи.

Ови су, обратно, првенствено у 6-ој врсти: *скиџа̄м* и *скиџе̄м*, *гиба̄ се* и *гибље̄ се*, *дрема̄м* и *дремље̄м*, *сиџиска̄м* и *сиџишиџе̄м*, *клеветџа̄* и *клеветџе̄*.

Интересантни су облици презента *жва̄џе̄м* и *звџџдуџе̄м*, јер би се према инфинитивима *жва̄каџи* и *звџџдукаџи* очекивало ч на крају основе у презенту, као *зурџче̄*, *мауче̄*, *јауче̄*, *црџуче̄*, *га̄че̄*, *ња̄че̄*, *џче̄*, *буче̄*; *фрџуче̄*, *дџлџче̄*, *а̄че̄*, *рџче̄*, *вӣче̄* итд. Они су добили своје *ћ* вероватно од бројних глагола деминутивне фреквентативне формације са *џ* или *џи* или *џӣ*, који се изводе од узвика и ономатопеја: *фрџџаџи-фрџџе̄*, *брџџаџи-брџџе̄*, *јџџаџи-јџџе̄*, *шӣџџаџи-шӣџџе̄*, *џџџаџи-џџџе̄*, *џџџаџи-џџџе̄*, *брџџаџи-брџџе̄*, затим *цџџџаџи-сџџџе̄*, *шаџџџаџи-шаџџџе̄*, *клоџџаџи-клоџџе̄*, *џџџџаџи-џџџџе̄*, па онда и *звџџдуџе̄*. Само *жва̄каџи*, старије акцентом *жва̄кџӣ*, могло је имати деминутивно *џ* као *јџџаџи*, *зџџаџи*, дакле *жва̄кџӣџӣ*, па је у презенту упрошћавањем сугласничке групе са два експлозива добивено *жва̄џе̄м*. Даничић има инфинитив *жва̄џаџи*, па као *ше̄џаџи-ше̄џе̄м* и *жва̄џаџи-жва̄џе̄м*, или као *скиџаџи-скиџе̄м*. Али док имамо од ових презент и по 6-тој врсти *ше̄џа̄м* и *скиџа̄м* немамо *жва̄џа̄м*, већ *жва̄ка̄м* (*жва̄ка̄м*).⁶¹

Неки глаголи ове формације имају и презент на *џм*, па прелазе у 8-му врсту: нпр. *ба̄кџе̄-ба̄кџаџи*, и *ба̄кџӣ-ба̄кџаџи* *сџџџе̄-сџџџаџи* и *сџџџӣ-сџџџаџи*, *бӯкџе̄-бӯкџаџи* и *бӯкџӣ-бӯкџаџи*, *џкџџе̄-џкџџаџи* и *џкџџӣ-џкџџаџи*, *џџџџе̄-џџџџаџи*, *џџџџӣ-џџџџаџи* (зуби, на зими), *зџџџџе̄-зџџџџаџи* и *зџџџџӣ-зџџџџаџи* и др. Глагол 5-те врсте је овде глагол радње (активност субјекта радника), нпр. *зџџџџе̄* сабљом или чим другим, а глагол 8-ме врсте је глагол стања (субјект је захваћен јаком стихијном појавом): *зџџџџӣ*, *џџџџӣ*, *бӯкџӣ*, *сџџџӣ*. *ба̄кџӣ*, док *џџџџе̄*, *џкџџе̄*, *бӯкџџе̄*, *сџџџџе̄*, *ба̄кџџе̄* (се) значе активност субјекта радника. Тако, *гџџџџе̄* свиња, а *гџџџџӣ* (пуцњеву у борби). Шта то *џкџџе̄* око куће? а *џкџџӣ* (хуји) ветар; *јџџџе̄* нешто у мраку, а кад запевам (у шуми) само *јџџџӣ*; *џџџџӣ* (или *џџџџе̄*) човек жена, а *џџџџӣ* јара, свеџица (муња) и сл.

У говору Груже глаголи ове форма често имају инфинитиве, тј. облике од инфинитивне основе, од презентке основе: *ба̄кџаџи се* (носити се са послом), *ба̄кџао се-ба̄кџали се-ба̄кџасмо се*; *гџџаџи*, *згџџаџи*, *џџџџаџи*, *згџџаџи*, *џџџџаџи* *џџџџаџи*: кад је *свӣџало*, дан је *свӣџао*, зора је *свӣџала*; *сџџџаџи*: *сџџџали* смо се више пута, он је *џџџџаџи* људе на путу; *ро̄кџаџи*: свиње су *ро̄кџале*; жабе су *креџџале*: они су се *креџџали* за њима; они су *џџџџаџи* вреже; они су успут *џџџџаџи*; воће је већ *џџџџало*; кокошке су *џџџџале*; они су се *џџџџали*; кола су *џџџџаџи*; они су *жва̄џали*, *зановџџали* итд.

57. Прилози од глаголског прилога садашњег неких глагола одвојили су се од глаголских облика: нпр. *се̄џџӣ* (: *се̄џџӣ*), *ле̄џџӣ* (: *ле̄џџӣ*), *сӣџџџӣ* (: *сӣџџџӣ*), *кле̄џџӣ* (: *кле̄џџӣ*), *џџџџӣ* (: *џџџџӣ*), *џџџџӣ* (: *џџџџӣ*), затим и њихови облици даље изведени са -ке: *се̄џџџџе̄*, *ле̄џџџџе̄*, *кле̄џџџџе̄*, *џџџџџџе̄*, или: *се̄џџџџе̄*, *џџџџџџе̄* итд.

Придеви овог порекла су: *ле̄џџџӣ џџџџ* (лежак), *ле̄џџџӣ сӣџџџ*, *се̄џџџӣ сӣџџџ*, *кле̄џџџӣ сӣџџџ*, *сӣџџџџе̄ одџо*, *ле̄џџџӣ нџџџџ*,

⁶¹ У Гружи *жва̄ка̄* значи кад неко једе отворених уста и притом се чује.

лѣшеѣна мѣница, нѣсеѣна жѣна, нѣсеѣне одѣло, идӯћїи ѣӯїи, идӯћѣ недељѣ, идӯћѣг мѣсеѣца, идӯћѣ гддинѣ, затим ѣмӯћнїи лӯди, їмӯћнїї сѣљаци и др.

58. Неки глаголи су са нарочитим образовањем и са специјалним облицима:

Сложени глаголи *изићи*: *изићѣм, изићи, изићох, изишао, изишла* долази увек у овом лику, а облици, *изаћи, изаћѣм, изаћи, изаћох, изашао, изашла* (са овакгим акцентима) преузети су из књижевног језика. Исто тако *уићи, уићѣм, уићи, уићох, уишла, а ући, ућѣм, ући, ућох, ушао, ушла* — су из књижевног језика.

Према *сїдїѣм* долази *сїдїаїи, сїдїах, сїдїао, сїдїала*, а облици *сїдїаїи, сїдїах, сїдїаху, сїдїао, сїдїала*, врло су ретки.

Глаголи *дӯици* и *црїици*, губе облике по 1-ој врсти и замењују се облицима по 7-ој врсти: *дӯдїм, дӯбїи, дӯбї, дӯбїмо, дӯбїиѣ, дӯбѣ, дӯбї, дӯбїиѣ, дӯбїо, издӯбїо, їдӯбїо, задӯбїо, издӯбљен, їддӯбљен* (плут) итд. *црїїм, црїїи, црїї, црїїмо, црїїиѣ, црїѣ, црїио, исцрїио, нацрїио, исцрїљен, їоцрїљен* итд.

Глаголи *сїдасїи* (Дан. *сїдсїи*), *їдасїи* (и *їдасїи*), *мӯсїи* (и *мӯсїи*) имају само трпни придев по 7-ој врсти (в. горе т. 49): *сїдасїен, сїдасїена*, али *сїдасїао, сїдасїосмо, сїдасїем се; їдїасїен, дїасїен, најасїена сїшока*, али *наїасїао* стоку, *наїасїа* овце, док *наїасїѣ* краве, кад *наїасїу* говеда, затим и *їдасїи, наїасїа; крава* је *мӯжєна*, краве су *мӯжєне*, затим *їдмужєна, їдмужєне, замужєна, замужєне, измужєна, измужєне*, али и крава је *їомужєна*, краве су *їомужєне*, а као придев *мӯженѣ крава, мӯженѣ краве*.

Глагол *їкѣм-їкѣи* иде у 2-гу врсту и има облике: *їкѣм, їкѣи, їкѣ, їкѣмо, їкѣиѣ, їкѣ* (не: *їкѣм, ни чѣм*); *їкї, їкїмо, їкїиѣ* и *сїїки, уїки, сїїкїмо, їкѣла, їкѣле, їкѣн, сїїкѣн, їзїкѣно, уїкѣно, їрдїкѣно, сїїкѣла, їзїкѣла* и *сїїкала, изїкала*.

Глагол *врћи* има облике *вршѣм, вршѣи, вршѣ, вршѣмо, вршѣиѣ, вршї; врши, вршимо, вршииѣ, врѣ, врла, вршено, врѣсмо, врѣиѣ, врѣше* и *врѣх, врше, врше*, затим *овршен*, аор. он *дврше*, ми *дврѣсмо* и *дврѣсмо*, они *дврѣше, овршено, извршено*, они су *оврли*.

Глагол *бѣжїм-бѣжїи* има само овако облике по 8-ој врсти, а нема по 6-ој: нпр. *бѣгѣм, бѣгао*, већ само *бѣжїм, бѣжао, бѣжїи*.

Глагол *јашїм-јашїи* (*јашїи*) иде овако по 5-ој врсти, а по 6-ој *јашїм-јашїу* или 7-ој *јашїм-јашїи*, *јашїо* никако.

59. *Аорисї* се чува у овом говору, и никако се не може говорити о његовом губљењу, па ни ограничавању његове употребе. Шта више његова је употреба врло разноврсна и особита да га ту не могу заступити друга времена. Он је тако чест у говору колико и презент, како перфективни тако и имперфективни, како у причању тако и у јављању, обавештавању. Наравно, аорист живи и на подручју народног предања: у народним песмама, причама, пословицама, загонеткама, питалицама, бројаницама и сл.

У овом говору се „на сваком кораку“ могу чути облици аориста: *дође, идође, нађе, зађе, сѝђе, уиђе, ѝрѝђе, ѝрѝђе, мимоиђе; сѝдосмо, сѝа-досмо, ѝдѝдосмо, наѝдосмо се, ѝобѝгосмо, ѝсекосмо, ѝдсекосмо, ѝсѝекосмо, зарѝкосмо се; бѝну, викну, клѝче, сѝѝче, рѝче; ѝјѝде, ѝдеде, ѝсѝеде; ѝкоѝа, ѝскоѝа, заѝкоѝа; одѝза, завѝза; ѝскочи, ѝдскочи, ѝрѝблѝде, заѝнеме, ѝѝрѝсе, наѝвѝзе; ѝѝѝса, ѝзбрѝса, заѝмирѝса, ѝѝарѝси се; ѝокаѝасмо, сачѝвасмо; обѝдише, нарѝдише, ѝовѝкаше, озѝбоше; ѝѝѝеваше, ѝдмузоше, сачекаше, ѝзбрѝсаше, наѝѝераше, ѝѝѝераше; ѝѝже се, наѝже се, сѝѝѝже; ѝсѝ, ѝрѝсѝ, наѝсѝ; ѝлѝкаше, кѝѝкаше; заѝкѝѝи се, наѝѝовари, ѝрѝѝовари, сѝдѝвари, ѝдѝвѝче, ѝрѝѝвѝче; заѝграѝи, ѝдѝаѝи, наѝрѝди; сѝѝаѝаше, глѝдаше, виѝкаше, ѝѝрѝчаше, бѝжаше; сѝѝавасмо, сѝдѝсмо, глѝдасмо, звѝсмо, ѝрѝсмо, ѝграсмо, вдлѝсмо се, болѝдвасмо, завѝрѝвасмо, обѝгравасмо, ѝрѝлѝсѝѝавасмо, ѝрѝѝѝѝавасмо, уѝоѝѝавасмо, доѝѝерѝвасмо* итд.

60. *Аорисѝ ѝѝрѝфекѝѝивних глагола* долази врло често у ѝрѝчању: нпр. *заѝврѝ се и ѝѝде; пуж ѝвѝче* рогове; после тога *заѝнеможе* и *ѝѝде* у постељу; свет се *рѝзбежа*; *јуче ѝѝросмо*; она *наѝлѝже* две квочке; *чим се ѝбѝче, ѝде*; после *ѝрѝѝвѝче* сламу, од оне шибљѝике *ѝзрѝѝше* грм; то вече *наѝбѝсмо*; кад им *не даѝоше*, они *ѝкראдоше*; *сѝдоше* и све *ѝоѝдоше*; тамо *срѝѝосмо* ѝѝга; *ѝѝде*, па се *ѝѝже* и *ѝде*; *ниче* пшеница ко чешаљ; *сѝѝѝже* нас на Гружи; кад смо били уз поље, *сѝрѝче се*; *ѝрѝче* му крава; *чим уѝѝосмо, ѝолѝгасмо*; Павле ми *рѝче*; идем да видим *ниче* ли жито; кад га *виѝде*, *сѝрѝче* му се; *заѝбоде* ашов, па *ѝде*; кад овце *ѝсеѝѝше* мекѝѝе *наѝрѝше* као луде; она га *ѝрѝзрѝ* за увек; он *заѝѝ* пушку и *ѝѝѝли*; он се после *ѝѝкаја*; *ѝѝрија се* и *ѝде* итд. Некад је овакво причање аористом са драмским приказивањем у живој слици, нпр. *ѝзуше се*, па се опет *ѝбуше*; *дође, ѝѝлока* све, па *ѝде*; *уиђе, ѝѝгледа* свуда око себе, *сѝѝче се* и *лѝже*; *ѝрѝѝе* вратима, *ѝзаѝди* кључ и *сѝѝѝде ѝѝѝарѝѝѝи* врата; *чим сѝѝѝже, сѝѝѝа*, *вѝза* коња за капију и *ѝѝѝѝи се* у кућу; *ѝбѝче се* и *ѝбу*, *ѝзѝ* торбу и *ѝѝѝе* напоље; *би му жѝо*; *би је сѝѝѝа*, итд.

61. *Аорисѝ ѝѝрѝфекѝѝивних глагола* исто толико је чест у *јављању, обавѝѝѝѝавању* о ономе што је засведочено (виђено, доживљено, поуздано сазнано), и овај аорист је прави *инѝкаѝѝивни аорисѝ* који не може заступити перфекат или презент: нпр. *ѝдоше* ти волови у жито; *ѝрѝѝризе* прасе конопац; *ѝбраше* ти деѝа трѝшњу; *ѝдеде* теле мараму; *ѝѝде* ти дете; *сѝѝѝже* аутобус; *ѝѝѝоше* сватови; *ѝѝче* пушка у Марићима; *сѝрѝче се*; *ѝѝѝше се* волови; *ѝѝи* крава јагње; *рѝзѝи* дете прозор; *ѝѝѝе* ми Н. бич; *ѝрѝсѝ се* вино; *заѝѝа* дете, *ѝрѝѝломи се* ленка и *ѝѝѝаѝаше* ћилими; *ѝѝѝѝе* лонац; *ѝрѝче* Марку крава; *доѝѝдоше* младу; *ѝгреја се* она вода; *ѝѝдоше* нам паре; *сѝѝѝде* киша; *зађе* сунце; кад ви *наѝѝосѝѝе*, они се *ѝо-сакрѝѝѝаше*; кад *ѝѝѝоше*, нас не *ѝѝѝѝаше*; да га не *ѝрѝѝрѝжасмо*, паде у реку; Сви *ѝдоше*, а ми *ѝсѝѝасмо* итд.

62. *Аорисѝ ѝѝрѝфекѝѝивних глагола* долази, затим, у *ѝѝѝѝањима*: кад се пита о факту који се погађа као такав, тј. изриче се сигурност о извршењу радње у *инѝкаѝѝивним ѝѝѝѝањима*:

Имаде ли ти деѝе? *Наѝѝѝи* ли ти кућу? *Кѝѝѝи* ли ти оног коња? *Заѝѝи* ли ти бакчу? *Наѝсече* ли дрва? *Виѝде* ли те отац? Или у тзв. парѝѝѝѝал-

ним питањима (за подмет, предмет, време, место, начин, узрок итд.) кад је извршена радња сасвим поуздан факат: нпр. Ко ти *навѣзе* тако лепе чарапе? Ко те *идкраде*? Где тако *назѣбе*? Кад пре *идрасѣ*? Где то *насече*? Кад то *идреде*? Кад пре *идмузе* краве? Шта ово *изгризе*? Ко ти то *рече*? *Найасе* ли овце? Где вас *срѣше*? Што *не седе* мало? Ко ме *иро-даде* коња? Са ким *дођосѣ*? Како *идде*? Ко те *идже*? Ко ово *забоде*? Ко те *дгреба*? Ко вас *дведе*? Због чега се оно *свѣдисѣ*? Како се *рас-шасѣ*? Где то *нађе*? Ко ти *сѣши* шајкачу? Куд *дде* Милош? Што те оно *звѣ* Милоје. Кад се *вѣнчасѣ* вас двоје? (присећање) Кад се оно *рѣди* твој Милан? Где ти оно *слѣжи* војску? итд.

63. *Аорисѣ имѣрфекѣивних глагола* такође долази у јављању, обавештавању о ономе што је засведечено (виђено, доживљено): нпр. Дођоше јутрос рано, *идобијаше* неке кочиће, *мѣрише*, нешто *црѣшаше*, *рачунаше*, па се дигоше и одоше. — Изидоше пред кућу, *сидѣаше*, *сидѣаше*, па одоше низ сокак. — Уидоше у авлију, *идрејураше*, *идражаше* и *завириваше* по свим буцацима, па се дигоше и одоше. — *Сѣдесмо*, *идри-часмо* и *смѣјасмо се* глупостима које смо у младости чинили, пописмо по неку, па сваки својој кући. — Он *звѣ*, па оде. — *Рваше се*, *рваше*, па се побише. Дуго те после *идмиња*, па те заборави. — *Грѣба*, *грѣба* на вратима, па оде. — *Играсмо* сву ноћ. — *Искасмо*, али нам не дадоше. Док *сѣдесмо*, беше лепо време.

64. *Аорисѣ имѣрфекѣивних глагола* долази и у парцијалним питањима: Куд *иде*? — У воденицу: Шта ти оно *завирива* око салаша? — Гледа где је ушао лопов. Како *сидвасѣ*? Зашто ме *не чекасѣ*? Ми те *чекасмо*, па одосмо. Где се јуче *куиасѣ*? — У доњем виру. Кога оно *чека* на сокаку? — Зашто се *свѣшасѣ* онолико? Колико ти *бѣлова*? — Три недеље. Што те *звѣ* Павле?

Питања прекора и кајања имају редовно аорист имперфективних глагола, и у њима је стварна радња:

нпр. Што му *дѣвасѣ*? — Што га *звѣ*! (не могу се накајати).

Што ми не *идвасѣ*?! (поуздано невршење радње).

Што се *дружисмо* с њим? Овде као да је значење перфективног глагола, а трајни глагол као да је чисто формална ствар: исп. Што га *закѣва(x)*, *расѣакѣва*, *сидси(x)*, *идрѣдси(x)*? тј. што сам га заковао, распаковао, сneo, пренео.

65. *Аорисѣ имѣрфекѣивних глагола* долази често у реченицама кад се *консѣидѣје* *поуздан факатѣ*, који се такође не може заменити перфектом: нпр. Ти цео дан *вѣзе*. — Цео дан *кѣиаше* и не одморише се никако. — Само бадава *зѣбосмо* овде. — Узалуд *идишше*. Сву ноћ *идѣа* киша. *Вѣлеше се*, ал се не узеше.

66. *Аорисѣ имѣрфекѣивних глагола* долази и у наративу, кад се прича у живој слици са извесним присећањем или подсећањем саговорника на познати факат:

Одмарасмо се и *излежѣвасмо се* по густим хладовима, *брѣсмо* лешнике и *ловисмо* ракове. — Сећаш ли се кад овде *чувасмо сѣоку*! — Онда

ми *сѣкосмо* циглу за кућу доле крај реке, регрути одлажаху у војску. — Сећам се, ми му *сведочисмо*. — Овде *кѣвасмо* пекмез. — По сву ноћ се *карѣисмо* по кућама. — *Ддлазише*, *одлазише* по сву ноћ. — *Играше* и *иѣваше*, па се онда *свађаше* и *иѣкоше*.

Извесно сценско приказивање има овакав говор: Онде *иѣкосмо* печурке, овде *брѣсмо* јагоде, тамо *ручѣвасмо* под шатром. — На овој клупи *сѣдесмо* и *иѣвасмо* до касно у ноћ.

67. *Модално значење* у смислу модуса сигурања, па и потребности, нужности имају аористи од неких глагола кретања: нпр. *Оде* ли ти? — *Одо* ја, а ви дођите. Не дај, *иѣде* ти сноп! Морам да чувам, иначе *оде* ми хиљаду динара. *Оде* мас у пропас. *Не ѣревари!* *Не задржа* ме ни бог! *Оде* воз! Ако сломијеш пушку (у војсци), *оде* ти шароња. Збогом, дико, *одо* у војнике! Ако и ово не помогне, *одо* ја адвокату. Ако добро не занепериш, *однесе* све вода. Ако му не платиш, *диѣрча* право општини. — Не дајте људи, *иѣгибе* човек. Бежи народе, *иѣибосмо!*

68. У разним облицима *народног ѣредања* аорист је чест колико и у другим новоштокавским говорима:

— Цео свет *одену(х)*, а ја *дсиа* бос. — Чуча чучи, бега бежи, *скдчи* чуча па *ѣхвѣи* бегу. — *Пѣче* пушка, *ѣби* Бошка. — Божић *дође*, зима *ѣрође*. — Сунце *зађе*, а месец *изађе*. — *Узѣ(х)* будак, *одо(х)* у хајдуке. — *Пѣде* му мрак на очи. — *Смрче* ми се. — *Скдчи* срна иза грма. — *Шкљдѣну* шкљоцара, *чѣ* се до цара, цар се *ѣреѣде*, у море *иѣде*... Јесен *сиѣже*, дуњо моја! *Виѣде* Марко да ће погинути. — Сунце *зађе*, *иѣде* тама, а ја *дсиа* сама. *Поскдчише* на ноге лагане. *Скдчише*, те све *ѣоѣласѣише*. Предвече *ѣдарише* те све *иѣжеше*. *Ударисмо*, те *ѣокдсисмо*. У последњим примерима аористи имају вредност модалне речи којом се исказује радни елан, јер је носилац јединственог предикатског значења други глагол *ѣожеше*, *ѣокосисмо*, *ѣоѣласѣише*.

69. У *безличним обрѣицима* аорист долази врло често, како у причању тако и у саопштавању:

нпр. *би* му *иѣшко*, *би* јој *жѣо*, *би* му *нѣѣриѣаино*, *би* га *сиѣра*; Затим: *Шѣѣ* му *би*? — *Гдѣ* *иѣ* *би*? Како *би* на свадби? Колико ти *би* пшенице? — Док *би* лето, добро *би*. Све *би* како треба итд. — са пуним значењем глагола *биѣи* = налазити се, десити се, трајати, постојати и сл. *сиѣѣжи* му се; *ѣрѣѣше* му се; *ѣрѣједе* ми се пита од сира; *би* је *сиѣид*; *сиѣѣде* га *ѣруѣина*; *обузѣ* га *ѣѣѣра*; *зѣболе* га *глава*; *смрѣчи* му се пред очима; *ѣри-сиѣѣва* му се; *ѣридрѣма* му се; *зѣѣреба* ми нешто коса; затим: *сиѣде* га *дрѣка*, *сиѣде* је *ѣиска*; *сиѣдоше* *ѣрѣѣи*, *узѣше* *ѣѣѣи*; затим; *модални обрѣи*: *мѣраде* *оѣиѣи*, *ѣѣѣде* нам *ѣбѣи*, *нѣ* *смеде* *ѣзиѣи*; *хдѣше* *нѣѣиѣо* *рѣѣи*; *нѣ* *умѣде* *нѣиѣѣа* *одговѣриѣи*; некад *знаде* *зѣѣѣѣи* као нико; *даде* да му се *сѣѣиѣје* сукнено одело, *иѣгоди* да му озидају кућу; *узѣ* да *сѣѣиѣје*, *узѣ* да *диѣрѣ*, да покоси јечам; рече, па *узѣ* да *коѣа*; *узѣ* да се *оѣриѣје*; *узѣ* да *иѣје* воде итд.

70. Као *консѣрукѣија* јавља се модални аорист неких глагола, као што су *иѣгибе*, *ѣби* се, *слѣми* се, *ѣрѣче*, *сѣѣѣрѣ* се, и сл. везан са *ѣрило-*

гом садашњим глагола пуног значења, који је носилац предикатског стварног значења (в. мој рад, Књижевност и језик XII, Св. 4, стр. 49—66). Ова конструкција је врло експресиван обрт и има сродности са ингресивним конструкцијама: нпр. *идгибе радећи, уби се ивражећи, сломи се играјући, црче гдворећи* им једно те исто, *саишреше се радећи; огулише се илаћајући, ирдиаде чекајући, сиаде с ногу ишрчећи* за послом, *убисмо се ивражећи* вас по вашару, *окајасмо чекајући* вас, *оседесмо чекајући* их итд.

71. Морфолошка особина аориста у овом говору је у томе што се употребљава облик 2. и 3. лица једнине и за 1. лице једнине: нпр. *Паде он, иаде ја. Сде он, сде ја. Шта му рече? — Рече му оно што знадо(х). Оваква једначења долазе према глаголима: узе он, узе ја; ибије се он, ибије се ја; виде он, виде ја* — где се једначење врши после губљења *x* у 1-ом лицу.

Нарочито код глагола 1. врсте, и у директним одговорима на питање (у коме је облик 3. л. јд.) — долази облик 2. и 3. л. јд. место облика 1. л. јд.: нпр. *Исишресе ли ти цак? — Исишресе. Довуче ли ти камен? — Довуче. Оврше ли ти? — Оврше. Обуче ли се ти? — Ја се обуче. Пдмузе ли ти краве? — Пдмузе. Оириде ли ти све? — Оириде. Насече ли ти дрва? — Ја насече. Среше ли га? — Ја среше. Паде ли ти? — Ја иаде. Паде ти, иаде ја, иаде он. Рече ли му? — Ја рече. Једе ли ти? — Једе. Сде ли ти? — Ја сде. Сајже ли се ти? — Сајже. Дијже ли се ти? — Дијже. Пдможе ли му? — Пдможе. Сишјже ли га? — Сишјже. Но ипак овде долазе и облици *сишјго(х), идомо(х), рече(х), среше(х)* итд.*

Глаголи 7. врсте имају често облик 1. л. јд. по 1-ој врсти, у циљу разједначавања са обликом 2. и 3. л. једнине: нпр. *Видо* (па и *видосмо, видосије*), *издро(х)* од жећи, *иомдро(х), засишдо(х)* се од њих, *оседо(х), иребдо(х)*.

П. Ж. Петровић у свом делу Гружа, у једној анегдоти, има: „Сви се људи у ред *доведоше*, само Жуњици *не могаше*“ (Сиц!), стр. 486. Свакако, према инперф. *не могаху* или према *не могадоше*.

М. Московљевић има из Поцерине примера за једначење облика једнине у аористу, а из Баната пример *дођоше*, облик 3. л. мн. за сва лица множине (Акц. систем поц. говора, 69—70).

На Палилулској пијаци у Београду чуо сам од једног Сремца: „*Ви доше*, други дођу па купе“. Б. Николић је забележио у Буђеновцима *ви одоше* (Сремски говор, 351).

72. *Имиерфекаји* се употребљава како у причању о догађајима у прошлости тако и у јављању о ономе што је виђено, доживљено. Као и аорист, овај облик има тако развијену употребу да се не може говорити не само о његовом губљењу већ ни о његовом ограничењу. Шта више, овај говор даје обилан материјал на основу кога се може говорити о врло богатој синтакси овог облика и о његовој посебној употреби у говорном језику свакидашњице. Овде се не може ухватити и записати цео спектар његових синтаксичких функција — што би била захвална тема за један посебан рад — али ћемо обиљем материјала

у извесној систематички дати слику његових различитих вредности и његовог необично честог јављања у овом говору.

73. Пре свега треба рећи да имперфекат глагола *биџи* (*esse*) има врло велику примену и често јављање у овом говору, као у осталом и у свим новијим новоштокавским говорима. У овом говору се налазе ови његови облици: *бијā(x)*, *бијāше*, *бијāше*, *бијāсмо*, *бијāсџе*, *бијāјју* (*бијāдју*) и са ' акцентом на наставку *бијāше*, *бијāсмо*, *бијāсџе*, *бијāјју* (*бијāдју*); ови се облици јављају често, и не осећају се јекавским, као нпр. и *вијāиши-вијем*, *сијāиши* — *сијем*, *гријāиши-гријем*, *смијāиши се* - *смијем се*. Као облици књижевног језика, са овима су у потпуној коегзистенцији: *бејāх*, *бејāше*, *бејāше*, *бејāсмо*, *бејāсџе*, *бејāху* и са ' акцентом *бејāше*, *бејāсмо*, *бејāсџе*, *бејāху*. Затим долазе облици старог имперфекта: *бех*, *беше*, *беше*, *бесмо*, *бесџе*, *беху*, од којих је у знатној употреби облик 3. л. јд. *беше*. Употребна вредност ових облика није по системи, већ поједини облици из ове три системе имају већу или мању вредност у овом говору — и према синтаксичким функцијама ових облика.

Имперфекат од *биџи* у овом говору има ове главне функције: а) са пуним лексичким значењем *налазиџи се*, *јосџојāиши*, *ијрајāиши*, б) као *сиона* у именском предикату, в) као *сиона* у безлично именском *ипредикату*. Облик *беше* има скоро монополски положај у функцијама под в), а онда долази често и у оним под б), и у функцијама под а). Уопште, овај је облик најчешћи, само пошто у 1. л. јд. *бех* не долази никако, смењују га *бијā(x)* и *бејā(x)*, као што место облика множине ове формације долазе облици тросложне формације *бијāсмо*, *бијāсџе*, *бијāдју*. Облици са ' акцентом на наставку *бијāше*, *бијāсмо*, *бијāсџе*, *бијāдју* (*бијāјју*) и *бејāше*, *бијāсмо*, *бејāсџе*, *бејāху* — долазе понајпре у функцији под а).

Иако су облици имперфекта од *биџи* у разним функцијама такође рећи „преплавили“ овај говор и срећу се „на сваком кораку“, нарочито *беше*, ми нећемо посебно давати примере за овај глагол, већ ћемо их дати по функцијама за имперфекат уопште, тако да ћемо показати његову синтаксичку употребу заједно са осталим глаголима. Само ћемо их, ипак, одвојити, јер је њихова вредност као споне особита и није у свему иста као синтаксичка вредност глагола пуног значења.

74. *Имперфекат* долази у *иричању* о догађајима и доживљајима колико и аорист, презент и перфекат: нпр. Војска *иричаше* путем. — Киша *иричаше* као из кабла. — *Дуваше* неки топал ветар. — На Ковиљачи *сијаше* ватра. На огњишту *гораше* ватра, а око ватре *сећаше* укућани. Отац *беше* у рату. Сви *бијасмо* код куће. Он *беше* на капији. *Беше* свануло. Одавно се *беше* смркло. *Беше* ибднџе, поноћ, зора, касно, рано. *Беше* јака зима. *Беше* сушна година. *Беше* рајџи. *Беше* Бџиџи, тј. дан Божића. *Беше* недеља, субота, петак. Отац *беше* љут. Дечак *беше* ишужан. *Беше* јој дете бџесно. Неко им *беше* бџестан у кући. Жени *беше* жџо девојчице. Децу *беше* сирџа. *Беше* му се смџчило. *Беше* му дџдило. *Беше* му се иридрџмало. *Беше* му дџшло да кука. *Беше* ми зџдно да им све кажем.

Некад се имперфектом у наративу прича у живим сликама: На потоку *ваљаше* ваљалица, на брегу *вдјаше* ветрењача. — На сред авлије *играше* коло. Око куће свуда *беше* цвеће. Воће *беше* *уцветило*. Он се *беше* много *ражало*. *Беше* *мирна* ноћ. *Беше* *лепа*, сви се окретају за њом.

Некад је причање живо и са показивањем: Овде *беше* *лепа*. Овуда некад *ишечаше* река. Овде *беше* *вашаршиште*. Овде *сидјаше* он, а онде ја.

75. *Имперфектом* *нейрелазних* глагола врше се *описи* предела, објеката и ствари:

Испод села се *ирдсираше* поље, кроз које *ирдишчаше* река. Град се *дизаше* на високом брегу изнад сеоских кућа. На сред поља *сидјаше* грм. Крај капије *беше* *лепа*. Испред куће *беше* *кљуна*. Вратница *беше* *идломљена*, трава изгажена.

76. Имперфекат глагола који значе неки посао, занатску делатност или професијску праксу често има функцију *квалификациога*: Он *држаше* кафану. Он тада *сидираше*. Она *идјаше*, а он *идишкваше* волове. Његов стриц *држаше* дућан у мом селу. Он *ирдвљаше* опанке. Његов син *идјаше* у први разред. Петар *учаше* богословију. Он онда *беше* *преседник*, а ја *бија* кмет. Она *беше* *учитељица* код нас. Он увек *беше* *здрав*. Он *беше* *малог* *роста*.

77. Имперфекат долази у *јављању* о ономе што је виђено, доживљено: Кад сам прошла поред каване, један човек *сидјаше* испод прозора и *ирислушкваше* шта се ради у кавани. Мало пре неко *заше* с брега. Кад сам ја пошао, коло још *играше* у порти. Двојица *држашу* једног, а он се *дишмаше*. Она *беше* на капији. Кућа *сидјаше* *дворена*. Он *идјаше* *голдглав*. Она *беше* *уилакана*. Деца *бијаду* *уилашена*. Све *беше* *сиремљено* и *идсављено*. У соби *беше* *идило* и *идјашно*.

78. У *сиварним* *иарцијалним* *ишћањима* кад се пита за полупознато, или са присећањем о стварном факту — долази имперфекат: Како се ти *заше*? Колико ти синова *имашаше*? Где ти *учаше* школу? Шта ми ти оно *иричаше* за Милана? Где то *беше*? Како *беше* на вашару? Где ти *бијаше*? — Овде сам стајао. Ко *бијаше* у кавани?

Још неколико примера са *беше*: Ко ти *беше*? Одакле ти *беше*? Чи *беше* ти? За куга *беше* удата? Шта ти *беше* он? — Он ми је брат. Шта *беше* он? Док он *беше*, добро им *беше*. *Беше* *ведро*, па се наоблачи. *Беше* *му*! *Беше* *им*! Ала ваше за мало *бијаше*!

СИНТАКСА

Овде ћемо дати неке особине из синтаксе падежа и неке облике једночланих безличних реченица које су најобичније у овом говору.

1. *Номинативни ајозијивни* уз генитив субјекта: У екскламативним једночланим реченицама типа *ево, ејшо, ено* + *генитив* (који се исказује заменицом) долази номинатив именице као *редућликације* субјекатске представе: место *Ево Милана!* долази *Ево га Милан! Ено га месец! Ејшо је киша! Ево га њролеће! Ево га њвој друг! Ено га ваш њријатељ! Ево је Милица! Ево их свайови! Ено их ждралови! Ево га снег! Ево га сунце! Ено је дуга!*

2. *Номинативни месшо генитива* објекта у реченицама типа *ево* + *да-тив* + *генитив*: место *Ево њи њвоје каје!* долази *Ево њи њвоја каја!* са значењем противљења, љућења (... кад захтеваш): *Ево њи све! Ево њи будак! Ево њи коса! Ево му лакај!* (противљење). *Ево њи њвоје њаре.*

Са *ејшо* овај обрт значи прекор и злурадост: *Ејшо њи њвој друг!* *Ејшо њи њвоја деца!* *Ејшо њи њвоја њамей!* *Ејшо њи њвој син!*

3. *Номинативни објекта* долази редовно уз медио-пасивни предикат: *Ова каја се носи код нас. На сто се износи прво суја. Ове сукње се носе код нас. Трава се коси док је у цвету. Кућа се кући целог живота.*

Затим овако исто и предикати са модусним конструкцијама у којима је модусна спона у медио-пасивној форми са *се*:: нпр. *Мајка се не сме врећати. Шљиве за сушење се не смеју обрати зелене. Деца се морају чувати. Ошцац се мора поштовати. Кућа се мора кућити. Или кад је у овим конструкцијама инфинитив замењен са *да* + *њрезени*: *Мајка не сме да се врећа. Деца морају да се чувају. Ошцац мора да се поштује. Кућа мора да се кући.**

Најомена. У овим конструкцијама *номинативни објекта* се понаша као субјекат, јер се са њим предикат слаже у броју и лигу као што се уопште слаже са својим субјектом. Зато се оваква предикативност зове *медио-јасивни њредикај*. Услед оваквог слагања — кад место именице дође лична заменица — ствара се *квази-лична кањугација*, док субјекат увек остаје *уојшишен* и пасиван предикат, са номинативом објекта — као што је то увек у реченицама са „се“, тј. са медио-пасивним предикатом:

нпр. *ја* се не могу окривљивати за то *ми* се не можемо окривљивати за то
џи се не можеш окривљивати за то *ви* се не можете окривљивати за то
он се не може окривљивати за то *они* се не могу окривљивати за то
 или *ја* се не смем врећати тек тако, *ја* се морам поштовати ако заслужујем.

Никако се не може наћи у овом говору овде акузатив: нпр. *мене* (*џебе, њега, њу, нас, вас, њих*) се не може окривљивати за то; *џебе* се не сме врећати; *њу* се мора поштовати и сл. Дакле, медио-пасивне модалне конструкције нису морфолошки „безлични“ обрти, тј. не остају увек у 3. лицу — иако је у њима стварни субјекат уопштен, и као такав остаје, док се коњугација ствара према *објекту* (номинативу), тзв. квази-лична коњугација.

Кад је модална *сјона безлични глагол*, онда долази *акузатив* објекта:

нпр. *Земљу* ваља добро нађубрити. *Кућу* ваља кућити. *Децу* треба чувати. *Траву* треба косити док је у цвету. *Мајку* треба поштовати. *Пшеницу* треба на време пожети.

Остали модални глаголи *моратџи, смейџи* (и у значењу усуђивати се, одважити се и у значењу бити дозвољено, у негацији бити забрањено) *мођи, хџејџи* и др. нису безлични глаголи у овом говору. Они се користе у медио-пасивним конструкцијама, као што смо показали у претходној тачки, — где је уопштен субјекат.

Но од *мођи* и *хџејџи* може сад да се узме 3. лице јединине у медио-пасивној форми са *се* и да се створи безлична спона и безлични предикат у који се сад уводи *дајив субјекта*, помоћу кога се ствара морфолошка квази — лична коњугација:

нпр. може <i>ми</i> се да тражим новац	може <i>нам</i> се да тражимо
може <i>џи</i> се да тражи новац	може <i>вам</i> се да тражите
може <i>му</i> се да тражи	може <i>им</i> се да траже

или: хоће *ми* се да га врећам итд.

Ове предикативности, модалне споне *може ми се* и *хоће ми се* и типолошки (по структури) и по смислу улазе у структуре типа *сјава ми се, дрема ми се* и сл.

Безлични модални глагол *ваљаџи* у повратној форми *ваља се* има нешто модификативно значење *појребности, нужности* које он има као модални безлични глагол, а сад значи *ред је* или *корисно је*, у негативној форми *није ред* или *шкоди* — везано за народно веровање: *не ваља се увече љросијаџи* пепео; На Бурђевдан *се ваља окујаџи* пре сунца; узмите мало (јела или пића) *ваља се*, све разбацано по авлији и нико да поспреми као *да се не ваља*; *џо се ваља, џо се не ваља*; понеси мало и цвећа, *ваља се*;

5. Уз безлично *има* и *је* = *јосіоји*, *налази се*, *долази номинаиив* у функцији субјекта у егзистенционалним реченицама типа: *У оној воденици има баба*. Овакве реченице су врло честе: нпр. *У тој кући има девојака* за удају. Код сваке општине *је имала айсана*. Овде је *имало брвно* за прелаз преко реке. Код општине обично *има кавана, дућан* и *йекарница*. У свакој авлији *има орах* и *дуд*. Затим: *Крај куће је лија*, под липом *је извор*. Пред сваком кућом *је клуја*. У качари *су каце* и *бурад*.

За овај номинатив Даничић наводи примере *Где девојка има за удају*, *А гди јунак има за женидбу*, и дефинише га овако: „ако и стоји уз глагол *йрви йадеж*, опет мислим да није предмет него да припада у *йррор*“ (Синтакса, стр. 3). Он, дакле, сматра ове реченице *једночланим*. Међутим, особитост је њихова у томе што *има* нема пуно лексичко значење *јоседоваиши* већ егзистенцијално *налазиши се*, *јосіојаиши*, као што и *је* није спона, већ има исто значење овде као и *има*. Према томе ове реченице треба сматрати *двочланим* егзистенцијалним реченицама.

Још је апстрактније значење глагола *биши* у реченицама типа *Био један цар*.⁶⁵ *Беше хладан зимски дан*. *Беше јозна јесен* и сл. но и њих треба сматрати *двочланим*. Тек реченице типа *Нема кише*, *Несіа* воде и сл. треба сматрати *једночланим* безличним реченицама с генитивом субјекта.

6. Глагол *йребайи* и са модалним значењем *йойребносіи*, *нужносіи* и са значењем *биши* *йойребан* није безличан глагол: а) *йребам* да идем, *йребаш* да покосиш ливаду, *не йребайе* да се сваћате, *йребамо* сви да идемо, *йребайе* да се чувате, *йребаш* да поштујеш оца; б) *Шта йребаш?* *Требам* ја њима. *Требају* ми паре. Сваком своје *йреба*. *Требаћемо* ми њима. Исто тако: *Ваљаћемо* ми њима.

7. У називима брда, потока, забрана, ливада, кућа, трла (колиба), воденица, па и женских особа (обично популарних и чувених по нечему) у овом говору долази тзв. *генииив фамилије*: нпр. *код Мишковића кдліба*, у *Вујанића йдиоку*, у *Марића воденици*, на *Јевремовића брду*, у *Пидовића забрану*, код *Јевјовића чесме*, *изнад Јововића воденице*, у *Марића віру*, *исход Божовића кућа*, *Марковића дрњак*, *Лукића Мара*, *Божовића Роса*, *Бачаревића Гила*, с *Росића Марџм* итд.

Даничић мисли да је овде *генииив једине* (Sic!) и наводи примере: *Јес'видио Косу Смиљанића*, *По имену Мара Ђурковића* (Синтакса, стр. 22). Делбрик каже да се у старо време у руском припадање фамилији исказивало генитивом *једине* и генитивом *множине*, нпр. *передъ княземъ Иваномъ Григорьевичемъ Долгорукого* (1612), *Александръ Гагариныхъ* (1679) — Vergl. Syntax I (1893), S. 346.

Овај генитив у говору Груже нема дужине на наставку, а тако исто ни на слог испред наставка, па би се могло мислити да је то генитив *једине*, али *йрема* значењу он је поуздано *генииив множине*, тј. он значи

⁶⁵ Исп. затим: *У цара Тројана (су) козје уши*. У Милице (су) *дуге йрејавице*.

иријадање фамилији, а не појединцу: *Марићима*, а не *Марићу*, *Мишковићима*, а не *Мишковићу*, исп. *изнад Марића кућа*, у *Марића воденици* (воденице су редовно власништво више домова једне фамилије, а не појединаца). А *Лукића Мара* није жена неког Лукића, већ *жѐна из Лукића*, из фамилије која се зове *Лукићи*. Управо овај генитив нема присвојно значење, већ је он овде са именицом *назив*, дакле *генитив карактеристике*: *Лукића Мара*. (*Која?*, а не *Чија?*), У овој функцији, остајући као индеклинабилна реч: *Марића воденица*, из *Марића воденице*, у *Марића воденицу*, над *Марића воденицом* — овај генитив множине изгубио је дужине после акцента: нпр. у *Пећровића ливадама*, над *Мишковића кдлибама*, *код Божовића кућама* итд. Овакав генитив фамилије сасвим је обичан у овом говору и јавља се редовно.

8. *Генитив објекта* уз прелазне глаголе кад су они у негацији, тзв. *словенски генитив*, налази се у знатном повлачењу пред акузативом објекта: нпр. Он нема *своју кућу*. Немој продавати *кућу*. Он нема *сестру*. Он нема *девојку*. Он није учио *школу*. Ово дете нема *мајку*. Али: *Нема ни оца ни мајке*. *Немам јадре* и *Немам јадрѐ*. Та девојка нема *срећу*. *Немај бригу!* Али и: Она нема *среће*. Није запамтио *мајку*. Не зна *свој језик*. Ја *јо* не знам. Не видео *своју кућу* и *своју децу!* (клетва, заклинање). *Никад кућу не скућио!* Затим: *Нема ништа ново*. *Шта има ново*.

Најомена. У реченицама: *Нема ништа ново* и *Ту нема ништа добро* — „ново“ и „добро“ су у полупредикативној употреби уз „*ништа*“: *ништа* што је *ново*, *ништа* што је *добро*. „*Ништа*“ је генитив⁶⁶, али не објекат већ субјекат: исп. *Нема кише*, *нема сунца* и сл. Исп. *Нема ничега* = Он нема *ничега* — где је сад генитив објекта (словенски генитив) који се може заменити и са акузативом *ништа*: Он нема *ништа*.

Очекивало би се у горњим реченицама слагање у падежу *новога* и *доброга* са ген. *ништа*, али такво слагање би мењало безлични израз у лични, а генитив субјекта у генитив објекта (словенски генитив). А како се овде стари ген. *шта* не осећа као такав, за њега се „ново“ и „добро“ везује преко елипсе у облику номинатива: *ништа* (што је *ново*, *ништа* (што је) *добро*).

9. *Генитив игре* долази у овом говору уз повратну форму глагола: играти се *лојше*, играти се *клица*, играти се *јрсѐна*, играти се *шруле* *кобиле*, играти се *шуйшумиша* и др.

Прелазни глагол без *се* везује уза се акузатив: игра *карте* (карта се), игра *фудбал*, игра *коло*, игра *зайлеи*, *врањанку*, *јроломчицу* и сл.

10. *Аблативни генитив* долази често са предлогом *од* уз непрелазне глаголе стања аблативне рекције, као што су нпр. *бојати се*, *јлашати се*, *сидејати се*, *срамјати се*, *клоњати се*, *ослободјати се* и др.: нпр. боји се *од оца*; боји се *од воде*; боји се *од коња* (не сме да приђе коњу, тј. да га преже, тера или јаше); боји се *од волова*; плаши се *од грмља-*

⁶⁶ Исп. *Ни* ода *шта* се уплашио. Ода *шта* се уплашисте? Затим: ни око *шта* се свадеше.

вине; плаши се од мрака; плаше се (пилићи) од койца; од свачега се плаше; боји се од жене; боји се од власици; Од кога се бојиш? Од чега се плашиш? Она се стиди од вас; Стид те било од самог себе! Срам те било од овог ситарог човека! Стиди се од своје мајке; срамота ме од светица, од људи; клони се од рђавог друштва; сви се клоне од мене; ослободили смо се од Турака; да се ослободимо од ове најасици; да се ослободимо од илаћања њореза; да се ова деца ослободе од школе; они су ослобођени од кулука итд.

Исто овако долази са од и геницив њорекла у адноминалној употреби: девојка од чесицив њородице, син од богачих родичеља, крава од сименшталске расе, вепар од јоркширске расе, он је од грчког њорекла, девојка од добра рода, деца од сиромашних родичеља, исп. Све од зла оца, а од горе мајке итд.

Овај адноминални генитив се развио из адвербативног: нпр. Сна им је од Марковића, он је од Појовића и сл. Исп. Од којих си ти? — Од Божовића. Она је од богачих родичеља, па онда и Она је девојка од богачих родичеља, а затим: девојка од богачих родичеља.

11. Предлог од + геницив долази врло често у адноминалној употреби у функцији геницива врсте. Овакав генитив чини са именицом назив за предмет једне врсте: кључ од њодрума, враица од куће, конопац од бунара; во од године, чекић од њеи кила; браиц од стирца, сестра од њеице, ђаво од њеице; човек од речи; зид од камена, сито од расиовине, орман од чамовине, клин од гвожђа, клин од дрвца, ексер од кованог гвожђа (кованик), ексер од ливеног гвожђа (ливенџак), ланац од сребра, саиц од златца, шешир од сламе, каиц од коже; ситоје од курјака, реиц од лисце, рогови од јелена, зуби од дивљег вејра; њрашак од главе, лек од зуба, лек од грудобоље; каца од куйуса, чабар од њаирике, чабар од сира; звоно од оваца; чорба од кокошке, њица од сира., кожа од јагњеица, јаје од свраке; нога од ситола, њочак од кола, њочак од бунара, њочак од њоцила; руда од кола, њалица од јарма; јунак од мегдана, човек од њера, човек од занайца, човек од њосла, семе од њикава, семе од куйуса, семе од шебоја; лисци од ораса, лисци од нане, лисци од целера; цвечиц од јабуке, цвечиц од руже; корен од слеза, корен од коицињака, корен од коирице; салаица од красиваца, салаица од њаицица итд.

Овај генитив у јединственој функцији, називној функцији, по значењу је од врло различитих генитива, а може имати и значење других падежа: кључ од њодрума — значи део нечега; конопац од бунара — где генитив има финално значење за + акузацив, дакле конопац за бунар, који служи за бунар; во од године, чекић од њеи кила = који има годину, који има пет кила, дакле атрибуцка функција овог генитива једногодишњи, њеиокици; зид од камена = камени зид, дакле генитив материје и градивни придив; ситоје од курјака, кожа од јагњеица = курјачке или курјачове стопе, јагњеица кожа; лек од главобоље = лек за главу; чабар од њаирике = чабар за паприку; нога од ситола — типичан партитивни генитив; човек од занайца — квалификатив, тј. човек који је вешт (каковом) занату, тј. вичан, обучен, који рутински обавља посао; лисци од целера — типичан партитивни или посесивни генитив итд.

12. Предлог *од* + *генијив* долази уз предикат, а не адноминално, за казивање *џорекла* из околине места: Он је *од Крушевца*. Они су отуд *од Чачка*. Довео мајсторе *од Пироџа*. Купио сам га (коња) од једног човека *од Лайова*. Наш је учитељ *од Пожаревца*. Само из народних песама и литературе: *Тодор од Сјалаћа, Рајко од Расине, од Прилепа Марко* и сл.

13. *Генијив времена*, у конкуренцији са *акузативом времена*, у апсолутној је превази над *акузативом*: нпр. *Сваке ноћи*⁶⁷ пада киша. — *Сваког дана* ме зову. *Овог љуџа* ниси погодио. *Једне недеље* пођем у лов. *Прошле ноћи* дувао је ветар. *Те ноћи* се разболи. *Идуће недеље* одлази у војску итд.

Акузатив долази поглавито у случајевима кад је падеж јаче *адвербијализован*: нпр. *сваки час, сваки дан* (исп. ово је за сваки дан, а ово за празник), *свако вече, свако јуџро, џо вече* итд.

14. Предлог *код* + *генијив* долази често уз глаголе мировања, бављења и значи простор. Ова синтагма је у овом говору особита по извесној *адвербијализацији* у смислу једног просторног значења — простор на коме се обавља извештан посао; дакле не само *место* и *џоложај* као нпр. *код зида, код ограда*, већ и одређен *сјашу* некога *џо џослу* у ком се он налази нпр. *код говеди, код казана, код оџиџине, код докџора, код суда, код ковача, код џерџије, код каване, код врџалице, код цркве* и сл. или, пак, општији статус некога по настањености нпр. *код нас, код вас, код Срба, код Цигана, код Маџара* или одређени статус живљења: нпр. *док сам била код мајке, живи код родџиље*, одрастао *код деде и бабе, код својих*; или привремени боравак, као у гостима, у посети и сл. нпр. *Где ти је мајка? — Код Милојевић*. Био сам *код ујака* на слави. Отишла *код мајке*. Они долазе *код нас*, ми идемо *код њих*. Они не иду *код њих*. Нико *код њих* не долази. Нигде нема као *код њих*. Најбоље ти је *код нас*. Или синтагма *код куће*, која има врло различита значења: *Где ти је отац? — Код куће*. Данас копамо *код куће*. Никогa нема *код куће*. Сви његови другови су отишли у рат, а он остао *код куће*. Нигде као *код куће*. Сутра ћу бити *код куће*. Једни су били у рату, једни *код куће*. Пре подне ради у радњи, по подне ради *код куће*. Он шије *код куће*; дају даћу *код куће* (: на гробљу) и сл.

15. Ова синтагма, будући са извесном самосталношћу, долази и уз глаголе *крешања* у *финалној функцији*; свако кретање некуда садржи у себи по неопходности ствари и намеру субјекта радника: ова синтагма, без падежне зависности а са извесном *адвербијалном самосталношћу*, и са значењем које смо већ описали — долази уз глаголе кретања као финална допуна. Управо, зато што овде нема уске падежне везе за предикат, допуна стоји у форми извесне елипсе: нпр. *идем код докџора* = идем (да се прегледам) код доктора; *идем код ковача* = идем (да клепам будак) код ковача, дакле: идем послом код ковача; *идем код вас* = идем (да поседим) код вас; затим: *идем код говеди*, тј. да чу-

⁶⁷ Овај генијив, као и *акузатив времена*, двојако је условљен: *именица има значење неког термина*, уз њу редовно долази атрибут.

вам говеда, идем да будем код говеди; *идем код волова; идем код казана; идем код вршалице; идем код мајке, идем код бабе, идем код ујакових, идем код друга; идем код шерзије, оишишао код ојанчара, они иду код лекара тек онда кад треба да иду код јоја; Дођите код нас, доћи ћемо код вас* итд.

16. Синтагме у + *генијив* од именица које значе живо или од личних заменица, које значе *он има* — заступљене су у овом говору са *код + генијив*: нпр. *Код нас* нема таквих обичаја (= ми немамо... *Код њега* је све лепо. *Код мог момка* су црне очи. Такав је обичај *код Цигана. Код мене* нема шале. *Код мене ти* је тако. *Код нас Срба* има лепих обичаја.

Само у народним песмама и народним причама живи у овом говору у + *генијив*: нпр. у *Милице* дуге трепавице. У *цара Тројана* козје уши. У *Илије* златне токе. Преко пута у *колишије* има добар син. Ој, у *Агана, у мога драгана*, и-др. Или: Ко је видео у *змије* ноге. Танак му врат као у *сенице*.

17. Предлог *за + генијив* од именица које значе неко време или се могу схватити као временска мера — има ограничену употребу, поглавито у неким сталним везама: *за дана* (док је дан), *за видела* (док траје дневна светлост), *за животиа* (док је био жив), *за сунца* (док не зађе сунце), *за ноћи*, *за мога века* (од кад памтим), *за йразника* (док су празници, док трају ови празници) итд.

Место предлога *за* све чешће долази нов сложен предлог *за време*: нпр. *за време ручка, за време рајиа, за време мира, за време његове владавине, за време Божића, за време расцусија, за време леија, за време сејве, за време жейве, за време косидбе, за време којања, за време брања кукураза, за време његове болесији, за време сјавања, за време йорођаја, за време одласка регруија, за време игре* итд.

18. Као нови *йредлози* настали од падежних облика, предлози *йришком, йвodom, йдмѳу, сйлѳм, шйром; крај, срд, мѳсио, дуж* и сл. или сложени: *йкрај, йѳкрај, йврх, йѳврх, сврх, йдно, йсред, йѳсред, нѳсред, ймесѳо, йздуж, йуме, сѳдна, йдред* и др. употребљавају се колико и у књижевном језику.

У овом говору има два предлога који су постали од у + *акузайив*, који имају друкчију структуру од истих тих предлога у књижевном језику: то су *йвече* м. *йочи* и *узйнай* м. *уйнай* или *зайнай* (*зиннай*): нпр. *йвече Божића, йвече слѳве, увече рајиа, увече смртии*; нећу *узйнай њѳга*, нећу *зайнай мог зѳија*, то сам урадио *зайнай њй*, он све ради *зайнай дрѳѳга*; све *зайнай йѳбѳ*; што год ради ради *зайнай*; он ће *зайнай* и оца да убије; у последња два примера долази као *йрилог*, као и: *зайнай* му поломио саднице; *зайнай* га нисам позвао итд.

Предлог *ѳсем* јавља се у овом говору у лику *ѳсем (сѳм)*: нпр. сви *ѳсем њѳга*, сви *сѳм њѳга* и сл. Кад је у функцији свезе долази увек *сем* Ништа му нисам урадио, *сем* што сам му рекао да је погрешно. Не знам шта друго да радим, *сем* да се убијем.

19. У ингресивној конструкцији *стаде* + глаголска именица долази *генитив субјекта*: нпр. Стаде кукњава жена у Марићима. Стаде писка јадне деце. Стаде их јаук.

Овде ова ингресивна конструкција има ову значењску и синтаксичку структуру: *наста кукњава жена* (као *вој иешлова*), *наста писка деце* (као *цвркуи иишца*) и сл.

Слични су обрти овоме, али по структури, па ни по значењу, нису у свему исти: *Жене* стане кукњава — са акузативом објекта *жене*. Ова конструкција је пасивна: *жене* спопадне кукњава, дакле *жене* више трпе, пате од глаголске радње као стихијне појаве, него ли што су оне актери — као у првом случају.

Или: *Сидји зека алку на врбиима* = алка силовито одаје звек, спопала ју је звека — она је сва у звеки, њу је нека сила приморала да звечи до крајњих могућности.

Сидји га (дете) *идска!* = Дете је обузела писка, оно трпи, пати. Установљавање овакве разлике у значењу ове две конструкције, управо исте конструкције са разликом што је у првог *генитив*, а у другог *акузатив* субјекта-радника — засновано је на једној лингвистичкој (синтаксичкој) анализи. Но не треба се варати, језичко осећање „региструје“ сваку, па и најмању, разлику у структури израза: (I) *Сидде ииска јадне деце* — јавља нам се са извесном активношћу деце, а (II) *Сидји ииска јадну децу* — говори нам о већој стихијности саме писке и о већој пасивности, трпљењу деце. Аористи *стаде-стадоше, узе-узеше, оде-одоше + инфинитив*, такође значе прегнуће и залагање субјекта радника, који се подстакнут нечим јако залаже до крајњих граница моћи, тако да акција тече врло бурно: *Он стаде бежати, они стадоше викаати, деца узеше шрчати* око куће, Како дође *зборши оде* и сл. У правом ингресиву ингресивни глагол је редовно перфективног вида *сидји* је имперфективно.

20. *Екскламативни генитив* долази врло често у овом говору: нпр. *Згодне жене! Леће девојке! Добри(х) влбв! Добре ишенице! Немјрна дешета! Гадна човека! Тешке вде! Тешка рада! Сиршине врућине! Врућа дана! Бисире вде! Памейна дешета! Љуће жене! Грдне девојке! Незгодна човека! Ладна веира! Луде крвв! Ојасна мјмка! Ладне вде! Ојасна мангуа! Решке ишенице! Добре шраве! Сладки(х) шрешања! Љуће ракије! Смеина човека! Мекв земље! Тврде главе!* итд.

21. У безличним једночланим реченицама *жао ми је* и *не ииче ми се* долази *датив* логичког субјекта, а не *акузатив*: *жао ми је*, а не: *жао ме је*; *не ииче ми се*, а не: *не ииче ме се*.

Примери: *Шта ми се ииче; ништа ми се не ииче; шо се вама ништа не ииче. Шта се шо вама ииче; А коме се ииче, ако се нама не ииче! Шта се шо вој ииче! Тиче вој се, богами!*

Жао нам је! Свима нам је жао. Жао нам је оне деце. Жао нам га је. Би вој жао. Беше нам свима жао. Било му је жао мајке. Биће му жао кад шо чује. Било би му жао ако га не зовеште! Могло би му биши жао ако га не иослушаше.

22. *Дайив йосесивни* долази само уз име у именском предикату: нпр. Милан је брајш Мари. Шта *йи* је она? Она ми је *сесйра*. Он је нама *йријайељ*. Он вам је брајш.

Овај напола адвербативни напола адноминални датив кад је у форми енклитике личних заменица прима функцију тзв. етичког датива: нпр. Милам *йи* се жени. Удаје *йи* се Рада. Нешто *ви* се пријатељ љути. Чика Миладин нам се разболео. Пера *йи* је пропао, уватили га у бостану. Што си ми тако тужан?

23. *Акузайив* са предлогом *на*, кад је од глаголских именица, врло често долази у вредности *финалне реченице*: *нйр. ићи на орање, на койање, на жешиву, на кујање, на игру, на свадбу, на йрело* и сл. Или: *у лов, у шейњу, у йрошњу* и сл.

Овако са акузативом уз глаголе кретања, долази и предлог у истој функцији: *ићи у јагоде, у рибу, у йрешње, у кујине, у надницу*, — где је глаголска именица замењена акузативом предмета радње: *у рибу м. у лов рибе, у јагоде м. у брање јагода* итд.

24. У овом говору је у знатној мери поремећен однос упитних прилога за место *где* и за правац *куда*, тако што се *где* употребљава и за правац: нпр. *Где идеш? Где ћеш? Где су отишли? Где се деде? Где ћемо сад? Где сте кренули? Где путујете? Где сте пошли? Где намеравате сада? Где одлази овај свет? Где возите то? Камо се сасвим изгубило. Само у неким изразима: нпр. Камо паре! = Дај паре! Камо тај ручак! Камо среће! Камо да ће!*

Исто тако место: *некуд(а), нйкуд(а), ма куд(а), куд било, куд гдд, йкуд(а)* долази: *негде, нйгде, ма где, где било, где гдд, йгде*: нпр. да ми је да одем *негде*, не идем *нйгде*, ајдемо *ма где, где било, гдегод*, да ми је да одем *йгде*.

Но може се чути и: *Кудā* ћете вас двоје? *Кудā* ћеш? Да ми је знати *куд* оде? *Куд* се деде? *Куд* су се дели, сад су били овде? *Куд* си запео? *Куд* сте пошли? Не знам *куд* ћу! *Куд* ћемо сутра? *Некуд* иде стално. *Нйкуд* не идемо. Где би ти ишао? — *Куд било, ма куд, кудгод* и сл.

Иако ова особина стоји у извесној вези са синтаксичком особином горе под т. 14, — ипак ове појаве нису иста синтаксичка појава. Док синтагма *код + генийив* потпуно заступа финални датив који се у овом говору не може чути, као што су *идем баби, иде мајци, идү ддкйору* и сл., — упитни прилози правца, и остали прилози правца нарочито, нису заступљени потпуно са прилозима места. Затим, синтагма *код + генийив* уз глаголе кретања долази као просторна синтагма која има извесну самосталност и везана је за глагол у форми елипсе (в. горе).

25. *Инсйруменйал* у овом говору има врло развијену употребу и све оне функције које он има у књижевном језику: *оруђник, социайив, йросекуйив, начин*, па и *временски инсйруменйал*, адноминални инструментал *карактерисйичке, йредикайски* уз неке глаголе непотпуног значења, у *функцији субјекта* уз пасивни предикат, у *функцији објекта* уз неке прелазне глаголе и др.

Сасвим су обична значења оруђа: *копачић мошником, будаком; рибља ашовом; ударио га каменом, шамаром, љуштом; социјатива: дошао с брашом, с оцом, с мајком, са сином; игра се с децом, с мачком, с јагњењом; свађа се с Пејћром, с оцом, са женом; пресекутива: прођоше љуштом, оде ливадом, ишли смо све шумом, иди све реком, иди овим љушћом; начина: теше левом руком, оде брзим корацима, запиње свом снагом, а кад је глаголска именица, долази са предлогом са, као нпр. с великом галамом прођоше ноћас овуда, дочекаше га са виком и њсовком, са вриском и њесмом пролазе сватови селом; временско значење: недељом се не ради, њејћком се пости, данима нисмо спавали, годинама су они радили ту њиву, са љрвим свињањем кренули смо даље; инструментала карактеристике (врсте): њиња с орасима, њасуљ са њасћирмом, кућус са сланином, њроја с чварцима, сукња с канерима, бунар с њермом, кућа с доксашом, гостара са сиском, лонац с њоклојцом, чабар с ушима, гуња с њреклојом; предикатски инструментал: прозваше га Баћом, сматрају га љријањељом, зову га ујком, сматрају га богачим човеком, кукавицом, њврдњцом, лажовом, другом; субјекатског инструментала: све је покривено снегом, семе је покривено сипћном земљом итд.*

Уз неке глаголе душевног стања и расположења долази инструментал са предлогом са у функцији узрока: Он се поноси са својим синовима. Они су задовољни с оним шипћо имају. Они су са малим задовољни. Он није ни са чим задовољан. Није задовољан са собом. Нису задовољни са снаом. Са чим да будем задовољан? Ја сам задовољан са мојом децом. Затим: Имали смо муке са њим. Научио сам с овом љушћом косом. Шта се мучиш са њим! Или: Шта да радим с овим! — Са чим? — Са овим љарама. Где ћу сад с овим коћом! — Поби га овде. Шта ћеш с њим конојћом? — Да вежем вратнице.

Исто тако глагол *шалити се* (забављати се, олако схватати) и *играити се* (забављати се) који значе душевно стање и расположење везују уза се инструментал објекта (на граници инстр. узрока и инстр. објекта): Излапио, деца се шале с њим. Не шали се са вајћром. Са њим нема шале. С љушћом се не треба шалити. С дедом нема шале. Нема шале са озбиљним сиварима. Само: Не шали се главом — у значењу нишопто. Али: Они се шале са главом. Нема са чим да се игра (дете). Игра се с ланћом од свог сата. Не играј се с њим! Она се игра са њим као мачка с мишом.

Кад глагол *бићти* има пуно значење *догодићти се* или *десићти се*, у безличним обртима везују уза се *субјекатски* инструментал са предлогом са: Шта је после било с њим? тј. шта се десило с њим, куд се део он. Шта ће бићти с нама? Шта је с љобом? = Где си? Шта је с мојим љарама? тј. где су моје паре? Шта је с мојим сином? — Шта се десило с мојим сином? Куд је отишао мој син? Шта ћеш с овим? = Где да ставим ово? Шта је било с Марком? — Одселио се у Крагујевац. Шта је то било с вама? — Посвађали смо се око неке коже. Шта би с њима? тј. Где одоше?

26. Има једна црта овог говора, која је у знатној мери захватила и књижевни језик, а која је уосталом врло изразита црта свих шума-

дијских говора, — на којој се морамо посебно задржати. То је једна изграђена и врло развијена синтаксичка *функција инструмента* која се сматра као неки *суфицијни социјатив*, па се као такав ставља на индекс. Кад неко каже *Дошао сам са колима*, исправљају га рутински на *Дошао сам колима*. Међутим, то су две посебне функције инструмента: прва *начинска* (Како? Како опремљен?), друга *оруђник* (Чиме?). Прва функција представља једну особиту и врло рељефну издвојену функцију инструмента, која сама за себе чини посебан квалитет и посебну изражајну вредност, и она се никако не може сводити на једну општу функцију инструмента, функцију средстава којим се врши радња. Анулирање једне овако значајне функције сведочи о неразвијеном синтаксичком осећању и непознавању једне значајне и врло добре црте народног говора, која знатно доприноси богатству синтаксе инструмента.

Наиме, сваки *оруђник* укључује у себе и значење *начина*, јер се намеће *поређење средстава* које се не може избећи: нпр. допутовали смо *возом*, није ни у ком случају *оруђник* (средство), већ начин (Како сте допутовали? а не чиме сте допутовали?). То стога што се путује на разне начине: *возом, аутобусом, бродом, авионом, колима* итд. Или кад се рекне, нпр. пишем *пером* — то је такође начин (Како?), за разлику од писања: *оловком, хемијском оловком, маслињавом оловком, гушчијим пером* итд. Ова два инструмента су врло блиска по значењу и скоро само у контексту могу се разграничити: *оруђе* (средство) — *начин*. Но, често у сваком конкретном случају може се наћи и једно и друго значење, прво је, наравно, буквално, друго је пренесеније и апстрактније значење, јер се оно као што смо рекли формира из поређења средстава.

Ово друго значење у животној пракси радних људи, кад су они имали потребу да кажу *са каквом се опремом* врше извесни послови, развило се у једно посебно значење, које је добило врло велику примену. И да би се обележила ова посебна функција инструмента и разграничила од *оруђника*, инструментал је добио предлог *с* (*са*). Предлог *са* овде није изазвао никакве сметње, јер се мешање са социјативом не може ни у ком случају десити, пошто су овде увек именице са значењем предмета, никада особа.⁶⁸

Инструментал *са + инсјрументал* који значи опремљеност на послу, на раду веома је чест у говору Груже и врло изразит као посебна функција овог падежа: нпр. На кулук се одлази *са колима* (са запрегом) или *са лојашом* и *будак*ом. Питање је овде: *Са чим ће људи да дођу на рад? У рибу се иде (опремљен) са чекићом, са пером, са виљушком* (ноћу). Некад се *врло* на гумну *са коњима, са воловима* и *са ветрењачама*, а сад се врше *са вршлицама*. Питање: *Са чим вршете?* Јуче смо копали *са мошिकाма*, данас *са прашицом* (копачицом). Питање: *Са чим копате?* или *Како копате данас?* Тешко је орати *са кравама!* *Са чим* ћу ово порати? *Ору са воловима, или са коњима, или са прашићором*. Тиме се

⁶⁸ Као што се и инструментал карактеристике никако не може протумачити као социјатив: *јасуљ са сланином*; као начин и узрок: *седи с прекршћеним рукама, задовољан с илашом* итд. — не могу се мешати са социјативом, такође.

истиче опремљеност на раду, врста или квалитет посла. Исп. Узех будак *с чим* сам аргатов'о, нар. песма. Прасе се дере *са ножом*, а јагње *са њесницом*. Јупке се развлаче *са оклагџом* и *са њрсџима*. Питање је: *Са чим?* или *Како?* Исп. Где ћеш *с моџиком?* (тј. тако опремљен). — Да залијем паприку. Где ћеш *с вилама?* — Да нешто попластим. Опремљеност за рад и посао увек се исказује са *са* + *инструментал*: нпр. Дигоше се сељаци *са вилама* и *косама*, *са будаџима* и *лоџаџама*. У питањима и у одговорима увек долази овакав инструментал: нпр. *Са чим* си се посекао? — *Са ножом*, *са макаџама*, *са бриџачом* итд. *Са чим* жњете? — *Са срџом*, *са жешелицом*, *са комбајном*. *Са чим* ћу ово да намажем? — *Са њерџеџом*, *са крџицом*, *са дрџеџом* или *са њрсџом* и сл. Исп. *С добошом се зец не лови*. Посл. Дакле, не *добошом*, јер би то било средство, већ *са добошом*, тј. кад се има добош, а то значи са буком и лупом. Исп. Пошао као *с грлом* у јагоде (прекор), јер у јагоде треба њћи (опремљен) с корпом.

Има и других оваквих разграничења посебних функција инструментала од оруђника (средства): нпр. Он је онда трговао *са сџоком*, *са њлџеџом*, *са свиџама*, *са њлџама* итд. Оженио се *са удовицом*, *са девојком*, *са даљом роџаком* и сл. Овако се исказује *врџа ѡрџовања* и *врџа женидбе*, а не *ѡрџеџи* трговине, женидбе.

27. На крају, наводим овде неке примере *безличних реченица*, глаголских и номиналних, затим *номиналних једночланих реченица*, које су у овом говору најобичније: *Сваџава*. *Смрзава* (се). *Грми*. *Сева*. *Роси*. *Ведри се*. *Облачи се*. *Мрзне* (се). *Сдњи*. *Паџинуло*. *Одјуџило*. *Заладило*. *Одвугло*. *Не иде*. *Њје ред*. *Ред је*. *Пдило му за рџџм*. *Снашло га*. *Савладало га*. *Сева му у куку*. *Зебе ме у души*. *Вуче га за куџм*. *Одлакнуло им*. *Кџснуло ме*. *Шџрџеџнуло ме*. *Сџкнуло га*. *Сџнуло му у глави*. *Дџшло му*. *Узаврело му*. *Прекџило му*. *Дунуло му у главу*. *Не ѡџче ми се*. *Мрзи ме*. *Смеџа ми*. *Сџѡџује ми се*. *Гадџи ми се*. *Свиџа ми се он*. *Јџде ми се ѡџгача*. *Јџду ми се дрџси*. *Док је глава, биће кџџа*. *Нема њиџиџа*. *Тџмо нема живџе души*. *Несџа вина*. *Је л'било народа?* *Било га, ѡа њје*. *Нема сѡдбинџе*. *Мѡра се живџиџи, ѡџи, учџиџи, радџиџи, умрџиџи*. *Ваџа нам ѡџкџсиџи*. *Мѡже ѡџсиџи кџџа*. *Не да се* (за посао). *Не да му се*. *Њје му се дџло да ѡде ѡџ вџче*. *Прџшло ѡџднџе*. *Прџшло ѡџноџ*. *Кџга је мѡлџиџи, ѡџје га ѡџиџиџи*. *Јџдном нам је мрџиџи*. *Њје му свџ ѡџџамѡн*. *Њје ми ѡџ ногу*. *Дџшло ми је ѡџ рџку*. *Зџма ми*. *Тџшко ми је*. *Жѡо ми је*. *Крџво ми је*. *Жѡо ми је њџга*. *Жѡо ми је ѡџ њџга*. = *Жалим што ми је он учинио неѡравду*. *Крџво ми је ѡџ њџга*. *Вѡља му је*. *Брџга му је за ѡџ*. *Зѡѡѡр нам је*. *Бџф ми је*. *Сѡѡѡ ми се*. *Дрѡѡ ми се*. *Игрѡ ми се*. *Сведно ми је*. *Сѡѡрѡ га је*. *Срамѡџа ме је од ѡџди*. *Грѡџа вам је*. *Дѡџкан је*. *Рѡно је*. *Врѡме је*. *Кѡсно је*. *Зѡма је ѡџде*. *Тѡџло је*. *Лѡдно је*. *Сѡво је*. *Тѡшко је*. *Тѡшко је Срѡбин биџи*. *Тѡшко је биџи ѡџџиџен*. *Тѡшко је биџи ѡџрѡвѡдан*. *Прѡво је*. *Њје ѡџрѡво*. *Поџџѡно је*. *Њје ѡџџиџѡно*. *Свџ је сѡрѡмљѡно*. *Свџ је ѡџрѡџѡно*. *Свџ је ѡџжњѡвѡно*. *Свџ је рѡсѡџурѡно*. *Свџ је ѡсѡрѡмљѡно*. *Номинативне: Пѡднџе*. *Пѡноџ*. *Јѡџѡро*. *Зѡма*. *Лѡѡо врѡме*. *Мѡсѡчина*. *Лѡѡ јѡсѡџи дѡн*. *Лѡдан зѡмски дѡн*. *Рѡнѡ зѡра*. *Кѡснѡ јѡсѡн*. *Снѡџ!* *Дѡга!* *Жѡдрѡлови!* *Свѡдба!* *Зѡџ!* *Рѡџ!* *Шѡѡка јѡда!* *Мѡлѡ вѡјда!* *Свѡ ѡџѡѡѡ!* *Затим: Њџде живџе души!* *Њџде*

гласа! Ни каји водѐ! Ни грѣма! Ни дѣнара! Ни ѣребијенѣ ѣаре! Лѣку нѣћ! Дѣбар дѣн! Срѣћан ѣѣи! Збѣгом! Уздрѣвљу! Нѣздрѣвље!

28. Још ћемо дати неке најобичније и најчешће примере *реченица хийоѣаксе*, које су карактеристичне за овај говор. Народни говори као разговорни језик немају изграђене реченице хитотаксе, нарочито немају обиле свеза за зависне реченице. У њима преовлађују *асидејтске* сложене реченице. Само декларативне и финалне са *да* и узрочне са *јер* — долазе увек са везама за главну реченицу.

а) Реченице (зависне) са *јер* стилизују се скоро редовно као *јолу-зависне*: нпр. *Није окоѣао њиву, јер нема ко да му ради. Све му ѣроѣало, јер неће да ради. Немају ниѣиѣа, јер не шѣдеде. Живи сам, јер ѣај никога не воли. Уваѣише га, јер се није надао. Нема деце, јер се није женио. Не ѣрилази му близу, јер убија (во).* Ове исте реченице сасвим би биле обичне и асиндетски: *Све му ѣроѣало, неће да ради. Нема деце, није се женио* итд.

б) Са *чим* се везују *временске* зависне реченице кад радња главне реченице брзо смењују радњу зависне реченице: нпр. *Чим сване, усѣају сви. Чим се ѣробуди, усѣаје. Чим се оѣрезни, ѣражи да ѣије.* Или: *Доћи ћу чим залијем ѣаѣрику. Сиѣај брашно чим вода ѣроври. Доћи ћемо чим се ѣоѣреради. Свадбе ѣочну чим дође јесен.* Овде би могла доћи и свеза *кад*, али у овом говору многе њене функције преузима *чим*: нпр. *Чим насѣаку врућине, ѣочине жетѣва.* Свеза *кад* долази кад има вредност *онда кад*: нпр. *Причаћу ѣи кад се видимо. Ове крушке зру кад се коси сено.*

в) Свеза *кад* често везује *узрочне* реченице: нпр. *Кад нема кише, добар је и град. Кад видиш, шѣо ѣиѣаш. Шѣо ме ѣиѣаш, кад нећеш да ми ѣомонеш. А шѣо ѣијеш, кад ѣи шкоди. Ћуѣи, кад не знаш. Кад ме зовеш, доћи ћу. Како да идемо, кад нас нису звали. Како да му кажем, кад се љуѣи. Како да га волим, кад он мене не воли. Оѣкуда он зна, кад није ѣамо био. Доћи данас, кад ниси био јуче. Узми, кад ѣи ѣреба. Даћу ѣи, кад немаш.*

Кад је у главној реченици *ѣиѣање*, зависна је условно узрочна са *кад*: нпр. *Шѣо се за њега удала, кад га није волела. Шѣо ѣиѣаш, кад знаш. Шѣо ѣлачеш, кад ниси крив. Шѣо си долазио, кад ниси хѣео. Шѣо си јео, кад ниси био гладан. Шѣо ѣиѣаш, кад ѣара немаш. Где ћеш, кад ѣе нису звали. Где си био кад на њиви ниси био. Како да знамо, кад нам нико ниѣиѣа није рекао. Чиме да га ѣослужимо, кад ничега у кући немамо. Како ѣи ѣо знаш, кад ниси ѣамо био. Од куд му ѣаре, кад ниѣиѣа није ѣрдао. За чије бабе здравље ме зову, кад знају да ѣара немам.*

29. *Сложене начинске реченице* као конструкција са *модалним глаголима хѣетѣи, имаѣи, мораѣи; ѣребаѣи, ваљаѣи* и др. јављају се врло често у овом говору и представљају врло живе и експресивне обрте. У њима је инфинитив скоро редовно замењен са *да* + *ѣрезениј*: нпр. *Хѣедосмо да изгинемо* (= у мало што не изгибосмо — увереност). *Хѣеде во да га убије. Хѣеде деѣе да ѣадне у бунар. Хѣеде да га убије*

из *йушке*. *Море, хїеде главу да изгуби. Завадисмо се, и хїедосмо да изгинемо. Кад хїеде сунце да изађе, йоћосмо. Кад хїедне сунце да зађе, йоћерај сїоку кући. Киша йоче йадаши кад је хїело да сване. Кад хїедоше да ућу, йоскидаше каїе. Кад су хїели свайови да йоћу, йуче йрангија. Кад хїедне усїава да йрелије, оївори букву и йустїи воденицу.*

Са *йрезенїом* у саставу ове конструкције исказује се јака жеља, одлучности: *Оћу да се оїйем! Оћу да одем код њих! Оће да се женї. Затим и йодсїрек, решеносї: Оћемо ли?! Оћемо! Или зачїкивање: Оћеш! Неће, вала, док сам ја жив!*

Модалне конструкције са *имаши* имају вредност *йросїекїива* (обавезност, нужност, оно што предстоји коме):

нпр. *Имаш леїо да се йонашаш! Имаш да се убијеш док їамо сїїннеш. Имам да идем у Крагујевац. Имам једанїїї да їе водим їамо. Сви обвезници имају да се јаве својим командама. Он одређује шїа ко има да ради. Целог века има да живим с њима їу, кућа до куће. Имам још нешїо да йокосим горе у йланини. Има само да йреде! Има да га нема! Има да се ради! Са модалним глаголом у негацији значи разрешавање обавезе: *Немаїе ви ншїїа да йлаїаше. Немаш да брїнеш! Нема ншїїа да їе боли глава! Немаш ншїїа да ми обїашїаваш! Шїа имаш їи мене да кажеш! одбијање, љутња. Затим Имаш да се скидаш од смеха. Имаш да йолудшї! Има да їи љуби руку! Имао је или да йобегне или да йогине. Овако, имаш да радшї за другога. Имаш сад їућу брїгу да водшї. Имам нешїо да їи кажем. Никола је имао да буде йпредседник, а ја кмеї. Имаш да доћеш код мене. Имам да йоузем краве. Имам да накуїїм грања. Место има долази дошло време: нпр. Дошло време да їи Циганин суди. Дошло време да браїї браїїа више не йознаје. Дошло време да се растїаїемо! Време дође да се иде у школу.**

Конструкције са *мораши* имају вредност модуса нужности обавезности, принуде: нпр. *Мора да се живи. Мора да се ради. Свак мора да йлаїа йорез. Зашто идете? Морамо! или Мора се! Шїо се мора, мора!*

Али често ове су конструкције ублажене до потребности, решености, жеље: нпр. *Морам да га женим! Морам да се оїйем на ївојој свадби. Морам да йограм ово коло. Мораћемо да се йосваїамо ја и їи! Мораш да доћеш код нас! Морам да зайевам!*

НЕКИ ЛЕКСИЦИ

Под овим насловом доносимо речи које су по нечему карактеристика грузанског говора. Некад оне су карактеристичне по томе што се често чују, некад по томе што имају особито значење, некад су оне карактеристичне по особитој фонетској слици својој, некад као архаизми и др. Некад су речи унесене овде због карактеристичног идиома у коме се оне јављају.

їбашї: употребом оштетити; нпр. одело, обућу, алатку и сл.

ївїз: глас (људски). Од дугог гладовања изгубио *ївїз*. Нигде *ївїза* се не чује.

џкаџи (*се*): викати, лармати; трчати, јурити. По цео дан (*се*) *џчӯ* (деца) напољу, а увече одма поспе.

џкаџи се: мучно радити што, борити се с чим на послу. Цео дан *се џкасмо* с овим лисником (са снопљем, са сеном, са стоком на паши и сл.).

џлен, *џлена*: црвен, румен; *џленā бџа*; *џлен* као *кџв*; *џленē мушкџиле*. *кџзје џдгаче* (булке, макови) су *џлене*.

џрчиџи: трошити. Ова машина (вршаћа) *џрчи* много воде. Каже се за *со*, *шеџер*, *воду* (за пиће) и друге зачине и залихе у домаћинству: Све *се џдарчило!*

џагрџен, *џагрџена* м.: багрем; *џагрџенџ цвеџи*, *џагрџеновина* ((*багрџеновина*), *багрџењаќ*; (х)лад од *џагрџена* је слаб.

џаќча: *џаџија* (за поврће).

џаќчица: *џаќча*, *џаџија* (за поврће и за цвеће).

џалдисаџи, *џалдиџиџем*: изнемоћи, уморити се. Стока *џалдисала*, људи *џалдисали* — стао цео посао.

џаљега: балега (од крупне стоке).

џаљегаџи, *џаљегаџам*, *џаљегаџамо*: говорити којешта. Напио се па *џаљега* свашта.

џасмаџи, *џасмаџам*: говорити брзо и са много речи, говором не дати саговорнику да дође до речи. *џасма* тај као чекрк, нисам стигао ни да му кажем за шта сам дошо.

џасџаџи, *џасџаџа му*: полазити за руком. Дobar момак све му *џасџаџа*, чега се год привати.

џегџенсисаџи, *џегџенџиџе*: наћи, заволети девојку. Ја сам већ *џегџенсисао* девојку за себе.

џљеџиџаџи (*се*), *џљеџиџиџи* (*се*): сијати засењујућим сјајем. Нова школа *џљеџиџи* на сунцу. Огрејало сунце, па снег *џљеџиџи*, не можеш да гледаш.

џџсиџќ: босиљак

џурџазерџ: рат, брале, другар.

џџроваџи: не радити у неки одређен дан. Данас се *џџрујџе*, не ради се ништа у пољу.

џџџиџњаќ: *воћњаќ*

џрџаџ: чеп на горњој страни бурета.

џриџсло: лук на бакрачу за који се носи бакрач.

џрџаџи: ићи без циља, лутати

џнџлен: *џнџленџ*; *џнџленџ сџдови*

џнџло: глина

џџакаџи: акањем (лудирањем, пустахилуком) доћи главе себи; савладати немирног брава или какав тежак посао.

џџубрџџиџи: џубревит

џџубрџџџник: џубравник

ждраќа: одсјај сунца. Ударила *ждраќа* у прозоре, као да гори кућа.

жљѣб: жлеб

жљѣзда: жлезда

јдверица: веверица

јдѣишка: туберкулоза.

јѣшрова: јетрва.

јѣйка: јуфка.

кљѣшиа: клешта.

кѣзја ѣдгача: булка, мак.

кодшкѣ адв.: нерешен исход такмичења у рвању, кад оба рвача падну на земљу напредно.

кодѣруз: кукуруз

кодмѣи: комад

кодмѣндија: комедија

кодмѣир: кромпир

коднк: трем, настрешница

ланѣ: лане

љуќки: како треба, исправно. Седи *љуќки*. Није ми *љуќки* сашно одело.

Ово дете не говори *љуќки*. Ја сам му *љуќки* објаснио, али он није слушао.

маќања: мало дете, још неразумно.

малѣгања: глувонемо женско чељаде.

Мѣркови коднаци: бескрајно, неважно причање. Прича *Мѣркове коднаке*.

мѣчњак: сандук у који пада брашно испод воденичког камена.

нѣ(ј), нѣ(ј)ше: узми, ево ти. *Нѣј* ову тестију, па донеси воде. *Нѣјше*, наједите се моје сиротиње!

најослѣно: како ваља, исправно, нормално. Све иде *најослѣно*. Ово дете није *најослѣно*, сачувај боже!

ндшкѣ рl. т.: део на разбоју, на који ткаља стави стопала да њима управља покретом нитију.

ѣришиак: дрвена лопатица којом се чисти плуг.

ѣанѣиши: памтити

ѣарѣшљика: стабљика која израсте из главице црног лука, која ће донети семе за рапаџик.

ѣѣројак: други рој који пусти једна иста кошница.

ѣѣрѣјши се: пустити други рој (кошница).

ѣѣшока: врло слаба ракија (2—3 града), која се посебно хвата при печењу ракије.

ѣилѣѣр: на авлији од прућа направљено склониште за мале пилиће, где се они хране и склањају од копча.

йовџача: подебљи упреден канап, којим се повеже лонац или ђуп за ношење.

йдсшава: суд у облику чабра озго заднивен у који тече ракија при печењу.

йдшра: новчана накнада за усев (штету) који је оштетила чија стока.

йџвенац: прва количина ракије која потекне из казана.

йрекрейшуска: уређај на постави код казана, који аутоматски скрене ток ракије да се постава ноћу не препуни.

йречй: важнији, приоритетнији. Ово нам је сада *йречё*. Зар ти је он *йречй* од нас? Поставља госте за софру све по *йречинсйву*, тј. како кога уважава и цени.

йрбсушра: прекосутра

рднац (рднци): крушка која зри у време жетве.

рдња: лака и преношљива обољења, код деце и одраслих

резёйла: розетла, цвеће у саксији миришљавог лишћа.

рйда: велики камен, одваљен блок стене.

руаши се, ружём се: рвати се

руање = рвање; руање у йојас; руање у косиш.

сән, сәна, сәнови: сан, сна, снови

сәнһим: као бајаги, тобож

свёкрова: свекрва

сиерак (сиерци): врста летње крушке на киселог сока

скдварина: талог који остане када се варен восак оцеди.

скдмрачйши: тврдичити, шкртарити

сдчйши (девојку): наводацисати, посредовати при женидби и удадби.

сийуж: пуж

срџбрен, срџбрени: сребрн, сребрни

шдбәрка: каца горе шира кроз коју пролази лула казана за печење раније, у којој је вода да се пара расхлади и потече ракија.

шйкши: слабији, гори

шёнёзгало: гњаватор; пипав човек

шләчина: уродица коју из пшенице издвоји тријер.

шдкмак: каже се за вола који је мањег раста, чврст и издржљив; каже се и *срџдњак*.

шүлийи: гасити ватру, свећу, пожар и сл.

ћдравә Мәрија: северац са снегом, мећава. Чекај док дуне *ћдравә Мәрија* јешће она (говџа) и сламу.

укарашйши: удесити; договорити се

шйувиши (шүвиши): упамтити (памтити)

фџсу : Зна у *фџсу*, тј. зна сигурно, *џоузџано*.

џџџа : камен којим се потегне на кога, он је обично повећи, као цигла.

џаџџре : скорело блато на сеоском путу.

џџкиџ : чекић

џџџџ : пар волова

џандоџџџџа : жандарџџџџџа

џенџџџџџа : рана шљива, округла и црвенкаста

џаџџџџџ : дрвена славина

џеџџџџџ : шипурак, шипак.

АКЦЕНАТСКИ СИСТЕМ ГОВОРА ГРУЖЕ

I. АКЦЕНТИ ИМЕНИЦА

Ђура Даничић је систематизовано обрадио акценте Вука Караџића: акценте именица, придева и глагола и акценте њихових облика.⁶⁹ Акценатски систем који је Даничић тада установио постао је акценатски систем књижевног језика, који је у целини и данас у пуној важности и општој примени на целом подручју српскохрватског језика.

Наши дијалектолози акцентолози новоштокавских говора већином су се држали Даничићевих радова и његове поделе материјала, јер су њихови радови схватани као потврда и у исто време проверавање Даничићевих акцената у живим народним говорима. Акценатски систем великог Даничића изашао је из тога потпуно потврђен у животној пракси народних говора, а ови његови радови претежно кабинетски и теоријски стекли су апсолутну вредност у науци.

Акценти говора Груже, који се скоро у свему подударују са акцентима говора Рудника и Качера, слажу се са Даничићевим акценатским системом и потврђују његову животворност, и уз то могу да пруже материјал за нека нерешена питања у том систему — поглавито код акцената облика речи.

Овде на почетку изнећу неке опште напомене о методу рада и реду излагања материјала, а сви детаљи у том погледу наћи ће се у самом раду. У поступку се узима прво *појерђивање* Даничићевих примера — акцената речи, а онда *одстиујања* (изузимају се примери из појединих акценатских типова). Затим се прелази на поређење акценатског стања у појединим *облицима* — у оном распореду углавном како су код Даничића.

Даничићеве примере који су као лексички непознати у Гружи, изостављао сам из разлога економичности. Исто тако нисам уносио поређења акцената са акцентима испитаних говора (дубровачки, поцерски, плеваљски, пивски, мостарски, сремски и др.), иако сам таква поређења вршио свуда тамо где су неслагања акцената говора Груже с акцентима

⁶⁹ Акценти именица на -а (Slavische Bibliothek I. Wien, 1851).

Акценти именица мушког рода (Гласник ДСС VII, Београд 1856).

Акценти именица средњег рода (Гласник ДСС XI, Београд 1859).

Акценти именица женског рода на сугласник (Гласник XI, Београд 1859).

Акценти глагола (Рад ЈАЗУ, VI 1869)

Акценти придева (Рад ЈАЗУ XIV, 1871). Сви радови заједно издати: Ђура Даничић, *Српски акценци*. Б. 1925, у издању САН, редактор М. Решетар.

код Даничића. Таква укупна поређења, мислим, могућа су онда кад се обрађују поједина питања или кад се буде приступило коначном употпуњавању Даничићевог акценатског система. Ја сам, поред тога, многе *акцентне облике* објашњавао синтаксичким путем и као семантичко-функционалне акценте, па сам при том знатно повећавао систематизацију материјала. Ако би ту био донет и материјал из других говора, који је често даван у другом распореду, онда би било знатно отежано разумевање онога што сам хтео и што треба да покажем код акцената говора Груже. Остало се, дакле, доследно и стриктно на поређењу Даничићевих акцената и акцената говора Груже.

Свуда тамо где материјал говора Груже показује извесне тенденције и представља какву живу појаву, наводио сам више примера и давао објашњења која су ми се чинила добра. Сматрао сам да је моја дужност и да унесем што више нових примера у поједине акценатске типове.

Изузете примере из појединих Даничићевих типова нисам могао поново уносити у одговарајуће типове, јер би то двоструко бележење знатно увећало рад. Према обележеном акценту, пак, види се у који тип иду озузети примери.

1. Именице женског рода на -а

Тип I¹: *глава-главѐ*. Сви Даничићеве примери потврђују се у Гружи лексички и акцентом: *бра̀да, вѝла, во̀јска, вр̀ба, гла̀ва, гла̀вња, го̀сѝа, гра̀на, гу̀ја, ду̀ша, зѝма, јѐла, ку̀ла, клу̀ја, ку̀ма, лу̀ка, мо̀ба, му̀ња, о̀вца, иѝѝа, ирѝја, ру̀ка, свѝња, сла̀на, слу̀га, сна̀ша, срѐда, ср̀на, сѝра̀на, сѝрѐла, шѝѝа, шѝ̀рба, шѝ̀рава*.

Примери из Груже: *ба̀кча, ба̀ја, ба̀ша, бѐда, бѐрба, бо̀ља, бо̀за, бо̀рба, бо̀ра, бо̀ца, бра̀зда, бра̀на, бу̀на, бу̀ра, бу̀на, ва̀га, вла̀са, во̀за, во̀ра, врѐжа, врѝѝа, глѝна, глѝсѝа, гра̀ја, гу̀ца, дѝка, ду̀га, дру̀га, ду̀ѝља, љѝда, љо̀га, љу̀да, жѐшља, жѐудња, жѐуња, жѐуѝа, звѐзда, зѐба, зо̀ва, ѝва, јѐза, јѐзгра, јо̀ва, клѝма, ко̀нѝа, ко̀риѝа, крѐда, крѐја, ку̀на, ку̀иѝа, ла̀миѝа, ла̀сѝа, лѐја, лѐска, лѝја, лѝка, ло̀га, ло̀ѝѝра, ма̀ла, ма̀ља, мѐзгра, мѐна, мо̀да, мо̀ра, мѐна, мѐша, мржѝња, на̀да, на̀на, иѝѝѝња, иѝѝла, иѝѝца, иѝѝа̀ша, иѝѝа̀шња, иѝѝѝшња, иѝѝо̀ба, иѝѝо̀ја, иѝѝиѝа, иѝѝру̀га, иѝѝунѝа, ра̀дња, ра̀на, рѐдња, рѐка, рѐкла, рѐса, рѝнгла, ро̀га, ро̀да, ру̀га, ру̀да, ру̀жа, сар̀ма, свѐћа, свѝла, слу̀шња, сѝшња, смѐшња, сѝрдња, сна̀га, со̀ва, со̀да, сѝрѐка, ша̀бла, ша̀бама, ша̀ма, шѝ̀мѝра, шѝ̀решња, шѝ̀руба, шѝ̀уга, љу̀ба, љу̀иѝа, љѐрка, фѝѝа, цвѝ̀кла, цѐна, цѝ̀гла, ча̀кља, ча̀ма, чо̀рба, чу̀иѝа, ша̀ла, ша̀иѝа, ша̀ра, ша̀ша, шѐва, шѐиѝња, шѝ̀ра, шу̀ра, шѝ̀рингла*.

Овде долазе већина хипокористика од женских именица: *Анѝа, Бѝса, Бо̀са, Ва̀на, Вѝда, Вѝшѝа, Гѝна, Грѝ̀зда, Да̀на, Да̀ра, Дѐса, Бу̀ка, Ема, Жѝка, Зо̀ра, Ја̀на, Јѐка, Јѐла, Ју̀ла, Ка̀ја, Ка̀ша, Ко̀са, Кру̀на, Лѐна, Љу̀ба, Ма̀ра, Мѝља, Мѝка, Мѝра, Мѝца, На̀да, На̀ша, Нѐра, Пѐра, Ра̀да, Ро̀са, Ру̀жа, Со̀ја, Сѝана, Ца̀ка, Ца̀на и др.; затим: ба̀ка, гу̀да, да̀да, зѐка, ко̀ка, ко̀иѝа, сва̀ја, сѐја, сѐка, мѐца, ку̀ца, ма̀ца, иѝ̀ла,*

ибиа, ирија, шела, шрба, цица, ћера и др.; затим хипокористика од мушких имена, обично усвојена из књижевног језика: *Аниша, Бџа, Бра, Ваца, Воја, Ђока, Јова, Кџа, Љуба, Лаза, Паја, Сима*, док аутентичан лик њихов за овај говор је: *Анио, Бџо, Вацо, Ђоко, Јово, Љубо, Рајо, Симо* итд.; исто тако и: *гољо, дрџо, ћојо, ћоро, врљо, шмољо*, али *геца, ћифица, уча, ћаица* и сл. У Грузи је мушко име *Лука* и *Луко*, затим св. *Лука*.

Најчешћа. У Грузи има неких имена, пуних имена, која су у лику хипокористика, а са ^ акцентом: *Миша, Мика, Сава, Гаја, Груја, Жика, Јаћа, Лека, Крсица* и сл. Исп. презимена: *Мишић, Микић, Савић, Лекић, Гајић, Жикић, Кџић, Ђокић, Тџмић, Тџшић* и сл. У Грузи су домаћа аутентична презимена са акцентом имена од којег се изводе: *Андрић, Бџићевић, Бџовић, Вацовић, Весовић, Вучићевић, Гајовић, Ђоковић, Јововић, Кџовић, Луковић, (Луко), Лукић (Лука), Пајовић, Раковић, Сићевовић, Урошевић* и сл.

У *вокализму* јединице све именице овог типа, као код Даничића, мењају, ^ на акцентат: *вило, војско, зүјо, дүшо, дүго, звездо, лијо, иријо; Бисо, Босо; Бџо, Ђоко; бако, сејо, гољо, ћојо, гецо, ћаио* итд.

У *акузативу* јединице код Даничића је: *војску, главу, главњу, грању, грџу, дүшу, зүму, иџу, рүку, срџу, сирџу* — као једини акцентат, а затим *браду* и *врбу*, *кљуцу* и *кљуцу*, *сиџу* и *сиџу*.

Овакво нормирање овде сасвим је недовољно и задаје непремостиве тешкоће, јер од тридесет и неколико примера скоро за половину се нормира ^ акцентат, па би се могло помислити да скоро половина именица овог типа има само овај акцентат у акузативу јединице. Даничић је, додуше, рекао „неколико ових ријечи“ па је навео 15 примера. Но није само у томе недостатак овог нормирања, јер и првих једанаест примера, осим *дүшу*, може имати ^ акцентат — и то редовно тај акцентат кад је акузатив у *правој јадежној функцији*, у функцији објекта уз прелазне глаголе: нпр. позове *војску* у помоћ, купио (свињску) *главу*, унео *главњу*, сломио *грању*, отесао *грџу*, чека *зүму* и осети *зүму* уз леђа, расекао *иџу*, спази једну *рүку*, пости *срџу* и петак, прочитао једну *сирџу*, брије *браду*, одсекао *врбу*, прави *кљуцу*, оборио *сиџу*, па и: позва његову *дүшу* да јој се јави.

Даничић је овде могао гледати очима историчара језика, па је преко примера са старим преношењем акцената на предлог који се свакоме намећу, као што су: отишао *у војску*, ставио *идд главу*, попео ми се *на главу*, ударило пиће *у главу*, сакрио *идд главњу*, склони се *идд грању*, мртвим *за дүшу*, познајем га *у дүшу*, *у зүму* пада снег, дођи *на зүму*, *идд зүму*, сејати *идд иџу*, узео *у рүку*, ухвати је *за рүку*, иду *идд рүку*, није ми *на рүку*, дођи *ћу у срџу*, окретоше кола *низа сирџу*, скочи *у сирџу*, оставља по нешто новца *на сирџу*, — могао тако и пренормирати овде овај стари акцентат. Он је то учинио и за акузатив множине. Стање овде показано у наведеним примерима само сведочи да је некада ^ акцентат био овде. Не може се, наравно, тврдити да је овај моменат завео Даничића, јер то се њему није дешавало, али се може на то мислити. Не може се тврдити да је ово заводило Даничића и стога што неки

од ових акузатива долазе са $\hat{\text{}}$ акцентом и кад су без предлога: нпр. нема *дѹшу*, служи *вѹјску*, сломио *рѹку*, *зѹму* зимовали.⁷⁰ Али акузативи су овде већином у *сѹиалним* изразима, где се увек чува старо стање ствари. И сви горњи примери су јако адвербијализовани падежи с предизозима, па се у њима као таквим чува старо стање ствари, прасловенско преношење акцената на предлог. И сама дужина која остаје на акузативу: *ѹ вѹјску*, *ѹдд главу*, *на зѹму*, *ѹ рѹку*, *ѹ среду*, *за дѹшу* па и: *ѹ снагу*, *ѹ шрѹву*, па и: *ѹ реку*, *ѹ бакчу*, *ѹ чѹрбу* (у дечјој игри кад је један играч и у једној и у другој групи) — у извесном смислу „чува“ стари акценат на акузативу, јер је та дужина баритоне интонације. Даничић је њу и бележио $\hat{\text{}}$ знаком, и још изричито тврдио да је овакав слог једнак у свему са слогом под $\hat{\text{}}$ акцентом, и да му није познато да је неко друкчије доказивао (Српски акценти, стр. 89). Оваква интонација ове дужине после пренесеног акцената на предлог у овим *адвербијализованим* изразима може са своје стране подржавати стари $\hat{\text{}}$ акценат у акузативу код неких именица које се најчешће јављају у оваквим изразима. Но то чување старине ограничено је у говору Груже само на неколико именица: *дѹшу*, *главу*, *рѹку*, *вѹјску* и *зѹму*. Ипак и неке од ових и са предлозима могу имати $\acute{\text{}}$ акценат: нпр. спрема се *за вѹјску*, народ изашао *ѹред вѹјску*, прокрали се *крѹз неѹриѹаѹшељску вѹјску*, глава за *главу*, мили ми нешто *уз рѹку*, оде *низ сѹрану*.

На крају, треба рећи да од Даничићевих примера са старим акцентом ($\hat{\text{}}$) нема ни једног из групе именица које значе живо биће, јер се падежи ових именица теже адвербијализују.

Сви остали бројни примери које смо навели из Груже, и сви остали Даничићеве, имају у акузативу $\acute{\text{}}$ акценат: *бѹрбу*, *бѹрбу*, *бѹру*, *бѹцу*, *бразду*, *брану*, *буну*, *вагу*, *возу*, *врезју*, *врѹѹу*, *глину*, *глицѹу*, *гују*, *дугу*, *дѹѹљу*, *жљезду*, *жѹњу*, *жѹју*, *звезду*, *зову*, *корѹу*, *креју*, *куну*, *леју*, *леску*, *лоѹѹру*, *мену*, *моду* итд. Затим Даничићеве примери: *вилу*, *гѹсѹу*, *гѹју*, *јѹлу*, *кѹлу*, *куну*, *мѹбу*, *муњу*, *ѹѹу*, *ѹрију*, *свињу*, *слану*, *слѹгу*, *снаѹу*, *срну*, *ѹѹѹу* — које све скоро значе жива бића.

Тако можемо рећи да је нови $\acute{\text{}}$ акценат овладао у акузативу једине код свих именица овога типа — кад је падеж у *ѹравој ѹадежној функцији*. То се најбоље покаже кад уз именицу дођу атрибути: продајте ми *ѹву главу*, видели смо *некакву вѹјску*, носи *велику грану*, отесао *велику греду*, осетих *некакву зѹму*, има *велику брѹду*, сели под *зелену врбу*, седох на *камену клѹѹу*, узех перо у *десницу рѹку* итд. Он се овде јавља као акценат системе.

У *даѹиву једине* Даничић за три именице прописује $\hat{\text{}}$ акценат: *глави*, *дѹѹи*, *рѹѹи*. У Гружи ове именице, као и све остале овога типа, имају $\acute{\text{}}$ акценат: *глави*, *дѹѹи*, *рѹѹи*. У изразу само *ѹриѹи рѹѹи* (женско цељаде старијој особи) налазимо датив с овим акцентом, који је као што знамо стари акценат.

У *гениѹиву једине* именица *рѹка* поред акцената *рѹкѹ* може у неким сталним изразима имати $\grave{\text{}}$ акценат: *из рѹкѹ* (мали поклон који се

⁷⁰ У Гружи: продао *ѹраву* (= на ливади још не покошено сено), али: не *гази ѹраву*.

даје кад се дође у госте), дошао *и́разнѣ рѹкѣ*, он је *лакѣ рѹкѣ*, оде сабља *од рѹкѣ до рѹкѣ*, иде све *из рѹкѣ у рѹку*, продао *исѹод рѹкѣ*, буди ми *с рѹкѣ*, затим *дбѣ рѹкѣ* и др. Може бити да је овај акценат настао према *ногѣ* у истим синтаксичким положајима: нпр. према *дбѣ ногѣ* и *дбѣ рѹкѣ*, *двѣ ногѣ* и *двѣ рѹкѣ*, *код ногѣ* и *код рѹкѣ*, *с ногѣ на ногу*, и *из рѹкѣ у рѹку*. Или је ова аналогија према ген. мн. *рѹкѹ*: испало ми *из рѹкѹ-из рѹкѣ*, скинути *с рѹкѹ-с рѹкѣ*.⁷¹

У *номинаишву-акузатишву* множине Даничић прописује ^ акценат за оне именице које и у акузативу једнине код њега имају тај акценат: *војске, главе, главље, гране, грѣде, дѹше, зиме, иѣше, руке, среде, сѣране, браде, врбе, клѹиѣ, сѣене* и додаје још: *виле, гује, јеле, куле, муње, овце, свиње, слане, срне, сѣреле, шорбе, шраве*.

Према стању акцената у Грузи ово се нормирање може допунити и донекле изменити, јер не може остати овај акценат овде као једини за ове именице.

Са овим акцентом скоро све именице које су наведене значе у Грузи *колекѣишв*: *војске* (једна и друга), *главе* (неког скупа људи), *главње*, *грѣде*, *иѣше* (обе пете), *руке* (једне особе или скупа људи), *сѣрана* (света), *браде* (код групе људи), *врбе* (врбак), *клѹиѣ* (нпр. једне учioniце), *сѣене*, *виле* (скуп вила), *гује*, *јеле* (јелак), *куле* (једног града), *муње*, *овце* (стадо), *свиње* (крдо), *сѣреле*, *шорбе* (на једном месту), *шраве* (лековите), затим овако и: *слуге, бакче, врѣже, звѣзде, корѣе, реке, гране*. Колектива могу бити предмети и животиње, особе (људи) много ређе: *гбсѣе, кѹме, и́рије, снаше, иѣше* — што је множина — а сасвим изузетно: *гбсѣе, и́рије* и сл. кад значе познат скуп особа (*и́рије* нпр. једној особи), нпр. *Прије* су ме оставиле).

Али исте ове именице, и све остале овог типа, имају ' акценат кад су *номинатив-акузативи* са правим плуралним значењем: нпр. све *војске* на свету, то су *шврде главе, дугачке главње*, носе *гране* пред собом, тешу *грѣде*, меке као *дѹше*, наишле хладне *зиме*, испуцале *иѣше*, поређане *руке*, пости све *среде*, оне *сѣране*, *браде* су им риђе, сече *врбе*, прави *клѹиѣ*, чврсти као *сѣене*, лепе као *виле*, то су *гује* љуте, витке као *јеле*, као *куле* од карата, *брзе* као муње, шиша само *овце*, а не и овнове, то су праве *свиње*, пале прве *слане*, сеоске *слуге*, лови *срне*, прави *сѣреле*, њихове *шорбе*, *шраве* су густе, копају своје *бакче*, пустила *врѣже*, *звѣзде* сијају, *корѣе* су пуне, *и́роје* су вруће, *руже* цветају и сл.

У *даишву, инсѣрументѣалу, локаишву* множине јавља се опет семантички акценат: а) *колекѣишва* имају ' акценат: *двцама, свињама, шрѣвама, врбама, иѣшама, и́ријама, рѹкама, гранама, грѣдама, шорбама, слугама, бакчама, главама, звѣздама, клѹијама, сѣранама, врѣжама* итд.

б) у правој *множини* долази ' акценат: *вране* стоје на *двцама*, овим *свињама*, дај свим *слугама*, пчеле лете по *шрѣвама*, чавке стоје на *врбама*, *под иѣшама*, различним *и́ријама*, птице стоје на *гранама*, слепи мишеви висе о *грѣдама*, у *шорбама* носе књиге, копају у *бакчама*, носе корпе на *главама*, под сјајним *звѣздама*, носе воће у *корѣјама*, седе на *клѹијама*, на *врѣжама* је много лубеница.

⁷¹ Решетар има из Озринића: *рукѹм* (с. 28). У Грузи: као *рѹкѹм* *однешѣно*.

А све остале у множинском значењу имају ' акцент: *брáздама, бра̀нама, бу̀нама, ва̀гама, вр̀сиама, гл̀исџама, ду̀гама, ду̀иљама, жу̀њама, зовама, језграма, ласџама, лескама, манама, менама, његлама, њробама, рекама, рудама, совама, ша̀блама, цвеклама, циглама, шевама* итд. — као акцент системе за плуралне облике.

У *гениџиву* *множине* у Грузи је само *ова́ца*, јер све остале именице са два сугласника на крају основе не умећу *а*, и задржавају акцент системе на корену: *главња́, шорба́, берба́, борба́, брáзда, дуи́ља, језгра, цвекла, чакља* итд. Даничић за све ове именице прописује ' акцент на самогласнику *а* који се умеће: *глава́ња, ова́ца, шорба́*, итд. — што се у овом говору не може чути.

Све остале именице овога типа имају ' акцент као акцент системе: *бра̀да, ви́ла, вр̀ба, је́ла, ку́ла, лукá, кума́, муња́, њри́ја, река́* итд. Само *рука* има поред ређег *ру́ка* и *ру̀ку* (односно *ру̀куá*).

Општи закључак био би у овоме: код именица овога типа ' акцент је потпуно овладао као акцент системе, а стари ^ акцент се везао за неке именице као семантички акцент *колекџива*, или се код неких именица у врло ограниченом броју чува у сталним везама и *адвербијализованим* падежима са предлогом.

Интересантно је и треба истаћи овде чињеницу да се у говору Грузе никако не може наћи старо преношење акцената у акузативу *множине* — узет у смислу колектива: не може се никако чути Даничићево *за́ овце, за́ свиње, за́ слуге, низа́ сџене*, већ само: *за овце, за свиње, за слуге, низ сџене* (и *низ сџене*), затим: *на грéде, њод њеџе, низ сџране, њод грбе, за шра́ве, у звéзде*.⁷² Исп. Колико си дао *за руке* (Груза). Што имамо: *на́ руке* и држе се *за́ руке*, то је могло доћи према *на́ руку* и *за́ руку*.

Ово стање ствари могло би навести на претпоставку да овде (у номин. акуз. мн.) ^ акцент није био првобитно. Он је могао овде доћи, можда, од именица следећег типа где је он стабилан акцент системе, и то доћи као семантички акцент за колектив: нпр. према *ча́вке, ћу́рке* и *овце, свиње*, према *до́јке* и *ру́ке*, према *ка́рџе, шр́мке* и *грéде, клу́је*, према *жџрке, шра́вке* и *шра́ве, гра́не*, према *ла́ђе, цр́кве* и *гла́ве, ку́ле*.

Примери старог преношења акцената на предлог у акузативу једнине, — што је веома дубока старина — увек се налазе у јако *адвербијализованим* акузативима с предлогом, а кад то није случај, долази ' акцент: нпр. *ухвати се за́ гла́ву* (Како?) дај ми нешто *за гла́ву* (да увијем главу, финални акуз.); *спреми се за зџму*, али остави то *за́ зџму*; *поуздао се у сна́гу*, али он је од мене јачи *џ сна́гу* или све *на́ сна́гу*; *иде џ војску*, али уђе у *војску*; *уосталом, тако је и са новим преношењем*: *загази у реку*, али идем *џ реку*; *пири у чо́рбу*, али ја *ћу џ чо́рбу* (тј. и тамо и овамо). *Адвербијализовано* је и: *за́ руку*, да те пољубим *џ руку*, *за́ душу*, познајем га *џ душу*; *доћи на́ зџму, на́ сџрану, џ бра́ду* (као *џ бр́к*), *џд њеџу* (сејати), *џ гла́ву* и сл.

⁷² Ово је акцент колектива, а акцент системе у *множини* је ' акцент, па ће бити: *на грéде, њод њеџе, низ сџране, њод врбе, у шра́ве, у звéзде* и сл., нпр. *ку́је га у звéзде*.

Све ово сведочи да је код свих именица овога типа овладао ' акценат као акценат системе и да се он срета увек код свих падежа кад су они у правим падежним функцијама. И тај акценат треба сматрати *йравим* данас код ових именица.

Ако се, пак, и нађе старо преношење акцената у акуз. мн., онда је то редовно у случајевима кад је значење колектива, иначе је у том падежу ' акценат: *зā рўке, нā рўке, ў бвце* (у стадо), *йдд грѣде* и сл.

Тий I²: йрāvда-йрāvдѣ. Сви Данчићеви примери потврђују се у Грузи: *бāнка, влйнāа, грīvна, дбјка, жйрка, карша, лађа, мајка, йловка, йравда, йрийка, сојка, йрмка, ћурка, црква, чавка.*

Примери из Грузе: *бāјка, бāрка, бѣлка, билка, ббљка, варка, вејка, вољка, гайка, грађа, гужва, дађа, енђа, женка, жујка, замка, зелька, збирка, кришка, клейва, кујна, курва, ларма, ујна, ленка, марва, машка, млада, йерка, йраља, йрѣља, йрича, йорша, ранка, свирка, сенка, сламка, својша, сйарка, сйража, сйрина, суша, сурла, шайна, шкаља, йравка, йрунка, цевка, црнка, Сшојна, хумка, чалма, шарка, шайра, шваља, шйранга.* Женска имена: *Борка, Бранка, Винка, Дивна, Живка, Зорка, Јелка, Јулка, Ленка, Марша, Милка, Олга, Перка, Рајка, Сшанка, Цајка; Жича, Плана.*

Ове именице имају стабилан акценат, и задржавају ^ акценат у свим падежима једине и множине.

У *генијиву* множине само четири именице примају *a*, и мења им се акценат од ^ на ``: *бāнāкā* (банка и новчаница), *кāрāшйā* (и *кāршйй*), *ћурāкā* (и *ћуркйй*), *бйљāкā* (*бйљкйй*); а *цркāвā* прима *a*, али остаје неизмењен акценат.

Све остале не примају *a* и задржавају ^ акценат: *гайкйй, гужвйй, гривнйй, дбјкйй, мајкйй, йловкйй, йравдйй, йрийкйй, сојкйй, йрмкйй, чавкйй, бајкйй, баркйй, белкйй, бољкйй, варкйй, вејкйй, вољкйй, енђйй, жујкйй, замкйй, зелькйй, збиркйй, курвйй, кришкйй, клейвйй, лармйй, марвйй, йеркйй, йоршйй, ранкйй, сејкйй, сенкйй, сламкйй, сйаркйй, шайнйй, йравкйй, йрункйй, црнкйй, ујнйй, хумкйй, шаркйй, шйранйй.* Код Данчића су све оне с `` акцентом и са уметањем *a*: нпр. *ддјāкā, жйрāкā, мајāкā* итд.

Оне које имају један сугласник на крају основе остају са ^ акцентом, а имају наставак *-ā*: *лāђā, грађā, дађā, млада, йрāљā, йрѣљā, сушā, шкаљā, шваљā.*

Акценат код ових именица не преноси се на предлог кад су падежи у правој употреби: *из бāнкѣ, исйод гривнѣ, изнад дбјкй, на кāршйе, од кāрāшйā, од мајкѣ, у йрмке, од чāвкй, са йрийкйй, са цркāвā, од бйљāкā, од рāнкѣ, од ујнѣ, од сйрйнѣ, код ћурāкā, на слāмку* итд.; само у *адвербијализованим* падежима са предлогом може се наћи по који пример новог преношења: нпр. *из црквѣ, ў цркву, йрѣд цркву, йрѣд црквѣм,* дао све *нā кāршйе,* као *дд мајке* рођена, *ў йбрийй,* пије *нā слāмку* и сл.

Тий I³: змйја-змйјѣ. Овај акценатски тип је у говору Грузе знатно измењен, јер се у овој говору ' акценат мења у `` акценат у свим двосложним облицима — ако други слог није дуг⁷³:

⁷³ Види Напомену горе, стр. 20.

змија	змије
змијѐ	змијā, дāсāкā (дасāкā)
змији	змијāма (змијама)
змију	змије
змијо	змије
змијом	змијāма (змијама)
змији	змијāма (змијама)

Од Даничићевих примера у овом типу већина се потврђује у Грузи:
*бўва-бўвѐ, вāјда, вѓда, глѓба, гѓра, даска, деца, жена, земља, змија, игла, игра, коса, коза, лоза, магла, мейла, мува, наѓве, нога, роса, сачма, сес-
 ира, снаја, чела.*

Не иду овде, већ у следећи тип ови Даничићеве примери: *āга-
 āгѐ, жѓља, рђа, јāгма, мѓђа, йāша, смѓла, сѓва, сўза.*

Примери из Грузе: *влāга-влāгѐ, дāра, јарма, каса, кова, йара* (во-
 дена), *раса, роба, сорѓа.*

Све именице овога типа у говору Грузе имају " акценат у свим
 двосложним падежима — ако други слог није дуг:

а) у *номинаишвиу* (и вокативу) једнине: *бўва* (бўво), *вāјда*, *вѓда*,
глѓба, *гѓра*, *дāска* итд.

б) у *даишвиу* једнине (и локативу): *бўви*, *вāјди*, *вѓди*, *глѓби*, *гѓри*,
дасци, *деци*, *жени*, *земљи*, *змији*, *зори*, *игли*, *игри*, *коси*, *кози*, *лози*, *магли*,
мейли, *муви*, *нози*, *роси*, *сачми*, *сесѓри*, *снаји*, *чели*, *чови*; *влази*, *дари*,
јарми, *кави*, *каси*, *кови*, *йари*, *раси*, *роби*, *сорѓи*.

Слично стање акцената у овом акценатском типу налазимо у ве-
 ликој мери у плеваљском говору (*Ружичић*, СДЗБ III, 136—137),
 затим у говору источне Херцеговине (*Вушовић*, СДЗБ III, 46), а дели-
 мично у говору Пиве и Дробњака (*Вуковић*, СДЗБ X, 228) и у поцерском
 говору (*Московљевић*, Акц. систем поц. говора 1928, стр. 3).

ц) у *акузаишвиу* једнине: *бўву*, *вāјду*, *вѓду*, *глѓбу*, *гѓру*, *даску*, *децу*,
жену, *земљу*, *змију*, *зору*, *игру*, *иглу*, *косу*, *козу*, *лозу*, *маглу*, *мейлу*,
муву, *ногу*, *росу*, *сачму*, *сесѓру*, *снају*, *челу*, *чову*; *влагу*, *дару*, *јарму*,
кову, *касу*, *косу*, *расу*, *робу*, *сорѓу*. Према преношењу " на предлог
 види се код којих именица имамо стари, а код којих нови " акценат
 системе.

Акценат прелази на предлог само код именица које значе предмет
 (неживо), а то с тога што су падежи ових именица подложни адверби-
 јализацији, и то код именица *вода*, *гора*, *земља*, *зора*, *коса* и *нога* имамо
 старо преношење: *ў воду*, *йѓд воду*, *ў гору*, *крѓз гору*, *ў земљу*, *йѓд земљу*,
ў зору, *йрѓд зору*, *ў косу*, *ў ногу*, *нā ногу*, *зā ногу*, а код именица *вајда*,
даска, *игра*, *јагма*, *магла* и *мейла* — ново преношење акцената: *зā вајду*,
нā даску, *ў иглу*, *ў игру*, *нā игру* (= на игранку), *нā јагму*, *ў маглу* (ко
 гуска *ў маглу*), *йрѓд мейлу*.

д) у *номинаишвиу-акузаишвиу* (и вокативу) множине: *бўве*, *вāјде*,
вѓде, *глѓбе*, *гѓре*, *дāске*, *жене*, *земље*, *змије*, *зоре*, *игле*, *игре*, *косе*, *козе*,
лозе, *магле*, *мейле*, *муве*, *ноге*, *росе*, *сачме*, *сесѓре*, *снаје*, *челе*, *чове*; *влаге*,
даре, *јарме*, *каве*, *касе*, *кове*, *йаре*, *расе*, *робе*, *сорѓе*.

Акцент се у акузативу не преноси на предлог: само сам забележио: *на́ ноге* (донети), *за́ ноге* (везати), *у́ ноге* (ударила болест), *идд ноге* (ставити) — вероватно према везама ових предлога с акузативом једнине, а може бити да је овде стари акценат колектива (в. доле о дат. мн.). Може бити и *у́ на́вџе*, *на́ даске*.

Све именице овог типа долазе са ` акцентом у двосложним падежима једнине — ако је на наставку дужина:

а) у *генијиву* једнине: *бувѐ, вајдѐ, вџдѐ, глџбе, гџрѐ, даске, жене, земље, змије, зоре, игле, косе, козе, лозе, магле, меџле, муве, ноге, росе, сачме, сесџре, снаје, челе, чове; влаге, даре, јарме, каве, косе, кове, љаре, расе, робе, сорџе*.

б) у *инсџруменџалу* једнине: *бувџм, вајдџм, вџдџм, глџбџм, даскџм, жџнџм, земљџм, змиџм, иглџм, игром, косом, козом, лозом, маглом, меџлом, мувом, ногом, росом, сесџром, снаџом, челом, влагом, даром, јармом, кавом, касом, кавом, љаром, расом, робом, сорџом*.

У *даџ. инсџр. лок. множине* оне именице овога типа које према множини могу имати и *колеџива* — имају двојак акценат:

а) ` акценат као плурални акценат: *бу̀вама, да̀скама, змѝјама, љг̀лама, кџсама, кџзама, му̀вама, на̀вџама, сџсџрама, сна̀јама, љдрама, чџлама*;

б) ` акценат као акценат колектива: *бу̀вама, да̀скама, змѝјама, љг̀лама, кџсама, кџзама, му̀вама, на̀вџама* (као *на̀вџима*, по 4. декл.), *сџсџрама, сна̀јама, љдрама, чџлама*.

Примењени облици боље показују ове акценатске разлике: ту пише *о бу̀вама* — спава у *бу̀вама*, вода се прегради *да̀скама* — спава на *да̀скама*, *змѝјама* годи хладноћа — растурисмо *змѝјама* легло, *љг̀лама* је оштар врх — ради *љг̀лама*, у њиховим *кџсама* — у њеним *кџсама*, свим *кџзама* — за *кџзама*, *му̀вама* не прија ветар — не дај *му̀вама* да уђу, под *на̀вџама* се држи брашно — у *на̀вџама* (и у *на̀вџима*) се меси хлеб, *љдрама* (топлим и хладним) се масира — *љдрама* (систем пара), *чџлама* су слаба крила — оде *чџлама* (у пчеларник).

Остале именице, према своје значају, понајчешће долазе или у плуралу и са ` акценатом: *вај̀дама, глџбама, зџрама, рџсама, сџчмама, чџвама, вла̀гама, да̀рама, ка̀вама, кџсама, кџвама, ра̀сама, рџбам, сџрџјама*, или у значењу *колеџива* и са ` акценатом: *водама, гџрама, жџнама, земљама, љрама, лџзама, ма̀глама, меџлама, нџгама*.

*

* *

Овако створена разлика у акцентуацији облика *множине* и облика *колеџива* код именица овог типа била је од пресудног значаја за дужину на наставку *-ама* код свих осталих именица женског рода — нарочито оних са ^ и ` акценатом на кореновом слогу. Нарочито је било од значаја то што је поред разлике у акценту у овим односима створена и разлика у дужини на наставку *-ама*: нпр. *да̀скама-да̀скама, на̀вџама-на̀вџама*.

Овакав овде створени однос *-āma-ama*, за множину и колектива, код једне групе именица женског рода на *-a* (које иначе немају других средстава за формирање колектива, као што имају именице м. и ср. рода) — могао је постати општи образац код свих других именица женског рода на *-a*, прво двосложних, а онда и вишесложних (в. даље о овоме више).

У *генијиву* *множине*, као и код Даничића, све именице овога типа место 'имају' акценат:

а) оне које имају један сугласник на крају основе, имају тај акценат на кореновом слогу: *бүвā, вōдā, глōбā, гбрā, жєнā, змија, зора*, *коса, коза, лōзā, нōгā* (у стола) и *нōгū* (и *нōгūā*), *рōсā, снаја, чела, влага, дара, кава, каса, кова, йара, раса, роба*, па и ове које не примају *a*: *вајдā, мāглā, сāчмā, јāрмā, сōршīā*;

б) оне које имају два сугласника на крају основе и примају *a*, имају 'на томе *a*': *дасāкā* (и *дāсāкā*), *земāљā, игāлā, игāрā, мейшāлā, наћавā* (и *наћāвā*), *сесīārā* (и ређе *сєсīārā*, нпр. од свих *сєсīārā*). Ми сад видимо овде да су облици у загради заиста ређи, али то зато што су у употреби ређи облици *множине* (јер то су у ствари облици *множине*: од свих *дāсāкā*, као на тим *дāсāкā*ма и сл.) што чешће долазе као колектива: *дасāкā-дāсāкā*ма; *наћавā-наћāвā*ма (: *наћвā*ма) а *наћāвā-наћāвā*ма је *множина* справа; као што је *сєсīārā*ма *множина*, а *сєсīрā*ма је *колектив*, нпр. *његовīм сєсīрā*ма.

Тиш I⁴: *књига-књигē*. Сви Даничићеве примери потврђују се у говору Груже: *гљива, гњйда, дйња, жāба, жйла, жйца, књига, крава, кўћа, шйица, рāна, шљива; бāчва, брāва, бўква, вāшра, вйиња, гўска, дййле, јāсле, кāйља, крдшња, крўшка, лйшва, лйшра, йєска, йўшка, сāбља, смдква, шйквā, шрєшња*.

Примери из Груже: *бāба, бāла, бāња, бāра, блēка, брєза, брāва, брйга, бўба, бўка, брўка, бўђа, вāша, вєђа, вйка, вєка, вєра, вдља, врāна, врєва, врєћа, вўна, вўга, гāзда, гāђе, гдзба, грйва, грйжс, грўда, Грўжа, гўба, гўка, гўња, гўсле, гўша, ддда, длāка, дрєка, дрдља, жйва, жўја, здља, здда, звєка, йкра, јāма, јєка, јāка, јāра, кāйа, кāма, кāца, квйша, квāка, кврға, кйка, клāда, кāра, кджс, клйца, крађа, крља, крєка, крйа, крўна, кўка, кўја, кўйа, лўла, лўйа, лўча, лєса, лўда, лāда, мађа, мєра, мица, мрва, мрља, мрєжа, мўжа, мўса, нєга, нўжда, нйва, дра, йєна, йєна, ййша, йдла, йдшша, йлєва, йрєђа, йлдча, йсйна, рāга, рāка, рєза, рєйа, рйба, рйда, рйка, рйшша, рка, рйа, рўља, рўйа, сврāка, сєча, сйса, скйка, слāва, слāма, слйне, смдла, сдва, сйдна, сйрāва, срєћа, сшāза, сшāја, сшдка, сшрєва, сўйа, сшєга, смрєка, шāшша, шмйна, шрāка, шрйше, шрйце, шрка, шдња, шўча, ћāћа, ћāва, ўља, ўка, цйка, цйца, чйча, чāћа, чāша, чврќа, чєйа, чйча, чкāља, чўка, чўма, чўйа, чāка, чйда, чдка, шāка, шйба, шкрййа, шљива, шкдла, шшāка, шшāла, шўма, шўга; бāгра, бāква, бййка, бдква, брєсква, брйшва, вйдра, вāшра, вāшка, вдћка, врйска, грāшка, грєшка, двйска, дрйшка, жєйшва, жйшшка, звєрка, зўква, зубља, јєйра, јўйка (јўква), йкра, кāйља, кдвчкa, клāчка, кдцка, лєйшкa,*

лѡква, лѡйша, ма̀зга, ма̀рка, ма̀чка, мѐчка, мѡшка, мѡква, на̀вѡе, нѡзра, њѡска, ѡйна ѝйзма, ѝйска, ѝра̀шка, ѝлѡска, ѝу̀зра, ѝѡира, ѝу̀шка, ра̀кља, рѡква, ра̀чва, сѐйва, са̀бља, сѡкња, сѐчка, ша̀чка, шѐзга, у̀сна, у̀шва, цѡкла, чѡйља, чѐсма, чѐшка, чѡзма, њѡбра, шѡкња.

Именице овога типа имају стабилан акценат и чувају `` акценат у највећем броју падежа једине и множине као акценат системе.

У *генијиву* множине, само, мењају `` на ^ акценат оне именице које на крају основе имају један сугласник — као код Даничића: *гљѡвѡ, гњѡдѡ, дѡйња, жѡбѡ, жѡлѡ, жѡца, књѡгѡ, кра̀вѡ, ку̀њѡ, ѝйѡица, ра̀нѡ, шљѡвѡ; ба̀рѡ, ба̀бѡ, бѡбѡ, вѐњѡ, вра̀нѡ, врѐњѡ, га̀здѡ, њѡвѡ, иѡгѡ, ѝйѡица, иѡлѡ, иѡлѡча, ра̀гѡ, рѝбѡ, сла̀мѡ, сѡја̀з* итд.

Као и именице са ^ акцентом и ове именице, много мање него код Даничића, у међу а у ген. мн.: Код Даничића је само *ѡсѡри*, а у Грузи је већином тако: *ба̀грѡ, ба̀кѡвѡ, бѡкѡвѡ, брѡишѡвѡ, ва̀шрѡ, ва̀шкѡ, (чешће ва̀шѡ и ва̀шѡјѡ : ваи), вѡћкѡ, грѡшкѡ; дѡшкѡ, жѡшѡвѡ, жѡшкѡ, звѡркѡ, јѡшрѡ, јѡшкѡ (јѡкѡвѡ), ка̀йѡљѡ, квѡчки, клѡшкѡ, лѡкѡвѡ, лѡишѡ, ма̀згѡ, ма̀чкѡ (и ма̀ча̀кѡ) : мѡшкѡ (и мѡша̀кѡ), мѡкѡвѡ, нѡздрѡ (и нѡздрѡвѡ), дѡиѡ, илѡшкѡ, иѡшрѡ, ра̀кљѡ, рѡкѡвѡ, сѐшѡвѡ, сѡкњѡ (чешће сѡка̀њѡ), шѐзгѡ, у̀шѡвѡ, цѡклѡ, њѡбрѡ; бра̀дѡвѡ, ба̀чѡвѡ, дѡйљѡ, лѡшрѡ, са̀бљѡ, а са уметнутим а ове: бра̀ска̀вѡ (и бра̀сѡкѡвѡ), грѡша̀кѡ, ма̀ра̀кѡ, ша̀ча̀кѡ, у̀са̀нѡ, чѐса̀мѡ, чѡза̀мѡ, шѡка̀њѡ, — мада могу бити и са наставком -и. И Даничићеви примери: бѡка̀вѡ, вѡша̀њѡ, гѡса̀кѡ, ја̀сѡлѡ, ку̀ша̀кѡ, лѡша̀вѡ, иѡса̀мѡ, иѡша̀кѡ, смѡка̀вѡ, иѡша̀кѡ (и иѡшкѡ), иѡрѡша̀њѡ.*

Акценат ових именица (``) нови је акценат, као и акценат код именица 2. типа: `` акценат настао је скраћивањем старог акута, ^ акценат често од новог акута. Отуда код именица 2-ог и 4-ог типа нема старог преношења акцента на предлог, као што имамо такво преношење старог `` и ^ акцента код именица 3-ег и 1-ог типа. То је и Даничић наглашавао поредећи једно и друго преношење (Српски акценти, стр. 6 и 8).

У говору Грузе преношење `` акцента на предлог код ових именица ограничено је само на *адвербијализоване* падеже с предлогом, као што смо видели и код именица 2. типа: нпр. *у̀ ку̀ђу, ко̀д ку̀ћѡ, исѡред ку̀ћѡ, изна̀д ку̀ћѡ, на̀ рану (и на̀ ра̀ну), на̀ шљѡву (и на̀ шљѡву), на̀ ва̀шру, у̀ јасле, из ѡшкѡ, на̀ бару (у изразу: нѐће на̀ бару, тј. обазрив је), у̀ врѐђу, у̀ гушу, иѡд ка̀ју (игра), иѡд кору (калемљење), у̀ ка̀цу, на̀ њѡву (на рад), иѡи у̀ рибу, за сукња (држати мајку, за дете); окѡ ва̀шрѡ, окѡ ку̀ћѡ (трчати, да се цѡцвара окрене у тигању), пословати окѡ кра̀вѡ, бити ко̀д кра̀вѡ, тј. чувати краве и сл.*

О *дужини наставака* -ама. Даничић као да је изузимао дужине наставака из третирања интонације речи: он је у интонацију речи поред акцента укључивао само дужине које су на основи, и то је сматрао интонацијом речи. По тим критеријумима он је и сврставао именице у акценатске типове. На почетку третирања акцената именица он је из-

⁷⁴ Ђ. Даничић, Српски акценти, стр. 4.

ричито изузео дужину наставка *-ā* у генитиву множине. А Решетар му је с правом замерио што ту ништа није рекао и о дужинама *-ē* у ген. јед. и *-ōм* у инстр. јд. — кад је већ поменуо дужину наст. *-ā* у ген. мн.⁷⁴ Даничић је могао имати право што у интонацију речи није укључивао и дужину (краткоћу) наставка, јер доиста дужине наставака за облик нису за акценте од истог значаја као што су дужине на основама, али у двосложним и тросложним облицима и дужина наставака и њена природа интонације била је од значаја за измену акцената (Де Сауссур-ов закон о преношењу старих силазних акцената $\grave{}$ и $\hat{}$ на потоњи слог акутске дужине). Дакле, овде су се дужине укључивале у интонацију речи, јер оне утичу на промену акцента.

Дужину наст. *-āма* Даничић није поменуо, нити ју је где бележио, што по његовој реченој напомени датој на страни 4. излази да је он мислио да је *-ама* редовно без дужине. Додуше, Даничић није поменуо ни дужине наставака *-ē* и *-ōм*, али је зато бележио дужине на њима у навођеним примерима. Због оваквог поступка кодификатора акцената именица женског рода, није у прво време запажена и довољно изучена дужина наставка *-āма*.

Решетар је забележио примере са дугим *-āма* код именица из Даничићевог акценатског типа *књѣга-књѣгѣ*: *ѣушкѣма*, *вѣлѣма*, *крѣвѣма*, *сѣблѣма* итд. и заступа мишљење да је ова дужина секундарна појава (Die Betonung... 33—34, 96; Der štok. Dialekt, 89).

Проф. А. Белић је супротног мишљења, тј. да је наставак *-āма* по пореклу дуг. Он је на именицама Даничићевих типова *змија-змијѣ* и *глава-главѣ*, код именица код којих су се стари силазни акценти по Де Сауссур-овом закону преносили на потоњи слог акутоване дужине — доказао две ствари: а) да је наставак *-āма* првобитно дуг, б) да се он код ових именица морао скратити кад се скратило овај акут у $\grave{}$ акценат: *женѣма* > *женѣма* > *жѣнама*, *рѣкѣма* > *рѣкама* *рукама*.⁷⁵

Насупрот овим именицама двосложне именице са силазним акценатима на корену $\grave{}$ и $\hat{}$ акценатом (за које знамо да нису стари акценати, први је настао скраћивањем старог акута, други је од новог акута) — сачувале су дужину на наставку *-āма* нпр. *кѣћѣма*, као и нпр. *чѣвѣма* (в. Речи са деклинацијом 1950, стр. 74—75).

После Решетара, од наших дијалектолога акцентолога први је Ј. Вуковић давао потврде за дужину наставка *-āма*, и шире узео у разматрање ову појаву.⁷⁶ В. усваја Лескин⁷⁷ — Белићево мишљење по коме се наставак *-ама* скратио код свих именица са $\grave{}$ и $\hat{}$ акценатом на слогу непосредно испред овог наставка, и даје потврде, за двосложне и тросложне именице: *жѣнама*, *вѣлама*; *далѣйнама*, *одиѣлама* и сл. (226). Дужина се чува поглативо код именица са $\grave{}$ акценатом, али додаје одмах затим: „нису необични (више у Пиви, чини ми се, него у Дробњаку) и примери без ове дужине“ (226). Од двосложних именица В. даје

⁷⁴ А. Белић претпоставља у другом примеру скраћивање дужине у корену, али акценат множине је *рукама*, а *рукама* је колектив.

⁷⁶ Ј. Вуковић, Акценат говора Пиве и Дробњака, СДЗБ X (1940).

⁷⁷ А. Лескиен, Архив XX, 563.

само: *йушкѧма* — ређе *йушкама*, *булѧма-булама* (из 4. типа Дан.); *црк-вѧма-црквѧма*, *мѧјкѧма - мѧјкама* (из 2. типа Дан.), затим већи број примера вишесложних именица.

Б. Николић је из сремског говора⁷⁸ дао само неколико потврда са овако дублетном интонацијом (*ѧма* : *-ѧма*): *вилѧма-вилама*, *гѧћѧма-гѧћѧма*, *књѧѧма-књѧѧма*, *Сѧсѧмѧ-Сѧсама*, *сѧбѧма-сѧбама*, *њѧвѧма-њѧвама*, опет из 4. типа Дан., али наводи овде велики број именица једних са *-ѧма*, других са *-ѧма*: *вѧћкѧма*, *жѧлѧма*, *жѧцѧма*, *сѧблѧма*, *сѧкњѧма*, *чѧзмѧма*, *шѧкѧма*, *шкѧлѧма*, *шѧумѧма*, *њѧвѧма*, *слѧвѧма* итд. — *бѧрама*, *кѧћѧма*, *свѧдѧбама*, *шкѧлѧма*, *шѧлѧма* итд. (стр. 235). Николић није горње дублетне интонације наводио овако напоредо, па није ни улазио у смисао тога односа. Он је даље кад је обрађивао 1. тип Дан. навео напоредо цео низ булетних акцената у дат. инстр. лок. мн. (стр. 241—242), и опет не тумачи ту појаву (о том ниже). Вуковић је на однос *-ѧма* : *: ѧма* гледао као на *йерийторијалне* разлике (в. горе „више у Пиви, чини ми се, него у Дробњаку“), што је Николић усвојио за Срем (стр. 235).

Московљевић однос ` и ` акцената овде код ових именица објашњава као старије и новије стање.⁷⁹

Решење питања дужине наставка *-ѧма* може се наћи само ако се у разматрање узму све двосложне именице, како оне са ` и ` акцентом тако и оне са ` и ` акценом — иако ове последње по правилу немају дужине на овом наставку. Управо, по Даничићу двосложне именице 3. типа *змија-змијѧ*, немају дужине у дат. инстр. лок. мн. *бувама*, *дѧскама*, *снѧјама* итд., међутим, према стању акцентуације ових именица у говору Груже излази да су ови облици са ` акцентом облици *колективѧва*, а да су облици са множинским значењем *бувѧма*, *дѧскѧма*, *снѧјѧма*, *сѧсѧврѧма*, *нѧћвѧма* итд. Како смо то већ изнели горе при обради акцената овог облика код именица 3. типа, ми мислимо да се овде може наћи решење питања дужине наставка *-ѧма*. Овде једном створени овакав однос: плурално значење са *-ѧма*, колектива са *-ѧма* — могао је послужити као образац за све именице, прво двосложне, а онда и вишесложне; да се тиме диференцирају *йлурално* значење и значење *колективѧва*. Јер именице женског рода немају других средстава за формирање колектива, иако, знамо, многе од њих у множини значе праве колективе: нпр. *ѧвѧма*, *свињѧма*, *врѧма*, *брѧдама*, *кѧзама*, *бувама*. Исп. са колективним именицама које стоје према именицама мушког и средњег рода, као што су *шѧрње*, *грѧње*, *йлѧшиће*, *бѧрѧд*, *јѧгњѧд*, *йрѧсѧд* и сл.

Све именице женског рода на *-ѧ*, према своме значењу, нису подједнако подобне да се употребе са значењем колектива — у различитим животним и радним заједницама људи различито — но кад год и где год је то било потребно, од ових именица су створена колектива са посебном интонацијом, која је ово значење одвајала од множинског значења. Код двосложних именица за стварање посебне интонације колектива коришћени су акценти и дужине.

⁷⁸ Б. Николић, Сремски говор 1964.

⁷⁹ М. Московљевић, Акценатски сѧтем поцерског говора 1928, стр. 4.

Узећемо у претрес посебно сва четири типа двосложних именица, прво оне са узлазним акцентима ' и ` акцентом, а затим оне са силазним центом ^ и `` акцентом. Потврде ћемо узимати из говора Груже, а затим ћемо наводити и потврде из неких других говора.

Именице 1. типа *глава-главе* имају данас делике могућности и поуздана средства за разграничење плурала и колектива. Оне могу самим акцентима (узлазном и силазном интонацијом или дужином и краткоћом акцента) да покажу интонацијску разлику плурала и колектива не само у дат. инстр. лок., већ и у номинативу и акузативу. У ном. акуз. ' акценат, нови акценат системе, долази као обележје плурала, а стари ^ акценат везао се за колектива: *браде-браде, виле-виле, врбе-врбе, слуге-слуге*, итд.

У дат. инстр. лок. опет ' акценат долази као обележје множинског значења *брадама*, а акценатски облик колектива је *брадама*. Први множински облик је са новим акцентом системе, други је пореклом од страног акценатског облика колектива са ^ акцентом, који се чува у ном.-акуз. колектива *браде*. У дат. инстр. лок. колектива овај стари ^ акценат се по Де Сосир-овом закону преноси на *-ама* као акут, па се после скраћивања у `` поново у новије време пренео на коренов слог као ` акценат (в. горе код А. Белића). Тако данас у дат. инстр. лок. имамо стабилан акценатски однос множине и колектива: *брадама-брадама, вилама-вилама, врбама-врбама, слугама-слугама* итд.

Кад узмемо и номинатив и акузатив, онда имамо две посебне парадигме за плурал и колектива скоро у целини различите: *браде-браде, брадама-брадама*. Знак разлике у ном. акуз. је интонација акцента у дат. инстр. лок. — квантитет акцента. Дужина наставка *-ама* изгубила се код свих именица овога типа (в. горе код А. Белића).

Потврде из говора Груже:

плурал	колектива
<i>брадама</i> (: <i>браде</i>)	— <i>брадама</i> (: <i>браде</i>)
<i>вилама</i> (: <i>виле</i>)	— <i>вилама</i> (: <i>виле</i>)
<i>војскама</i> (: <i>војске</i>)	— <i>војскама</i> (: <i>војске</i>)
<i>врбама</i> (: <i>врбе</i>)	— <i>врбама</i> (: <i>врбе</i>)
<i>главама</i> (: <i>главе</i>)	— <i>главама</i> (: <i>главе</i>)
<i>главњама</i> (: <i>главње</i>)	— <i>главњама</i> (: <i>главње</i>)
<i>госџама</i> (: <i>госџе</i>)	— <i>госџама</i> (: <i>госџе</i>)
<i>грџама</i> (: <i>грџе</i>)	— <i>грџама</i> (: <i>грџе</i>)
<i>гудџама</i> (: <i>гудџе</i>)	— <i>гудџама</i> (: <i>гудџе</i>)
<i>душама</i> (: <i>душе</i>)	— <i>душама</i> (: <i>душе</i>)
<i>јелама</i> (: <i>јеле</i>)	— <i>јелама</i> (: <i>јеле</i>)
<i>кулама</i> (: <i>куле</i>)	— <i>кулама</i> (: <i>куле</i>)
<i>клуџама</i> (: <i>клуџе</i>)	— <i>клуџама</i> (: <i>клуџе</i>)
<i>кумама</i> (: <i>куме</i>)	— <i>кумама</i> (: <i>куме</i>)
<i>лукама</i> (: <i>луке</i>)	— <i>лукама</i> (: <i>луке</i>)

<i>мобама</i> (: <i>мобе</i>)	—	<i>мобама</i> (: <i>мобе</i>)
<i>муњама</i> (: <i>муње</i>)	—	<i>муњама</i> (: <i>муње</i>)
<i>овцама</i> (: <i>овце</i>)	—	<i>овцама</i> (: <i>овце</i>)
<i>йеџама</i> (: <i>йеџе</i>)	—	<i>йеџама</i> (: <i>йеџе</i>)
<i>йријама</i> (: <i>йрије</i>)	—	<i>йријама</i> (: <i>йрије</i>)
<i>свињама</i> (: <i>свиње</i>)	—	<i>свињама</i> (: <i>свиње</i>)
<i>слугама</i> (: <i>слуге</i>)	—	<i>слугама</i> (: <i>слуге</i>)
<i>снашама</i> (: <i>снаше</i>)	—	<i>снашама</i> (: <i>снаше</i>)
<i>срнама</i> (: <i>срне</i>)	—	<i>срнама</i> (: <i>срне</i>)
<i>сиџенама</i> (: <i>сиџене</i>)	—	<i>сиџенама</i> (: <i>сиџене</i>)
<i>сиџранама</i> (: <i>сиџране</i>)	—	<i>сиџранама</i> (: <i>сиџране</i>)
<i>сиџрелама</i> (: <i>сиџреле</i>)	—	<i>сиџрелама</i> (: <i>сиџреле</i>)
<i>йеџама</i> (: <i>йеџе</i>)	—	<i>йеџама</i> (: <i>йеџе</i>)
<i>йџорбама</i> (: <i>йџорбе</i>)	—	<i>йџорбама</i> (: <i>йџорбе</i>)
<i>йџравама</i> (: <i>йџраве</i>)	—	<i>йџравама</i> (: <i>йџраве</i>)
<i>бакчама</i> (: <i>бакче</i>)	—	<i>бакчама</i> (: <i>бакче</i>)
<i>борама</i> (: <i>боре</i>)	—	<i>борама</i> (: <i>боре</i>)
<i>боцама</i> (: <i>боце</i>)	—	<i>боцама</i> (: <i>боце</i>)
<i>браздама</i> (: <i>брзбде</i>)	—	<i>браздама</i> (: <i>брзбде</i>)
<i>врџама</i> (: <i>врџе</i>)	—	<i>врџама</i> (: <i>врџе</i>)
<i>врџама</i> (: <i>врџе</i>)	—	<i>врџама</i> (: <i>врџе</i>)
<i>глицџама</i> (: <i>глицџе</i>)	—	<i>глицџама</i> (: <i>глицџе</i>)
<i>гуџама</i> (: <i>гуџе</i>)	—	<i>гуџама</i> (: <i>гуџе</i>)
<i>дугама</i> (: <i>дуге</i>)	—	<i>дугама</i> (: <i>дуге</i>)
<i>жљездама</i> (: <i>жљезде</i>)	—	<i>жљездама</i> (: <i>жљезде</i>)
<i>звездама</i> (: <i>звезде</i>)	—	<i>звездама</i> (: <i>звезде</i>)
<i>јџзрама</i> (: <i>јџзгре</i>)	—	<i>јџзрама</i> (: <i>јџзгре</i>)
<i>кџријама</i> (: <i>кџрије</i>)	—	<i>кџријама</i> (: <i>кџрије</i>)
<i>куџама</i> (: <i>куџе, ораха</i>)	—	<i>куџама</i> (: <i>куџе</i>)
<i>ламџама</i> (: <i>ламџе</i>)	—	<i>ламџама</i> (: <i>ламџе</i>)
<i>лејама</i> (: <i>леје</i>)	—	<i>лејама</i> (: <i>леје</i>)
<i>лијама</i> (: <i>лије</i>)	—	<i>лијама</i> (: <i>лије, лука</i>)
<i>лџскама</i> (: <i>лџске</i>)	—	<i>лџскама</i> (: <i>лџске</i>)
<i>лоџирама</i> (: <i>лоџире</i>)	—	<i>лоџирама</i> (: <i>лоџире</i>)
<i>йџцама</i> (: <i>йџце</i>)	—	<i>йџцама</i> (: <i>йџце</i>)
<i>йџрџама</i> (: <i>йџрџе</i>)	—	<i>йџрџама</i> (: <i>йџрџе</i>)
<i>йџнџама</i> (: <i>йџнџе</i>)	—	<i>йџнџама</i> (: <i>йџнџе</i>)
<i>рекама</i> (: <i>реке</i>)	—	<i>рекама</i> (: <i>реке</i>)
<i>реклама</i> (: <i>рекле</i>)	—	<i>реклама</i> (: <i>рекле</i>)
<i>рџсама</i> (: <i>рџсе</i>)	—	<i>рџсама</i> (: <i>рџсе</i>)
<i>руџама</i> (: <i>руџе</i>)	—	<i>руџама</i> (: <i>руџе</i>)
<i>свећама</i> (: <i>свеће</i>)	—	<i>свећама</i> (: <i>свеће</i>)
<i>шрубамa</i> (: <i>шрубe</i>)	—	<i>шрубамa</i> (: <i>шрубe</i>)
<i>шайама</i> (: <i>шайе</i>)	—	<i>шайама</i> (: <i>шайе</i>)

Даничић је овде о овоме рекао: „Има ријечи које у дат. мн. мијењају ' на ` и навео: *брадама, главама, гранама, лукама, овцама, рукама, свињама, слугама, сиџранама, сиџенама, сиџрелама*, па је додао: „Може

бити да ће се наћи још која оваква ријеч, али ја за сад више не знам“ (стр. 5). Може се рећи да је Даничић овде видео именице које понајчешће долазе као *колективна*, па је то нормирао за *множину*. Он више примера није могао наћи зато што су акценатски облици множине стабилни код свих именица овог типа нпр. *вилама, звездама, војскама, гра̀нама* итд. и не могу се апсолутно заменити акценатским облицима *вилама, звездама, војскама, гра̀нама*, јер то и није могуће, пошто ови последњи нису акценатски облици множине већ колектива. А Даничић је установљавао акценатске облике датива множине. А што је рекао „да ће се наћи још која овака ријеч“, он је ту мислио, свакако, на облике колектива са ` акцентом, који му нису могли остати непознати. Он је, зато, ту могао установити бар дублетне акценте, али он није овако гледао на ствари.

Наши дијалектолози акцентолози пошли су овде за Даничићем, па су сматрали и облике са ` акцентом и облике са ` акцентом у дат. инстр. лок. мн. облицима множине, а акценатске облике типа *бра̀дама, гра̀нама* називали „скраћивањем“ ` у ` акценат (Даничић је рекао „мијењају ` на ““).

Д. Вушовић (СДЗБ. III. 1927): „У дат. инстр. лок. мн. обично се чује ` , али га често скраћују ове именице: *гра̀нама, гла̀вњама* (и *гла̀вњама*), *ѝрвама* („отровао се *ѝрвама*“), *ру̀кама, сѝрра̀нама* (стр. 46). Вушовић изричито каже да је у плуралу преовладао ` акценат, а ова одступања ми видимо да су у ствари акценти колектива (исп. „отровао се *ѝрвама*“, и факат што поред *гла̀вњама* наводи и *гла̀вњама* што је несумњиво акценатски облик множине).

Г. Ружичић (СДЗБ. III. 1927) каже: „У пљеваљском говору тај појав (Даничићеви акценти *гра̀нама, лу̀кама, свѝњама* итд.), није од великог значаја. Забележио сам, осим редовног *ру̀кама* и: у *сѝјѐнама, ио̀ сѝрра̀нама*. Обичније је у *сѝијѐнама, ио̀ сѝрра̀нама*“ (стр. 139). И Ружичић је, види се, гледао у првом реду на множинско значење и ту утврђивао акценат, као што је чинио и Даничић. Али значајно је што је Р. забележио примере *ру̀кама, сѝрра̀нама*, јер би они могли бити управо са значењем колектива.

М. Московљевић (Акц. систем поцерског говора 1928) потврђује све Даничићеве примере са ` акцентом: *бра̀дама, гра̀нама, слугама* итд. — осим *лу̀кама*; додаје нове: *ѝдрбама, врбама, грѣдама, гла̀вама*, и тачније дефинише ову појаву, као скраћивање кореновог самогласника, а не као скраћивање ` у ` акценат. Московљевић затим наводи потврде дублетних акцената: *сѝџенама-сѝџенама, сѝрра̀нама-сѝрра̀нама, сѝрџелама-сѝрџелама* итд. и додаје: „Млађа генерација употребљава само облике са дужином“ (стр. 4). А то би могло значити да млађи мање умеју и имају потребе да употребљавају значење колектива ових именица.

Ј. Вуковић (СДЗБ. X 1940) „разлику у квантитету акцената“ или „скраћивање првог акценатског слога“ још објашњава у говору Пиве и Дробњака као знак падежне разлике код инструментала и локатива према дативу, и то код неких именица само (В. каже „понекад“). Тако, увек је инстр. лок. мн. са *слугама, за свѝњама, у ку̀лама, у ду̀шама, а*

у дативу поред *слугама, свињама, кулама, душама*, долази и *слугама, свињама, кулама, душама* (стр. 231). Ова разлика, према датим потврдама, није потпуна разлика, јер ако акценатски облик нпр. *слугама* може бити и датив и инструментал, ту *падежне разлике нема*. Остаје само ограничење да у синтаксичке функције инструментала и локатива не може доћи акценатски облик *слугама*. Међутим, прва три примера су овде својим значењем типични као колектива, па зато „леже“ акценатски облици колектива *слугама, свињама, кулама* и чини се да су плурални акценатски облици искључени. Дакле, све док датив има два акценатска облика од којих је један једнак са акценатским обликом инструментала — локатива, овде акценти не могу бити знак падежне разлике. Тек ако би датив имао само *слугама*, онда би према инстр.-лок. *слугама* била потпуна разлика. А тај случај овде, према датим потврдама, није.

Б. Николић (Сремски говор 1964) пошто је дао потврде за Даничићеве примере са ` акцентом *брадама, гранама, рукама, свињама, сирџама* и додао *шдрбама, Швабама*, каже одмах затим:

„Знатан је број именица које имају и ` и '. То су, пре свега, именице *овца* и *слуга*: *овцама-двцама, слугама-слугама*. А затим: *башијама-башијама, блузама-блузама, брама-брама, брџама-брџама, вџскама-вџскама, одлама-одлама, звездама-звездама, корџама-корџама, снагама-снагама, цепама-цепама*“ (стр. 241—242).

Ми ове дублете у дат. инстр. лок. доводимо у везу са Николићевим дублетима код ових именица (овог типа) у ном.-акуз. *мобе-мобе, шрубe-шрубe, Швабе-Швабе, њеше-њеше, слуге-слуге, шраве-шраве* (стр. 241), које он доводи у везу с Вушовићевим дублетним акцентима: *свиње-свиње, слуге-слуге, гује-гује, куле-куле, муње-муње* (код Вушовића на стр. 46).

Све ово показује да је интонациона разлика множине и колектива коју налазимо у говору Грузе шира појава, која се потврђује и у Срему и у источној Херцеговини, па и у Пиви и Дробњаку, и да је у свим тим говорима изграђена посебна парадигма акценатских облика за множину — са новим ` акцентом, а посебна парадигма акценатских облика за колектива — са старим ^ акцентом и ` акцентом који је пореклом од овога: нпр. *слуге-слугама* и *слуге-слугама*.

Именице 3. типа *змија-змије*. Ове именице, пре свега, нису бројне — свега око 30 примера. Овај акценатски тип — према акцентима у говору Грузе, а и према другим — знатно је измењен у правцу 4. типа *књига-књиге*, јер у многим падежима једине и множине имамо `` акценат место ` акцента. Наравно, овде `` акценат није стари, осим акуз. и вок. јд., већ напротив он је нов, и код ових именица се шири као акценат системе, а чување ` акцента је старо стање ствари (у Грузи, он се чува у двосложним падежима са дужином на наставку и у тросложним падежима). Под „старо стање ствари“ овде се, наравно, подразумева оно стање док се овај акценат још није пренео на претходни слог.

Код ових именица није бројно интонацијско разједначавање множине и колектива што зависи од значења ових именица, али је оно од веома великог значаја зато што је у интонацијске разлике овде укључена и дужина наставка -ама у дат. инстр. локативу (в горе стр. 115).

Примери из говора Груже:

Множина: б \bar{u} в \bar{a} ма (: б \bar{u} ве)	—	б \bar{u} вама (: б \bar{u} ве) ⁸⁰	—	колектива
в \bar{d} д \bar{a} ма (: в \bar{d} де)	—	в \bar{d} дама (: в \bar{d} де)		
г \bar{d} р \bar{a} ма (: г \bar{d} ре)	—	г \bar{d} рама (: г \bar{u} ре)		
д \bar{a} ск \bar{a} ма (: д \bar{a} ске)	—	д \bar{a} скама (: д \bar{a} ске)		
з \bar{m} ј \bar{a} ма (: з \bar{m} је)	—	з \bar{m} јама (: з \bar{m} је)		
ј \bar{g} л \bar{a} ма (: ј \bar{g} ле)	—	ј \bar{g} лама (: ј \bar{g} ле)		
ј \bar{g} р \bar{a} ма (: ј \bar{g} ре)	—	ј \bar{g} рама (: ј \bar{g} ре)		
к \bar{d} с \bar{a} ма (: к \bar{d} се)	—	к \bar{d} сама (: к \bar{d} се)		
к \bar{d} з \bar{a} ма (: к \bar{d} зе)	—	к \bar{d} зама (: к \bar{d} зе)		
л \bar{d} з \bar{a} ма (: л \bar{d} зе)	—	л \bar{d} зама (: л \bar{d} зе)		
м \bar{e} ш \bar{l} л \bar{a} ма (: м \bar{e} ш \bar{l} ле)	—	м \bar{e} ш \bar{l} лама (: м \bar{e} ш \bar{l} ле)		
м \bar{u} в \bar{a} ма (: м \bar{u} ве)	—	м \bar{u} вама (: м \bar{u} ве)		
н \bar{a} ћ \bar{v} ама (: н \bar{a} ће)	—	н \bar{a} ћ \bar{v} ама (: н \bar{a} ће) ⁸¹		
н \bar{d} г \bar{a} ма (: н \bar{d} ге)	—	н \bar{d} гама (: н \bar{d} ге)		
р \bar{d} с \bar{a} ма (: р \bar{d} се)	—	р \bar{d} сама (: р \bar{u} се)		
с \bar{e} с \bar{i} р \bar{a} ма (: с \bar{e} с \bar{i} ре)	—	с \bar{e} с \bar{i} рама (: с \bar{e} с \bar{i} ре)		
с \bar{n} ј \bar{a} ма (: с \bar{n} је)	—	с \bar{n} јама (: с \bar{n} је)		
ч \bar{e} л \bar{a} ма (: ч \bar{e} ле)	—	ч \bar{e} лама (: ч \bar{e} ле)		
к \bar{a} в \bar{a} ма (: к \bar{a} ве)	—	к \bar{a} вама (: к \bar{a} ве)		
к \bar{d} в \bar{a} ма (: к \bar{d} ве)	—	к \bar{d} вама (: к \bar{d} ве)		
ј \bar{a} р \bar{a} ма (: ј \bar{a} ре)	—	ј \bar{a} рама (: ј \bar{a} ре) ⁸²		
р \bar{a} с \bar{a} ма (: р \bar{a} се)	—	р \bar{a} сама (: р \bar{a} се)		

Овај однос интонације множине и колектива значајан је, прво, по томе што колектива имају ` акценат, истог порекла као и код колектива од именица претходне групе (1. типа), а множина има `` акценат и - \bar{a} ма, као множина именица 4. типа: нпр. к \bar{u} ће-к \bar{u} ћ \bar{a} ма. Тиме се повезују интонацијски односи три акц. типа двосложних именица — у множини (колективима).

Друго, у овом интонацијском односу множине и колектива знак разлике се јавља акценат (`` : ``, дакле интонација акцента, а у 1' типу ' : ` — квантитет акцента), али и разлика у дужини наставка (-ама : - \bar{a} ма). Дакле, према интонацијском односу претходне групе код ове су се групе дужине наставка - \bar{a} ма : -ама јавиле као вишак знака разлике, и у томе је његово преимућство.

На овај начин овде се квантитет наставка у интонацијском односу множине и колектива јавио као маркантни знак разлике. И како су именице овог акц. типа (3. тип) и акцентима и целокупном интонацијом множине у блиској вези са именицама 4. типа, то је интонацијско обе-

⁸⁰ В. горе примену ових двојних облика (стр. 115).

⁸¹ Облици н \bar{a} ће, н \bar{a} ћ \bar{a} в \bar{a} , н \bar{a} ћ \bar{v} ама су накнадно развијени облици множине (више справа), а н \bar{a} ће, н \bar{a} ћ \bar{a} в \bar{a} , н \bar{a} ћ \bar{v} ама су пл. тангум (као облици н \bar{a} ћ \bar{v} и, н \bar{a} ћ \bar{v} и, н \bar{a} ћ \bar{v} има — по 4. промени). У 4. промени није се могао створити однос аналоган односу н \bar{a} ћ \bar{v} ама — н \bar{a} ћ \bar{v} ама, јер је тамо наст. — има увек кратак.

⁸² Именица ј \bar{a} ра — ј \bar{a} р \bar{e} = новац и 100-ти део од 1 дин. — иде по 4. типу па има ове акценатске облике: ј \bar{a} ре — ј \bar{a} р \bar{a} ма, а по овом акц. типу иде: ј \bar{a} ре — ј \bar{a} -рама, са значењем испарена, водена пара.

лежје *-āma* : *-ama* и код ових последњих лако могло постати обележје множине и колектива.

Именице 4. типа *кѹћа-кѹћѣ* представљају најбројнију групу именица од два слога. Оне према групи именица 1. типа, такође бројној, стоје као именице са кратким акцентима према именицама са дугим акцентима. Код именица 1-ог типа интонациона разлика множине и колектива везала се искључиво за акценат (*брадама* : *брадама*), код ових за квантитет наставка *-āma* (*жабама-жабама*). Дужину наставка *-āma* у множини наши дијалектолози најпре су открили и установили управо код ових именица (Решетар, Вуковић, Николић), а код именица 1. типа бележили су „дублетне“ акценте у дат. инстр. лок. мн.

Али значајно је и то што су уз то бележене и „дублетне“ дужине код именица овога типа, и код вишесложних са силазним акцентима на кореновом слогу: нпр. Николићеве потврде из Срема већ горе наведене: *вѣлама-вѣлама*, *гаћама-гаћама*, *књѣгама-књѣгама*, *Сасама-Сасама*, *сабљама-сабљама*, *њѣвама-њѣвама*, (Срем. говор, стр. 235), затим Вуковићеве из Пиве и Дробњака, прво именице овог типа: *ѣушкама* — ређе *ѣушкама*, *булама-булама*, затим из 2. типа: *ѣркѣма-ѣркѣма*, *мајкама-мајкама*, *каријама-каријама*, и цео низ вишесложних: *јабукама-јабукама*, *јагодама-јагодама*, *бубинама-бубинама*, *јѣверицама-јѣверицама*, *башиинама-башиинама*, *секирама-секирама*, *молиивама-молиивама*, *ђевојкама-ђевојкама*, *ѣѣуркама-ѣѣуркама*, *агиницама-агиницама*, *ѣодмулицама-ѣодмулицама*, *суђеницама-суђеницама*, *зѣмјеницама-зѣмјеницама*, *ѣѣрицама-ѣѣрицама* (стр. 226).

Ми сад видимо да су први акценатски облици плурала, а други облици колектива — бар према томе како се они виде у говору Грузе.

Примери из говора Грузе (засад наводимо само именице 4. типа). Ради идентификације множинског значења треба ставити *свим*, а за откривање колективног значења може се уз облик ставити *ѣим*):

Свим *гѣѣвама-тим гѣѣвама*
гњѣдама-гњѣдама
дѣњама-дѣњама
жабама-жабама
жѣлама-жѣлама
жѣцама-жѣцама
књѣгама-књѣгама
крѣвама-крѣвама
ѣѣцама-ѣѣцама
рањама-рањама
шѣѣвама-шѣѣвама
букама-букама
ѣѣрама-ѣѣрама
ѣѣњама-ѣѣњама^{82а}
гѣскама-гѣскама

ѣѣма-ѣѣма
ѣрањама-ѣрањама

^{82а} Код воћки колектив се формира првенствено за плодове: *шѣѣвама*, *ѣѣњама*, *ѣрѣњама* нпр. пита с *ѣѣњама*, с *ѣрѣњама* и сл.

јаслама-јаслама
 гуслама-гуслама⁸³
 гаћама-гаћама
 крушкама-крушкама
 лејвама-лејвама
 лијирама-лијирама
 смквџама-смквџама
 ијиквама-ијиквама
 ирџешњама-ирџешњама
 бабама-бабама
 лулама-лулама
 бџарама-бџарама
 брџама-брџама
 бубама-бубама
 иџџама-иџџама
 рибџама-рибџама
 ридџама-ридџама
 рийџама-рийџама
 руљама-руљама
 свџџама-свџџама
 сџсџама-сџсџама
 слџџама-слџџама
 слџмама-слџмама
 слинама-слинама
 сџџама-сџџама
 сџџџама-сџџџама
 сџџџџама-сџџџџама
 сџџџџџама-сџџџџџама
 иџџџџама-иџџџџама
 ирџџџама-ирџџџама
 ирџџџџама-ирџџџџама
 ирџџџџџама-ирџџџџџама
 иџџџџџама-иџџџџџама
 чџџама-чџџама
 чџџџама-чџџџама
 чџџџџама-чџџџџама
 мџџџџама-мџџџџама
 мџџџџџама-мџџџџџама
 нџџџџџџама-нџџџџџџама
 џинама-џинама
 раџџџама-раџџџама
 рџџџама-рџџџама
 сџџџџама-сџџџџама

врџџама-врџџама
 гџџџама-гџџџама
 грџџџама-грџџџама
 дџџџама-дџџџама
 длаџџама-длаџџама
 дрџџџама-дрџџџама
 здџџама-здџџама
 кџџџама-кџџџама
 крџџџама-крџџџама
 куџџама-куџџама
 лџџџама-лџџџама
 луџџама-луџџама
 мџџџама-мџџџама
 џџџџама-џџџџама
 иџџџџџама-иџџџџџама
 чџџџџама-чџџџџама
 шџџџама-шџџџама
 шџџџџама-шџџџџама
 шџџџџџама-шџџџџџама
 шџџџџџџама-шџџџџџџама
 бџџџџама-бџџџџама
 бџџџџџама-бџџџџџама
 брџџџџама-брџџџџама
 брџџџџџама-брџџџџџама
 вџџџџџама-вџџџџџама
 вџџџџџџама-вџџџџџџама
 вџџџџџџџама-вџџџџџџџама
 дџџџџџама-дџџџџџама
 жџџџџџама-жџџџџџама
 зџџџџџама-зџџџџџама
 јџџџџџама-јџџџџџама
 кџџџџџџама-кџџџџџџама
 клџџџџџама-клџџџџџџама
 лџџџџџџама-лџџџџџџџама
 лџџџџџџџџама-лџџџџџџџџама
 маџџџџџама-маџџџџџама
 маџџџџџџама-маџџџџџџама
 иџџџџџџџама-иџџџџџџџама
 уџџџџџама-уџџџџџама
 џџџџџџама-џџџџџџџама
 чџџџџџџама-чџџџџџџџама
 шџџџџџџџама-шџџџџџџџџама

⁸³ Код именица тзв. пл. тантум акценатски облик са дужином на наст. -џама представља плурал (више предмета), а облик са -ама је пл. тантум. Тако и више-сложне: маџџџџама — маџџџџама, наџџџџџама — наџџџџџама, иџџџџџама — иџџџџџама (последња иде у акц. тип: дџлина и доџлина и сл.) Види горе и Напом. 81.

Именице 2. типа *īrāvda-īrāvde* које као и именице 4. типа имају силазни акценат на кореновом слогу и стабилан акценат у целој парадигми, а иначе су малобројна група двосложних именица, — као обе лежје разлике интонације код множине и колектива имају квантитет наставка *-ама*. У примерима, које ћемо навести одмах за овим, обичнији су акценатски облици са кратким наст. *-ама* отуда што ове именице чешће долазе као колектива. Но ми овде не наводимо све именице — остале су редовно и само са дужином на наст. *āма*.

Примери интонацијских односа из говора Груже:

плурал колектива

bānkāma-bānkaма

vlinīāma-vlinīама

grivnāma-grivnaма

dojkāma-dojkaма

ženkāma-ženkaма

žirkāma-žirkaма

širkāma-širkaма

hirkāma-hirkaма

črkvāma-črkvaма

čavkāma-čavkaма

bājkāma-bājkaма

bārkāma-bārkaма

bēlkāma-bēlkaма

bīlkāma-bīlkaма

voļkāma-voļkaма

gāiškāma-gāiškaма

gūjvāma-gūjvaма

eñhāma-eñhaма

žujkāma-žujkaма

zāmkāma-zāmkaма

zēlkāma-zēlkaма

zbirdkāma-zbirdkaма

kriškāma-kriškaма

kujnāma-kujnaма

kuřvāma-kuřvaма

māddāma-māddaма

īerkāma-īerkaма

kāriāma-kāriама

lāhāma-lāhaма

mājkāma-mājkaма

māddāma-māddaма

īlvkāma-īlvkaма

īriškāma-īriškaма

sojkāma-sojkaма

īrālāma-īrālама

īrēlāma-īrēlама

ībrīāma-ībrīама

rānkāma-rānkaма

sejkāma-sejkaма

senkāma-senkaма

slāmkāma-slāmkaма

siřāžāma-siřāžaма

siřināma-siřinaма

īkālāma-īkālама

īrāvkāma-īrāvkaма

īrūnkāma-īrūnkaма

čevkāma-čevkaма

črīnkāma-črīnkaма

ūjnāma-ūjnaма

xūmkāma-xūmkaма

šārkāma-šārkaма

švālāma-švālама

šīřāngāma-šīřāngама

Тип II¹: *česnica-česniče*. Од Даничићевих примера у говору Груже се потврђују: *brānica, vārniца, kājсија, kokoца, nāredба и nāлога*, а не иду овде: *zāiēvka, zādруга*. Именице *zāgажња* и *nāzeба* лексички су непознате.

Примери из Груже: *āрбија, блудница, бобица, болница, брадоња, бркоња, војница, галоња, главоња, дангуба, ждѣроња, жероња, завада, замука, зарука, зачина, Зарија, зайара, залога, званица, зекоња, зимница, зорњача, зубоња, јелоња, јейрва, јейрова, карлица, кланица, ковница, кочница, корњача, кучница, кишоња, ливница, лудница, масница, медоња,*

млакоња, мрежњача, навада, намера, Нишилија, размера, ножнице, ојница орница, ојница, гладница, њарница, њевница, њесница, њивница, њрзница, њрилица, њрдоња, њусињиња, рогања, рејоња, разлика, розњача, садница, свејињиња, сивоња, скиињиња, слоница, снежница, судница, шаишија, њарнице, њрбоња, шароња и др.

Именице *наредба* у ген. мн. има *наредби*, а друге са два сугласника на крају основе нисам нашао.

У дат. лок. инстр. множине ове именице имају множину на наставку *-ама*: *браницама, варницама, кајсијама, кокицама, наредбама; арбијама, блудницама, бобицама* итд. Кад дођу као *колектива*, имају кратко *-ама* нпр. *двојницама* пл. тангум, *зрукама, злогома* (= *ђоновима*), *јейрвама* (нпр. мојим *јейрвама*), *јесницама, тим скиињицама, али њрбоњама* и сл.

Тип II²: *зајрка-зајркѣ*. Од Даничићевих примера потврђују се: *ножице* (и *ножице*), *грбница*, а не иду овде: *жирчица, сламчица, цркчица, карлица*.

Примери из Груже: *забава, забрана, забуна, заова, зајрека, зајрица, заседа, заслуга, засијава, галица, гуљчица, лађица, шкољчица, младича, навика, најрава, најшега, најезда, урвина*.

Код ових именица акценат остаје непромењен.

У дат. инстр. лок. мн. наст-ама је дуг у правој множини: *забавама, заовама, засијавама, младичама*, а кад која дође у *колектива*, има-ама: *младичама, засијавама, ножицама* и сл.

Преношење акцента на предлог се среће само у адвербијализованим падежима, понајвише код именица које значе неживо: *на забаву, у заседу, низ урвину* и сл. Али и: *на забаву*, силазе *низ урвине*, ставили *на засијаве* и сл.

Тип II³: *србуља-србуљѣ*. Сви Даничићеве примери потврђују се у Грузи: *башина, бундева, главница, грабуље, караба, кнежсина, коңдиља, кођрива, маслина, мдмийва, идогешка* и *Пдникве*. Овај тип је веома богат примерима, који су веома бројних формација, као на *-ија, -ова, -ика, -ица, -ина, -ара, -ача, -уља, -уша, -уга* и др.

Примери из Груже: *авлија, арчија, бекрија, бешишија, бичкија, буклија, бурчија, вучија, дѣлија, ђунија, жсалфија, јанија, јайија, катија, кучија, лиишија, луирија, мађија, маншија, мистрија, нурија, њдришија, њрангија, њрђија, ракија, Русија, робија, сеишија, судија, сучија, Србија, шѣйсија, шѣсшија, ђуирија, ђускија, чалија; грмава, гурњава, Госјава, држава, дубрава, кукњава, мељава, мењава, Морава, Нишава, ошјава, идњава, иуцњава, Ресава, шѣрњава, Трнава; идогдба, сведогдба, уредба; врљика, баиљика, владика, бѣљика, бешика, бодљика, граиљика, жѣшљика, јасика, карика, кашика, мљечика, мдишика, идирица, раиљика, свѣсшика, сидѣљика, сифњика, унука, шдиљика, шибљика, шуйљика; бакчица, бѣлица, брадица, вѣјдица, вишишица, вођица, вођица, вучица, глѣвчица, глѣвница, гѣгрица, гѣрица, граница, гранчица, грѣдица, грѣтца, Даница, даишица, двојица, дѣчица, дуишица, дѣсница, жуишица, зѣмљича,*

У дат. INSTR. ЛОК. МН. ове именице имају дужину на наставку *-ама* : *ја̀букама, ја̀годама, ко̀рицама, лѐсицама, ир̀еслицама, нод̀рвама, иод̀валама, ир̀ево̀рама, дба̀лама, идр̀инама, шу̀барамa* итд. али ако се ове именице употребе за *колекѝива*, наставак је без дужине: пита *с ја̀букама, на Пр̀ево̀јама*, у овим *ид̀ринама*, у његовим *дб̀рвама*, у овим *сила̀чинама*, у *мшѝницама*, на *јс̀ницама*, на овим *вр̀ишницама* итд.

Тип II⁶: *ирекре́иња-ирекре́иње*. Од Даничићевих примера потврђују се: *ше́иша, кади́ша, сери́ада*, а не иде овде *ме́шава*, док су лексички непознате: *ирекре́иња, оди́ша, сими́ша* (већ *сими́ш, сими́ша*).

Примери из Груже: *бакчи́ша, врби́ша* (цвеће и празник, а *врби́ша* = мала врба, *Вр̀бише* село), *вуни́ца*⁶⁶, *гала́ша, гунгу́ла, горги́на, кому́на, куде́шка, маши́на, меша́ја, мушкати́ла, иаи́рблa, иаи́рбна, сала́ша, сиа́иша, иоме́иша, резе́иша, ишубка*, и женска имена: *Деси́на, Добри́ла, Драги́ња, Крси́на, Миле́ва, Перси́да* и др.

У дат. INSTR. ЛОК. МН. ове именице имају наставак *-ама*, без дужине: *ше́ишама, кади́шама, горги́нама, куде́шкама, мушкати́лама, иома́да* итд.

Тип II⁶: *ведрина-ведринe*. Од Даничићевих примера потврђују се сви: *брзи́на*⁶⁷, *будала́, виси́на, вру́иша, госидо́да, грдба́, добрди́ша, доли́на, дуби́на, дужи́на, живи́на, красди́ша, криви́на, леди́на, леиди́ша, илани́на, равни́на, ругба́, руди́на, сирди́ша, соидна́, срамо́ша, сиа́рина, ишрудно́ша, ишо́ла, чиси́на*, осим ових: *ажда́ја, рдбина́, ша́збина*. Овде иду бројне именице на *-ина, -оша, -ања, -ана* и друге суфиксе.

У Гружи овај акц. тип је овако: *ведри́на, ведринé, ведри́ни, ведри́нку, ведри́но, ведринóм, ведрини́; ведри́не, ведри́на, ведрина́ма*.

Примери из Груже: *бели́на, биситри́на, ведри́на, веши́на, вешити́на, врли́на, врели́на, горчи́на, гусити́на, доли́на, давни́на, дивљи́на, жесити́на, жуситри́на, жушити́на, јачи́на, једри́на, краћи́на, круити́на, круји́на, љути́на, мањи́на, мили́на, млади́на, модри́на, множи́на, низи́на, ниши́на, нови́на, обли́на, осми́на, иеши́на, ошитри́на, илнји́на, ирви́на, иразни́на, иречи́на, рушити́на, слези́на, среди́на, шанчи́на, свежи́на, седми́на, ситни́на, слави́на, среди́на, шанчи́на, шежи́на, шоили́на, ишрули́на, шуђи́на, хиши́ри́на, цели́на, црни́на, шири́на, шуљи́на; дивди́ша, греди́ша, красди́ша, меко́ша, иросиди́ша, рабди́ша, срамди́ша, сиради́ша, сувди́ша, чисиди́ша; глудџа́, јасндџа́, крашикџа́, вредндџа́, лакодџа́, мекодџа́, мирндџа́, масндџа́, илавџа́, илшикџа́, самдџа́, скуидџа́, слеидџа́, шешкџа́, ишрудндџа́, шуидџа́, ружндџа́, финџа́; аиса́на, јабана́, кавана́, кречана́, кугла́на, меана́, иољана́, свила́на, шара́на, цигла́на, црејана́; главни́ца, равни́ца, ситни́ца; дедба́, грдба́, себа́, шегба́, шескба́; грама́да, лобда́, слобда́; вуру́на; ерге́ла, власи́ла; мага́за.*

Неке именице овог акценатског типа могу ићи и по 3-ем типу; оне су скоро све из формације *-ина*: *врзи́на* и *врзина́, доли́на* и *долина́, кошлџи́на* и *кошлџина́, крси́на* и *крсина́, леди́на* и *леди́на, осми́на* и *ос-*

⁶⁶ индустријска вуна, а *вуни́ца* је лепо влакно домаће вуне.

⁶⁷ Види горе Напомену на стр. 20.

мина (8 снопа), *џланџина* и *џлџина*, *анраџина* и *џраџина*, *џрџина* и *џрџина*, *џеџина* и *џеџина* (5 снопа), *сланџина* и *слџина*, *слезџина* и *слезџина*, *седџина* и *седџина* (7 снопа), *средџина* и *срџина* (код хлеба), *сџарџина* и *сџарџина* (= стар човек), *сџублџина* и *сџублџина*, *џеџина* и *џеџина* (= конопља), *џреџина* и *џрџина* (3 снопа), *рудџина* и *рудџина*; *џоџина* и *џоџина*, *равнџина* и *равнџина*, *главнџина* (капитал) и *главнџина* (у пшеници), *џелџина* и *џелџина* (Сиз!).

Именице *рџбина*, *џазџина* и *џелџина*, такође долазе овде: *рџбина*, *џазџина*, *џелџина*, оне имају овакве акценте у плуралу: нпр. *џелџене-џелџена-џелџина*. Према првим акц. облицима плурал је: *џелџене-џелџена-џелџина*, *џазџине-џазџина-џазџина*, *рџбине-рџбина-рџбина*, а овако би ишле у *сџбине*, *џрџине*. Ове акценте Дан. нормира за множину, видећемо, за све именице овог типа. У Грузи су у целом овом типу, као што ћемо видети, акценти у множини онакви какви су овде код ових именица са суфиксним акцентима: нпр. *висџине-висџина-висџина*, као *џелџене-џелџена-џелџина*.

Само овде треба рећи нешто што би у једном смислу одударало од Даничићевог акценатског система и стајало у супротности са општим правилима акцентуације у књижевном језику: да на унутрашњим слоговима не стоје силазни акценти. Наиме, колико год пута сам поново преслушавао и контролисао, увек сам установио да је акценат у примерима који се овде наводе на другом месту — " акценат. Дакле, *врџина*, *долџина*, *ледџина*, *џланџина*, *сланџина*, *средџина*, *џраџина* итд. Мислим да је овде по среди ширење тзв. суфиксног акцента.

Решетар даје из Дубровника примере *врџина*, *џечџина* итд. (с. 29), а затим има и ове примере: *срамџина*, *учиџина*, *на нџина*, *џрџина*, *џрџина* итд. (с. 37). Овде долазе и Решетарови примери из Озринџа: *решџина*, *врџина*, *госџина*, *рџина* итд. (с. 59), а тако је у овим примерима и у Грузи (в. у одељку о акцентима именица средњег рода).

У *вокаџину* једнине, уколико га имају ове именице, остаје акценат неизмењен: *будџина* једна, *џрџина* *врџина*, *госџина* *наџина* (у обраћању *Госџина*!), *грџина* *наџина*, *добрџина* *мџина*, *живџина* једна, *красџина* *дџина*, *џубџина* *ледџина* (и *ледџина*), *леџина* *маџина*, *џланџина* *дџина*, *рудџина* једна, *сирџина* *наџина*, *соџина* једна, *срамџина* *наџина*, *џоџина* *дџина*, *новџина* *слаџина*, *слобџина* *злаџина*, *џрџина* *каџина*; код Даничића: *будџина*, *госџина*, *грџина*, *добрџина*, *красџина*, *сџарџина*, *рџина*, *џазџина* итд. Дакле, Д. за све именице овога типа прописује овде " акценат на корену. Исто прописује за вок. мн., што се у Грузи уопште не може чути, већ само: *будџине*, *грџине*, *рудџине*, *долџине* итд.

У *акузаџину* једнине Даничић прописује за неке именице " акценат на корену: *брџину*, *висџину*, *врџину*, *далџину*, *дџину*, *дџину*, *живџину*, *леџину*, *леџину*, *џланџину*, *равнџину*, *рудџину*, *срамџину*, *сџарџину*, *џрџину*, *џрџину*, *џазџину* и *џазџину*. У Грузи се овај акценат овде не може наћи уопште никако, већ само *брџину*, *висџину*, *врџину*, *далџину*, *дџину*, *дџину*, *живџину* итд., и сви други примери из Грузије овако. Само оне на *-ина* које смо горе поменули са дублетним акцентом, могу имати акузатив, као и остале падеже,

и са ' акцентом на корену: *врзину* и *врзину*, *долину* и *ддлину*, *кошлину* и *кодлину*, *кршину* и *кршину* итд.

Само неколико примера именица на -ина у одређеним адвербијали зованим везама акузатива с предлогом у (и само код једне са на) сведочи да је некада у акузативу морао бити стари " акцент: *на брзину*, *у висину*, *у дубину*, *у дужину*, *у ширину*, *у даљину* (скасати) *у иланину*."⁹⁹ Али само: *на лейдиу*, *на срамдиу*, *за слобду*, и *на иланйну*, *на чистйну*, *на шрејну*⁹⁹, *за ругбу*, *у кавану*, *на кривину*, *низ иланйну*, *крз иланйну*.

У ном. акуз. множине истим оним именицама којима и у акуз. јд. Даничић прописује " акцент: *висине*, *дубине*, *вршине*, *иланине*, *равнине* и *идйоле*. У Гружи овог акцента овде нема, већ само *висине*, *дубине*, *иланине* (и *иланине*), *равнине*, *идйоине*, *белине*, *бистрийне*, *ведрийне*, *већине*, *вешийне*, *врлине*, *врелине*, *горчине*, *гусийне*, *дебљине*, *даљине*, *давнине*.

У ген. мн. ' акцент се мења на ', и остаје на истом слогу: *будала*, *висина*, *вршйна*, *долйна* (и *ддљйна*), *белина*, *бистрийна*, *ведрина*, *већина*, *вешийна* итд. — као што је и код Даничића.

У *дай.* инсир. лок. мн. акцент се не мења и наставак -ама је редовно без дужине: *будалама*, *брзинама*, *висинама*, *вршйнама*, *кривинама*, *белинама*, *ведринама*, *вешийнама*, *врлинама*, *гусийнама*, *давњинама*, *дивљинама* итд.

Тий II': *Рађејка-Рађејкѣ*. Даничић има још само *Јадранка*, па из Груже наводимо ове примере: *Мачванка*, *Бачванка*, *Владовка* (по мужу *Владо*), *Лайовка* (: *Лайо*), *Мишовка* (: *Мишо*), *Петровка* (: *Петро*), *Ђурџејка* (коло), *Заглајка*, *Загорка*, *Зађејка*, *Закијка*, *Заклејва*, *Зајејка*, *Замерка*, *Јобјка*, *Јокрјка*, *Јошјка*, *Јрзјка*, *Јросийрка*, *Јрејјрка*, *Јдћјрка*, *Јдсвојка*, *Лбзјка*, *Косиовка* (: *Косйо*).

У ген. мн. ове именице не примају а између два последња сугласника у основи: *Рађејки*, *Јадранки*, *Заглајки*, *Закијки*, *Јросийрки* итд. Даничић има *Јадранки*.

*Тий II**: *девојка-девојке*. Сви Даничићеве примери потврђују се у Гружи: *Климѣнка* (*климѣнка*, погрдно име), *кoкoшка*, *лубарда*, *маслинка*, *иљчурка*, *челѣнка*.

Примери из Груже: *арѣнда*, *вучица*, *вршѣшка*, *бакалка*, *белѣјка* (конопља), *бишанга*, *бургица*, *брашнарка*, *башајка*, *берданка*, *бoлѣнца*, *Бoдoшка*, *бoдoшка*, *главурда*, *гаѣанка*, *двоцѣвка*, *Дразојла*, *живуљка*, *звучалка*, *зујалка*, *казалка*, *кодкарда*, *кодлајна*, *кодљевка*, *Ковиљка*, *кодшијнка*, *кoкoшка*, *игранка*, *Лашийнка*, *куийца*, *љуљашка*, *лејојка*, *Лесандра*, *левѣнка*, *Миљојка*, *мајорка*, *мајарка*, *мисирка*, *Милунка*, *нджурда*, *Недејка*, *нарѣнца*, *Небојша*, *јајѣнка*, *јуцаљка*, *ишишљка*, *јуваљка*, *иљчурка*, *Јросийрка*, *Јасийрка*, *Илавојка*, *Иланйнка*, *Идмајка*, *Идшљка*, *рoдѣнка*, *Радојка*, *ракица*, *Румѣнка*, *савалка*, *седѣлка*, *сѣмѣнка*, *сѣланка*, *сианарка*, *Сиданѣнка*, *Сиданјка*, *Сидјанка*, *свирајка*, *служавка*,

⁹⁹ Исп. Где ти је отац? — Отишао *у иланину* (Гружа).

⁹⁹ У Гружи *на шрејину* значи врсту обраде туђе земље, кад се од дара узме 1/2.

Тий III³: *кфчевина-кфчевинѣ*. Даничић овде наводи још само *бес-
ѡслица* и *дражживашика* и додаје „овијех ријечи има много“.

Примери из Гужке: *ваљалица, ваиљивица, вршалица, венчаница* (греда)⁹⁰, *врнчаница, вураница, бесѡарица, бесѡослица, Бечевица, брадавица, гибаница, гддишиница, гдсѡарица, глѡвичица, двѡколица, дѡколица, дѡдлиница, дрхѡалица, жѡравица, зѡзубице, злѡслућница, измаглица, Ивањица, јѡружица, јуничница, изелица, жѡлезница, издајица, изнућрица, јѡченица, кѡрабица, кѡишница, кѡничице, кецељица, кѡјавица, кѡмовица, кѡбаница, кѡрадљивица, лѡжљивица, лѡњица, лѡвадица, лѡјѡица, мѡралица, мѡишчице, мѡказице, мѡнћушница, мѡћичица, нѡзивица, нѡруквица, нѡзналица, нѡусница, нѡјолица, нѡсрећница, нѡверица, нѡсѡишница, нѡсвесѡица, нѡсвѡица, нѡгавица, ѡсвеница, ѡгрлица, ѡскудица, ѡкућница, ѡјѡвица, ѡлѡшљивица, ѡрѡјѡлица, ѡрѡјелица, ѡдсласѡица, ѡдглавица, ѡдсловица, ѡдрѡсица, ѡдгачица, ѡдрѡдица, ѡдзѡјмица, ѡдѡјковица, ѡдлѡдица, ѡрѡјелица, ѡгѡрица, сѡјдличница, слѡниница, сѡкрвица, сѡснежица, шѡјвовица, сѡфрѡнѡица, сѡфрѡшљивица, ѡбојица, ѡлицица; ѡрамбаша, бѡљубаша, гѡбикаѡа, гѡликожа, ѡрѡрѡлажа, рѡсѡикућа, бѡлошљива, црнѡшљива, смрѡдѡбуба, шрѡчилажа, бљѡвоѡина, бѡровина, брѡсѡица, бѡковина, вѡрѡвина, вѡђеѡина, гѡђеѡина, глѡговина, гѡрѡвина, гѡрѡђевина, гѡмљавина, дѡшѡлина, дрѡновина, дѡудовина, јѡдовина, јѡловина, кѡјовина, кфчевина, клѡновина, мѡовина, мѡшавина, нѡруѡбина, ѡгрѡзина, ѡврѡшина, ѡвнѡина, ѡмладина, ѡклаѡина, ѡчевина, ѡшѡрѡбина, ѡлѡвина, ѡрѡшевина, ѡрѡсѡина, ѡдмѡјѡина, ѡдлѡјѡина, ѡрѡчевина, ѡјрѡвина, ѡјѡкоѡина, свѡнѡина, сѡјрѡгоѡина, сѡмовина, шѡковина, шѡдѡјѡина, шѡрѡвина, шѡдѡјѡина; хрѡсѡовина; брѡсѡѡвача, цѡрѡвача, глѡговача, дрѡновача, клѡковача, кѡмовача, лѡсковача, мѡковача, шрѡновача.*

Најѡмена. Од имена дрвета једносложних основа изводи се, преко градивног придева на -ов, име грађе наставком -ина:

бѡква-бѡкѡв⁹¹-бѡковина, вѡрѡба-вѡрѡбѡв-вѡрѡвина, глѡг-глѡгѡв-глѡговина, гѡрѡб-гѡрѡбѡв-гѡрѡбовина, гѡрѡм-гѡрѡмѡв-гѡрѡмовина, дрѡн-дрѡнѡв-дрѡновина, јѡла-јѡлѡв-јѡловина, јѡва-јѡвѡв-јѡвовина, клѡн-клѡнѡв-клѡновина, брѡсѡ-брѡсѡѡв-брѡсѡовина, дѡд-дѡдѡв-дѡдовина, шѡјѡва-шѡјѡвѡв-шѡјѡвовина, бѡр-бѡрѡв-бѡровина, крѡшка-крѡшкѡв-крѡшковица.

Кад су имена дрвета са двосложном основном, придев и од њега изведено име грађе — може имати као ове горње акценат испред -овина: *јѡсен-јѡсенѡв-јѡсѡновина, бѡгрѡм-бѡгрѡмѡв-бѡгрѡмовина*, а прислојни придев задржава акценат именице *јѡсенѡв, бѡгрѡмѡв*. Или задржавају акценат основне именице:

јѡвор-јѡворѡв-јѡворовина, ѡздрѡн-ѡздрѡнѡв-ѡздрѡновина.

Са истим суфиксом и истим акцентом су и имена меса: *шѡдѡјѡина, јунѡина, гѡђеѡина, гѡшѡјѡина, свѡнѡина, ѡрѡсѡина, јѡгнѡина, јунѡина, ѡјлѡина, кѡнѡина, ѡвѡина* итд. — као придеви: *шѡдѡјѡи, јунѡи, гѡђеѡи, свѡнѡи* итд.

⁹⁰ *венчаница* (хаљина венчана, уверење).

⁹¹ Наставак -ѡв је дуг само у крајњем слогу: *бѡкѡв, бѡкова*.

ојднчина, увийина, њучеџина, њасуљчина, рејџина, шеширина, сјрдачина, сјарешина, шичурина, шравуљина, врећешина, вранешина, жабешина, женеџина, живдџина, голдџина, сјрдџина, осмаџина, варџина, џенџина, кондџина, окрајина, џерџина, џрораџина, Милдџина, џамњаника, совуљуга, орлуџина, алдџина, сараџина, чеврљуга, џејџина; џејџина; алдџина, црвџина, зайџина, виџина, навдџина, оклдџина, савџина, обраџина, џовџина, џламеџина, џлеџина; богдџина, дрвдџина, дугдџина, глвдџина, абрдџина, ксдџина, ручдџина, срдџина, суддџина, вешдџина, воддџина; бурџина, букџина, белџина, бедџина, сакџина, занџина, оклџина, цџина, чардџина, чеџина, џувџина, казџина, канџина, кайџина, крвџина, леџина, мајсџина, меџина, мџина, муџина, ниџина, џанаџина, џарџина, Пелџина, Томџина, Шумџина, верџина; куйџина, џудџина, алдџина, џолдџина; џџина, муџина, малџина; намџина, увџина, џолеџина, оџина, бџина (погрдно за жену из Бџина), мџина (из Мариџина), бџина (из Бџина), крџина; крџина, џасуљина, џекџина; лџина, багдџина; чџина, голдџина, џанкџина.

Тџина. У Гружи су имена неких цвџина са овим акцентом која се тиме разликују од демџина, који имају други акценат: нпр. џина (: џина), мџина (: мџина), кадџина (: кадџина), зелџина (: зелџина), џубџина (: џубџина), као и вџина (: вџина), као и камџина, затим гомџина.

Са овим акцентом су и погрдна женска имена: Живџина, Милџина (и Милџина), Манџина, џоџина и др. Овде иду: куџина, џроџина, возџина, џоџина, џсарџина, земџина и др.

Затим и женска имена: Совџина, Милиџина, затим земџина, зелџина итд.

Тџина: џџина, џџина, џџина, кисџина, округџина, џекџина, чџина, барџина, џџина, вџина, завџина; џџина, неџина итд. Мислим да је и овде суфиксни акценат " акценат: џџина, џџина, џекџина, барџина, џџина, неџина итд.

Тџина (у Гружи зџина): гџина, џордџина; џџина, Белџина, чџина, гџина, џџина, Јелџина, камџина, сараџина, Маџина, Срџина, шџина, Шумџина, Талџина, шџина, џџина, џџина, џџина, сџина, сџина; баџина, црџина, Црџина, миџина, џџина, џџина, свџина, жалџина, куџина и др.

Женска имена становника у Гружи имају ' акценат, који се у џима јавља као суфиксни акценат: Брџина, Бумџина, Вучџина, Кусџина, Лесџина, Дренџина, Виџина, Црџина, Пџина, Краџина и сл. Мушка имена становника: Брџина (: Брџина), Бумџина (: Бумџина Брџина), Вучџина и погрдно Вучџина (: Вџина), Кусџина (: Кусџина), Лесџина (: Лџина), Дренџина и погрдно Дренџина (: Дренџина), Виџина (: Виџина), Црџина (: Црџина), Куџина и Куџина

(: *Кўйлово*), *Пејировчанин* и *Пејировац* (: *Пејировац*), *Крагујевчанин*, *Радмилбчанин* и *Радмилбвац* (: *Радмиловићи*). Придеви према имену места и становника: *бресидвачки*, *бумбаревски*, *вучковачки*, *кусовачки*, *лесковачки*, *вишковачки*, *црнућски*, *кўйловски* и *куйлдовачки*, *пејировачки*, *крагујевачки*, *радмиловићски* и *радмилдовачки*, па и *пајсијевачки* (: *Пајсијевићи*).

Тий кодсјурница (Дан. *йодсјобина*, која у Грузи гласи *йосјобина*): *бачварница*, *йилварница*, *йрчварница*, *кодкарница*, *кодварница*, *седларница*, *кодларница*, *йекарница*. Даничић има *кодларница*. Затим *кодонија*, *агонија*, *йешонија*, *убјонија*, *йаканница*, *йокбонија*, *кодмндија*, *месарница*, *суйарница*, *Далмација*, *милција*.

Тий йойдловин: *бездобразница*, *врйодглавица*, *белдгорица*, *црндгорица*, *сйиндгорица*, *добрддошлица*, *голдмразица*, *коњдкрадица*, *междуневница*, *неваланица*, *огдрелица* *сйардсваиница*, *црвйочина*, *дубддолина*, *издрейина*. *јасеновина*, *йусйдловина*, *рукдйворина*, *водддерина*, *јарбичица* *уддвичица*,

Тий Смедеревка: *Сарајевка*, *Пддујевка*, *Байочинка*, *Прешочанка*; *йрййовей* *законейка*, *надничарка*, *наочарка*, *ндвинарка*.

Тий јасиковина: *Херцеговина*, *граничевина*, *вучибайина* *набигузица*, *калућерица* (и *калућерица*), *дбешеница*, *ддокленица*, *цејаничица* и др.

Ове имају: *бница*: *учибница*, *йарибница*, *чекабница*, *йерибница*, *скакабница*, *сушибница*, *кадибница*, *радибница* итд.

Затим долазе остале, петосложне: *десйойовина*, *грдоровина*, *Десйойовица*; *безаконица*, *Брзаконица*; *богайишница*, *сиромашница*; *будалашйина*, *говедарина*; *кайларовица*; *чдрбајиница*; *ћуштуричарка*, *Цариграђанка*; *воденичарка*.

2. Именице мушког рода

Тий I_а) *глас-гласа*. Код једносложних именица мушког роду Даничић има три типа са ^ акцентом у номинативу једине: *глас-гласа*, *двор-двора* и *крај-краја*. У навођењу примера Д. је ишао до исцрпности код другог и трећег типа, а у првом типу наводи само неке и додаје „које се не спомену у потоњим разделима (типovima), оне иду овамо“⁶. Сви Даничићеве примери се потврђују: *враг*, *знак*, *бес*, *брк*, *вез*, *влай*, *врг*, *гай*, *глиб*, *гъай*, *дан*, *дуб*, *жйг*, *жйр*, *жъб*, *жъл*, *кад*, *зрак*, *јад*, *кал*, *кар*, *клас*, *лук*, *мрс*, *расй*, *свраб*, *сврад*, *срам*, *сри*, *сйан*, *сйид*, *йрк*, *йруй*, *цвей*, *чир*; *кал*, *ждрал*, *део-дела*, осим *кључ-кључа*, и ови који, могу ићи и по типу *двор-двора*: *вид*, *врг*, *грзд*, *круг*, *уд*, *сад*, и *шмрк*. нпр. то сам изгубио из *вида*, пије из *врга*, два *грзда*, изашао из *круга* болничког, од *уда*, из *Ндвог Сада*, из *шмрка*; затим: *вргом*, *грздом*, *кругом*, *садом*, *шмрком*.

У *локайиву* једине сви Даничићеве примери који значе предмет — могу имати ' акцент: *на брегу*, *на брусу*, *у веку свом*, *о врайу*, *на гласу*, *у граду*, *хвала на дару*, *грца у дугу* (*у дугу*), *на зиду*, *у зубу* (и *у зубу*), *на јазу*, *пшеница у класу* (и *у класу*) *нема ништа*, *у кљуку* (и *на кљуку*), *йо лику* (*о лику*), *на лисйу* (и *на лисйу*), *у лугу*, *йо мрак*, *у мрак*, *йо*

ĩáсу (и на *ĩáсу*), на *ĩиру* (и на *ĩиру*), на *ĩруиу*, у *реду*, на *реду*, на *реиу*, у *саду*, *ĩо саиу*, *ĩо свеиу*, у *снегу*, на *сируку*, у *суду*, *ĩо ирагу*, у *ирку*, у *ирку*, *ĩо ируду* (*ĩо ируду*), у *хладу*, на *цреиу* (на *цреиу*); а *чл̃н* и *ч̃н* не иду овде.

Али овде се морају учинити ове напомене, које ће овај акценат друкчије представити и објаснити него што га је Д. нормирао: као једини акценат код свих именица које значе предмет и као стари акценат, првобитни код ових именица, који служи као знак разједначавања локатива од датива: *граду-граду* стр. 1):

а) Овај акценат (') долази кад је локатив са предлозима *на*, *у*, *ĩо*, *о-* јаче *адвербијализован* у просторној или начинској функцији, као што сведоче наведени примери, а кад је локатив у чистом *идаежном* значењу, долази акценат падежне системе: нпр. у *гласу* има шумова, у *граду* том, захвалан на *дару*, налази се у *дугу*, на *зубу* има круницу, све *ĩо ирагу*, у *ируду* свом, седи на *реиу*.

б) Осим горе изузетих примером који одлазе у следећи тип, треба изузети и ове који су делимично примили акценат именица следећег типа: *брег*, *зид*, *јаз*, *лис̃и*, *луг*, *ируи*, *снег*, *сирук*, *ири*, *мех*, *реи*, *саг*, *цвеи*: нпр. Ко лежи до *зида*? Затим: код *јаза*, са *лис̃иа*, из *луга*, од *ируиша*, *ируишом*, из *снега*, два *сирука* лука, из *ириша*, *ирином*, из *меха*, са *реиша*, са *сага*, из *цвеиша*.

в) Све остале именице кад су у функцији неправог објекта са предлогом *о* (даљи објекат), имају ^ акценат у локативу, што значи да задржавају акценат системе кад је падеж у правој падежној функцији: нпр. говорили смо *о брегџу*, *о брусу*, *о веку наиреиша*, *о враиу* њеном, *о граду* на седам брежуљака, *о дару*, *о дугу*, *о зубу*, *о класу*, *о лику* Вуковом, *о мраку* средњевековном, *о иасу*, *о ииру* њиховом, *о раду* организације, *о реду*, *о саиу*, *о снегу* лањском, *о сируку* лука, *о суду* за воду, *о ирагу* зечјем, *о ирку* коњском, *о ируду* нашем, *о хладу* брестовом, *о цреиу*. Тако би се у Грузи казало и нпр. *о гласу Шаљайиновом*, *о Свеиу Нушићевом*.

г) Кад уз именице дође атрибут, локатив се тешко адвербијализује те има право падежно значење, па онда долази такође с ^ акцентом: у *ири веку*, у *иришом веку*, на *иришом враиу*, у *славујевом гласу*, у *сваком граду*, у *сваком дару* има дражи, у *великом дугу*, у *ириновом зубу*, у *коњском класу*, у *сваком лику*, у *гусишом мраку*, у *свиленом иасу*, на *богаишом ииру*, *о кућном реду*, у *сваком саиу*, *ири белом свеиу*, на *сваком сируку*, у *злаишном суду*, *ири свежешом ирагу*, у *брзом ирку*, у *дебелом хладу*, на *иришом цреиу*.

Из свега овога може се закључити: а) да нема именица овог типа које би имале искључиво ' акценат у локативу јединине, б) да је број оних које имају тај акценат знатно мањи, јер смо за многе од њих утврдили да имају ' акценат и у другим падежима, па иду у следећи тип: нпр. *ируи*, *зид*, *врг*, *грџд*, *јаз*, *лис̃и*, *луг*, *сад*, *ири*, *мех* и др. в) пошто многе именице овог типа које значе предмет примају акценат именица следећег типа *двор-двора*, да је тог порекла и ' акценат у локативу јединине — поглавито у адвербијализованој функцији.

Дакле, ' акценат у лок. јд. код именица овога типа је новијег датума, аналошки акценат који долази овим именицама које значе предмет од именице следећег типа које имају исто значење; он у ствари и није акценат само лок. јд., већ захвата и друге падеже. Овај ' акценат је прави акценат код именица типа *двор-двора*, откуда овамо и долази. Он је, дакле, у том типу стари акценат крајњег слога. Само, он је тамо у свим падежима (зависним) једине и множине, а не само акценат локатива. Тиме се умањује вредност Даничићевог закључка о овом акценту као диференцијалном знаку датива-локатива (стр. 1).

Остали Даничићеви примери такође имају у локативу ^ акценат, као акценат системе у овом типу: *йо знаку*, у *свѣм бѣсу*, о *идиовскѣм бѣру*, у *вѣлѣкѣм бѣлу*, у *црнѣм брѣку*, *йо сѣиѣнѣм вѣзу*, *йо вѣлѣкѣм глѣбу*, на *јаснѣм дѣну*, у *шрѣлѣм дѣбу*, на *вѣденѣм жѣгу*, на *сѣнчевѣм зрѣку*, на *угѣшенѣм кѣду*, у *дборенѣм клѣсу*, на *лѣбу*, у *лѣку*, о *мрѣсу*, у *смрѣду*, о *вѣлѣкѣм срѣму*, на *свѣкѣм срѣу*, у *свѣкѣм сѣѣну*, у *свѣм сѣиѣду*, у *чѣру*, у *гѣсѣиѣм кѣлу*, у *свѣкѣм дѣлу* — сви значе предмет.

Овде долазе и ови примери из Грузје: *блѣк*, *брѣсѣ*, *бѣг*, *бѣд*, *вѣш*, *вѣз*, *гѣр*, *гѣз*, *гѣк*, *јѣк*, *јѣд*, *крѣк*, *клѣс*, *кѣлѣк*, *крѣн*, *лѣк*, *лѣи*, *млѣђ*, *мѣлѣ*, *ник*, *илѣн*, *илѣн*, *илѣр*, *илѣш*, *свѣлѣк*, *шрѣн*, *шѣр*, *чѣђ*, *чѣн*, *чѣк*, *шѣи*.

Именице које значе жива бића, као код Даничића, немају измену акцената у локативу: о *бѣну*, о *врѣгу*, о *врѣну*, о *дрѣгу*, о *жбѣру*, о *ждрѣлу*, о *звѣру*, о *зѣну*, о *јѣжѣу*, о *кѣру*, о *кнѣзу*, о *кѣсу*, о *мрѣву*, о *мѣжѣу*, о *илѣжѣу*, о *илѣку*, о *сѣну*, о *ћѣку*, о *црѣву*, о *шѣрѣку*.

У *номинацији* (*акузацији*) множине акценат се мења ако се основа проширује са -ов (-ев) — као код Даничића: а) Код једних ^ на `` акценат, као *глѣс-глѣсови*, и за овај акценат се може рећи да је прави стари акценат код ових именица *брѣгови*, *брѣкови*, *врѣшгови*, *врѣгови*, *дѣрови*, *дѣгови*, *жѣлѣви*, *зѣдови*, *кѣлѣнови*, *крѣгови*, *лѣгови*, *рѣдови*, *рѣшгови*, *снѣгови*, *срѣнови*, *шрѣгови*, *цвѣшгови*, *црѣшгови*; *знакови*, *сѣиѣнови*. Да је ово старије стање ствари сведочи то што облици с овим акцентом представљају пре *колектива* него праву множину, нпр. *брѣкови*, *дѣрови*, *крѣгови*, *срѣйови*, *цвѣшйови* итд., што *лѣгови* значи потес, *сѣиѣнови* — топоним, *сѣйдови* — колектив, *шрѣгови*, *црѣшйови* такође, што многе од ових именица у правој множини долазе са ' акцентом: *врѣгови*, *жѣшгови*, *жѣлѣви*, *крѣгови*, *кѣлѣнови*, *лѣгови*, *рѣдови*, *срѣшгови*, *шрѣгови*, *цвѣшйови*, *знакови*, *сѣиѣнови*, а понајвише што именице које значе живо, а које знамо чувају акценат системе, имају `` акценат: *брѣшови*, *врѣшови*, *гѣмови*, *гѣгови*, *дрѣздови*, *жбѣшйови*, *ждрѣшйови*, *звѣрови*, *зѣчеви*, *јѣжѣви*, *кѣрови*, *кнѣзови*, *мѣжѣви*, *илѣжѣви*, *сѣиѣнови*, *сѣиѣжѣви*, *шѣрѣкови*.

Овај акценат овде поред интонацијске условљености — услед продужавања основе акценат се крати на кореновом слогу — јавља се и као неопходни семантички акценат, као диференцијални знак за ном. мн. именице према ном. мн. придева присвојног: нпр. *дрѣшйови-дрѣшйови*, *врѣшйови-врѣшйови*, *жбѣшйови-жбѣшйови*, *звѣшйови-звѣшйови*, *зѣчеви-зѣчеви*, *јѣжѣви-јѣжѣви*, *кѣшйови-кѣшйови*, *кнѣшйови-кнѣшйови*, *мѣжѣви-мѣжѣви*, *илѣжѣви-илѣжѣви*, *сѣиѣшйови-сѣиѣшйови* итд.

б) Код других ^ на ' акценат као *клѣс-клѣсови* — нешто више примера него код Даничића, а и за овај акценат би се могло рећи да је

дошао од именица следећег типа *двѡр-двѡрови*, где су у највећем броју именице које значе предмет, па је захватио све ове именице са $\hat{}$ акцентом у једнини које значе предмет, а у случајевима кад именице долазе у правом плуралином значењу: *бѣсови, бѣрови, бѡлови, брусови, (брѹсови-колектив), вѣзови, вѣкови, мѣхови, влѡшови, видови, гѡшови, глѣбови, грѡздови, дѹбови, жѣгови, жѣрови, жлѣбови, жуљеви, зрѡкови, јѡзови, клѡсови, кљунови, срѣови, сѣанови, ѡрујови, цвѣшови, чѣреви, шмркови* итд.

Напоследку, неке именице чувају старо стање ствари у морфолошком погледу и стари акценат: *брѣци, дѡни, зѹби, зрѡци, бѡли, мрѡви, срѣи, дрѹзи, црѣи, Цвѣѣи, сѡѣи, вѡли, ждрѡли*, затим *брѣзи, лѹзи* итд.

У *генијѣву* множине именице овога типа имају ове акценте: а) ове последње са старом множином и са старим акцентом мењају $\hat{}$ на $\acute{}$ акценат: *брѡѡ, дѡнѡ, зѹбѡ, зрѡѡ, мрѡвѣ, црѣвѣ, Цвѣѣѣ, дрѹгѡ, сѡѣѣ* и *брѡвѡ, срѣѡ*.

б) оне са старим акцентом ($\grave{}$) које значе *живо* биће а са дужом множином могу све имати $\acute{}$ акценат пред наставком: *врѡгѡвѡ, гѡмѡвѡ, гѣгѡвѡ, дрѡзгѡвѡ, другѡвѡ, жбѣрѡвѡ, зверѡвѡ (и звѣрѡвѡ), зѣчѡвѡ, јѣжсѡвѡ, керѡвѡ, кнезѡвѡ (кнѣзѡвѡ), мужсѡвѡ, ѡразѡвѡ, ѡужсѡвѡ, синѡвѡ, шѣѣрѡвѡ*. Овај акценат је првобитно множински акценат именица овога типа, и оне су за множину имале: *сѣнови-синѡвѡ-синѡвѡма*. Именице које значе *живо* биће чувају старе акценте: нпр. *зѣц-зѣца-зѣцу-зѣца-зѣче-зѣцом-зѣцу*; *зѣчеви-зѣчѡвѡ-зѣчѡвѡма*, а именице овога типа које значе предмете трпе утицај именице следећег типа како у једнини тако и у множини, као што ћемо видети.

в) оне што значе колектива са $\grave{}$ акцентом у номинативу слажу се акцентом са именицама претходне групе у целој множини, као *сѣнови-синѡвѡ-синѡвѡма* и *брѣгови-брѣгѡвѡ-брѣгѡвѡма, брѡкѡвѡ-брѡкѡвѡма, врѡгѡвѡ-врѡгѡвѡма, дарѡвѡ-дарѡвѡма, другѡвѡ-другѡвѡма, жуљѡвѡ-жуљѡвѡма, зидѡвѡ-зидѡвѡма, кљуновѡ-кљунѡвѡма, кругѡвѡ-кругѡвѡма, лугѡвѡ-луѣвѡвѡма, снегѡвѡ-снегѡвѡма, срѣѡвѡ-сѣрѡвѡма, судѡвѡ-судѡвѡма, цвѣѡвѡ-цвѣѡвѡма, Сѣанѡвѡ-Сѣанѡвѡма*, али будући да оне не значе *жива* бића као претходне, њихов $\grave{}$ акценат у номинативу осећа се као плурални акценат па остаје у целој множини, код неких *брѣгѡвѡ-брѣгѡвѡма, брѡкѡвѡ-брѡкѡвѡма, дѹгѡвѡ-дѹгѡвѡма, зѣдѡвѡ-зѣдѡвѡма, крѹгѡвѡ-крѹгѡвѡма, рѣдѡвѡ-рѣдѡвѡма, рѣѡвѡ-рѣѡвѡма, снѣгѡвѡ-снѣгѡвѡма, сѹдѡвѡ-сѹдѡвѡма*, а код других које у номинативу, мн. имају $\acute{}$ задржавају тај акценат као акценат множине (који именицама овог типа долази од именица следећег типа): *врѡгѡвѡ-врѡговѡма, жѣгѡвѡ-жѣговѡма, жуљѡвѡ-жуљѡвѡма, кљуновѡ-кљуновѡма, лугѡвѡ-лугѡвѡма, срѣѡвѡ-срѣѡвѡма, ѡрѡгѡвѡ-ѡрѡговѡма, цвѣѡвѡ-цвѣѡвѡма, знѡкѡвѡ-знѡковѡма, сѣанѡвѡ-сѣанѡвѡма*.

д) највећи број је оних који су свој $\acute{}$ акценат у номинативу множине добиле од именица следећег типа, и тај акценат остаје неизмењен у свим падежима множине: *бѣсѡвѡ-бѣсовѡма, бѣрѡвѡ-бѣровѡма, бѡлѡвѡ-бѡловѡма, брусѡвѡ-брусѡвѡма, вѣзѡвѡ-вѣзовѡма, вѣкѡвѡ-вѣковѡма, влѡшѡвѡ-влѡшовѡма, видѡвѡ-видѡвѡма, гѡшѡвѡ-гѡшовѡма, глѣбѡвѡ-глѣбовѡма, грѡздѡвѡ-грѡздовѡма, дѹбѡвѡ-дѹбовѡма, дѣлѡвѡ-дѣловѡма, жѣгѡвѡ-жѣговѡма, жѣрѡвѡ-жѣровѡма, жлѣбѡвѡ-жлѣбовѡма, жуљѡвѡ-жуљѡвѡма, зрѡкѡвѡ-зрѡ-*

ковима, јазбѡвѡ-јазовима, класбѡвѡ-класовима, лѡкбѡвѡ-лѡковима, лѡкѡвѡ-лѡковима, лѡстѡбѡвѡ-лѡстѡвима, смрадѡбѡвѡ-смрадѡвима, шѡруѡбѡвѡ-шѡруѡвима, чѡрѡвѡ-чѡровима, шѡмѡкѡвѡ-шѡмѡковима.

У дативу множине именице под а) имају овакве акценте: бѡрѡима, дѡнимѡ, зѡрѡимѡ, бѡблима, дѡрузѡима, Цвѡѡимѡма, вѡлимѡ, жѡдрѡлимѡ; зѡбѡима, мѡравѡима; сѡшѡимѡма, цѡрѡимѡма.

У дативу множине од највећег су интереса оне именице које значе живо биће (горе у генитиву под б). Даничић их даје заједно с оним горе под в), зато што и једне и друге имају у ном. мн. " акцент. Значајно је што је код Вука нашао само кнезѡвѡма и синѡвѡма. У Грузи је овај акценат прави само код именица које значе живо биће: синѡвѡма, бѡкѡвѡма, кѡмѡвѡма, керѡвѡма, Врачѡвѡма, мужѡвѡма, али само кад значе колектив извесне врсте, иначе у правој множини оне имају акценат номинатива: сѡновѡма, кнѡзовѡма, бѡрѡковѡма, кѡмовѡма, кѡровѡма, вѡрѡчевѡма, мѡужевѡма, ѡужевѡма, гѡмовѡма, гѡговѡма, дѡругѡвѡма, зѡвѡровѡма, јѡжѡевѡма итд. (в. горе под в). Дакле, именице које значе живо биће првобитно су дале именицама које значе предмет плуралне акценте типа сѡновѡ-синѡвѡ-синѡвѡма, а затим оне су од њих примиле тип бѡрѡкови-бѡрѡкѡвѡ-бѡрѡковѡма. Данас, судећи по акцентима ових именица у Грузи, акценатски тип бѡрѡкови-бѡрѡкѡвѡ-бѡрѡковѡма треба сматрати акценатом колекѡивѡма, а тип сѡновѡ-сѡнѡвѡ-сѡновѡма акценатом множинѡма за именице овог типа.^{91а} А оне које су претрпеле утицај типа двѡр-двѡра-двѡровѡ за множину вреди акценатски тип: бѡсовѡ-бѡсѡвѡ-бѡсовѡма.

Овако се и Даничић, после колебања, определио: „У осталих оваквих речи биће у овим падежима (дат. инстр. лок. мн.) обичнији онај акценат који имају у им. мн. дѡровѡма, мѡужевѡма, цѡвѡѡимѡма, зѡвѡровѡма; а с оваквим акценатом слушао сам у овим падежима неке и од оних речи, за које рекох да сам их слушао и друкчије (слушао је: бѡрѡковѡма, гѡрадѡвѡма, кѡмѡвѡма, судѡвѡма, поред кнезѡвѡма и синѡвѡма код Вука), нпр. гѡрдѡвѡма, глѡсовѡма“ (стр. 21—22). Ово двоумљење је, види се, око множинѡма и колекѡивѡма.

Тѡиј I_{16-aa}): двѡр-двѡра. Од Даничићевих примера ови се потврђују у Грузи: ѡм, Бѡч, бѡк, Бѡрѡч, бѡрѡсѡ, вѡрѡњ, гѡј, гѡрѡх, гѡм, Грузѡж, гѡњ, Дѡрѡч, ѡѡк, Бѡр, злѡиѡ, кѡц, кѡлѡч, кѡрѡљ, кѡш, лѡч, Лѡг, мѡл, мѡљ, мѡр (мирис), Нѡн, нѡж, ѡѡњ, ѡлѡсѡ, ѡрѡд, ѡш, хѡсѡ, Рѡм, рѡиѡ, скѡѡ, смѡљ, смѡђ, Сѡрѡм, Сѡиѡг, сѡѡрѡц, сѡѡб, сѡд, шѡрѡд (печурка), Уб, хѡм, хѡм, цѡђ, чѡм, чѡљ, Шѡм, шѡб, шѡѡѡ, шѡѡг, шѡљѡви, а не иду овде: бѡн-бѡна, вѡрѡч-вѡрѡча, дѡрѡм-дѡрѡма, дѡрѡн-дѡрѡна, кѡиѡ-кѡиѡма, мѡр-мѡра (рах),

^{91а} Решетар је сматрао да је акценатско стање: вѡѡѡровѡ — вѡѡѡрѡвѡ — вѡѡѡѡровѡма (Озринић) старије јер је једноставније, а акценатско стање: бѡрѡдовѡ — бѡрѡдѡвѡ — бѡрѡдѡвѡма (Дубровник) да је новије (С. 65).

Ја мислим да решење не треба тражити у хронологији, већ да је ово разједначавање на функционално-семантичкој основи: напр. кнѡзовѡ — кнѡзѡвѡ — кнѡзовѡма је права множинѡма и акценти представљају уједначавање у системи, а кнѡзовѡ — кнезѡвѡ — кнезѡвѡма су облици колекѡивѡма, као што су такви и акценатски облици: синѡвѡ — синѡвѡма, вѡрѡчѡвѡ — вѡрѡчевѡма, судѡвѡ — судѡвѡма итд. Иначе, акценти облика колекѡивѡма су старо стање, а акценати множинѡма, као уједначавање у системи — новије стање.

мӣӣ-мӣӣа, Пѣк-Пѣка, њл̄ӣӣӣ-њл̄ӣӣӣа, њрӣӣӣӣ-њрӣӣӣӣа, с̄а̄ӣ-с̄а̄ӣа, ња̄р-ња̄ра, њм-њма, кл̄ӣӣ-кл̄ӣӣа; остале именице су непознате у Грузи.

У свим падежима, једнине и множине акценат се мења од \wedge на \prime : *двѡра-двѡру-двѡром-двѡрови-двѡрѡв̄а-двѡровима*, осим вок. јд.: *ња̄че, кра̄љу, с̄ӣрӣче* итд.

Именица *вӣр*, у свему иде по овом типу: *вӣра-вӣру-вӣр-вӣру-вӣром-вӣру-вӣрови-вӣрѡв̄а-вӣровима*.

Именица *бӣк-бӣка* иде у множини са именицама типа *сӣн*, па има *бӣкови-бӣкѡв̄а-бӣковима*²², а као колектива *бӣкови-бӣкѡв̄а-бӣковима*.

Тӣи I₁₆₋₆₆): *кра̄ј-кра̄ја*. Од Даничићевих примера највећа већина се потврђује: *бѡг, бѡј, бѡк, бѡр, брѡд, брѡј, ва̄ј, гнѡј, гѡс̄ӣ, дрѡб, знѡј, кѡв, крѡв, кра̄ј, Ла̄б, лѡд, лѡв, лѡј, мед, мос̄ӣ, нос, њлод, њлоӣ, њос̄ӣ, рој, ров, рог, род, рај, рок, свој, смех, сој, сок, њов, њор, њров, ход, чѡр*, а ови не и ду овде: *гѡд-гѡда-гѡдови, д̄а̄жд-д̄а̄жда, д̄ѡм-д̄ѡма, збѡр-збѡра, зма̄ј-зма̄ја, ма̄х-ма̄ха, мѡх-мѡха, нѡј-нѡја, њра̄х-њра̄ха, скѡко-скѡка, срѡк-срѡка, с̄ӣѡвр-с̄ӣѡв̄ра, с̄ӣра̄х-с̄ӣра̄ха, ња̄с̄ӣ-ња̄с̄ӣа* — код којих је и у номинативу овладао акценат системе (\prime).

У *лока̄ӣӣцу* једнине све ове именице имају неизмењен \prime акценат: *на бѡру, у бѡју, на брѡду, на брѡју, у гнѡју, дрѡбу, у знѡју, на крѡву, њо кра̄ју, њо лѡју, у лѡву* итд., јер се у Грузи \wedge мења у \prime у свим двосложним речима ако други слог није дуг. А оне које значе живо биће и код Даничића задржавају \prime акценат: *о бѡгу, о гѡс̄ӣу, о зма̄ју, о нѡју, о ња̄с̄ӣу*.

У множини акценти су двојаки: ако се основа не продужава, акценат остаје неизмењен: *гѡс̄ӣи, рѡзи, свѡји*; међутим већина има продужену основу са \wedge , и те именице имају \wedge акценат: *бѡгови-бѡгѡв̄а-бѡговима, бѡрови-бѡрѡв̄а-бѡровима, брѡдови-брѡдѡв̄а-брѡдовима, дрѡдови-дрѡбѡв̄а-дрѡдовима, кѡвови-кѡвѡв̄а-кѡвовима, крѡвови-крѡвѡв̄а-крѡвовима, лѡвови-лѡвѡв̄а-лѡвовима, мѡс̄ӣови-мѡс̄ӣѡв̄а-мѡс̄ӣовима, нѡсеви-нѡсѡв̄а-нѡсевима, њлѡдови-њлѡдѡв̄а-њлѡдовима, затим њлѡӣови, њѡс̄ӣови, рѡвови, рѡдови, рѡкови, смѡкови, сѡкови, њдрѡви, њѡвови, њрѡвови, хѡдови, чѡдрѡви*. Мањи број има неизмењен акценат једнине (\prime): *бѡјѡви-бѡјѡв̄а-бѡјѡвима, брѡјѡви-брѡјѡв̄а-брѡјѡвима, гнѡјѡви-гнѡјѡв̄а-гнѡјѡвима, знѡјѡви-знѡјѡв̄а-знѡјѡвима, кра̄јѡви-кра̄јѡв̄а-кра̄јѡвима, лѡдови-лѡдѡв̄а-лѡдовима, лѡјѡви-лѡјѡв̄а-лѡјѡвима, мѡдови-мѡдѡв̄а-мѡдовима, рѡјѡви-рѡјѡв̄а-рѡјѡвима, сѡјѡви-сѡјѡв̄а-сѡјѡвима; рѡгови-рѡгѡв̄а-рѡговима и рѡгѡв̄а-рѡгѡвима* (као колектив). Даничић има само *кра̄јѡви* и *рѡгови* — *кра̄јѡв̄а, рѡгѡв̄а, кра̄јѡвима, рѡгѡвима*. Акценти *кра̄јѡв̄а, рѡгѡв̄а, рѡјѡв̄а*, и *кра̄јѡвима, рѡгѡвима, рѡјѡвима* итд. су акценти *колек̄ӣива* (в. горе), а акценти плурала су: *кра̄јѡв̄а, рѡгѡв̄а, рѡјѡв̄а, и кра̄јѡвима, рѡговима, рѡјѡвима* — као што се види из бројних примера горе наведених.

Оне са краћом множином имају: ген. мн. *гѡс̄ӣӣ* (и *гѡс̄ӣӣју*), *рѡг̄а, свѡј̄ӣ(х)*, дат. мн. *гѡс̄ӣима, рѡзима, свѡјима*.

У *акузат̄ӣӣцу* множине акценат је једнак акценту ном. мн. код свих именица овога типа: *бѡгове, бѡкове, бѡрове, брѡдове* итд. *брѡјеве, бѡјеве, гнѡјеве, знѡјеве, кра̄јеве, лѡдове* итд. *гѡс̄ӣе, рѡге, свѡје*.

²² Прорашљике код црног лука: *бӣкови — бӣкѡв̄а — бӣковима*.

Тий I_{16-вв}): *врх-врха*. Даничић овде има још: *би̋к, гр̋м, р̋ј, с̋и̋о, с̋и̋о̋г* и *зб̋ови*. У Грузи је: *врх-врха-врхови, гр̋м-гр̋ма-гр̋мови, с̋и̋о-с̋и̋о̋ла-с̋и̋о̋лови*, па иду под I₂₆, *р̋ј-р̋ја-р̋јеви, с̋и̋о̋г-с̋и̋о̋га-с̋и̋о̋гови* (у претходни тип), *зоб-зоба-зобови* (у претходни такође), *би̋к-би̋ка* већ смо третирали.

Дакле, овај тип се губи.

Тий I_{2а}: *р̋к-р̋ка*. Потврђују се сви Даничићеве примери: *а̋и̋, б̋г, б̋ра̋и̋, Вла̋х, вр̋и̋, гр̋д, гр̋х, Гр̋к, д̋д, д̋л̋н, з̋и̋, ј̋г, кл̋н, км̋и̋, л̋в, л̋н, л̋к, њ̋г, њ̋г, њ̋с̋и̋, ра̋и̋, р̋с, сва̋и̋, сир, срез, хлеб, хр̋и̋, цар, час, ш̋и̋ир; скӳи̋, с̋ил̋е̋и̋, чо̋и̋, дра̋м, јад, ка̋и̋, Рус, њ̋и̋ћ, див*, а ови Дан. примери иду у следећи тип: *мах, ми̋и, њ̋лач, ско̋и̋, ш̋вор*.

Примери из Грузе: *гр̋м, д̋и̋м, др̋м, њ̋м, зб̋г, к̋и̋и̋, к̋љ, л̋з, мр̋з, р̋н, скл̋д, сл̋з, см̋е̋и̋, ш̋ра̋и̋, ш̋р̋н, ш̋р̋м, њ̋ф, ц̋х, њ̋м, ш̋л*.

У лок. јд. све именице имају " акцент као у свим осталим падежима: *Вла̋ху, њ̋ра̋гу, њ̋рс̋и̋у, ра̋и̋у, скӳи̋у, с̋ил̋е̋и̋у, ча̋су*; код Дан. су све ове са ' акцентом: *Вла̋ху, гр̋ду, њ̋рс̋и̋у, ра̋и̋у* итд.

У ген. мн. знатно мањи број ових именица него код Даничића има краћу множину, и тада као код Даничића мењају " на ^ акцент: *бра̋и̋а̋, Гр̋ка̋, д̋да̋, ја̋да̋, Рус̋а̋, гр̋ма̋*, а све остале имају дужу множину и задржавају акцент падежне системе: *а̋и̋о̋ва̋, б̋г̋о̋ва̋, вр̋и̋о̋ва̋, гр̋д̋о̋ва̋, гр̋м̋о̋ва̋, д̋л̋н̋о̋ва̋, з̋и̋о̋ва̋, кл̋н̋о̋ва̋, км̋е̋и̋о̋ва̋* итд., па и ове из прве групе: *д̋д̋о̋ва̋* (предака), *гр̋м̋о̋ва̋*.

Сви остали падежи множине имају " акцент: *а̋и̋ови-а̋и̋ове-а̋и̋овима, вр̋и̋ови-вр̋и̋ове-вр̋и̋овима; ја̋ди-ја̋де-ја̋дима; з̋е̋и̋ови-з̋е̋и̋ове-з̋е̋и̋овима* и тако даље.

Тий I₂₆): *р̋б-р̋ба*. У једнини овај се акцентски тип једначи с претходним, јер се у Грузи ' мења на " у двосложним речима, дакле: *р̋б-р̋ба-р̋бу-р̋ба-р̋бе-р̋бом-р̋бу*. У множини се чувају акценти овог Дан. акц. типа: *р̋бови-р̋б̋о̋ва̋-р̋бове-р̋бовима*.

Од Дан. примера ови се потврђују у Грузи: *би̋ч, б̋л, б̋б, бр̋ћ, бр̋ч, вр̋ч, гл̋г, гр̋б, гр̋ш, гр̋ч, д̋д, њ̋н, згл̋б, згон, клен, ком, коњ, кош, креч, крс̋и̋, крш, леш, мак, мач, њ̋ш, њ̋и, сач, свод, Сењ, склой, скроб, слог, слом, сной, сом, ш̋ас, ш̋о̋и̋, ш̋рой, ш̋уч, њ̋и̋, фес, хме̋љ, цер, чам, чай, њ̋и̋, шай, шкаф, шор, ш̋и̋уц; во*. Не иду овде: *бӳш, бӳша, во̋н-во̋ња, др̋н-др̋на, кӳк-кӳка, њ̋н-њ̋на*.

Примери из Грузе: *вр̋х, гр̋м, до̋, ко̋ш, л̋ш, ми̋ш, њ̋лач, ск̋и̋, ш̋вр̋*.

У ген. мн. именице овог типа мењају " на ' акцент — ако имају краћу множину: *бр̋ћа̋, гр̋ша̋, ко̋ња̋, сн̋и̋а̋*, а мењају " на ^ акцент ако имају дужу множину: *бр̋ћ̋е̋ва̋, гр̋ш̋е̋ва̋, сн̋и̋о̋ва̋*, а затим све остале: *би̋ч̋е̋ва̋, б̋б̋о̋ва̋, гл̋г̋о̋ва̋, сн̋и̋о̋ва̋, гр̋б̋о̋ва̋, гр̋ч̋е̋ва̋, д̋д̋о̋ва̋, њ̋н̋о̋ва̋, згл̋б̋о̋ва̋, згон̋о̋ва̋, кл̋н̋о̋ва̋, ком̋о̋ва̋, кош̋е̋ва̋, крс̋и̋о̋ва̋, крш̋е̋ва̋* итд.

Овај ' акцент остаје у свим осталим падежима множине, и тако обележава овај акцентски тип у Грузи (пошто у једнини ^ прелази у " акцент): *би̋чеви-би̋ч̋е̋ва̋-би̋чеве-би̋чевима, вр̋чеви-вр̋ч̋е̋ва̋-вр̋чеве-вр̋чевима*,

гд̀лови-гд̀лб̀в̀а-гд̀ловима, гр̀бови-гр̀бб̀в̀а-гр̀бовима, вд̀лови-вд̀лб̀в̀а (Дан. вд̀лб̀в̀а)²⁰ — вд̀ловима, и́дйови-и́дйб̀в̀а (Дан. и́дйб̀в̀а)-и́дйовима, дд̀лови-дд̀лб̀в̀а-дд̀ловима, мишеви-мишѐв̀а-мишевима, скд̀йови-скд̀йб̀в̀а-скд̀йовима и тако даље.

Именице *и́дс*, *с̀ан* и *и́дв* имају ове акценатске облике: *и́дс-и́с̀а-и́с̀у-и́с̀и-и́с̀а-и́с̀е-и́с̀има*; *с̀ан-с̀н̀а* (и *с̀ана*)-*с̀н̀у*²¹ (и *с̀ану*)-*с̀анови-с̀анб̀в̀а-с̀анове-с̀ановима*; *и́дв-и́дв̀а-и́дв̀у-и́двови-и́двб̀в̀а-и́двове-и́двовима*, па све иду у претходни тип, изузев акц. облика *и́с̀а*.

Тип II₁₅: *лу́ијџ-лу́ијџа*. Сви Даничишеви примери се потврђују у Грузији: *б̀аруи́, г̀аји́тан, гр̀абејџ, гр̀едељ, др̀емејџ, забран, з̀авеи́, з̀азор, з̀аклон, з̀алог, з̀аи́вор, к̀ончи́ћ, к̀оров, к̀ријејџ, лавејџ, лу́ијџ, мајдан, набој, набор, нагон, накии́, намеи́, народ, насад, начин, и́релаз, и́реи́с, и́рилог, и́рирез, и́рошк, раздор, расад, раскош, сабор, сии́шејџ, сусреи́ш, суи́шон, и́алог, и́ријејџ, раздел, б̀ив̀д*.

Примери из Грузије: *з̀ачин, з̀арез, з̀аи́ис, з̀асад, н̀адев, н̀ајев, н̀аси́и, н̀ајер, н̀алеи́, н̀алог, н̀анос, н̀ајон, н̀аслон, н̀аси́уи́, и́рекор, и́ремеи́, и́ренос, и́рейлеи́, и́реи́шек, и́реси́уи́, и́ревоз, и́риказ, и́рилог, и́рили́в, и́ример, и́ринос, и́ришод, и́ришвор, с̀авеи́, с̀угреб, суи́шон, з̀аклои́, з̀акос, з̀акуи́, з̀алаз, з̀алеи́, з̀анос, з̀аси́руг, и́арлог, глагол, к̀укољ, б̀рлог, и́алог, гр̀абејџ, др̀емејџ, младејџ, и́алејџ, и́илејџ, с̀рамејџ, с̀и́алејџ, и́рулејџ, адеи́, аи́тар, ваи́шер, че́рек, и́ершун, и́родор, и́розор, и́овез, и́огон, и́овод, и́оруб, и́ојор, и́омор, и́онос, и́осед, и́оход, усев, у́рез, у́крес, и́ркой, и́рбли́в, з̀али́в, и́рбрез, и́рбор, и́рбсек, и́рбој, и́оруб, р̀азмак, р̀азмер* и др.

У Грузији се налазе бројне именице из формације патронима на *-и́*, које се образују преко формације на *-че*: *л̀ончи́ћ* (преко *л̀онче*), *в̀очи́ћ* (преко *в̀олче*), *к̀очи́ћ* (: *к̀олче*), *д̀очи́ћ* (: *д̀олче*), *с̀и́бчи́ћ* итд.

Даничи́ћ има овде и *н̀овчи́ћ*, *жс̀у́иу́ћ*, у Грузији прва гласи *н̀овчи́ћ*, а *жс̀у́иу́ћ* је лексички непозната, иначе акценат би се слагао са *в̀очи́ћ*.

Тип II₁₆ (Именице са неп. а): *вр̀абац-вр̀аи́ца*. Потврђују се: *б̀равац, в̀аљак, в̀енац, в̀ивак, вр̀абац, вр̀анац, вр̀шак, г̀њурац, гр̀зздак, г̀усак, да́нак, да́рак, др̀жак, ћерам, ждр̀ебац, з̀ајам, Ибар, ја́рам, кв̀асац, кр̀ивац, к̀уи́ац, ма́чак, и́аи́ак, и́евац, р̀ожак, р̀учак, р̀чак, свеи́ац, Ср̀емац, ч̀обрак, и́арац; и́ешао, сви́иац, с̀ушац*, а не иду овде: *н̀ајџањ-н̀ајџањ* и *ч̀ла́нак-ч̀ла́нка*.

Примери из Грузије: *на́јам, ба́нак, да́рак, др̀енак, дубак, ду́шак, др̀жак, др̀оњак, гра́шак, кле́нак, к̀учак, лис́иак, ле́чак, ле́и́ак, ма́њак, му́њак, и́рашак, и́аи́ак, и́и́љак, и́и́и́ак, и́рљак, и́урак, и́еи́ац, ре́дак, ре́дац, с̀и́и́дак, с̀и́ручак, ц̀веи́ац, ц̀вр̀чак, ћу́шак, Ча́чак, чи́чак, ч̀ми́чак, ча́мац, ши́љак, ши́и́ак, ш̀љу́нак, шу́и́ак, вр̀шак, си́нак, са́нак, и́исац, ле́вак, н̀осак, и́би́ак, и́би́ац, г̀лу́мац, ц̀рнац, здра́вац, мо́љац, и́равац, р̀овац, ши́е́нац, б̀рац, са́мац, кр̀ивац, р̀онац, ја́дац, ч̀в́арац*.

У вок. јд. мења се ' на ^ акценат: *вр̀аи́че, вр̀анче, да́нче, ждр̀еи́че, Ср̀емче, с̀ушче; си́нко*. У вок. мн. пак, акценат остаје неизмењен: *вр̀аи́ци, вр̀анци, ждр̀еи́ци, Ср̀емци, си́нци* итд.

²⁰ И у Грузији је кдд *волб̀в̀а*, али то је колектива: *вд̀лб̀в̀а*.

²¹ Исп. *џ сну* (али и: *на сн̀у*), *и́за сна, и́з сна* (и *из сн̀д*).

У ном. мн. *вѣнци* и *лѣнци* су колектива, па имају: *вѣнѣца̄*, *лѣнѣца̄*—*вѣнцима*, *лѣнцима*, а множински облици су: *вѣнци-вѣнѣца̄-вѣнцима*, *лѣнѣца̄-лѣнцима*. Још може бити: *вѣнчеви-вѣнчѣвѣ-вѣнчевима*, *лѣнчеви-лѣнчѣвѣ-лѣнчевима*.

У ном., акуз. и даиш. мн. за именице које имају дужу множину Даничић прописује " акценат: нпр. *чвѣркови-чвѣрковѣ-чвѣрковима* или *чворковима*.

У Грузи акценат свих именица овог типа остаје неизмењен у множини — кад су без *-ов* и кад су са *-ов*: *врѣйци* (и *врѣйчеви*) — *врѣбѣца̄-врѣйцима*, *йѣйци-йѣйѣка̄-йѣйцима*, *йѣлци-йѣлѣка̄*, *йѣлцима*, *шиѣлци-шиѣлѣка̄-шиѣлцима*, *шиѣйци-шиѣйѣка̄-шиѣйцима*, *чвѣрци-чвѣрѣка̄-чвѣрцима* и *чвѣркови-чвѣрковѣ-чвѣрковима*, *зѣјмови-зѣјмовѣ-зѣјмовима*, *йѣвчеви-йѣвчѣ-вѣйѣвчевима*, *ђѣрмови-ђѣрмовѣ-ђѣрмовима*, *рѣжњѣви-рѣжњѣвѣ-рѣжњѣвима* итд.

Међутим, кад именице са *-ов* дођу у значењу *колектива*, оне имају друге акценте, и то је можда оно око чега се двоумио Даничић. Само, нешто друкчије од Даничићевог нормирања. Као горе наведени облици *вѣнчеви* и *лѣнчеви*, може бити у Грузи: *јѣрмовѣ* (= запреге, нпр. 5 *јѣрмовѣ*)—*јѣрмовѣ-јѣрмовима*, *рѣжњѣви-рѣжњѣвѣ-рѣжњѣвима*, *чвѣркови-чвѣрковѣ-чвѣрковима*, *дѣйкови-дѣйковѣ-дѣйковима*, *врѣшкови-врѣшковѣ-врѣшковима*, *ђѣрмови-ђѣрмовѣ-ђѣрмовима* итд. Даничићево *чвѣркови-чвѣрковѣ-чворковима* не може се чути.

Још неке које немају *-ов*-, долазе као колектива, као што су *вѣнци* и *лѣнци*: *вѣлци-вѣлѣка̄-вѣлцима*, *йѣйци-йѣйѣка̄-йѣйцима*, *врѣнци*, *врѣнѣца̄-врѣнцима*, *свѣци-свѣѣйѣца̄-свѣцима*, *рѣвци-рѣвѣца̄-рѣвцима*, Даничић има само у генитиву: поред *вѣнѣца̄* и *лѣнѣца̄* и ове: *врѣбѣца̄*, *йѣйѣка̄*, *йѣлѣка̄*, *йѣшѣка̄*, *шиѣлѣка̄*, *шиѣйѣка̄* итд. — што би се могло мислити да је он овде бележио колектива, види се.

Тий II_{2а}: *жѣмор-жѣмора*. Од Дан. примера овде иду: *дѣбош*, *жѣмор*, *кѣцош*, *лѣгор*, *мѣјсѣор*, *йѣлош*, *Пѣвлен*, *рѣбош*, *рѣзор*, *сумѣор*, *шѣбор*, *чѣвчић*, *ѣгор*; *аиђел*, а не иду *йѣнѣер-йѣнѣера* и *жѣбор-жѣбора*. Остале су лексички непознате.

Примери из Грузе: *бѣрѣњак*, *вѣњак*, *дѣвѣњик*, *јѣдѣњак*, *кѣшѣњак*, *мѣчѣњак*, *умѣњак*, *свѣшѣњак*, *сѣдѣлѣњак*; *бѣдѣник*, *бѣлѣник*, *йѣрѣзѣник*, *йѣшѣник*, *рѣдѣник*, *Рѣдѣник*; *гѣшѣѣер*, *мѣвши*, *кѣцош*, *шѣшѣкор*, *Мѣљен*, *кѣрѣвић*, *йѣрѣвѣник*.

Акценат остаје неизмењен. Овај се акценат не преноси на предлоге: у *дѣбош*, од *кѣцоша*, у *лѣгору*, од *мѣјсѣора*, на *рѣбош*, на *рѣзор*, у *сумѣор*, у *шѣбор*, *йѣд* *вѣњак*, на *кѣшѣњак*, у *мѣчѣњак*, од *рѣдѣника*, на *йѣрѣзѣнике*, у *шѣшѣкору*, од *йѣрѣвѣника* и сл.

Тий II_{2б}) (именице са неп. а): *бѣбањ-бѣбѣња*. Потврђује се већина Дан. примера: *бѣбањ*, *врѣсак*, *жѣрѣвањ*, *Крѣуѣањ*, *лѣкаш*, *йѣѣдаљ*, *йѣѣсак*, *йѣлѣсак*, *Рѣѣањ*, *шѣрѣсак*, *шѣшѣањ*, *шѣшѣањ*, *сѣѣсао*, а не иду овде: *дрѣзак-дрѣзга*, *мѣзак-мѣзга*, *јѣрак-јѣрка*, *чѣунак-чѣунка*, *лѣвак-лѣвка*, *рѣѣац-рѣѣца*.

Примери из Грузе: *блѣсак*, *њѣсак*, *йѣлѣсак*, *йѣрѣсак*, *Мѣчањ*, *йѣчањ*, *нѣжањ*, *рѣѣжањ*, *свѣѣжањ*, *сѣѣжањ*, *чѣукаљ*.

Ном. мн. има овакве акц. облике: *бубњеви, врискови, жрњевги, лажикови, ијскови, иљускови, ијрџескови, смјслови, блѣскови, њјскови, иљѣскови (иљѣсци), ијрџескови, ијуцњеви (ијуцњи), рѣжњеви, свѣжњеви (свѣжњи), сјужњеви (сјужњи), чуќљеви, затим ијѣдљи (ијѣди, од ијѣд), ијушњи, шушњи (и шушњеви), нажњи*. Овај акценат остаје у свим падежима множине.

Само неке које долазе као *колектива* могу имати и овакве акценте: *жрњевеви-жрњевѣа-жрњевѣима, лажикови-лажиковѣа-лажиковѣима (и лажикѣа), ијсковеви-ијсковѣа-ијсковѣима* (нпр. на хармоници), *рѣжњеви-рѣжњеѣа-рѣжњеѣима, свѣжњаѣви-свѣжњаѣѣа-свѣжњаѣѣима, чуќљеви-чуќљеѣа-чуќљеѣима*.

- Тиј II³: а) без непостојаног *а* : аа) *јѣзик-јѣзика*
 бб) *свѣдок-свѣдѣка*
 б) са непостојаним *а* : аа) *кѣсац-кѣсѣа*
 бб) *кѣнац-кѣнѣа*
 вв) *хрѣбац-хрѣѣа*

а) Именице без непостојаног *а* : аа) *јѣзик³⁶-јѣзика* : Ови Дан. примери се потврђују; *бубрег-бубрега, Арай, балван, балчак, барјак, бездан, бѣлег, бисер, Бѣжѣи, Вѣјин, врислог, дѣчек, дѣкаѣи, злѣѣан, избор, изрод, ијскуѣи, јѣрмац, јѣсѣук, кѣлац, кѣвчег, кѣжух, кѣнац, мѣдвед, Мѣлан, нѣвен, ѣбед, ѣбраз, ѣклоѣи, ѣков, ѣрах, ѣширов, ијѣлен, ијѣцаѣи, ијѣшѣер, ијѣкров, ијѣшок, скѣлеѣи, сѣуц, шѣаван, Тѣурчин, ијѣвар, јѣдес, јѣкор, јѣнук, јѣскок, Ускрѣ, ѣвек, шѣран; ѣизлуци, ијѣзлуци, ијѣмруци*. Не иду овде ови Дан. примери: *Душѣан-Душѣана, бранѣиц-бранѣица, вѣнѣиѣи-вѣнѣиѣа, вѣраѣиѣи-вѣраѣиѣа, Вѣкан-Вѣкана, крѣсѣиѣи-крѣсѣиѣа; ијѣгон, ијѣмор, ијѣрод, ијѣребег, снѣиѣи, зѣбиѣи, бѣкѣиѣи, брѣкѣиѣи и јѣсѣн-јѣсѣна*.

Најомѣна. Од једносложних основа у Гружи се формирају деминутиви на *-иѣи* и са ' акцентом (по 7. типу Дан.): *вѣнѣиѣи, вѣраѣиѣи, вѣриѣи, вѣшириѣи, крѣсѣиѣи, снѣиѣи, зѣбиѣи, ијѣиѣи, ијѣиѣи, жѣириѣи, клѣсѣиѣи, сѣиѣиѣи, цвѣиѣиѣи, чѣириѣи, цѣриѣи, дѣлиѣи, кѣљѣиѣи, вѣраѣиѣи, крѣжѣиѣи, вѣириѣи, грѣздѣиѣи, зѣдиѣи, јѣзѣиѣи, лѣсѣиѣи, ијѣруѣиѣи, снѣиѣи, сѣируѣиѣи, ијѣрѣиѣи, рѣиѣиѣи, зѣчѣиѣи, јѣжѣиѣи, кѣриѣи, мѣжѣиѣи, ијѣжѣиѣи, сѣиѣиѣи, кѣмиѣи, грѣлиѣи, гѣњиѣи, ѣѣѣиѣи, кѣљѣиѣи, лѣжѣиѣи, мѣљѣиѣи, нѣжѣиѣи, иѣнѣиѣи, ијѣиѣиѣи, сѣиѣубѣиѣи, сѣдиѣи, сѣиѣиѣи, бѣриѣи, крѣвѣиѣи, мѣсѣиѣи, нѣсѣиѣи, ијѣлѣиѣи, рѣвѣиѣи, рѣгѣиѣи, рѣѣиѣи, вѣраѣиѣиѣи, клѣнѣиѣиѣи, илѣжѣиѣи, ијѣсѣиѣиѣи, цѣриѣи, лѣсѣиѣиѣи, мѣиѣиѣи, глѣгѣиѣи, грѣбѣиѣи, грѣиѣиѣи, клѣнѣиѣи, кѣнѣиѣи, крѣсѣиѣиѣи, шѣвѣиѣи, ијѣрѣвѣиѣи, грѣлиѣи, гѣњиѣи, кѣљѣиѣи, мѣрѣвѣиѣи, нѣсѣиѣи, ѣвѣиѣи, ијѣѣиѣи, чѣиѣиѣи, ѣѣбѣриѣи, ѣѣнѣиѣи, чѣириѣи, чѣиѣиѣи, чѣѣѣриѣи, цѣриѣи, и Пѣиѣриѣи*.

Патроними, међутим, имају " акценат и кратак наставак *-иѣи* (по 4. типу Дан.); њихово образовање иде преко формација на *-ѣе, -ѣк, -ѣѣ*: нпр. *Срѣиѣиѣи (: Срѣиѣе), Шѣвѣиѣиѣи (Шѣвѣиѣе), Шѣѣкѣиѣи (: Шѣѣкѣе), Мѣиѣиѣи (: Мѣиѣа), Крѣсѣиѣиѣи (: Крѣсѣиѣа), Сѣвѣиѣи (: Сѣвѣа), Пѣѣиѣиѣи (: ијѣиѣе, иѣѣѣѣѣѣ, иѣѣѣѣѣѣ), свѣрѣѣиѣи (: свѣрѣѣе), рѣиѣиѣиѣи (рѣиѣиѣе);* затим исто образовање и код именица које значе предмет: *ијѣѣиѣиѣи (: ијѣѣиѣе), зѣѣиѣиѣи*

³⁶ Само у ном. јд., као двосложном облику, у Гружи се мења ' на " акценат. У свим другим падежима једине и множине (осим ген. мн.) чува се ' акценат, јер се у тросложним облицима не мења ' на " акценат. Тако се чува овај акценатски тип у Гружи.

(: зүйче, зубак, зүбац), лэйчић (: лэбац, лэйче), клэнчић (: клэнак, клэнче), снóйчић (: снóйак, снóйче), рòкчић (: рòкче), рáчић (: рáче), клйнчић (: клйнац), грòбчић (: грòбак, грòйче); кòнчић (: кòнче), шáвчић, шрáвчић. Исп. даље кòнчићи, рáчићи, рòкчићи, клэнчићи, лэйчићи, зүйчићи, шóвчићи, рйáчићи, сөрáчићи, Шòкчићи, Швáйчићи, Срйáчићи, а затим шйáчићи, мáчићи, күчићи, гүйчићи, сòмчићи, ййлићи, јáрићи, јáгњићи, йрáсићи, һèбићи, бүйрићи, йдрићи итд.

Ове именице задржавају у промени " акценат и иду доле под II^а.

Акценте основне именице и кратко -ић имају овако и тросложне основе: драшчић, йрбушчић, дбращчић, језичић, үнучић, дүкайић, синййрић, колáчић, күйушчић, мánгуичић, йдишочић, һевáйчић, итд. Код неких је ' акценат на оном слугу на ком је у основне речи дужина, што сведочи, да дужине улазе у интонацију речи: синййр, синййрић, кòлáч-колáчић, һевáй-һевáйчић.⁹⁶

Примери из Грузе: бáйшак-бáйшака, күйус, обод, дшок, йдилеи, йрслук, сáндук, үбрус, үбод, балуци, йзлаз, йзмак, йзмеи, йзлеи, небраи, дбор, ддбор, ддред, дшкос, дшков, дгрев, идздер, чөмер, ексер, гүбер, шдһер, бдсшан, блэсан, чдбан, дрáган, клййан, лэген, Мйјáиш, чдлик, шйлэг, шйрбух, рдгоз, длош, кáлем, мáјмун, бáлчак, кáјмак, кòнак, шáбан, йдрез, шдкмак, чйбук, дйрек, дүшек, шдвар, кáлуи, мánгуи, бдгаз, мáмлаз, шдйуз, крдвеси, одкаси, шдгри.

Све именице овог типа, осим ном. јд., имају стабилан и неизменљив ' акценат у свим падежима једнине и множине, ген. күйуса, сáндука, йдилеиша, йрслука, дүкайиша, Мйлана итд.

У ген. множине већина ових именица које немају -ов- мења ' на " акценат: јэзи́кá, бүйрэгá, Арáйá, бáлвáнá, бáлчáкá, бáрјáкá (и барјáкá), дүкайиá итд. бáйшáкá, дшòкá, йрслóкá, сáндóкá. Ако имају дужу множину са -ови, остаје ' акценат: бáлванòвá, (и бáлвáнá, шйрáнá), кáлемòвá (и кáлэмá).

бб) Сведок-сведòка.⁹⁷ Поред ове само још неколико Дан. примера се потврђују у Грузи: кòзлац-козлáца, кòйлац-койлáца, мрйивац-мрйивáца, свейлац-свейлáца, шдснац-шдснáца. Не иду овде: Гдлеш-Гдлешá, Бдлеч-Бдлечá, Илок-Илока, Кйшòг-Кйшòга, крйель-крйельá, Мйроч-Мйрочá, Пдреч-Пдречá, Рáдош-Рáдоша, Мйлош-Мйлоша, Урош-Уроша (и Урошевић), сòкò-сòкола, шáйшор-шáйшора, чáдор-чáдора, Тймок-Тймока.

Овде иду жйвоиш-жйвòша и чòвек-чòвèка. Вокатив једнине је чòвече, али жйвòше, сведòче, мрйивáцу. Ген. мн. сведòкá, мрйивáцá, жйвòшá, шдснáцá итд.

б) Именице са непостојаним а: аа) кòсац-кòсца. Ове именице у Грузи у једнини имају све " акценат, али се у множини распознаје ' акценат; од Даничйћевих примера овде иду: јэчáм-јэчмòви, кáйáк-кáйкови, кòбац-кòйчеви (и кòйци), Млэци, дгаñ-дгñеви, дшáц-дчеви (и дци),

⁹⁶ У Грузи је ' на претпоследњем слугу прешао у " акценат; синййрић, колáчић, һевáйчић (в. Напомену на стр. 20).

⁹⁷ У двосложним облицима, ако други слог није дуг, у Грузи се ' мења на ", а у трећем слугу не: свèдок — свèдòка, али свèдòцима, (в. Напомену на стр. 20).

јрџсац-јрџци, јрџшијац-јрџшечеви (и јрџшици), јидчак-јидчкови, чдбар-чдбарови, чџшаљ-чџшељеви, јџсао-јџслови (јџсла), јџмак-јџци (и јџмци), где је први облик у значењу „радници“, а други „ладићи“. Не иду овде: бџјак, Грџјац-Грџјаца, грџбак, лџјак, џуџјац, мџјац, нџсац, рџнац, већ под П16.

У вок. јд. је: кџјче, џгњу, џче, лџвче, јрџшче, јџмче (мн. јџмци, а јџмци је према ном. јџмци).

бб) кџнац-кџнца-кџнци. Овде има врло мало потврда Дан. примера. Потврђују се само: лџнац-лџнца-лџнци, кџнац-кџнца-кџнци; и ген. мн. лџнаја, лџнаја. Не иду овде: Бџрач-Бџрча, вџлак, дџлац, лџвац-лџвца-лџвци, лџвац-лџвца, џван, џвас, јлџвац, јлџјац, сџблац, џрао-џрла, шџелац, шџџенац, а долази грџнац-грџнца-грџнци. У говору Грузе постоји семантички акценат: лџвац-лџвца и лџвци (Jäger), а лџвац-лџвца и лџвци, што значи мачка који добро лови мишеве; за мачку се каже лџвица.

У вок. јд. имамо лџнче, кџнче.

Генијиџ множине је кџнаја, лџнаја, кџд лџнаја, а код лџнаја је акценат колекџиџа (израз значи кад су лџнци на отвореном огњишту, нпр. на ватришту приликом свадбе, даће и сл.).

Тџи П⁴ а: дџсиој-дџсиоја. Од Дан. примера овде се потврђује: бџдем, брџшић, врџнић, грџор, грџхој, дџсиој, Дџнав, жџбић. жџбор, јџмић, лџкој, Мџлош, Мџљен, џјок, јлџмић, јрџдед, Прџзрен, Срџбин, Урош; јџјел; Влџшићи, гџшчићи, јџрићи, кџчићи, мџчићи, Срџчићи, а не иду овде: букџић, јџјок-јџјока, кџјлић, мџшић, млџдеж-млџдежа, Млџден-Млџдена, рџбић (иде овде рџјић), сџсед-сџседа, шџђин-шџђина; чџвек-чџвека (и чџвека), злџшвор-злџшвора.

Примери из Грузе: јџлед, јџдар, јџкор, јџрок, јџдес, јџјок, јџад, јџсуд, јџбод, гџлеб, гџјаџ, гџјок, чџјор, јџјор, вџјор, гџвор, јџвор, мџјор, бџјор, сџјор, сџвер, јџвер, Тџдор, кџчић, сџсџрић, Сџвић, Тџмнић, Дрџгош, гџвој, бџскуј, зџлум, Гџсџод, затим овде долази цео низ патронима типа Срџчић, Шџјичић, мџчић, сврџчић итд. (в. Напомену у претходном типу).

У ген. мн. слог основе добија дужину: бџденџ, брџшићџ, врџнићџ, мџчићџ, дџсиџиџ, чџјџрџ, вџџрџ, гџвџрџ, сџсџрићџ, кџчићџ итд.

б) Именице са непостојаним а: аа) вџјар-вџјара. Од Дан. примера потврђују се ови: вџјар, Врџјац, дџбар, дџњак, јџмац, кџшаљ, Мџјар, Пџјар, јџјак, сџбар, јрџшак, лџвац, чџшаљ, Шџвац, вџјџ-вџјџла, сврџао, шџнац, нџкаш и јрџсџци, а не иду овде: брџјац, глџжањ, Заџдар, рџгал, свџжањ, сџжањ, гџјар, јџгал, јџгао.

Примери из Грузе: кџбац-кџјац, лџвац-лџвца, зџбац-зџјац, сџјџ-сџјџјац, гџшак-гџшка, дџњак, дџња, јџјарак-јџјарка, јџчак-јџчка, дџлак-дџлка, шџјак, глџвак, хџјац, кџјац (орак), лџјац, свџкар, шџнац, чџшаљ, кџјак.

У множини ове именице код Даничића задржавају `` акценат, а само има вџјџри-вџјџрџ. У Грузи, међутим, мењају у множини акценат јединице `` на ` све оне које у множини примају -ов : нпр. вџјџри-вџјџриџе-вџјџрџџџ, затим: вџјџри, дџброви, дџњкови, кџшељеви,

иујкови, ијрдишкови, чешиљеви, вишлови, сврдлови, шанчеви; кдйчеви (и кдйци), ђошкови, далкови, ишучкови, згљавкови (и згљавци), куйчеви, свекрови (и свекри), шдркови (и шдрци), шдчкови, чункови.

Именице без -ов — у множини задржавају " акценат: *јџмици, сџбри, ндкйици, ијрџци, кџйци, лџвци, зуйци, сиујци, шџрци, згљавци, куйци, лџкци, шднци-јџмаџа, сџбарџа, ндкџйџа (и нокџйџа), ијрџсаџа, кџбаџа, лџваџа, зуџбаџа, сиуџцаџа, шџраџа, згљавџа, куйџца, лџкаџа, шднџца-јџмиџа, сџбриџа, ндкџиџа (Sic.), ијрџсџиџа, кџйџиџа, лџвџиџа, зуйџиџа, сиуџиџа, шџриџа, згљвџиџа, куйџиџа, лџкџиџа, шднџиџа, кџйџиџа.*

бб) *Сидраџ-сидрџа*. Од Дан. примера потврђују се: *Бурџ, јџраџ, клиџаџ, идлаџ, сџраџ, јџњаџ*, а не иду овде: *Бихџћ, гџнаџ-гџнџа, дџлак-дџлка, дџнаџ-дџнка, жџлаџ-жџлџа, згљавџа-згљавџа, здравџа-здравџа, знџјак-знџјка, иџлаџ-иџлџа, санџаџ-санџаџ, сџваџ-сџваџа, синџаџ-синџаџ, шџбџ-шџбџа, идџаџ-идџаџ.*

Из говора Грузе овде би могли доћи примери: *сидџнаџ-сидџнџаџ*, а затим: *сџџжаџ-сџџжџаџ, џгаџ (и џгаџ)-џгџаџ, џгаџ (и џгаџ)-џгџаџ, гџџжаџ (и гџџжаџ)-гџџжџаџ.*

У множини оне именице које примају -ев — могу имати у Грузи двојаке акценте.

а) кад долазе у *множинском* значењу имају " акценат у целој множини:

*јџрчеви-јџрчеве-јџрчџџаџ-јџрчевиџаџ; исп. бџбини јџрчеви;
идлчеви-идлчеве-идлчџџаџ-идлчевиџаџ;
сџџжџеви-сџџжџеве-сџџжџџџаџ-сџџжџџевиџаџ;
гџџжџеви-гџџжџеве-гџџжџџџаџ-гџџжџџевиџаџ;
џгџеви-џгџеве-џгџџџаџ-џгџевиџаџ;
џгџови-џгџове-џгџџџаџ-џгџовиџаџ.*

б) кад долазе као *колективна* имају ' акценат *јџрчеви-јџрчеве-јџрчџџаџ-јџрчевиџаџ* (и *јџрчџџаџ*); *идлчеви-идлчеве-идлчџџаџ-идлчевиџаџ* (и *идлчџџаџ*); *сџџжџеви-сџџжџеве-сџџжџџџаџ-сџџжџџевиџаџ* (и *сџџжџџџаџ*), итд., а можда би могло и ген. *јџрчџџаџ, идлчџџаџ. сџџжџџџаџ* (према *близнџџаџ*, Даничић мисли да је овај акценат овде прави).

Именице које у множини не примају -ев, -ов имају у множини ^ акценат као акценат системе, осим генитива где се ^ мења на ":

*сидрџци-сидрџце-сидрџџаџ-сидрџциџаџ;
клиџци-клиџце-клиџџаџ-клиџциџаџ;
сџрџци-сџрџце-сџрџџаџ-сџрџциџаџ;
јџњаџци-јџњаџце-јџњаџџаџ-јџњаџциџаџ;
сидџнџци-сидџнџце-сидџнџџаџ-сидџнџциџаџ,* а затим и ове које могу долазити

о са дужом множином:

*јџрџци-јџрџце-јџрџџаџ-јџрџциџаџ;
идлџци-идлџце-идлџџаџ-идлџциџаџ;
сџџжџици-сџџжџице-сџџжџџаџ-сџџжџициџаџ;
гџџжџици-гџџжџице-гџџжџџаџ-гџџжџициџаџ*

сидмен, ваздух, Земун, мајур, дѣрез, Осек, иоглед (и идглед), ирекреиш, буквѣр, комѣд, айтар, байшак-байшака.

Примери из Грузије: *баук, јаук, маук, немѣр, Нѣнад, нѣрад нѣрас(ш), дкрѣк, дсвѣиш, дбад, иаишрл, ирдиѣи, идѣраз, иджѣр, идрѣс(ш), ирдсѣак, искѣи, сѣилѣк, сѣмрѣк, љгѣр, љздах, љзрѣсиш, задѣх, чийкѣр, гѣсѣр, кдѣкѣр, кѣвѣр, млѣнар, иушкѣр, идшиѣр, ииѣр, иѣкѣр, кдѣшѣр, кдѣр, мдсѣр, иѣшѣр, бдѣл, кѣсѣл, иѣшѣл, сндшѣј, јаблѣн, Живѣн, љгѣн, кдѣрѣн, иѣшѣн, кдѣшѣн, иѣшѣиш, звѣкѣиш, клѣиѣиш, клѣкѣиш, иѣрѣиш, иѣшѣрѣб, бѣдѣк, ѣрѣк, мѣшѣјѣк, ирдсѣјѣк, иѣснѣк, сѣцѣк, сѣрѣчѣк, ѣѣшнѣк, (х)лѣднѣк, гѣшнѣк, јѣднѣк, лѣснѣк, иѣлѣс, јѣрѣиш, ѣѣрѣк, вѣчѣк. Затим: зѣлѣн, зѣлѣна.*

У лок. јд., по Даничићу, знатан број ових именица које значе предмете имају ' акцент на средњем слогу место дужине нпр. *Будѣму, врѣиѣју, амбѣру* итд. Од тих Даничићевих примера ове именице у Грузији иду по типу *јднѣк-јунѣка*, па имају законито у лок. јд. ' акцент — као што га имају и у другим падежима: *Земун-Земѣна-Земѣну, мајур-мајѣра-мајѣру, буквѣр-букѣра-букѣру, комѣд-комѣда-комѣду*. Друге остају у овом типу, али у лок. јд. немају ' акцент, већ акцент системе: у *ѣмбѣру* (Дан. *амбѣру*), у *Бѣдѣму*, у *Вѣбѣсу*, на *врѣиѣју*, у *дѣвѣру* (и љ *дѣвѣру*), на *кѣшнѣру* (на *кѣшнѣру*), у *мѣсѣцу*, на *мдсѣру*, у *дѣлѣку* (љ *облѣку*), у *дѣлѣку*, а *иоглед-иогледа-иогледу* не иде овде нити се може чути у *иогледу*, већ нпр. у *иогледу* тежине и сл., у *идѣсу*, у *ирдиѣи*, у *рѣшѣму*, на *рдѣју*, у *сѣлѣшу* (љ *салѣшу*), у *слѣчу*, нпр. у *слѣчу* да не дођем и сл. или у *сваком слѣчу*; у *вдѣнѣку* (љ *воиѣнѣку*), на *дѣмѣку*, у *Жѣбѣку*, на *јѣрѣишу*, љ *кдѣку* (Само: Кад је видим на *соѣку*, познајем је љ *кдѣку*), на *лѣшѣју*, љ *мирѣсу*, на *Мѣшѣру*, на *Тѣшѣру*, у *мѣшѣру*, у *мѣшѣру*, у *ирдиѣи*, на *чдѣку*, на *слѣмѣку*, на *иѣснѣру*, на *днѣру*, у *дѣрѣчу*, у *лѣшнѣку*; затим на примерима из Грузије: у *кдѣшѣру*, у *иджѣру*, у *сѣилѣку*, у *сѣмрѣку*, на *љгѣру*, љ *здѣху*, на *јаблѣну*, у *кдѣрѣну*, у *иѣшѣну*, љ *идѣишу*, на *бѣдѣку*, на *сѣцѣку*, на *лѣснѣку*, на *иѣлѣсу* и др.

У ном. мн., као код Даничића, ове именице имају неизмењену акцентацију ако долазе без *-ов*, *-ев*: *нѣѣци, бѣднѣци, гѣврѣни, гдлѣби, кдѣрѣци, гѣшѣлѣји, гѣсѣри, дѣмѣци, лѣбѣди, лѣиѣири* итд. Међутим, у дужој множини губе дужину са другог слога основе: *гѣврѣнови, гдлѣбови, гѣшѣлајѣви, лѣбѣдови, лѣиѣишови*; *баѣкови, нѣрасѣишови, иѣшѣрѣѣви, јаблѣнови, љгѣенови, иѣшѣрѣбови, кѣрѣјакови* (и *кѣрѣјаѣци*) итд.

Поред именице *днѣр* (кдѣд овде не иде) још неке именице могу имати у множини на другом слогу основе (где је у једнини дужина) ' акцент — вероватно под утицајем именица типа II^а (*јунѣк-јунѣка-јунѣци-јунѣкѣ-јунѣцима*): *днѣри-днѣрѣ-днѣримѣ* (поред *днѣри-днѣрѣ-днѣримѣ*), затим:

лѣиѣири-лѣиѣирѣ-лѣиѣири-лѣиѣирима
лѣшнѣци-лѣшнѣкѣ-лѣшнѣки-лѣшнѣцима
ујѣци-ујѣкѣ-ујѣке-ујѣцима
чѣиѣкѣри-чѣиѣкѣрѣ-чѣиѣкѣре-чѣиѣкѣримѣ
мосѣри-мосѣрѣ-мосѣре-мосѣримѣ
гѣшнѣци-гѣшнѣкѣ-гѣшнѣцима.

Ови акценатски облици могу се разумети као *колектива*, према множинским: *лѣйиѣри-лѣйиѣрѣ-лѣйиѣрима* итд.

У *ген. мн.* оне именице које имају дужу множину имају овакве акценте: *голубова, гавранова, гушљајева, лабудова, лѣйиѣрѣва, баукѣва* итд. — као код Даничића. Само ми се чини да су овакви акценатски облици за *колектива*, јер према њима у дат. лок. инстр. имамо: *голубовима, лабудовима, лѣйиѣрѣвима* итд. Међутим, прави плурални облици ми се чине: *лѣйиѣрови-лѣйиѣрѣва-лѣйиѣровима, гдлубови-гдлубѣва гдлубовима, гавранови-гавранѣва гаврановима* итд.

Именице са краћом множином задржавају акцентацију јединице: *нећаѣци-нећаѣка-нећаѣцима, бадњаѣци-бадњаѣка-бадњаѣцима, воћњаѣци-воћњаѣка-воћњаѣцима, лѣйиѣри-лѣйиѣрѣ-лѣйиѣрима* итд.

Неке, кад дођу као *колектива*, имају овакву акцентацију (поред оних које смо већ навели): *воћњаѣци-воћњаѣка-воћњаѣцима, облаѣци-облаѣка-облаѣцима, обруѣци-обруѣка-обруѣцима* (на једној каѣци), *курјаѣци-курјаѣка-курјаѣцима* (чопор вукова), *ѣисѣри-ѣисѣрѣ-ѣисѣрима, месѣри-месѣри (и месѣрѣ)-месѣцима, салѣши-салѣшѣ-салѣшима, лисѣѣри-лисѣѣка-лисѣѣцима* (група стогова лисѣѣка), *динаѣри-динаѣрѣ-динаѣрима* итд.

*Тиѣ II*⁸⁶: *дѣвѣр-дѣвѣра*. Већина Даничићевих примера потврђује се у Грузи: *бѣкѣр, бусѣн, гдсѣд, грѣбѣн, грѣмѣн, грѣмѣн, љавѣ, јѣсѣн, јѣчмѣн, кѣмѣн, кѣсѣн, крѣмѣн, ѣлѣмѣн, ѣрсѣн, ѣрѣшѣн, рѣмѣн, сѣрѣмѣн, ѣгљѣн, чѣкѣш, а не иду овде: гушѣѣр, ѣвѣр-ѣвѣра, јѣвор-јѣвѣра, мрѣмор-мрѣмора, дѣбер-дѣбера, дѣчух-дѣчуѣ, сѣвѣр-сѣвѣра, сѣдѣжер-сѣдѣжѣра, ѣсовѣѣсѣва, чѣѣор-чѣѣѣра; дѣшѣк-дѣшѣка (тумор), гдѣвор-гдѣвѣра, чѣмер-чѣмера*.

У *лок. јд.* Даничић има: *бокѣру, бусѣну, говѣру, грѣбѣну, камѣну, обѣру, ѣламѣну, ѣрсѣѣну, ѣгљѣну, чѣѣѣру, и мисли „да јѣш која између ових речи тако гласи“. У говору Грузѣ се уопште не могу чути ови акценатски облици од ових речи нити од других овог акц. типа, већ све имају акцентуацију као у генитиву: бѣкѣру, бусѣну, гдѣвору, грѣбѣну, кѣмѣну, дѣберу, ѣламѣну, ѣрсѣѣну, ѣгљѣну и чѣѣѣру, затим: грѣмѣну, љавѣволу, ѣвѣру, јѣсѣну, ѣрѣмѣну, ѣрѣшѣну итд.*

У *ген. мн.* све ове именице имају " акценат, као акценат системе: *дѣвѣрѣ, бѣкѣрѣ, бусѣнѣ, грѣбѣнѣ, грѣмѣнѣ, љавѣлѣ, ѣвѣрѣ, јѣсѣнѣ, кѣсѣнѣ, крѣмѣнѣ, ѣлѣмѣнѣ, ѣрѣмѣнѣ, ѣрсѣнѣ, ѣрѣшѣнѣ* итд. Скоро све ове именице долазе и са дужом множином што Даничић не помиње: *бусѣнѣва, грѣбѣнѣва, грѣмѣнѣва, ѣвѣрѣва, јѣсѣнѣва, кѣмѣнѣва* (ретко *кѣмѣнѣ*), *крѣмѣнѣва* итд.

Оно што Даничић нормира овде за множину мислим да су то акценти облика *колектива*: *кѣсѣнѣ, љавѣлѣ, дѣвѣрѣ, чѣкѣшѣ, па додајемо и грѣбѣнѣ* (: *грѣбѣни* — справа за чѣшљање вуне), *бокѣрѣ, грѣмѣнѣ, ѣвѣрѣ, ѣрамѣнѣ, бусѣнѣ*, јер исто тако и у дативу инстр. лок. имамо: *кѣсѣнѣѣма, љавѣлѣма, дѣвѣрѣма, чѣкѣшѣма, грѣбѣнѣма, бѣкѣрѣма, грѣмѣнѣма, ѣрамѣнѣма, бусѣнѣма*. Које пак имају дужу множину оне као *колектива* имају овакве акценте: *бусѣнѣва-бусѣнѣвѣма, грѣмѣнѣва-грѣмѣнѣвѣма, јѣсѣнѣва-јѣсѣнѣвѣма, камѣнѣва-камѣнѣвѣма, кѣсѣнѣва-кѣсѣнѣвѣма, крѣмѣнѣва-крѣмѣнѣвѣма, ѣрсѣнѣва-ѣрсѣнѣвѣма*.

Тий III¹⁴): *Мачванин-Мачванина*. Потврђују се сви Даничићеви примери: *Бабовић, Бачванин, Драговић, Дрињанин, Жуљанин, Јазранин, краљевић, Личанин, Мачванин, њучанин, Римљанин, Сиричевић, осим рђејшин*.

Овде долазе још: *Гривчанин, Драчанин*, а затим многа презимена у аутентичном грузанском говору: *Божовић, Вёсовић, Гајовић, Вáсовић, Луковић, Ђоковић, Сиёвовић, Бóјовић, Јóвовић, Јесџровић, Пајовић* и др.

Ген. мн. је: *краљевићā, Сиричевићā, Лазовићā, Кóјовићā, Рисиовићā, Гајовићā* и *Бачванā, Драчанā* итд.

Тий III¹⁶): *насиавак-насиавка*. Потврђују се ови Дан. примери: *букавац, дрéкавац, завојак, заглавак, зајерак, засенак, зликовац, Крижевац, Кусовац, раселац, сáсиавак, хријивац, шкријивац; двалац, заселак, чувалац (и чувабџ-чувабџа = штедиша), чуваоц, Кановац*, а не иду овде: *наглавак-наглавка, уџорац-уџорка, владалац (владабџ)-владабџа*.

Овде иду још: *кóкавац, зриковац, рикавац, рáздељак, смíљевац, зајонац, чушавац, зашиок*, затим многа погрдна имена од хипокористика типа *Јво*: *Прéдовац, Лаи́бџац, Ши́љџац, Рајџџац, Кóсијџац, Пёровац, Кóчџац, Мишоџац, Тадоџац, Србоџац, Клиџџац; Пёрџац, Марџац, Радиноџац, Дарџац, Јекиџац* и сл.

У ген. мн. је: *насиавакā, зајеракā, зликовацā, заселакā (засебџа), Прéдовацā, Кријџацā* итд. — као код Даничића.

Од оних које немају дужине испред слога где се губи непостојано а нашао сам само *најлаџак-најлаџка*.

Тий III^{2a}): *Бановић-Бановића*. Од Даничићевих примера потврђују се само *Бановић*, као презиме, нпр. *Бановић Сирихиња*. Овде не иду: *џниерџс-џниерџса, канијарић*, односно *канијарић* (Sic!), па тако и *џроздрчић, бакрајчић, казанчић, џањџрић, џодрџмчић, бокдрчић, извдрчић, сирдчић, ексдрчић, барјачић, шећџрић, колџчић, бунџрић, красијавчић, синџирић, ћевџчић, будџчић, бајџчић⁹⁹* и др., а *мајковић¹⁰⁰* и *сунчевић* су лексички непознате.

Овде долазе презимена са акцентуацијом из књижевног језика: *Божовић, Гајовић, Вáсовић, Луковић, Ђоковић, Сиёвовић, Бóјовић, Пајовић, Глишовић, Пёровић* итд. Грузански изговор: *Божовић, Гајовић* итд.

У ген. мн., само, мења се акцентуација ових именица тако што добијају дужину на трећем слогу: *Божовићā, Гајовићā, Вáсовићā, Луковићā* итд. У Грузи: *Гајовићā, Божовићā* итд.

Тий III^{2b}): *Вуковац-вукóвџа* Сви Дан. примери се потврђују: *Бёљџац-Бёљџџац, Ђурџџџац, Карловац; Винкóвџи, Карлóвџи-Карлóвџџа-Карлóвџџџа*.

Тий III^{3a}): *Побрајџџи-џдбрајџџџа*. Потврђују се сви Даничићеви примери: *барјачић, берберџн, Богосав, Владислав, гóранин, дукајџић,*

⁹⁹ О измени ' на ' в. Напомену на стр. 20.

¹⁰⁰ Долази само вокатив као модална реч: *И ми смо људи, мајковићу!* Што нас не зва, мајковићу?!

дунђерин, Јеврејин, језичић, крстишић, лисичић, обрашчић, драшчић, иббраишм, иббочим, иббичић, рдшић, свдшић, селанин, сидшић, учшић, хранишић; бубрешић, калуђер, Араин, двдран, кадурин, а не иду ови: добродвор, игуман, Млечанин.

Примери из Груже: кдвчешић, курјучић, кашичић, кундачић, коноичић, кджушчић, сандучић, ирбушчић, ушшић, ранишић, унушчић, идруйчић, чекичић, јасиучић, завешчић, залшић итд.

У ген. мн. је: иббраишма, бдрјачића, сандучића, ранишића, учшића; Јевреја (и Јевреја), дунђера (и дунђера), Араи (и Араи) итд.

Тий III³⁶ аа: ушшић-ушшића. Од Даничићевих примера сви се потврђују: ддврайак, ддлазак, желудац, завезак, загризак, зашци, назадак, најредак, оришак, ибдмеишак, ибдмладак, ибдљубац, ибдсобац, ибдирошак, иррекушац, а не иду овде: језичац, ибвдањ.

Примери из Груже: ддходак, заклошац, избрежак, залшак, заићак, замршак, заишак, излазак, исечак, иносак, коношац, најршиак, итушак, двршак, дглушак, дгризак, ддсечак, ибдврайак, ибдследак, ибдлазак, ибдшасак, ибдшасак, ирреградак, иррилеишак, ирдлазак, ирдношак, иргризак, улазак, умешак и др.

У ген. мн. је: ушшића, завезака, заклошаца итд.

Тий III³⁶ бб: бдсишак-бдсишак. Од бројних Даничићевих примера потврђују се ови: гддвошак, ддрамак, дреношак, (и Дреношак), залмак, заранак (и заранци), избришак, избљубак, изданак, кашанац, кленошак, крадљивац, лажљивац, лешивац, магарац, смушљивац, обошак, обронак, ошранак, окошак, окрашак, ошанац, ошанац, ошарац, Пешровац (али иешровац, цеше и пасуљ), ишришак, ибдвешак, ибдмазак, ибдровац (и иокшовац), ибношак, ибдошак, ибдишак, ибдљивац, смрљивац, сидшарац, шришљивац, шрговац, шешенак, шлушак, увошак, ударац, ушмак, ушарац, цешовац, чаканац; исешци, ишшци; и ове код којих је основа зависних падежа уопштена и за ном. јд. и ген. мн.¹⁰¹ везишци, кршишци, кудишци, кушишци, носишци, иррешишци, рдшишци, иррдишци, сешешци, шррдишци, шешешци, шешешци, шешешци, шешешци.¹⁰²

У говору Груже неке формације из овог акценатског типа одлазе у друге: нпр. тип Псашак-Псашак, Бушовац-Бушовац; дблешак-дблешак, зашарац, зашарац, засенак-засенак; Дубрашак-Дубрашак, Лешовац-Лешовац, мезишак-мезишак, Нешовац-Нешовац и сл. Тако не иду овде ови Даничићеве примери: засишак (и засишак), извешак (и извешак), навишак, надишак, надишак, назушак (назушак-назушци), налешак, нарашак, ибмошак, ибмошак, Пешовац, ибшовац, ибшинак, иррешишак, ирридешак, ирришарац, ирришарац, ирришарац, сешешак, дешешци; вишешак, заишак.

Примери из говора Груже: ирришанац, ирришанац, ушарац, ибдвешак, ибдошак, ибдошак, Пешовац, ушанац, ушанац, Цешовац.

¹⁰¹ Решетар тако објашњава облик бдсишак, који и Даничић наводи у AR и за који каже да је „кваран“. Међутим, ова појава је врло распрострањена, конзеквентна и жива у говору Груже.

¹⁰² Дужина редовно долази овде: иррдишци, иррдишца итд. (в. горе стр. 56, т. 11.

У ген. мн., као код Даничића, имају: *иџговџа̄, зарана̄ка̄, обоја̄ка̄, оџана̄ка̄, магарџа̄, иџдово̄ла̄ка̄, љеџена̄ка̄, чакана̄џа̄, оџӣла̄ка̄* и овако: *везиџа̄, кџиџа̄, иџегаџа̄, џсиџа̄, бџсиџа̄, иџаиџа̄, раниџа̄, сиџа̄раџа̄, слџаџа̄* итд.

Тиј III⁴: *иџјаиџе̄л-иџјаиџе̄ла*. Од Даничићевих примера ови се потврђују: *аџсиџол, Бџранин, Бџгарин, Бџђанин, вџводиџ, гџличџ, дџждевиџ, дџшманин, јџбуџиџ, лџсичџ, Миџлорад, нџчовек, иџрошчиџ, иџрџунук, Рџдосав, иџеџелук, џрџевиџ, Цџганин, Бџњани, Грџџанин, мџшџанин, Пџђанин, Скџдранин, а не иду овде: Биџрчанин, браиџа̄ниџ (као браиџа̄наџ), Дрџгослав, кџџовиџ, свџсиџчиџ, лиџсичџ*. Овде још долазе из говора Груже: *бџсамак, Крџволак, иџрџчовек*.

У множини имена становника на -*јанин* имају дужину на средњем слогу: *Бџђа̄ни, Грџџа̄ни, грџђа̄ни, мџшиџа̄ни* итд., а именице на -*ин* су без дужине: *Бџгари, Цџгани, и дџшмани* — као код Даничића.

У ген. мн., као код Дан., има: *аџсиџблџ, лџсичџџа̄, иџфаунџка̄, иџеџелџка̄, џрџевиџџа̄, иџриџаиџе̄ла̄*; *Грџџа̄на̄, мџшиџа̄на̄, Бџгџра̄, Цџгџа̄на̄, дџшмџа̄на̄* итд. Облици *иџриџаиџе̄ла̄* (који има Дан.) и *иџриџаиџе̄лима* мислим да су *колеџиџва*, а множински облици су *иџриџаиџе̄ла̄* и *иџриџаиџе̄лима*. Исп. Одакле идеш? — Из *иџриџаиџе̄ла̄*.

Тиј III⁴⁶ аа): *иџроџџак-иџроџџка*. Само ова именица се потврђује у овом типу.

Тиј III⁴⁶ бб): *гџбавџац-гџбавџа*. Од Дан. примера потврђују се ови: *змџјеваџ, јџзавџац, клџденаџ, Кџдсоваџ, крџсиџаваџ, Крџшеваџ, лџкомаџ, мџмоџак, иџбџираџ, иџаџоџак, иџроџак, иџсиџораџ, иџрџораџ, иџвџенаџ, џрџеваџ, џџсловаџ, јџгџа̄џиџи, мџлџде̄џиџи, а не иду овде: зџсиџораџ, бџговаџ, бџковаџ, Ва̄лџеваџ, иџоџенаџ; жџеџеџџи, иџраиџиџџи, раниџџи (— који рано устаје, и хрџниџаџ), срџеџаџџи*.

Примери из Груже: *браџоџак, вџвоџак, џаџоџак, мџвоџак, иџџиџоџак, џрџвоџак, бџлаваџ, лџјаваџ, џџиџаваџ, џдраваџ, кџкаваџ, мџџаваџ, џџаваџ, иџзаваџ, иџџаваџ, иџрџаваџ, рџкаваџ, шџгаваџ, блџсџаваџ, глџбџаваџ, грџбџаваџ, жџмџраваџ, дрџњаваџ, дрџџаваџ, кџџаваџ, слџнаваџ, скџкаваџ; дрџџиџиџи*.

У ген. мн. као код Даничића преноси се дужина на слог испред наставка: *гџбавџа̄џа̄, јџзавџа̄џа̄, крџсиџавџа̄џа̄, бџлавџа̄џа̄, џџиџавџа̄џа̄, шџгавџа̄џа̄* итд.

Тиј III^{5а}): *бурџзер-бурџзера*. Потврђују се сви Даничићеве примери: *амџнеџ, вџлаџеџи, зиџа̄меџи, киџа̄меџи, Косџиџиџин, Насрџдин, ненџсиџи, иџрџавџор (и Прџавџор), серџиџџер, сиџа̄сеџи*. Овде долази: *зиџа̄нџер*, а не иду овде *душмџанлук* и *ишмџанлук*.

У ген. мн., као код Даничића, има: *бурџзе̄ра̄, амџнеџӣ, вџлаџеџӣ, киџа̄меџӣ, иџрџавџе̄ра̄* итд.

Тиј III^{5б}): *добџиџак-добџиџка*. Готово сви Даничићеве примери потврђују се у Гружи: *анџе̄лак, бегџнаџ, брџе̄лак, брџџуџлак, Будџмаџ, Видџиџаџ, голџбак, завџиџак, једџиџаџ, комџраџ, маџџбраџ, Морџаваџ, осџџиџак*,

друг, иосленѣк, иѡиѡкожнѣк, иѡиѡчѣр, свѣишиѣнѣк, Сиѡднѣмѣр, иѡдѡвѣгѣр, хѣладѣр, а не иду овде ови: безѡбжнѣк, безѡмнѣк, кѡнѣнѣк, наѡмнѣк, нѣвѣрнѣк.

Примери из Грузе: Љубѡмѣр, Дрѣгомѣр, Вѣлѣмѣр, Владѣмѣр, Јѣздѣмѣр, Чѣдомѣр, Вѣиѡмѣр, иѣкмезѣр, камѣинѣк, ѡклоѣнѣк, иѡзнѣнѣк, иѡрезнѣк, кѡличнѣк, Вѣишегрѣд, вѣишѣрѣи, вѣишѣгѣз, иѣшѣрѣи, сѣнарѡкрѣи, Таиѡмѣр, рѣжѣгнѣк, мѣсечнѣк, Будѣмѣр, Бѡжѣидѣр, иѣнѣишѣк, свѣрѣбѣгѣз, јѣнѣгѣр, иѡмѣгѣр, бубрѣжнѣк, кѡиѣнѣнѣк, гѡдѣнѣнѣк, Кѡшѣиѣнѣк, крѣиѣгнѣк, кѣиѣнѣк, мрѣвнѣк, наѣриѣнѣк, уѣлѣиѣнѣк, зѣуѣиѣри, дѡврѣнѣнѣк, иѣиѡснѣк, Кѡшѣленѣк, кѡшѣленѣк, Мѣдвѣднѣк, нѣсреѣиѣнѣк, сѣмрѣиѣнѣк, урѣзнѣк, зѣручнѣк, кѣуѣиѣнѣк.

Тиѣ III 12 б: Бѣбакѣј-Бѣбакаја. Јѣдини пример Дѣничиѣв, не-
познат у Грузѣ. Другѣх нѣсам наѣаѡ.

Тиѣ III 13 а: вѣренѣк-вѣренѣка. Веѣина Дѣн. примера се потврѣђује: вѡдѡиѣлѣв, дѡгаѣј, дѡговѡр, зѡборѣв, зѡвѣчѣј, зѡлогѣј, зѡмѣиѣј, зѡмѣнѣк, зѡмѡлѣиѣ, иѣмѣнѣк, јѣбуѣѣр, јѣгоднѣк, мѣсиѡиѣд, мѣнѣсиѣиѣр, мѣѣѣнѣк, наѣднѣчѣр, наѣрашѣиѣј, ѡбѣчѣј, ѡвѣрошѣиѣј, иѡроѣј, иѡмѣиѣлѣј, иѡиѣриѣчѣр, Рѣдѡвѣн, рѣуѡиѣс, рѣуѡсѣд, наѡговѡр, рѣзговѡр, дѡговѡр, уговѡр, а не иду овде: Бѡгѡлѡб, вѣсѣлнѣк, вѣиѣрѣнѣк, Љубѡмѣр, ѡкѡлѣи, иѡзнѣнѣк, Рѣ-
домѣр, Цѣрѣгрѣд.

Примери из Грузе: кѡломѣз, — иѣнаѣђур, иѣриѡговѡр, уговѡр, уѣмѣј, кѣѣвѣнѣк, зѣвѣжлѣј, Нѣгѡвѣн, рѣскѡрѣк, рѣуѡвѣиѣ, иѣкѡиѣс, сѣуѡврѣиѣ, лѣиѡрѣсиѣ, сѡлошѣук, урнѣбѣс, вѣрѡиѣуѣ, зѡборѣв, наѣмѣиѣиѣј, ѡкрѣиѣј, иѡ-
ложѣј, иѡврѣѣј, рѣсиѣгѣлѣј, уѣдѣсиѣј, нѡвинѣр (и нѡвѣнѣр), ѡиѣмѣчѣр, Зѣјѣчѣр, Мѣловѣн, иѣрѣвѣднѣк, рѣѡнѣк, уѣчѣнѣк; наѡчѣри, кѡловѣиѣ, слѣуж-
бѣнѣк, кѡнѣнѣк.

У лок. јѡ. немају Дѣничиѣве акценте ове: дѡгаѣју, ѡбѣчѣју, иѡ-
роѣју, нѣти у сложенѣм са гѡвѡр (у Грузѣ гѡвор); дѡговѡру, наговѡру, рѣзговѡру па и уговѡру, ѡдговѡру, иѣрегѡвѡру, иѣзговѡру итѡ. како нормѣра Дѣничиѣ, веѣ само: дѡгаѣју, ѡбѣчѣју, иѡроѣју; дѡговѡру, наговѡру, рѣз-
говѡру, уговѡру, ѡдговѡру, иѣрегѡвѡру, иѣзговѡру итѡ.

Тиѣ III 13 б: блѣгѡслѡв-блѣгѡслоѡа. Дѣничиѣ има овде јѡш само
вѣнѡбѡј које нема у Грузѣ. Овде би иѣаѡ: Рѣдѡсѣв-Рѣдѡсѡа.

Тиѣ III 14 а: болѣснѣк-болѣснѣка. Скоро сви Дѣничиѣѣви примери
се потврѣђују: аѡвѡкѣиѣ, бѡрѣјѡкѣиѣр, бѡиѡчѡвѣн, болѣснѣк, вѡренѣк, вѣлѣкѣиѣш, вѣсѣлѣк, гѡзѡдѣнѣк, генѣрѣл, глѡгѡлѣиѣш, гѡвѣдѣр, гурѣбѣиѣиѣш, дѣсѣиѣѣр, дѡ-
бѡиѣр, ѣвѡдѣлѣн, зѣиѣуѣиѣч, иѣзѣиѣрѣч, јѡргѡвѣн, камѣнѣр, камѣнѣѣр, кѣиѣѣиѣиѣн
кѡкѡшѣкѣр, кѡлѣбѣиѣш, кѡнѣуѣиѣр, мѣгѣсиѣрѣиѣш, мѣдѣнѣк, ѡгрѣиѣч, иѡгѡлѡвѣр,
иѣриѣчѣнѣк, иѣриѣчѣснѣк, срѣбрнѣк, иѡиѡлѣк, уѣиѣрѣнѣк, цѣрѡвѣк, црѣвѣндѣѣѣ,
црѣвѣнѣк, чѣиѣвѣрѣиѣлѣ; иѣленѣгѣри, а не иду овде: зѣмѡвѣнѣк, нѣмѡѣнѣк, сѣ-
ѣенѣк, урѣднѣк.

Примери из Грузе: аѡиѣѣр, бѡгѣиѣиѣш, бѡдѣлѣиѣш, зелѣнѣиѣш, кѣуѣѣ-
рѣиѣш, иѣиѣриѣкѣиѣш, вѡнѡрдѣкѣиѣш, кѣубѣкѣиѣш, иѣсѣиѣѣрѣиѣш, кѣвѣурѣмѣиѣш, кѣбурѣиѣш,
кѡчѣјѣиѣш, иѣмѣлѣиѣш, ѡчѣнѣиѣш, рѡбѣјѣиѣш, иѣмѣбурѣиѣш, иѣмѣлѣиѣш; кѡнѡиѣлѣк,

Преношење акцената на предлоге сасвим је ограничено у говору Грузје: само у јако *адвербиализованим* везама предлога с падежом налазимо пренесен акценат на предлог.

Поред овог општег ограничења треба напоменути и следећа: преношење акцената на предлог среће се код *једнословних* основа, и то именица које значе *ипредмет*.

Поред већ наведених примера горе код *једнословних* именица наводимо овде примере који се могу најчешће срести, а који су *адверби* (срасли или не, или су предлози који долазе са генитивом: *у̀вѝс*, *у̀г.лѝс*, *нѝглѝс*, *у̀крај у̀уѝа*, *ѝдред у̀уѝа*, *сѝдна нѝвѝ*, *у̀врх ку̀ћѝ*, *ѝдкрај рѐкѝ*, *ѝдиу̀и грѝма*, *зѝбога*, *у̀вѝк*, *у̀ дан*, *зѝ дѝна*, *нѝ јѝз*, *у̀ мѝрак*, *у̀ ред*, *нѝ сѝиш*, *у̀ снѝг*, *зѝ рѝи* итд.

Код *једнословних* именица типа *дѝвр-дѝвѝра*, акценат се не преноси у акуз. јд.: *на дѝвр*, *у Бѝч*, *ѝод брѝсѝи*, *у гѝј*, *на мѝљ*, *ѝод ску̀иш*, *на сѝд*, *у мѝк*, *у шѝѝг*, *у цѝћ* итд.

Код именица типа *кра̀ј-кра̀ја* нашао сам само ове примере пренесеног акцената на предлог: *ѝдбогу*, *зѝбога*, *дѝбога*, *у̀бога* и сл. (све прилози), *нѝброј*, *у̀ госѝе*, *ѝдд крѝв*, *у̀крај*, *нѝкрај*, *ѝдкрај* (предлози), *у̀ лѝв*, *ѝдд лѝд*, *ѝдд нѝс*, *у̀ рѝј*, *зѝ рѝг*, *у̀ рѝд*, *у̀ ѝдѝр*.

Код именица типа *рѝк-рѝка* нисам могао наћи примера, осим *нѝ длан*, *у̀ ѝлѝч*, *у̀ клин*, поред редовног *на длѝн*, *у̀ ѝлѝч*, *у̀ клин*.

Код именица типа *нѝћѝк-нѝћѝка* забележио сам ове примере само: *у̀ салѝиш*, *у̀ ѝојѝс* (рвати се), *зѝ ѝојѝс*, *ѝдд ѝојѝс* (ставити нпр. руке), *у̀ корѝк* (ићи), *нѝ доѝѝи* (урадити површно); *нѝ каниѝѝр*, *нѝ облѝк* (пада киша), *у̀ воиѝнѝк*, *у̀ воиѝнѝку*, *зѝ динѝр* (само у игри: Водим бабу ка пазар да је продам *зѝ динѝр*), *у̀ амѝѝр* и *нѝискѝѝи* (попити чашу).

У акц. типу *дѝвѝр-дѝвѝра* нашао сам само *нѝ љѝвола* и *нѝ камѝн* (по ред *на камѝн*), *у̀ камѝн* (удари плуг).

3. Именице средњег рода

А. Основа им се не ипродужује

Тш I: *днѝ-днѝ*. Даничић има три *једнословне* именице *днѝ*, *злѝ* и *сѝѝклѝ* (*склѝ*, *цклѝ*), од којих се у Грузји потврђују прве две, а трећа је у овом облику непозната, већ само *сѝѝкѝло-сѝѝкѝла* или *сѝѝкѝлѝш*. Овде иде и *ѝлѝ-ѝлѝ*.

Ове именице задржавају акценат у промени: *днѝ-днѝ-днѝ-днѝм*; *днѝ-дѝнѝ* (*днѝ*)-*днѝма*; *злѝ-злѝ-злѝм*; *злѝ-зѝлѝ* (Дан. *зѝлѝ*)-*злѝма*; *ѝлѝ-ѝлѝ-ѝлѝ-ѝлѝм*, *ѝлѝ-ѝлѝ-ѝлѝма*.

Именица *сѝѝкѝло*, која иде доле под II³ и под Б. I³, има ове акценте: *сѝѝкѝло-сѝѝкѝла-сѝѝкѝлу-сѝѝкѝлом* (у смислу заједничке и градивне именице), *сѝѝкѝла-сѝѝкѝлѝ-сѝѝкѝлѝма* (у смислу градивне именице), *сѝѝкѝла-сѝѝкѝлѝ* (*сѝѝкѝлѝ*)-*сѝѝкѝлѝма* (*сѝѝкѝлѝма*) — у смислу заједничке именице. Са продужавањем основе значи заједничку именицу и има ове

акценте: *сѣа̀кло-сѣа̀клекѣа-сѣа̀клекѣу-сѣа̀клекѣом*, *сѣа̀клекѣа-сѣа̀клекѣа̄-сѣа̀клекѣи́ма* што се чини акценат *колектива*, као што је и *сѣа̀ккл̄а-сѣа̀ккли́ма* колектив.

Тѣи II¹: *ви́но-ви́на*. Скоро сви Даничићеви примери овде се потврђују — осим неких именица које су лексички непознате: *ви́но*, *гл̄ѣи́о*, *гн̄ѣздо*, *ждр̄ѣло*, *жѣи́ће*, *ја́је*, *кр̄ило*, *л̄ѣће*, *ми́шо*, *мл̄ѣко*, *о́је*, *и́иће*, *и́рѣло*, *ру́но*, *с̄ѣло*, *и́рло*, *удо*, *у́же*, затим: *вра́иша*, *кл̄ѣи́ша*, *л̄ѣша*, *у́сиша*, *и́исмо*, *б̄рвно*; *вл̄а̀кно*, *вр̄ѣсло*, *гр̄о̀и́ло*, *г̄умно*, *д̄ѣбло*, *за̀дно*, *кл̄а̀и́но*, *л̄ѣгло*, *и́л̄а̀и́но*, *и́ру̀гло*, *сѣа̀бло*, *с̄у̀кно*; *бр̄ѣнце*, *да̀нце*, *ж̄у́јце*, *зв̄о̀нце*, *ја́јце*, *ли́ице*, *и́ѣрце*, *ру̀нце*, *се́нце*, *сло̀вце*; *бансѣ̀иво*, *друшѣ̀иво*, *кнешѣ̀иво*, *кумсѣ̀иво*, *и́јансѣ̀иво*, *и́ројсѣ̀иво*. Не иде овде *в̄дро*.

Примери из Грузе: глаг. именице *бра̀ње*, *врѐње*, *зва̀ње*, *зрѐње*, *кла̀ње*, *и́ра̀ње*, *дра̀ње*, *и́ка̀ње*, *сла̀ње*, *и́рѐње*; *би́ће*, *ве́ће* итд. Затим, из следећег типа долазе овде: *др̄вце*, и *зр̄нце*.

Акценат остаје неизмењен у једнини и у множини, код оних са два сугласника на крају основе као и код оних које немају два сугласника.

ви́но-ви́на-ви́ну, *ви́на-ви́на̄*, *ви́ни́ма*; *гн̄ѣздо-гн̄ѣзда-гн̄ѣзду*, *гн̄ѣзда-гн̄ѣзда̄-гн̄ѣздима*; *ја́је-ја́ја-ја́ју* (чешће *ја́јѣу*), *ја́ја-ја́ја̄*, *ја́јима*; *и́исмо-и́исма-и́исму*, *и́исма*, *и́исма̄-и́исми́ма*; *вра́иша-вра́иша̄-вра́иши́ма*; *б̄рвно-б̄рвна-б̄рвну*, *б̄рвна-б̄рвна̄-б̄рвни́ма*; *вр̄ѣсло-вр̄ѣсла-вр̄ѣслу*, *вр̄ѣсла-вр̄ѣсла̄-вр̄ѣсли́ма*; *г̄умно-г̄умна-г̄умну* (односно *г̄у̀вно*), *г̄увна-г̄увна̄-г̄увни́ма*; *л̄ѣгло-л̄ѣгла-л̄ѣглу*, *л̄ѣгла-л̄ѣгла̄-л̄ѣгли́ма*; *сѣа̀бло-сѣа̀бла-сѣа̀бл̄у*, *сѣа̀бла-сѣа̀бла̄* (и *сѣа̀бл̄а̄*)-*сѣа̀бл̄и́ма*; *бр̄ѣнце-бр̄ѣнца-бр̄ѣнцу*, *бр̄ѣнца-бр̄ѣнца̄-бр̄ѣнци́ма*; *ж̄у́јце-ж̄у́јца-ж̄у́јцу*, *ж̄у́јца-ж̄у́јца̄-ж̄у́јци́ма*; *ја́јце-ја́јца-ја́јцу*, *ја́јца-ја́јца̄-ја́јци́ма*; *и́ѣрце-и́ѣрца-и́ѣрцу*, *и́ѣрца-и́ѣрца̄-и́ѣрци́ма*; *се́нце-се́нца-се́нцу*, *се́нца-се́нца̄-се́нци́ма*; *сло̀вце-сло̀вца-сло̀вцу*, *сло̀вца-сло̀вца̄* (и *сло̀вца̄*)-*сло̀вци́ма*; *др̄вце-др̄вца-др̄вцу*, *др̄вца-др̄вца̄* (*др̄ва̄ца̄*)-*др̄вци́ма*; *зр̄нце-зр̄нца-зр̄нцу*, *зр̄нца-зр̄нца̄* (*зр̄на̄ца̄*)-*зр̄нци́ма*; *друшѣ̀иво-друшѣ̀ива-друшѣ̀иву*, *друшѣ̀ива-друшѣ̀ива̄-друшѣ̀иви́ма*; *кумсѣ̀иво-кумсѣ̀ива-кумсѣ̀иву*, *кумсѣ̀ива-кумсѣ̀ива̄-кумсѣ̀иви́ма*;

У ген. мн. Даничић је предвидео измену акцента код *и́исма̄*, *друшѣ̀ива̄* и код *б̄рвна̄* (и позивао се овде на Вуков Рјечник) и ову последњу потврђује са ген. мн. *г̄`-а̀на̄*, од које је дао и ном. мн. *г̄`-на*, а није дао *и́исма* и *б̄рвна*. Ови акценатски облици су, међутим, *колектива*, јер знам поуздано да последња именица има такве акценте као колектива: *б̄рвна-б̄рвна̄-б̄рвни́ма*, док је плурал *б̄рвна-б̄рвна̄-б̄рвни́ма*, нпр. поставили преко потока *б̄рвна*, па прелазе преко тих *б̄рвна̄*, али: гледа у *б̄рвна* (од куће), скинуо с *б̄рвна̄*, свуд *ио б̄рвни́ма* (у значењу „по зиду“). Исто тако, она срамотна реч у Грузи у правој множини има ' акценат, у ном. ген. и дат. -инстр.-лок., а као колектива она се слаже акцентом са *б̄рвна-б̄рвна̄-б̄рвни́ма*. Овако, као колектива, могле би доћи и: *бр̄ѣнца-бр̄ѣнца̄-бр̄ѣнци́ма*, *г̄увна-г̄увна̄-г̄увни́ма*¹⁰⁷, *ж̄у́јца-ж̄у́јца̄-ж̄у́јци́ма*, *зв̄о̀нца-зв̄о̀нца̄-зв̄о̀нци́ма*, *сло̀вца-сло̀вца̄-сло̀вци́ма*, *др̄вца-др̄вца̄* (*др̄ва̄ца̄*)¹⁰⁸-*др̄вци́ма*.

¹⁰⁷ Решетар даје из Озринића *б̄рвна̄* и *г̄умна̄*; Московљевић из Поцерине *г̄у̀вна̄* и *г̄у̀вна̄* (Поц. говор стр. 11) што се може разумети као разједначавање колектива и множине; Б. Николић из Срема доноси *г̄у̀вна* и *г̄у̀вна̄* — што се може сматрати *колектива*, и *г̄у̀вна*, *г̄у̀вни́ма* што је множина (Сремски говор, 1964, стр. 265).

¹⁰⁸ У Грузи: Идем да накупим *мало др̄ва̄ца̄*.

За ген. мн. Даничић је за измену акцента дао три обрасца а) *вра-ишālā*, б) *иисāmā* и в) *брѡānā*, па је затим навео именице са два сугласника на крају основе, а то су оне на *-но -ло* и *-це* које смо горе навели, па је додао „на који год од ова три начина мењају акценат у овом пад., али за неке не знам на који, а неке су у множини и не говоре“. Све те именице у Грузи — као што смо их горе навели све — имају неизмењен акценат у множини па и у ген. мн. — кад су у правој множини: *брѡnā*, *иисāmā*, *влākānā*, *врѡslā*, *грѡiilā*, *гумnā*, *дѡblā*, *зādnā*, *клāiīnā*, *лѡglā* итд. Оне по Даничићевим горе датим обрасцима не могу имати: нпр. *влākānā*, *брѡnācā*, *жујācā*, *звонācā*, *рунācā*, *сенācā* и сл. *иисāmā*, *брѡānā*, *влākānā*, *гумānā*, *брѡācā*, *жујācā* и сл. већ у Грузи могу имати само ' акценат — кад је значење множине (као горе) или '' акценат — кад су *колективна*: нпр. *брѡnā* и *брѡānā*, *иисāmā* и *иисāmā*, *жујācā* (*жујācā*) и *жујācā* итд.

Дакле, ове именице имају у множини ' акценат као акценат системе: *брѡna-брѡnā* (*брѡānā*)-*брѡnима*, *брѡncā-брѡnācā-брѡncима*, *слѡvcā-слѡvācā-слѡvcима* итд., а кад дођу као колектива, имају силазни акценат: *брѡna-брѡānā-брѡnима*, *брѡncā-брѡnācā-брѡncима* итд.

Тиш II²: *сѡno-сѡna*. Готово сви Дан. примери овде се потврђују: *злāiīo*, *мѡso*, *млiivo*, *иiivo*, *сѡno*, *сiīādo*, *сунце*, *иiѡlo*, *иiѡсiīo*, *цāрсiīvo*; затим збирне именице: *биље*, *бѡрје*, *брѡише*, *бусје*, *влāше*, *грāне*, *грѡжје*, *дрѡље*, *дѡбље*, *звѡрје*, *зѡље*, *зрње*, *иње*, *клāсје*, *кѡље*, *лиише*, *лѡзје*, *ѡсје*, *иѡрје*, *иѡише*, *иѡруше*, *рѡбље*, *саше*, *сѡше*, *иѡрње*, *иѡрсје*, *иѡруње*, *ѡље*, *ѡмље*, *ииѡбље*, *ииѡвље*; *грѡжје*; Овде долази *ѡише*, *илāише*, *мѡре*, *грѡбље*, *рѡбље*.

Именица *цāрсiīvo*, само, у ген. мн. прима неп *-а* и има акценат непромењен: *цāрсiīvāvā*, а Даничићев облик *сѡnācā* у Грузи гласи *сѡnācā*.

Све остале ове именице, уколико имају облике множине, задржавају неизмењен акценат: *иiiva-иiivā-иiivима*, *сiīāda-сiīādā-сiīādима*, *иiѡlā-иiѡlā-иiѡлима*, *иiѡсiīa-иiѡсiīā-иiѡсiīима* итд.

Именице *сѡno*, *мѡso* и *гвѡжје* имају семантичке акценте у множини: кад се употребе у смислу градивних именица имају једне акценте, акценат системе ^ акценат: *сѡna-сѡnā-сѡnима*, *мѡса-мѡсā-мѡсима*, *гвѡжја-гвѡжјā-гвѡжјима*, а акценатски облици *сѡna-сѡnā-сѡnима* су *колективна*, *мѡса-мѡсā-мѡсима*, нпр. *дѡбелā мѡса* и *гвѡжја-гвѡжјā-гвѡжјима* (справа за ловљење лисица, јазаваца, мишева итд.) су *илурална шанишум*. У називу, пак, *иiѡикā гвѡжја* долази плурални акценат системе.

Тиш II³: *иѡро-иѡра*. Све именице овог типа прелазе у говору Грузи у следећи акценатски тип, јер се у двосложним речима, ако други слог није дуг, у овом говору мења ' на '' акценат: *бѡдро*, *вѡсло*, *дѡбро*, *жѡнсiīvo*, *вѡдро*, *јѡдро*, *кѡиље*, *кѡрсiīa*, *лѡиѡ*, *лѡудсiīvo*, *мнѡишiīvo*, *ѡкно*, *ѡкце*, *иѡро*, *илāше*, *рѡбро*, *сѡдло*, *сѡло*, *сiīāкло*, *срдѡсiīvo*, *чѡло*, *чѡно*, *чѡсно*. И из претходног типа *сiīiље*.

У множини Даничић има промену ' на '' акценат код ових именица: *сѡла-сѡлима*, *иѡра-иѡрима*, *бѡдра-бѡдрима*, *рѡбра-рѡбрима*, *сѡдла-сѡдлима*, *сiīѡгна-сiīѡгнима*. У Грузи све имају овакве акценте овде.

У ген. мн. у Гружи оне које не умећу а имају $\hat{}$ акценат: *йѣрѧ, сѣлѧ, йлѣѧ, крсиѧ, сиѧклѧ, лѣйѧ, чѣлѧ, чѣснѧ, јѣдрѧ*, а оне које умећу а имају $\hat{\hat{}}$ акценат: *бѣдѧрѧ, рѣбѧрѧ, сѣдѧлѧ, вѣсѧлѧ, дѣбѧрѧ, кѣйѧлѧ, сиѧдкѧлѧ, љѣд-сиѧвѧ, мѣдшиѧвѧ, срдѣсиѧвѧ, вѣдѧрѧ, јѣдѧрѧ, дкѧнѧ, чѣсѧнѧ*.

Неке од ових последњих долазе и као *колективѧ*, и тад имају друкчије акценте: *бѣдѧрѧ-бѣдрѧма, рѣбарѧ-рѣбрѧма, сѣдѧлѧ-сѣдлѧма, вѣсѧлѧ-вѣслѧма, добѧрѧ-дѣбрѧма, сиѧкѧлѧ-сиѧдкѧлѧма, срдѣсиѧвѧ-срдѣсиѧвѧма, јѣдѧрѧ-јѣдрѧма*, Даничић је ове акценте у ген. мн. нормирао као множинске.

Тии II⁴: *ѣко-ѣка*. Сви Даничићеви примери овде се потврђују: *бѣло, блѧйѧ, брѧшино, вѣѣ, врѣло (и врѣло), жвѧло, јѧйѧ, кѣло, љѧко, мѣсиѧ, ѣко, йлѣйѧ, йѣлѣ, йрѣсо, йѣйѧ, рѧло, сало, сиѧло, Скойѣ, срѣ, чѣдо, шило, брайсиѧво, кмѣйсиѧво; брѣо, грѣо, дѣло, зрѣо, јѣло, коло, лѣйѧ, слово, чудо, јѣйѣро, недра, йѣце; дрво, жѣйѧ, звоно, масѣо, клѣйѧко, а не иду овде: мѣре, йѣѣѣ, сиѧѣдо*.

Акценат ових именица у Гружи је једноставан — у једнини остаје неизмењен (као код Даничића).

У ген. мн., као код Даничића, ове именице: а) међају $\hat{\hat{}}$ на $\hat{}$ акценат ако не умећу а: *бѣлѧ, блѧйѧ, брѧшинѧ, вѣѣ, врѣлѧ, жвѧлѧ, јѧйѧ, кѣлѧ, љѧкѧ, мѣсиѧ, ѣкѧ, йлѣйѧ, йѣлѧ, йрѣсѧ, йѣйѧ, рѧлѧ, рѧлѧ, рѣвѧ, сѧлѧ, сиѧйѧ, срѣѧ, чѣдѧ, шѣлѧ; брѧйсиѧвѧ, кмѣйсиѧвѧ; брѣѧ, грѣлѧ, дѣлѧ, зрѣнѧ, јѣлѧ, кѣлѧ, лѣйѧ, слѣвѧ, чѣдѧ, йѣцѧ; жѣйѧ, звѣнѧ, масѣлѧ, а само дрѧа; б) остаје акценат неизмењен ако умећу а: *срдѧцѧ, брѧйсиѧвѧ, јѣйѧрѧ, недѧрѧ, йѣйѧцѧ, клѣбѧкѧ*.*

Ове именице у множини имају у Гружи $\hat{\hat{}}$ акценат: *бѣлѧ-бѣлѧма, блѧйѧ-блѧйѧма, брѧшина-брѧшинѧма, врѣлѧ-врѣлѧма* итд., па и оне које Дан. бележи са $\hat{}$ акценатом: *брѣѧ-брѣдѧма* (mons i recten textorum), *жѣйѧ-жѣйѧма, звѣнѧ-звѣнѧма* — само *дрѧа-дрѧѧ-дрѧѧма*, остаје као код Даничића. Како треба сад разумети Даничићеве облике са $\hat{}$ акценатом? Ја мислим да је ту Даничић бележио акценте *колективѧ*, јер у Гружи има поред *дрѧа*¹⁰⁹-*дрѧѧ-дрѧѧма* (као код Даничића), и ови (опет оне које је бележио Даничић): *брѣѧ-брѣѧ-брѣдѧма* (монс), *йѣлѧ-йѣлѧ-йѣлѧма, звѣнѧ-звѣнѧ-звѣнѧма, жѣйѧ-жѣйѧ-жѣйѧма* — само што се у Гружи $\hat{}$ акценат чује као $\hat{}$ (што је и у неким другим категоријама), дакле: *брѣѧ-брѣѧ-брѣдѧма, йѣлѧ-йѣлѧ-йѣлѧма, жѣйѧ-жѣйѧ-жѣйѧма*. Но свакако ови су акценатски облици *колективѧ*.¹¹⁰

И Даничићеви акц. облици *масѧлѧ* (у Гружи *масѣлѧ*), *клѣбѧкѧ* (у Гружи *глѣбѧкѧ*) мислим да су *колективѧ*, јер у Гружи може бити исто тако акц. облика *колективѧ*: *јѣлѧ, зрѣнѧ, чѣдѧ, кѣлѧ* (: *кѣло*), *рѣвѧ*, па и *јѣлѧма, зрѣнѧма, рѣвѧма* итд.

Тии III¹: *крѧљевсиѧво-крѧљевсиѧва*. Од Дан. примера потврђују се: *крѧљевсиѧво, йѣрѣрошиѧво, йѣучѧнсиѧво, йѣувѧло, нѧвѣче*, а не иду овде: *зѧ-чѣлѣ, нѧлѣчѣје, нѧрѣчѣје, йѣрѣчѣиѣѣ, рѧсѣлѣ, рѧскѣиѣје, рѧскѣиѣѣѣ*, већ иду доле под III¹

¹⁰⁹ Исп. Где ти је отац? — Отиѣо ѣ дрѧѧ... чује се редовно у Гружи.

¹¹⁰ Акценат у ном.-акуз. *брѣѧ, жѣйѧ, йѣлѧ* може бити кановачки акценат.

Овде долазе примери из Грузе: *и́рѣчало, га́шало, бубало, давало, вре́бало, цу́нало, зе́вало, ку́нало, ње́вало, дре́мало, са́њало* и др.

Акцент остаје неизмењен.

Тиј III²: *здрáвљице-здрáвљица*. Од Даничићевих примера овде се потврђују: *здрáвљице, Ужшце, Бурђево, Баково, Ваљево*, а не иду овде: *збрѣжје, Краљево*.

У Грузи постоји врло жива формација кад се од збирних именица образују деминутиви са *-ице*: нпр. *грањшце, грбљшце, ируњшце, шрњшце, ињшце, цвѣћшце, ирбићшце, жбуњшце, илаићшце, зѣљшце, кољшце* итд.

Тиј III³: *кдлено-кдлена*. Од Дан. примера ови се овде потврђују: *вáрзило, кáндило, Гдражде, Прдокуље; гдвѣда, жсѣлѣзо, идвесмо, кдлено, кдѣиши, кдриши; бѣлило, бѣснило, врѣишило, грдило, гудало (и гудало), жсѣишило, клѣјало, лудило, мѣсишило, мрѣвишило, дгњило, иѣрило, идјило, свѣишило, сдило, сидѣјало, сѣшило, шдвнило, шдчило, љдило, чѣкѣјало, кдришце, шдѣишило, а не иду овде: Гусиње, Кдбиљем Требиње, Цѣишње, бѣс-иѣше, бѣсцѣње, идврђе, иддрѣђе, идкѣше, идсѣше, идѣишје, идшкѣље, ир-леће, рѣсѣише, лѣгало, лдгало, богдѣиштво, момѣиштво, нѣследштво, убѣиштво, човѣиштво, блѣишшце (и блѣишшце погр.), гддѣишце, грдѣишце, двдрѣишце, лдвѣишце, људишшце, (погрд.), дгњѣишце, сѣдишце, љишшце, сѣишшце.*

У ген. мн. као код Даничића, акценат се мења ' на `: *кдленá, вáрзила, кáндила, гдвѣдá (и чешће гдвѣди), кдѣишиá, кдришиá, бѣлиá, врѣишиá, гудáла* итд., а кад примају *а*, имају неизмењен акценат: *идвесáма, кдришиáца* итд.

Тиј III⁴: *длово-длова*. Потврђују се овде ови Даничићеве примери: *Дунаво, длово, крѣшево, дцило, бѣћкало, вѣшала, вѣдело, лѣзила, мѣрило, ирѣвило, сѣдало, сѣрѣшило, шѣуцало, црѣшало, дѣсѣиштво, јѣзеро, а не иду овде: војвдѣштво, сѣжаштво, сѣсѣдштво, шдвѣиштво; вимѣшце, грлѣшце, срѣшце, сунѣшце, шемѣшце, вреѣшце, грѣшце.*

Акцент остаје неизмењен.

Именица *јѣзеро* у Грузи има у множини акценат системе: *јѣзера-јѣзѣра-јѣзерима*, а акц. облици *јѣзѣра-јѣзѣра-јѣзѣрима*, представљају облике *колекѣишца*. Даничић има топоним *Јѣзѣра* (и Решетар потврђује местом *Јѣзѣра* код Јајца) — *Јѣзѣра-Јѣзѣрима*.

Тиј III⁵: *весѣље-весѣља*. Од Даничићевих примера ови се потврђују: *лежѣје; одѣло, оѣло, иорѣкло, иосѣло, расѣло, бѣчѣље, весѣље, држѣље, убише, имѣње, ирегнѣше, ироѣше, иошѣње, сванѣше, сѣворѣње; врешѣшце; колишца, иољшце; ѣвѣлштво, злочинштво, јѣдинштво, вѣзѣрштво, врагѣлштво, дѣвѣрштво, лакѣмштво, могушштво, ишјанштво, иознѣнштво, ирокѣишштво, сѣарѣишштво, убѣшштво, хадѣишштво, а не иду овде јѣсѣиштво-јѣсѣишца, сѣчѣво-сѣчѣва, које у множини имају јѣсѣишца-јѣсѣишца-јѣсѣишцима, а јѣсѣишца-јѣсѣишца-јѣсѣишцима, као и сѣчѣва-сѣчѣва-сѣчѣвима јесу облици *колекѣишца*, а множински облици су *сѣчѣва-сѣчѣва-сѣчѣвима*. Тако исто овде не иде *идврѣсло-идврѣсла*, већ горе под III³.*

Акцентат код ових именица остаје неизмењен.

Тип III⁶: *врейѣдно-врейѣдна*. Потврђују се овде ови Даничићеви примери: *врейѣдно*, *решѣѣно*, *божѣнѣсѣво*, *госѣдѣдѣсѣво*¹¹¹, а не иду овде: *белѣнѣце*, *бѣбѣце*, *брашѣнѣце*, *влакѣнѣце*, *врашѣнѣца* (и *врашѣнѣца*), *жумѣнѣце*, *клубѣнѣце*, *крибѣце*, *леђѣнѣца* (и *леђѣнѣца*), *ѣнѣсѣнѣце*, *ребѣрѣце*, *седлѣнѣце* и *седѣлѣце* (*седлѣнѣце*), *себѣце* (и *селѣнѣце*), *усѣнѣнѣца* (и *усѣнѣнѣца*). Овде долази: *рождѣдѣсѣво*.

Найомена. У Грузи су све именице деминутивног значења на *-енѣце* (*-енѣце*): *бурѣнѣце*, *сѣтаклѣнѣце*, *јарѣнѣце*, *деѣнѣнѣце*, *ѣлѣнѣнѣце*, *ћурѣнѣце*, *јажгѣнѣнѣце*, *деѣнѣнѣце*, итд. као и на *-анѣце* (*-анѣце*): *гледѣнѣнѣце*, *килѣнѣнѣце*, *клубѣнѣнѣце* итд. увек са ' акцентом на суфиксу. У Дубровнику је: *бјелѣнѣнѣце*, *жумѣнѣнѣце*, *божѣнѣнѣсѣво* (Реш. С. 59).

Найомена. Оно што сам рекао за именице ж. рода типа *ѣланѣнѣна*, *сланѣнѣна* и сл. (види горе стр 132, тип II⁶) у потпуности вреди и за именице ср. рода — које су тамо биле већ наведене. Ово, даље вреди и за формацију тросложних хипокористика у типу маскулина II^{3*} (в. Напомену на стр. 147—148): нпр. *синѣнѣриѣ*, *колѣнѣчиѣ*, *ћевѣнѣчиѣ*, затим и *будѣнѣчиѣ*, *ѣрозѣрчиѣ*, *оѣнѣнѣчиѣ*, *барѣнѣнѣчиѣ* итд. Овакав акцентат је и код именица средњег рода из формације: *селѣнѣче*, *канѣнѣрѣче*, *ѣрозѣрѣче*, *сирѣнѣче*, *колѣнѣче*, *ваѣнѣрѣлѣче*, *будѣнѣче*, *синѣнѣрѣче* итд., — па би ову појаву ваљало у целини претрести у посебном раду.

У ген. мн. мења се ` на ' акцентат: *врейѣнѣнѣ*, *решѣѣнѣнѣ*, а ако се умеће а, онда акцентат остаје неизмењен: *божѣнѣнѣсѣвѣ*, *госѣдѣдѣсѣвѣ* — као код Даничића.

Тип III⁷: *ѣресѣнѣбѣлѣ-ѣресѣнѣбѣла*. Даничић има само четири примера, од којих се потврђују *насѣлѣ*, *ѣресѣнѣбѣлѣ* и *расѣкрѣнѣше*, а четврти *ѣдѣнѣрѣ* не иде овде. Међутим, овде долазе многе именице из формације *ѣредлог* + *ѣадеж* уобличене са *-је*, које се налазе код Дан. под III¹, без дужине на средњем слогу: *зѣчѣлѣ*, *налѣчѣје*, *нарѣчѣје*, *ѣрѣчѣнѣше*, *расѣлѣ*, *расѣкѣнѣје*, *расѣнѣѣше*, *зѣгѣрѣје*, *ѣримѣрѣје*, *ѣрозѣрѣје*, *ѣбѣнѣрѣје*, *ѣчѣнѣше*, *окрѣнѣлѣ*, *осѣнѣје*, *ѣрисѣнѣје*, *ѣбѣнѣбѣлѣ*, *ѣбѣнѣнѣсѣје*, *ѣбѣнѣрѣчѣје*, *ѣбѣнѣнѣсѣје* итд. — увек са дужином у Грузи.

Акцентат ових именица остаје неизмењен.

Тип III⁸: *ѣландѣнѣнѣше-ѣландѣнѣнѣша*. Овде Даничић има *ѣруѣнѣнѣце* и *ѣвѣнѣнѣце* (које у Грузи немају дужине, као и све ове формације, в. горе под III², где је и Даничићев пример *здѣрѣвѣнѣце* — без дужине), затим *дѣврѣнѣнѣше*, *зѣбрѣнѣнѣше* и *ѣландѣнѣнѣше*, које у Грузи такође не иду овде: *дѣврѣнѣнѣше*, *зѣбрѣнѣнѣше*, *ѣландѣнѣнѣше*, већ доле под III^{1*}, где и Даничић наводи многе именице на *-нѣнѣше* које значе место: *вѣнѣнѣнѣше*, *јѣчѣнѣнѣше*, *кѣнѣнѣнѣше*, *селѣнѣнѣше*, *сѣдѣнѣнѣше*, *скрѣвѣнѣнѣше* и др.

¹¹¹ Види напомену на стр. 20.

Нисам овде нашао других примера, осим глаголских именица: *ѿамѣње, камчење, сѣнчење, шѿурчење, банчење, кавѣјење, момчење* и сл.

Тий III⁹: *дружје-дружја*. Овде се потврђују ови Даничићеви примери: *Ариље, голубље, грумење, бусење, безумље, босиле, дрвеће, зрнење, ѿвѣреје, јаворје, јасење, јелашје, камење, кесилење, комађе, кодрење, кремјење, мраморје, обличје, обрѿче, оградње, окрѿље, орашје, оружје, ѿрсијење, ремење, угљење, узглање, уздарје, чокодје, шайборје, зверјење, жѣнскиње, мушкиње; косишије (сап косе), дѣншије, а не иду овде: забрђе, заборје, знамење, ѿдгорје, ѿдлужје, ѿднѣжје, ѿдрѿче, ѿдѿшије, ѿсавље, ѿбиисје, ѿцѣрје, ѿриморје, ѿрѣашје, ѿрѣње (и ѿрѣње); дѣињишѿво, бесињишѿво, делињишѿво, јунашишѿво, лукавишѿво, ѿѿѿѿшѿво; бунѿшије, здрѿшије, данѿшије, здѿшије, ѿгрѿшије, нѿнѿшије, ѿсѿшије, ѿдѿшије, ѿрѿшије, сѿдѿшије, сѿдѿшије (Дан. сѿдѿшије, где мислим да не треба л), сѿрѿшије, сукнишије погрд. (а сукнишије — нема), ѿлѿшије, црквишије; колѣнце (в. горе под III⁹ у Нап. и доле под Б. II⁹).*

Акцентат остаје код ових именица неизмењен.

Тий III¹⁰: *вѣрѿво-вѣрѿва*. Овде се потврђују ови Даничићеви примери: *вѣрѿво, крѣсѿво, нѣшишѿво, ѿѣѿво, ѿлѣишѿво, ѿрѣдишѿво, сѣчишѿво, јѣмѿшије, кућѿшије, вѣиришије, ѿсѿѿшије, рѣиквишије, рѣѿшије, сѣдѿшије, сѣлѿшије, сѿришије, скрѣѿшије, шѿиѿшије, ѿсѿѿшѿво; кѣлѿво, бѣдѿшије, а не иду овде ови: знамење, ѿздравље, сумрачје, шѣишѿво, ћерчишѿво; блашѿнце, брдѿшѿце, грѣшѿце, јушѿрѿце, језѣрѿце, недѣрѿца, осѿѿѿце, ѿсѣѿѿнце, ѿушѿшѿце; брашѿшѿво, очѿшѿво, сужѿшѿво, шѿушѿшѿво. Овде иду још: кѣлѿво, јѣсѿшѿво (Дан. има јѣдишѿво), сѣчишѿво.*

Акцентат остаје неизмењен, како у једнини тако и у множини: нпр. *вѣрѿва-вѣрѿвѣ-вѣрѿвима, ѿлѣишѿва-ѿлѣишѿвѣ-ѿлѣишѿвима, јѣсѿшѿва-јѣсѿшѿвѣ-јѣсѿшѿвима, сѣчишѿва-сѣчишѿвѣ-сѣчишѿвима, кућѿшѿшѿва-кућѿшѿшѿвѣ-кућѿшѿшѿвима, вѣиришѿшѿва-вѣиришѿшѿвѣ-вѣиришѿшѿвима, сѣдѿшѿшѿва-сѣдѿшѿшѿвѣ-сѣдѿшѿшѿвима* итд. Неке именице од ових последњих, међутим, долазе у смислу *колективѿва* са другим акцентима; нпр. *јѣсѿшѿва-јѣсѿшѿвѣ-јѣсѿшѿвима* (као *ћерчишѿва-ћерчишѿвѣ-ћерчишѿвима*), *сѣчишѿва-сѣчишѿвѣ-сѣчишѿвима, вѣрѿшѿва-вѣрѿшѿвѣ-вѣрѿшѿвима, ѿлѣишѿва-ѿлѣишѿвѣ-ѿлѣишѿвима*, а знам и за назив положаја у планини Јешевцу у селу Борчу *кућѿшѿшѿва*¹¹²-*кућѿшѿшѿвѣ-кућѿшѿшѿвима* што је такође колектив.

Тий IV¹: *дѣвојашѿшѿво-дѣвојашѿшѿва*. Само *ѿрѣждѿрѣло* и *Кѣлѿшѿље* (и *Гѣлѿшѿље*) овде се потврђују, а не иду овде: *шѿумѿшѿшѿво, кѣлућѣрѣшѿшѿво, дѣвојашѿшѿво, вѣсѣѿѿце* и *Сѣрајево*.

У ген. мн. мења се интонација с тим што на трећи слог дође дужина: *ѿрѣждѿрѣлѣ*.

Тий IV²: *Сѣдѣрево-Сѣдѣрева*. Од Дан. примера овде се потврђују само *Сѣдѣрево* и *ѿрѣмалеће*, а не иду овде: *ѿѿѿѿшѿшѿво, вѣсѣѿѿѿшѿшѿво, баришѿѿце*.

¹¹² *Рѣшѿшѿр* зна за назив планинског положаја у срезу босанске Градишке *кућѿшѿшѿва* (Даничић, Срп. акценти, стр. 67). У Борчу има место у храстовој шуми са називом *Сѿѿѿшѿшѿва*.

У ген. мн. је *йр̄емале̄ћа̄*.

Тий IV³: брашн̄чево-брашн̄чева. Овде се потврђују Дан. примери *Драгачево* и други ове формације: нпр. *Конарево* и сл., а не иду овде *безакѡње-безакѡња*.

Тий IV⁴: огледало-огледала. Од Дан. примера овде се потврђују: *дружсгчало, зеленило, мошдвило, нвишдвило, огледало, йлавейнило, руменило, сшардсвайсйво, Бешеново*, а не иду овде: *криждйуће, новдѡрђе, йр̄емалеће, йрекдрѡђе, среддйише, йочивало, йрегйбало, незнабѡшйво, нечовеййво, сиромашйво, зймѡвишйе, кайшарйишйе, Невесйње, Калйиѡље, Несйиѡље* (исп. *Пусйиѡље*). Овде долази: *шаренило, црвенило, чекешало, шушкетало, йцукетало, йказало, блебетало* и др.

Тий IV⁵: йријайельсйво-йријайельсйва. Сви Дан. примери и овде се потврђују: *достйјансйво, доброчйнсйво, задовѡлсйво, кайешансйво, богѡмлсйво, йоглавѡрсйво, йосйјансйво, йријайельсйво, невалѡлсйво; издахнуће, неумеће, йколенје, рукодаће, ускрснуће*.

*Тий IV⁶: сведѡчансйво-сведѡчансйва.*¹¹³ Потврђују се овде: *величансйво, владичансйво, ошачансйво* (Дан. *ошачансйво*), *сведѡчансйво, човечансйво*, а не иду овде: *врашѡвца* и *човечйише*.

У ген. мн. је *сведѡчансйѡѡѡ, величансйѡѡѡ*,

Тий IV⁷: рѡзбојйишйе-рѡзбојйишйа. Оба Даничићева примера се потврђују: *рѡзбојйишйе* и *шешалйишйе*. Овде још долазе: *ручѡвишйише, рѡдилйишйе, скакалйишйе, куйалйишйе, вѡшарйишйе, йрйсйанйишйе, мрѡсйилйишйе, лѡчилйишйе* и др.

Тий IV⁸: рудничйишйе-рудничйишйа. Даничић има само овај пример, који се потврђује у Гружи.

Тий IV⁹: йгралйишйе-йгралйишйа. Потврђују се ови Дан. примери овде: *йгралйишйе, качарйишйе, бѡсйанйишйе, кѡноййишйе, куйусйишйе, рвалйишйе, сѡкирйишйе, йрфкалйишйе, йшеничйишйе, вѡримѡсо*, а не иду овде ови: *зѡрукѡѡље, йдјушѡрђе, калуђѡрсйво, йѡбрайймсйво, укућансйво, йрйсйанйишйе, рѡзбојйишйе, йѡвѡсѡмѡѡ, корйишйице*.

Тий IV¹⁰: мѡшѡринсйво-мѡшѡринсйва. Потврђују се овде: *вйјалйишйе, грѡѡвишйе, мѡѡѡвишйе, йѡвалйишйе*, а не иде овде: *мѡшѡринсйво*.

Тий IV¹¹: незѡкѡнсйво-незѡкѡнсйва. Ова реч је непозната у Гружи. Овде би ишле глаг. именице типа: *завйјѡње, йѡвйјѡње, залйѡѡње, йѡлйѡѡње, убйјѡње, ѡкйѡѡње, йѡйкйѡѡње* итд. од многих учесталих глагола.

Тий IV¹²: ѡблѡжје-ѡблѡжја (у Гружи *ѡблѡжје*). Од Дан. примера овде се потврђују: *вѡдѡкѡшйе, главѡѡље, Горѡѡйѡље* (Дан. *гарѡѡйѡље*), *деѡсйѡље, јѡѡѡнђѡље, јалѡѡѡње, карѡѡйѡље, милѡсѡрђе* (и *мйлѡсѡрђе*), *йрекѡдрйѡње, йшранѡѡфйѡље* (Дан. *йшранѡѡѡѡйѡље*), *грѡбѡнишйише, данѡѡѡѡишйе*, а не

¹¹³ У Гружи *сведѡчансйво* (в. стр. 20), или се чује и са акцентом *сведѡчансйво* итд. (в. горе напомену на стр. 167).

иду овде: *дбелѣжје, ѝзобѣлѣ, ѝддунѣлѣ, ѝдморѣлѣ, ѝрѣскозѣрје; сѣаре-шѣнсѣво, шѣрдоглавсѣво, вѣшарѣшѣ, дѣванѣшѣ, мѣдарѣшѣ, шѣшѣрѣшѣ*. Овде иде и: *карѣлѣ*.

Именица *гребенѣшѣ* има у плуралу *гребенѣшѣа-гребенѣшѣа-гребенѣшѣина* што је акценат системе, као што је *јевѣнѣлѣа-јевѣнѣлѣа-јевѣнѣлѣима*. Међутим, ова именица радије долази као *колѣкѣшѣа*, кад значи справу за гребенање: *гребенѣшѣа-гребенѣшѣа-гребенѣшѣима*. (Исп. горе код именица м. р. под II^б *дѣвѣр-дѣвѣра*: плур. *гребенѣ-гребенѣа-гребенѣима* (*гребенѣовѣ-гребенѣовѣа-гребенѣовѣима*) и колѣкѣтив *гребенѣа-гребенѣа-гребенѣима*).

Остали примери петосложних именица потврђују се у Грузи: *јевѣнѣлѣ; крѣвоирѣлѣ, неѣрѣјѣлѣсѣво; воденѣчѣшѣ, лубенѣчѣшѣ*, а друкчији акценат имају *моѣшѣовѣ* (Дан. *моѣшѣовѣоце*) *ѣрѣоблѣчѣло* (Дан. *ѣрѣоблѣчѣло*), *мѣнасѣѣрѣшѣ* (Дан. *манасѣѣрѣшѣ*), *ѣнаѣѣурѣшѣ* (Дан. *ѣнаѣѣурѣшѣ*).

Б. Основа им се ѣродужује

Тѣи I¹: *врѣме-врѣмена и дѣше-дѣшеѣа*.

Даничѣѣ у првом подтипу има само једну именицу с оснoвом на -ен, и она има акценат: *врѣме-врѣмена, врѣмѣна-врѣмѣна-врѣмѣнима*. Тако је и у говору Грузе.

У другом подтипу именица на -ѣш од Даничѣѣвих примера ови се потврђују: *дѣше-дѣшеѣа*, затим и ове: *јѣне, кѣлѣсе, свѣнѣче*, овако мењају акценат у зависним падежѣма — као код Даничѣѣа.

За следећу групу именица на -ѣш Даничѣѣ се двоуми да ли је нпр. *брѣвѣче-брѣвѣшеѣа* или *брѣвѣче-брѣвѣшеѣа*, па се опредељује за ово последње¹¹⁴, међутим, у Грузи те именице имају неизмењен акценат ако значе предмет, а ' акценат ако значе младунче: *брѣвѣче-брѣвѣшеѣа, брѣнѣце-брѣнѣшеѣа, врѣнѣче-врѣнѣшеѣа, гѣнѣче-гѣнѣшеѣа, звѣнѣце-звѣнѣшеѣа, кѣмѣче-кѣмѣшеѣа, Нѣмѣче-Нѣмѣшеѣа, ѣблѣче-ѣблѣшеѣа, срѣнѣче-срѣнѣшеѣа, ѣѣне-ѣѣнеѣа, ѣѣже-ѣѣшеѣа, јѣје-јѣшеѣа, јѣне-јѣнеѣа, ѣврѣче-ѣврѣшеѣа (и ѣврѣшеѣа)*.

Овде не иду ови Даничѣѣѣви примери, већ долазе под I⁴ тип: *јѣгѣне-јѣгѣнеѣа* (код Даничѣѣа *јѣгѣне-јѣгѣнеѣа*)¹¹⁵: *зѣвѣре-зѣвѣреѣа, ѣсе-ѣсеѣа, ѣдше-ѣдшеѣа, дѣрлѣ-дѣрлѣѣа, ѣѣче-ѣѣшеѣа, змѣѣче-змѣѣшеѣа, кѣрѣче-кѣрѣшеѣа*.

Наѣомена. Овако како је и Даничѣѣѣ помислио, али се није за то определио, двосложне именице на -ѣш треба разделити у два акц. подтипа *дѣше-дѣшеѣа* и *брѣнѣце-брѣнѣшеѣа*, па би са именицом на -ен-врѣме-врѣмена било три подтипа место два: а) *врѣме-врѣмена* б) *дѣше-дѣшеѣа* в) *брѣнѣце-брѣнѣшеѣа*. Разлог за акценатски облик *брѣнѣшеѣа* је исти као и за *брѣнѣце*, а наиме дужина кореновог слога дошла је после испадања полугласника у следећем слогу.

¹¹⁴ А Решетар наводи ту да је Даничѣѣѣ у Рјечнику ЈАЗУ бележио *бѣче — бѣшеѣа, брѣвѣче — брѣвѣшеѣа, брѣнѣце — брѣнѣшеѣа*.

¹¹⁵ У говору Грузе све двосложне именице ср. р. на -ѣш које значе младунче имају у зависним падежѣма ' акценат: *јѣгѣне — јѣгѣнеѣа, ѣѣле — ѣѣлеѣа, ѣрѣсе — ѣрѣсеѣа, жѣдрѣбе — жѣдрѣбеѣа, ѣѣгле — ѣѣглеѣа* итд. Дан. има редовно ' акценат у свим зависним падежѣма.

Примери из говора Груже: *ђуле-ђулеи̑а*, а затим *дрџце-дрџцеи̑а*, *јајце-јајцеи̑а*, *жујце-жујцеи̑а*, *иџре-иџреи̑а*, *словце-словцеи̑а*, *лонче-лончеи̑а*, *коче-кочеи̑а*, *сѣлце-сѣлцеи̑а*, *дѣлце-дѣлцеи̑а*, *сѣнце-сѣнцеи̑а*, *зрнце-зрнцеи̑а*, *месце-месцеи̑а*, *иџце-иџцеи̑а*, *црџце-црџцеи̑а*, *леђца*, *рунце-рунцеи̑а*, *винце-винцеи̑а*, *уџце-уџцеи̑а*, *сѣлце-сѣлцеи̑а*; *главчо-главчеи̑а*, *кџнче-кџнчеи̑а*, *лонче-лончеи̑а*, *сѣбче-сѣбчеи̑а* и др.

У вок. јд. само, именице овог типа мењају акценат на $\hat{\quad}$ — као код Даничића: *дѣи̑е*, а у особитим случајевима персофиницирања и називања људи именом животиње могле би имати вокатив и ове: *јџне*, *кљџсе*, *сџнче*, *брџвче* (што стоји и према *брџвац*, *брџвак*), *кџмче*, *Нџмче* (и према *Нџмац*), *и̑џне*, *и̑џре*, *сѣлце* и др.

Тип I²: *чџвче-чџвчеи̑а*. Од Дан. примера овде се потврђују *чџвче*, *и̑лџвче*, *мџлче*, *блџзне*; *ждрџбе*, *и̑рџсе*, а не иду овде: *бџйче-бџйчеи̑а*, *дџйзе-дџйзеи̑а*, *и̑ише-и̑ишеи̑а* и *дрџце-дрџцеи̑а*.

Једне од именица овог типа задржавају акценат у промени — као код Даничића: *чџвче*, *и̑лџвче*, *мџлче* и *блџзне-блџзнеи̑а* (код Дан. *блџзнеи̑а*). Затим примери из говора Груже: *снајче*, *сѣјче*, *Јѣлче*, *Дѣрче* и сл.

Друге мењају акценат, али не као код Даничића на $\hat{\quad}$ акценат, већ на $\acute{\quad}$ акценат: *ждрџбе-ждрџбеи̑а*, *и̑рџсе-и̑рџсеи̑а*, како је и код именица два следећа типа — ако значе младунче а не предмет.

Именице *и̑џло* — кад је у овој промени — има ове акценте у множини: *и̑џлџса-и̑џлџсѧ-и̑џлџсима* — као код Даничића, а што су акценти *колџкџи̑а*.

Тип I³: *и̑џле¹¹⁶-и̑џлеи̑а*. Од Дан. примера овде не иде само *ђуле-ђулеи̑а*.

У једнини — као код Дан. — код свих ових именица остаје $\acute{\quad}$ акценат: *и̑џлеи̑а*, *кџнчеи̑а*, *мџмчеи̑а*, *рџйчеи̑а*, *сџмчеи̑а*, *и̑џкчеи̑а*, *и̑иџнеи̑а*, и оне које значе предмет: *срџчеи̑а*, *и̑ишеи̑а*, *и̑кџмбеи̑а*, *и̑џсџи̑еи̑а*, *дџгмеи̑а*, *кџџмеи̑а*, *кџбеи̑а*, *и̑џнџеи̑а*, *сџрџеи̑а*, *и̑џкнеи̑а*. Од ових последњих могло би се чути и: *срџчеи̑а*, *и̑кџмбеи̑а*, *дџгмеи̑а*, *кџбеи̑а* (в. I^b — следећи тип).

У вок. јд. — као код Дан. — имају $\hat{\quad}$ акценат, у колико могу имати вокатив: *и̑џле*, *кџнче*, *мџмче*, *рџйче* (Дан. се двоуми да ли је *рџйче* или *рџйче*), *сџмче*, *и̑џкче*, *и̑иџне*.

У множини, које могу имати множину, а то су оне што значе предмете, Даничић предвиђа задржавање акцента, осим што за генитив предвиђа $\hat{\quad}$ акценат: *и̑џсџи̑еи̑а-и̑џсџи̑еи̑а-и̑џсџи̑еи̑а*, *дџгмеи̑а-дџгмеи̑а-дџгмеи̑а*, *кџбеи̑а-кџбеи̑а-кџбеи̑а*, *и̑џнџеи̑а-и̑џнџеи̑а-и̑џнџеи̑а*, *и̑џкнеи̑а-и̑џкнеи̑а-и̑џкнеи̑а*. Овакви акценти ових именица сасвим су необични и не могу се чути у говору Груже, већ: *и̑џсџи̑еи̑а-и̑џсџи̑еи̑а-и̑џсџи̑еи̑а*, *дџгмеи̑а-дџгмеи̑а-дџгмеи̑а*¹¹⁷, *кџбеи̑а-кџбеи̑а-кџбеи̑а*,

¹¹⁶ Само у ном јд. ове именице у Гружи мењају $\hat{\quad}$ на $\acute{\quad}$: *и̑џле*, а у свим зависним падежима — који су тросложни — чува се акценат: *и̑џлеи̑а* — *и̑џлеи̑у* — *и̑џлеи̑ом* — *и̑џлеи̑у*.

¹¹⁷ Павић зна поуздано да је у Славонији: *дџгмеи̑а* — *дџгмеи̑а* — *дџгмеи̑а*, затим Ружичић за пјеваљска (СДЗБ III, 135), Вуковић за Пиву (СДЗБ X, 260), Б. Николић, Сремски говор, 269.

иенџеџа-иенџеџа̄-иенџеџӣма, шекнеџа-шекнеџа̄-шекнеџӣма, срџеџа-срџеџа̄-срџеџӣма, шкембеџа-шкембеџа̄-шкембеџӣма.

Само ми се чини да су ови акценти облици *колектџива*, но ове именице и долазе најчешће у том значењу — уколико се не говори нпр. *дџмад* или *дџмиџи*, *шџкнад*, *шџкмад* итд.

Тџи I¹: јагње-јагњеџа (у Грузи *јагњеџа*).

Именице с основом на *-еџ* код Даничића задржавају акценат номинатива, у једнини и множини. У говору Грузје је овако:

а) оне које значе *живо* (младунче) мењају у једнини у свим зависним падежима " на ' акценат: *гџичеџа-гџичеџу-гџичеџом-гџичеџу*, затим: *јагњеџа, јагњеџа, ланеџа, мечеџа, иакчеџа, иџлеџа, рачеџа, Срџичеџа, иџичеџа, Тџуреџа, исеџеџа, љурчеџа* (и *љуреџа*), *виџлеџа, Влашеџа, Грчеџа, крмеџа, хрчеџа*;

б) оне које значе *предмет* задржавају " акценат: *дрџеџа-дрџеџу-дрџеџом-дрџеџу*, затим овако и: *бџуреџа, грнеџ, љубреџа, клџичеџа, иџцеџа, љагеџа, џубеџа, љебеџа* (и *љебеџа*).

У множини Даничић предвиђа само овакав акценат генитива: *љебеџа̄*. То значи Дан. нормира овакве акценте у множини: *дрџеџа-дрџеџа̄-дрџеџӣма, бџуреџа-бџуреџа̄-бџуреџӣма* итд. У Грузи се и ови као и плурални акценти претходног типа које даје Дан., не могу чути, већ само: *дрџеџа-дрџеџа̄-дрџеџӣма, бџуреџа-бџуреџа̄-бџуреџӣма, грнеџа-грнеџа̄-грнеџӣма, љубреџа-љубреџа̄-љубреџӣма, клџичеџа-клџичеџа̄-клџичеџӣма, иџцеџа-иџцеџа̄-иџцеџӣма, љагеџа-љагеџа̄-љагеџӣма, џубеџа-џубеџа̄-џубеџӣма, љебеџа-љебеџа̄-љебеџӣма*. А Павић зна поуздано да је у Славонији: *љебџа-љебеџа̄-љебеџӣма, дрџеџа-дрџеџа̄-дрџеџӣма, иџцеџа-иџцеџа̄-иџцеџӣма* (Рад 59, стр. 100). Московљевић из Поцерине има: *џубеџа-џубеџа̄-џубеџӣма* и још овако: *иенџеџа, иердеџа, шекнеџа, клџичеџа, шкембеџа*, затим: *иџцеџа, љебеџа, љурчеџа*, затим *иарчеџа, љошеџа, срџеџа, шишеџа, љулеџа* (Акц. систем поцер. говора 34—45). Ружицић има из плевалског *дебеџа-дебеџа̄-дебеџӣма* (СДЗБ III, 135). Вуковић из Пиве и Дробњака има *дебеџа-дебеџа̄, дрџеџа-дрџеџа̄, љебеџа-љебеџа̄* (СДЗБ X, 262). Б. Николић из Срема има: *љебеџа, дрџеџӣ, зрнеџа̄* (Сремски говор, стр. 269), и каже да и све остале овог типа имају такве акценте у множини.

Само, треба опет рећи да су ови акц. облици облици *колектџива*, а да су облици *множине* Даничићеве облици нпр. *џубеџа-џубеџа̄-џубеџӣма*. Што се они, пак, чине необични, то је стога што ове именице ретко долазе као *множински* облици, а радије као *колектива*: *џубеџа-џубеџа̄-џубеџӣма*.

Именице са основом на *-ен* у једнини задржавају акценат, а у множини мењају акценат онако као што га мењају именице на *-еџ* оне што значе предмет — а тако је и код Даничића: *иџме-иџмеџа, иџме-иџмеџа̄-иџмеџӣма, а* овако и све остале: *раџмена, брџмена, виџмена, иџмена, сџмена, слџмена, иџџмена*, а у множини: *раџмена, брџмена, виџмена* итд.

Именице са основом на *-ес* — такође имају овакве акценте у множини: *небеса-небеса-небесима*, а затим тако и ове: *чудеса, ушеса, колеса* — као што је и код Даничића. Само, мислим, и ово су акценатски облици *колектива* по пореклу, који сада имају множинско значење, пошто већина ових именица за значење колектива има посебне формације збирних именица: *дрвѣће, бӯрад, клуѣчад, ѡѡцад, ћббад, дѡгмад, ѡдкнад, ѡдрчад, ѡвад*; или *шкѣмбићи, ћбвишићи, ћѡрићи, дѡгмићи, ѡдрчићи, бѡрићи*; или *сѣмѣње*; или пл. тант. *кдла, дрва, чѡда*. Акценатски облици множине типа *ћдбѣша, ћдбѣшѡ, ћдбѣшима* и сл. изгубили су се, јер су их надвладали акц. облици колектива, пошто многе од ових именица долазе у том значењу радије. А кад су збирне именице њих потисле са подручја овог значења, јер су оне и формацијом поуздано биле колектива, ови акценатски облици су преузели функцију множине: *ћдбѣша, дрвѣша-ћдбѣшѡ, дрвѣшѡ-ћдбѣшима, дрвѣшима* и сл.

Тип II¹: *назиме-назимѣша*. Даничић овде има *назиме* и *наѡриче*, од којих се прва потврђује а *наѡриче* иде у следећи тип. Овде долазе још: *ѡрѣзѣме* и *надиме* (мада чешће долази *надѣмак*). Даничић каже за њих „Акц. као да остаје без промене“. У говору Грузије је заиста: *назиме-назимѣша-назимѣшу, назимѣша-назимѣшѡ-назимѣшима*, као и: *ѡрѣзѣме-ѡрѣзѣмена-ѡрѣзѣмену-ѡрѣзѣменом, ѡрѣзѣмена-ѡрѣзѣменѡ-ѡрѣзѣменима*, а у множини би се могло чути и: *ѡрѣзѣмена-ѡрѣзѣменѡ-ѡрѣзѣменима*. Ови последњи акц. облици долазе према *имѣна-имѣнѡ-имѣнима*, и не само према тој, већ и према свим другим на *-ен* — из претходног типа — а што представља акц. облике *колектива*.

Тип II²: *гдвече-гдвечѣша*. Од Дан. примера потврђују се ови на *-че*: *гдвече, двдгоче, ѡзмече, ѡдрѣиче, ѡдсмрче, ѡнуче, Араѣче* и *магаре*. Овде иду и ове: *сѡмече, наѡриче, драшче, ћѡвече, јѣлече, ѡрслуче*. Не иду овде Дан. примери на *-енце, -ѣшце* и *-ѣшѣ* (погрдног значења): *дѣшѣнце, јѡгњѣнце, јарѣнце, дерѣшѣ* (в. горе под А, III⁴, III⁶ и доле под II⁴). Овде не иде ни *ѡрѣзѣме-ѡрѣзѣмена*, већ горе под II¹.

Акцент им остаје неизмењен — као код Даничића.

Тип II³: *ждрѣбѣшце-ждрѣбѣшѣша*. Сва три Дан. примера *ждрѣбѣшце, јѡгњѣшце* и *крѣмѣшце* иду доле под 4): *ждрѣбѣшце, јѡгњѣшце, крѣмѣшце* (Дан. *фѣрмене* је непознато у Грузи, има *фѣрмен*). Акцент именица на *-ѣшце, -анце, -ѣшце, -енце* в. горе под А, III⁴, III⁶ и III¹⁰ и доле у следећи тип. Даничић је врло непоуздан у бележењу акцената именица ових формација: он нпр. овде има *ждрѣбѣшце-ждрѣбѣшѣша*, па у следећем типу *ждрѣбѣнце-ждрѣбѣнѣшѣша*, и доле под 8) има *ждрѣбѣнце-ждрѣбѣнѣшѣша*; тако исто он има *дѣшѣшце-дѣшѣнѣшѣша* (под 2.), *дѣшѣнце-дѣшѣнѣшѣша* (под 4.) и *дѣшѣнце-дѣшѣнѣшѣша* (под 7.).

Нисам нашао примера за овај акценатски тип.

Тип II⁴: *живѣнче-живѣнѣша*. Од Дан. примера потврђују се: *живѣнче, ждрѣбѣнце, јарѣнце, јѣдинче, бѣгѡнче, бурѣнце, врѣшѡлче, дѣшѣнце, дугмѣнце, сѣражѣрче, ћѣмане, чељаде, марѣнче, ѡсѣшѣриче, ѡмѣнце, сѣаклѣнце, ѡшѣлѣнце*, а не иду овде: *голѡѣче* и *ѣжѣче*.

Овде долазе, као што смо до сада напоменули, многе именице деминутива на *-ишце*, *-анце*, *-еишце*, *-енце* и погрдна имена на *-ишице* и *-инце* и др.

Овде долазе, прво, оне које је Даничић стављао горе у типове под А), тј. са основом без *-еи*, а које у Грузи радије долазе са основом на *-еи* у промени, но које у обе промене у Грузи имају ' акценат на суфиксу.

вимешце, *грлашце*, *срдашце*, *сунашце* (Дан. под А. III¹: *вимешце*, *грлашце* итд.); *буренце*, *гледанце*, *деишце*, *јаренце*, *јажњенце*, *киланце*, *клубашце*, *ишленце*, *ћуренце*, *врешенце* (Дан. под А. III⁶: *буренце*, *сиакленце* итд.); *блаишанце*, *брдашце*, *јушарце*, *језерце*, *недарце*, *осишорце*, *исеишанце*, *јушашце* (Дан. под А. III¹¹: *блаишанце*, *брдашце*, *јушарце* итд.).

Друго, оне из типова именица које имају основу продужену са *-еи*: *јажњешце*, *деришице* (Дан., под Б. II²), *крмешце*, (Дан. под Б. II³), затим примери из Грузе, увек с акценатом на суфиксу: *ишкшишице*, *исеишишице*, *ишшишице*, *сиаклишице*, *блаишишице*; *кошарце*, *марамце*, *одеице*, *ошеице*, *сишанце*, *гледанце*, *курвишце*, *зубунце*, *каменце*, *калемце*, *кромјишце*, *сикирце*, *ваишарце*, *ишешерце*, *кошарце*, *канишарце*, *свишарце*, *цедушце*, *ренденце*, *ишкнеше*, *кученце*, затим *знамеице*, *деишсиво*, *јуншишиво*, *лукашсиво* итд.

Даничић није поуздано утврдио акценат именица овога типа у промени. Он на почетку каже „акценат им остаје без промене“ па наводи све примере осим два. А онда каже: „Рекао бих да се у свима пад. мења ' на ` , нпр. *чешаде* : *чешадеиша*; *живишце* - *живишцеиша*; али за цело не знам“. Решетар примећује да је код Даничића у Рјечнику ЈАЗУ *чешадеиша*, *бегунцеиша*, *буренцеиша*, али он поуздано зна да је у Дубровнику *чешадеиша*.

У говору Грузе код ових именица поуздано остаје акценат неизмењен — како је Даничић напред нормирао: *живишцеиша*, *ждрешцеиша*, *јаднишцеиша*, *јаренцеиша*, *јединцеиша*, *бегунцеиша*, *буренцеиша*, *деишцеиша*, *марвишцеиша*, *ишешерцеиша*, *ишленцеиша*, *сиакленцеиша*, *ишленцеиша*, *дугменцеиша*, *свишарцеиша*, *ћеманеиша*, *чешадеиша*, *чешацеиша*, осим *голужцеиша* и *ишешацеиша*, које и у ном. имају овај акценат, те иду у следећи тип.

А. Павић у Славонији утврђује овај тип овако: *бегунце* - *бегунцеиша* (Рад 59, стр. 98) и има ту скоро све Даничићеве примере (стр. 100).

У поцерском је као у Грузи: *живишцеиша*, *буренцеиша*, *ждрешцеиша*, *јаренцеиша* „и све друге које је Дан. навео“ (Московљевић, Акц. систем поц. говора, стр. 34). Из пљеваљског Ружицић наводи *чешадеиша*, *живишцеиша*, *јединцеиша*, *буренцеиша* и сл. и каже да је тако „редовно“ код тросложних именица (СДЗБ III, 135).

Тип II⁵: *сирдце* - *сирдцеиша*.¹¹⁸ Од Дан. примера овде се потврђују: *канаше*, *ишешере*, *сирдце*, *чекмеише*, *ишешеише*, а не иду овде *жуманце*, *јажњенце*, *Једрене*, *сиакленце*.

¹¹⁸ У ном јд. у Грузи је *сирдце*, али *сирдцеиша*, *сирдцеишу* итд. (в. напомену на стр. 20).

Примери из Груже: *шесџиче, шейсиче, собџиче, сукњиче, иреслџиче, корџиче, курџиче, бургџиче, девџиче, ирозџиче, иенџиче, иодрџиче, фермџиче, акџиче, курџиче, колџиче, барџиче, будџиче, барџиче, грабџиче, лудџиче, селџиче, саџиче, оџиче, ђеџиче, ирџиче, салџиче, голџиче, јасџиче, лаџиче, бакрџиче, кукџиче, шейџиче, шањџиче, колџиче, буквџиче, буквџиче, кобилџиче, сесџиче, шорџиче* и др. (Стр. 62. т. 23; стр. 147, Напомена).

Ове именице већином долазе у једнини само, па чак према њиховој једнини не стоје ни одговарајуће збирне именице на *-ад*: нпр. *канџе, шесџџе, чекмџе, шесџиче, собџиче, корџиче* итд. Само неке које значе младунче (а не деминутив) имају према једнини одговарајућу збирну именицу на *-ад* или на *-ићи*: *сџичад, шџичад, девоџад, курџичад, селџичад и селџичад, голџичад или сџичићи, девџичићи (!), курџичићи, голџичићи* и сл. Неке које поглавито значе предмете имају према једнини облике множине на *-ићи*: *ирозџичићи, иодрџичићи, колџичићи, барџичићи, будџичићи, барџичићи, грабџичићи, оџичићи, ђеџичићи, па и ирџичићи, косџичићи, колџичићи*. Из овакве множине могли су накнадно настати сингуларни облици: *ирозџичић, иодрџичић, колџичић, барџичић, будџичић, барџичић, грабџичић, оџичић, ђеџичић, ирџичић, косџичић, колџичић, па и ирозџичић, иодрџичић, косџичић, колџичић, голџичић, лаџичић, сџичић* итд. Наравно, овакво „одвајање“ се претпоставља на основу примене, а не грађења речи.

У вок. јд. не мењају акценат: *сџиче, девџиче, лудџиче, селџиче, ирџиче* и др.

Тџ II⁶: *Бџиче-Бџичеџа*. Од Дан. примера овде се потврђују само *Бџиче* и *Преџиче*, а *акџиче* и *бџиче* иду под II⁵.

Примери из Груже: *наџиче* и цео низ примера погрдних имена за децу, формације *Шџиче (: Шџиче), Пџиче (: Пџиче), Рџиче, Лаџиче (: Лаџиче), Бџиче (: Бџиче), Преџиче (: Преџиче)* Исп. и за жене: *Пџича, Лаџича, Срџича, Рџича, Рџича, Гуџича, Мџича, Креџича, Жуџича* итд.

Тџ II⁷: *џџиче-џџичеџа*. Од Даничићевих примера потврђују се само *џџиче-џџичеџа*, а не иду ови: *деџиче, дџиче, џџиче, маџиче, шеџиче; деџиче, јџиче, Лаџиче и наџиче*. Примери из Груже: *џџиче, мџиче, раџиче* и сл.

Акценат остаје у промени неизмењен.

Тџ II⁸: *граџиче-граџичеџа*. Од Дан. примера овде се потврђују: *граџиче, иџиче, Цџиче*, а не иду овде: *џџиче, џџиче, чеџиче*.

Примери из Груже: *Бџиче, Грџиче, Чџиче, Сџиче, Врџиче, Приџиче, Гџиче, Цџиче*, затим низ примера из формације погрдних имена за децу, изведених од придева на *-ав* наставком *-че*: *џџиче, балџиче, врџиче, губџиче, шџиче, жџиче, мрџиче, мџиче, мџиче, иџиче, рџиче, кџиче, чџиче, џџиче* итд.

Именице *кџиче* не губи дужину у зависним падежима као што има Даничић *кџичеџа, кџичеџа, већ кџичеџа, кџичеџа, кџичеџа*;

али именица *нѣвреме* губи: *нѣвремена, нѣремену, нѣременом*, за кѣт Даничић каже да није у обичају у другим падежима.

Сви Даничићеви примери за четворосложне именице потврђују се акцентом у Грузки, осим *Сарајѣвче* (Дан. *Сарајѣвче*). Неслагање је, даље, у овоме: именице типа *говедарче* немају у вок. *говедарче, хрѣњениче, већ гдведарче, хрѣњениче, калуђерче* (и *калуђерче*).

*
* * *

Преношење акцената на предлог код ових именица у знатно мањој мери је него код Даничића. Како је Даничић ишао од именице до именице, навешћемо прво Дан. примере који се потврђују у говору Грузке: *из Ужсица, љ сунце, на грбље, љ грбжје, љ гвбжје, на здравље* (у Грузки само *Наздравље!* и у изразу *На живот и на здравље*), *из кола, на зло, љ дно* (одн. *љдно* предл.), *на месио* (одн. *намесио* прел.), *љ блашо, из блаша, идд сийо, за јело*, Даничић има *на кола*, а у Грузки *на кола, љ кола, идд кола, за кола*), *љ колима, дд масла, љ недра, из недарѣ, љ недра, љ ребра, ид ребрима, дд говеди* (и *код говеди*), *дд колѣна, љ љубреиу* (и *идд љубреиом*), *на раме, дд рамена, љ невреме, за времена, идвремено, изѣ Ужсица, мимд грбље, иреко кбла, исидд кбла*; затим примери са старим преношењем *љ месо, љ мливо, љ коло, из ока* (само у изразу „Не дам му, па да ми је из ока испао“), *љ иоле, за срце, љ срце, идд грло, на леио, иреко леио, иреко брда, изјушра, љзбрдо, иреко срца*.

Не потврђују се ови Даничићеви примери преношења акцената на предлог: *љ иландишије* (већ у *иландишије*), *из царсѣва* (већ *из царсѣва*), *без лииѣа, на кбље, љ шѣсио, дд шѣсиа* (ни *љ шѣсио, дд шѣсиа*), *са сѣла, за ирѣсе, идд ждрѣбе, на дну, без дна, љ јашо, из јаша, љ јушю, за село, на делу, иред сѣаодом, дд чуда, на вешала, на седала, на кољѣва, љ недарѣа, на рочишије, љ Смедерево, за маиѣринсѣво, ид сѣлима, без ребѣрѣа, дд бедѣрѣа, д бедрима, за јагње, дд јагњѣиѣа* (у Грузки *од јагњѣиѣа*), *дд јарѣиѣа* (у Грузки је такође *јарѣиѣа*, а не *јарѣиѣа* — као код Даничића), *идд љебѣиом, за иасѣорче, дд ирасѣиѣа, без дугмѣиѣа, исидд сунѣа, иреко грбља, исидд лииѣа, одѣ зла* (у Грузки *дда зла и дд зла*), *безѣ зла, исидд вешѣла, окд ребѣрѣа, исѣред говѣдѣа, иреко колѣна, иреко раменѣа*, нити ови примери са старим преношењем: *дд злѣиѣа, љ злѣиѣо* (али има *љ злѣиѣу*), *љ сѣно, љ сѣну, ид шѣлу, за грло, на зрно, без леиѣа, дд слова, дд слова, на дрво, дд Дунава, дд Дунава, исидд грла, иреко Дунава*.

Примери из говора Грузке: прво ново преношење — *љ брѣна* (гледати), *са брѣанѣ* (скинути), *љ грање* (ићи, тј. ићи те тражити грање), *љ зѣље* (ићи), *на ирѣиѣе* (ставити), *љ ирѣиѣе* (ићи те сећи пруѣе), *љ ирѣе* (бацити), *љ мѣре* (пасти), *за сунѣа* (стићи, тј. док је сунце), *на сунѣу* (седети), *за руво* (ићи), *љ жишю* (ући), *љ жишю* (бити), *љ зрну* (бити, каже се за пшеницу или за окруњен кукуруз), *код кбла* (бити, седети те чувати), *дд колѣна* (вода је), *код говѣдѣ* (бити), *дд говѣдѣ* (доћи), *за видѣла* (доћи, урадити, тј. док се не смркне), *за времена* (Свака сила за времена); старо преношење: *на иѣво* (ићи, звати, тј. на славу), *љ сѣно* (ставити), *за око*

(запасти коме), *нā око* (наизглед), *нā очи* (не излази му на очи, тј. пред њега), *ў очи* (рећи), *ўочи* предл., *нїз ѿље* (отићи), *крдз ѿље* (ићи), *дд ока* (ценити), *ў дрва* (ићи, тј. Ићи за дрва).

Као што се види из наведених примера преношење акцента на предлог везано је за *адвербијализоване* падеже — поглавито од именица које значе *ўредмеше*, јер је скоро увек ограничено на одређене везе, тј. са одређеним глаголима кад чине *сїалне* изразе. У слободним везама предлога са падежима, кад су падежи у правој падежној функцији, акценат се не преноси на предлог. Тако нпр. Пи каву шта гледаш *ў брвна* — рекла сна госту. Али: Он је пуцао *у брвна*. Она је отишла *ў грāње*. Али: Заплео се *у грāње*. Седи *нā сунцу*, тј. не седи у хладу. Али: *на Сунцу* постоје пеге. За *кукўруз* *ў зрну* плаћа 70 динара. Али: *У зрну* има клица. Дакле, кад је падеж са предлогом адвербијализован, преноси се акценат, нпр. *ў грāње*, *ў зєље*, или ако је адноминално уже везан за именицу као њена одредба *кукўруз* *ў зрну*, *нѡвац* *ў злāиу* и сл. или ако имамо већ готове срасле прилоге *нāздрāвље*, *ўзбрдо*, *нїзбрдо*, *їз-јуифра*, или предлоге: *ўдно*, *нāмесїо*, *ўиме*, *зāиме*, *нāиме*, *сāдна*, *їддно*, *ўочи* итд.

Ја мислим да ствари овако стоје и код именица мушког и женског рода — као што је већ горе истицано. Старо преношење акцената се сачувало само у сталним везама где се падежно значење *адвербијализовало* и специјализовало као посебно: нпр. *ўрд главу* (бити), *нā руке*, *нā ноге* (радити, донети), *ў вѡјску* (отићи), *ў снāгу*, *нā снāгу* (бити јачи, учинити што), *д главу* (лупа му се), *нā сїрāну* (остављати), *ў сїрāну* (отићи, тј. скренути), *нā воду* (отићи за воду), *нā земљу* (пасти), *їдд ноге* (ставити кога), *нā брзину* (ухватити), *ў дужину* (расти), *ў ширину* (ићи, расти), *ў даљину* (скакати), *ў ѿланину* (отићи, тј. за дрва), *ў висину* (расти, скакати). Примере преношења акцената код именица м. рода види горе, на крају одељка ових именица. Исто тако примери за именице ж. р. на сугласник налазе се на крају одељка тих именица.

Ново преношење акцената на предлог такође је условљено адвербијализацијом и ограничено на извесне везе: *ў чѡрбу* (бити неопредељен), *кдд куће* (бити), *ў гушу* (тј. појести), *їдд каїу* (играти, тј. коцкати се), *ў рибу* (ићи у лов на рибе), *кдд крāвā* (бити, чувати краве), *ў јагоде* (ићи), *нā усїаву* (млети) итд.

Код вишесложних речи — као и код Даничића — акценти се не преносе на предлог: нпр. *код јāгањāцā*, али *кдд крāвā*, *од вѡверїцā*, *од бāнāкā*, *од ѿлāдї*, *од ѿсїѡбрчєшā*, *од Смѡдерѡвчєшā* и сл. И дужине које дођу после акцената, а које с акцентом чине недељиву интонацију инемисце, спречавају преношење акцената *од ўјāка*, *од нѡњāка*, *са чār-дāка*, *од ћўрāкā*, *од крўшāкā*, *са јāбўкā*, *са крўшкє* (али *нā крушци*) и сл. Интересантно је овде приметити да се у дат. инстр. лок. мн. именица ж. р. не налази преношење акцената: *у ѿдрāма*, *їод бўквāма*, *їо ѿлд-чāма*, *за гускāма*, *у крїāма*, *на дāскāма*, али кад дођу као колектива без дужине на наставку *-ама*, акценат се може пренети: *лежи нā ѿ-рāма*, *їдд буквāма*, *їд ѿлочāма*, *иде зā гускāма*, *спава ў крїāма*, *лежи нā даскāма*, тј. нема кревет.

4. Именице женског рода на сугласник

Тип I^a: *ка̑и-ка̑и*. Скоро сви Даничићеви примери потврђују се у говору Груже: *брв, бу̑ћ, ва̑р, гла̑д, гр̑си, ж̑в̑ћ, ка̑и, мр̑си, мл̑ч, ск̑рб, сл̑си, сл̑з, сн̑и, ср̑ж, ср̑ч, си̑уд, хр̑д, ча̑ћ*. У Гружи је место *и̑ру̑ди-и̑ру̑ди*, *и̑ру̑д-и̑ру̑да*. И место *ча̑ћ-ча̑ћи* долази врло често *ча̑ћа-ча̑ће*. Даље се потврђују и ови Даничићеви примери: *вла̑си, ду̑ж, ма̑си, р̑ч, св̑си, св̑си, ћуд, џ̑в, љ̑д, са̑и, с̑̑р, и̑ва̑р*.

Примери из Груже: *и̑ћ, ча̑си, в̑си, џ̑си*.

У лок. јд. Даничић прописује ' акценат за ове именице: *вла̑си̑н, ду̑жи, ма̑си̑н, ни̑зи, р̑чи, св̑си̑н, си̑ва̑ри, ћуди, џ̑ви*. У говору Груже ово није падежни акценат, јер ове именице кад њихов локатив дође у функцији даљег објекта са предлогом *о* имају ^ акценат као акценат системе: нпр. говорили смо *о вла̑си̑н, о ду̑жи, о ма̑си̑н, о р̑чи, о св̑си̑н, о си̑ва̑ри, о ћуди, о џ̑ви*. Исто тако ове именице с атрибутом у правој локативној функцији долазе са ^ акцентом: *у наро̑дн̑ј вла̑си̑н, на до̑б̑ ду̑жи, у бе̑л̑ј ма̑си̑н, у св̑д̑к̑ј њ̑гов̑ј р̑чи, у гра̑ђан̑к̑ј св̑си̑н, у св̑а̑к̑ј си̑ва̑ри, у њ̑гов̑ј ћуди, у ду̑г̑ј џ̑ви*. Међутим, кад је локатив ових именица у адвербијализованим изразима (предлог + лок.) долази ' акценат: нпр. бити *на вла̑си̑н*, сећи *и̑о ду̑жи* (по дужини), спремити јело *на ма̑си̑н*, таман смо били *у р̑чи*, чврст *на р̑чи*, бити *и̑ри св̑си̑н* (антоним за онесвешћен), *у си̑ва̑ри* он је рђав човек. Или ови примери: *Хвала на ча̑си̑н!* *Хвала на в̑си̑н!*

У ген. мн. Дан. има са ' акцентом ове примере: *вла̑си̑и̑, ду̑ж̑и̑, љ̑до̑, р̑чи̑, са̑и̑, си̑ва̑ри̑, и̑ва̑ри̑, џ̑ви̑*. У Гружи може бити још: *в̑си̑и̑, сл̑си̑и̑, сл̑зи̑, ма̑си̑и̑*.

Кад Дан., затим, има у дат. инстр. лок. мн. *вла̑си̑има, р̑чи̑ма, си̑ва̑ри̑ма, џ̑вима, онда ми се чини да су облици нпр. вла̑си̑и̑-вла̑си̑има, џ̑ви̑-џ̑вима, ду̑ж̑и̑-ду̑ж̑има, љ̑до̑-љ̑дима, си̑ва̑ри̑-си̑ва̑ри̑ма* у ствари *колек̑ти̑ва*, јер ове именице могу имати овде акценат системе, што би био илурални акценат: *вла̑си̑и̑-вла̑си̑има, џ̑ви̑-џ̑вима, ду̑ж̑и̑-ду̑ж̑има, љ̑до̑-љ̑дима, си̑ва̑ри̑-си̑ва̑ри̑ма, в̑си̑и̑-в̑си̑има, ма̑си̑и̑-ма̑си̑има*.

Тип I^b: *но̑ћ-но̑ћи*. Потврђују се овде Дан. примери: *ва̑и-ва̑и̑и* (и *ва̑и̑и*), *зб̑, мо̑ћ, ла̑ж-ла̑жи* (и *ла̑жи*), *кр̑в, ко̑си̑, но̑ћ, ра̑ж, со̑, у̑и-у̑и̑и* (и *у̑и̑и*); *мо̑ши̑и, д̑чи, у̑и̑и, и̑р̑си, и̑ле̑ћи*.¹¹⁹ Не иду овде ови Дан. примери: *ж̑у̑ч-ж̑у̑чи, и̑ћ-и̑ћи, св̑си̑-св̑си̑и̑и* и *ча̑си̑-ча̑си̑и̑и*. Именице *до̑б, до̑би* нема у Гружи.

У инстр. јд. не мења се падежни акценат у облицима на -ју, па имамо у Гружи: *ко̑ши̑у, со̑љу, но̑ћу, зб̑љу*, а само *кр̑вљу* (но чешће се употребљава *кр̑вљом*, као маскулин). Дан. има *зб̑љу, ко̑ши̑у* итд.

У лок. јд. има '' акценат системе: *но̑ћи, ва̑и̑и, зб̑и, мо̑ћи, ла̑жи* (*ла̑жи*), *ко̑си̑и, кр̑ви, ра̑жи, со̑ли, у̑и̑и*, Дан. има *ла̑жи, ко̑си̑и, кр̑ви, но̑ћи, и̑ћи, ра̑жи, ча̑си̑и* (Sic!).

У ген. мн. '' акценат системе мења се на ' акценат: *но̑ћи, зб̑и̑, мо̑ћи, ла̑ж̑и, ко̑си̑и̑* и *ко̑си̑и̑ју̑, ва̑и̑и̑* и *ва̑и̑и̑ју̑, д̑чи̑ју̑, у̑и̑и̑ју̑* итд.

¹¹⁹ Овде би још ишле именице: *на̑ћи, ни̑и̑и, ј̑сли, гу̑сли*.

У *даш.* лок. инсѣр. мн., такође као код Дан., долази 'акцент: *ноћима, зобима, моћима, лажима, косѣима, вашима, очима, ушима, њрсима, њлѣћима, мошѣима*. Само опет ми се чини да су ови акценатски облици *колектива*, док би множина била: *моћима, лажима, ноћима, њлѣћима* и сл.

Именица *ћѣи* у Грузи има ове облике и акценте: *ћѣр, ћѣри*, мн. *ћѣри, ћѣри, ћѣрима* и *ћѣрима*, од којих *ћѣрима* је *колектива*.

Тѣи I²: *смѣш-смѣши*. Дан. има овде *мѣд, ѡсѣи* и *смѣш*. Од ових овде не иду у Грузи *ѡсѣш-ѡсѣши*¹²⁰, а долази *жѣч-жѣчи*, који често долази и као маск. *жѣч-жѣча*.

Ове именице, као код Даничића, не мењају акценат у промени.

Тѣи II¹: *љубав-љубави*. Потврђују се ови Дан. примери: *љубав, наѡвасѣи, наѡв ѡричес(ѣи), сѣбрѣж*, а не иде овде *зѡѡд*, која је у Грузи м. р. *зѡѡд-зѡѡда*.

Овде иду још: *ѣѣрѣж, лѡвѣж, ѣѣрулѣж*, уколико нису м. рода.

Тѣи II²: *ѡлѣсан-ѡлѣсни*. Сва четири примера Даничићева овде се потврђују: *ѡлѣсан, рѡван, мѣсао* и *смѣзао*.

У лок. јд. Даничић има: *рѡвни, мѣсли, смѣзли*, а у Грузи остаје неизмењен акценат системе: *рѡвни, мѣсли, ѡлѣсни*, а у адвербијализованим локативима долази 'акцент: *на рѡвни, ѡ смѣзли*.

У ген. мн. у Грузи има *ѡлѣсни, рѡвни, мѣсли, смѣзли*, и у дат. инстр. лок. мн. је *ѡлѣснима, рѡвнима, мѣслима, смѣзлима*, само ми се чини да је то акценат *колектива*, јер за множину се чују облици: у *ѡлѣснима, ѡ рѡвнима, ѡ смѣзлима*, у ген. *рѡвни, мѣсли, ѡлѣсни*.

Тѣи II³: *сѡмѣш-сѡмѣши*. Само ова код Даничића. У Грузи је *сѡмѣш-сѡмѣши*. Исп. Кад је био *на сѡмѣши*, рекне.

Тѣи II⁴: *блѡгѡсѣи-блѡгѡсѣи*. Од Дан. примера ови се потврђују овде — с тим што нема дужине на *-осѣи*: *блѡгѡсѣи, вѣрносѣи, вѣрдносѣи, дрѡгѡсѣи, дѡжносѣи, јѡросѣи, лѣносѣи (и лѣнѡсѣи), нагѡсѣи, рѡжносѣи, сјѡјносѣи, ѣѡјносѣи, хрѡбрѡсѣи*, а не иду овде ове: *свѣтѡлѡсѣи* и *хѣѣрѡсѣи*.

Примери из Грузе: *сѣрносѣи, јѡкосѣи, нѡзѣб, ѡвѣи*.

У ген. мн. ове именице имају дужину на слогу испред наставка *-осѣи*: *блѡгѡсѣи, вѣрносѣи, вѣрдносѣи, дрѡгѡсѣи, дѡжносѣи* итд. — као код Даничића.

Тѣи II^а: *јѣсѣн-јѣсѣни*. Потврђују се ови Дан. примери: *вѣлѣй-вѣлѣи, гѡлѣн, зѣлѣн, ѡзѣд, јѡѡд, јѣсѣн-јѣсѣни* (Sic!), *мѡчѡр* (Дан. *мѡчѡр*), *кѡрѣси, кѡсѣрѣи, кѡчѣи, кѣѣуши, кѣмѣљ, нѣзнѡн, нѣјѡч, нѣкрѣси, нѣсвѣсѣи, нѣчѣси, ѡбѣс(ѣи), ѡвлѡс, ѡзим, ѡвѣи, ѡѡмѣш, ѡѡрѡш, ѡѣруш, ѡшѡм, ѡдѡн, ѡкѣч, ѡсѣѡш, ѡшѡч, ѡрѣри(ѣи), ѡрѡѡсѣи, ѡрѡсѣрѣж, ѡрѡшѡч, сѡшѡр, свѡјѡш, сѣѣмѣн, сѣѡдѣн, ѡѡр, ѡрѡѣн, чѣѣрѣси, чѣѣѡсѣи; ѡрѡѡди; блѡзнѡд, бѡрѡд, вѡжѣѡд, вѡшѡд, вѣчѡд, гѣчѡд, дѣвѣѡд, жѣрѣѡд, зѣвѣѡд, јѡгѡд, јѡнѡд, кѣмѡд, кѣчѡд, лѡнѡд, мѡчѡд, мѡмѡд, ѡшѡд, ѡрѡд*

¹²⁰ Овакве примере даје и Решетар за Боку и Дубровник.

сѧд, ѡфлѧд, ѡдѡчѧд, сѧмчѧд, Срѡчѧд, сѧвѧд, шѧлѧд, Тѡрѧд, хѡрѧд, чѧлѧд. Не иду овде ови Дан. примери: *ѧвѡш, нѧзѧб, кѡмчѧд.* Именица *јѧсѧн* губи дужину у свим падежима једнине, осим ном. и акузатива.

У лок. јд. код свих ових именица акценат остаје неизмењен: у *врлѡшѡи, на гѧлѡни, у зѧлѡни, у мѡчвѡри, на кѡсѡврѡшѡи, у кѡчѡшѡи, ѡо крлѡушѡи* итд. Дан. овде има *врлѡшѡи, голѡни, јѧшѧди, мѡчвѡри, незнѡни, ѡѧмѡшѡи, сѡврмѡни, сѡшудѡни, црвѡни.* У Грузи могу бити само ове адвербијализоване везе: на *ѡѧмѡшѡи, на ѡсѡшѡшѡи, ѡо угѡри*, али и: *ѡо ѡгѡри*¹²¹, на *ѡсѡшѡшѡи, на гѧлѡшѡи, у врлѡшѡи, у ѡврѡшѡи* итд.

У ген. мн. акценат опет остаје неизмењен: *јѧсѧни, врлѡшѡи, гѧлѡни, мѡчвѡри, крлѡушѡи, крмѡлѡи, ѡсѡшѡшѡи* итд. Даничић има само *голѡни*, а у говору Грузе може бити и *мѡчвѡри, крлѡушѡи, крмѡлѡи, ѡсѡшѡшѡи, ѡрегрѡшѡи* — само ово су облици *колѡкѡшѡи*.

Збирне именице формације на *-ад* у говору Грузе немају сингуларну промену и сингуларну конгруенцију као нпр. *ѡфлѧди, ѡфлѧди, ѡфлѧди* (*ѡфлѧд је изгорѧла*), већ плуралну промену: *шѧлѧд, шѧлѧди, шѧлѧдѡма* (*шѧлѧд су сѡшѡ*). У говору Грузе ови акценатски облици су и по значењу ѡлурални, а за *колѡкѡшѡи* постоје посебни акценатски облици: *шѧлѧди-шѧлѧдѡма*. Овакви се двојачки облици налазе код већине ових именица овде наведених: нпр, *блѡзнѧди, блѡзнѧдѡма* и *блѡзнѧди, блѡзнѧдѡма; бѡрѧди, бѡрѧдѡма* и *бурѧди, бурѧдѡма; дѡвљѧди, дѡвљѧдѡма* и *дрвљѧди, дрвљѧдѡма; ждрѡбѧди, ждрѡбѧдѡма* и *ждрѡбѧди, ждрѡбѧдѡма; звѡрѧди, звѡрѧдѡма* и *зверѧди, зверѧдѡма; јѧгњѧди, јѧгњѧдѡма* и *јѧгњѧди, јѧгњѧдѡма; јѡнѧди, јѡнѧдѡма* и *јунѧди, јунѧдѡма; кѡчѧди, кѡчѧдѡма* и *кучѧди, кучѧдѡма; мѧчѧди, мѧчѧдѡма* и *мѧчѧди, мѧчѧдѡма; мѡмчѧди, мѡмчѧдѡма* и *мѡмчѧди, мѡмчѧдѡма; ѡдѡшѧди, ѡдѡшѧдѡма* и *ѡшѡшѧди, ѡшѡшѧдѡма; ѡшлѧди, ѡшлѧдѡма* и *ѡшлѧди, ѡшлѧдѡма; ѡрѧсѧди, ѡрѧсѧдѡма* и *ѡрѧсѧдѡма; хѡрѧди, хѡрѧдѡма* и *хѡрѧди, хѡрѧдѡма; чѧлѧди, чѧлѧдѡма* и *чѧлѧди, чѧлѧдѡма; Срѡчѧди, Срѡчѧдѡма* и *Срѡчѧди, Срѡчѧдѡма* итд.

У даш. инсѡр. лок. мн. остале именице задржавају акценат и дужину као акценат системе: *гѧлѡнѡма, мѡчвѡрѡма, крлѡушѡшѡма, крмѡмѡлѡма, ѡрегрѡшѡшѡма*, а акценатски облици *колѡкѡшѡи*, уколико их имају ове именице, били би: *голѡнѡма, крмѡлѡма, ѡрегрѡшѡшѡма, ѡѡрѡшѡшѡма, ѡсѡшѡшѡшѡма* итд.

Тѡи II⁵⁶: *бѧлѡсѡи-бѧлѡсѡи*. Потврђују се овде сви Даничићеви примери: *вѡчѡр, кѡкѡшѡи, нѡмѡшѡи, ѡсѡшѡшѡи, вѡшѡкѡсѡи, жѧлѡсѡи, крѡшѡсѡи* (и *крѡшѡсѡи*), *крѡшѡсѡи* (*крѡшѡсѡи*), *лѡдѡсѡи, лѡдѡсѡи, мѡлѡсѡи, мѡдѡсѡи, мѡдрѡсѡи, ѡдѡсѡи, ѡјѧнѡсѡи, рѡдѡсѡи, свѡшлѡсѡи, слѧбѡсѡи* (и *слѧбѡсѡи*, епидемија), *сѡшѡрѡсѡи, ѡшѡнѡсѡи, ѡшѡлѡсѡи*, осим *смернѡсѡи* и *слѧбѡсѡи* (са наведеним значењем). Овде иду и ови примери: *крѡшѡсѡи, лѡшѡшѡи, рѡвнѡсѡи, слѡшѡшѡи, хѡшѡрѡсѡи*.

У лок. јд. Даничић прописује ` акценат на средњем слогу, а у Грузи остаје неизмењен `` акценат на кореновом слогу као акценат системе: у *бѧлѡсѡи, у жѧлѡсѡи, у ѡсѡшѡшѡи, у лѡдѡсѡи, у крѡшѡсѡи, у мѡдѡсѡи* итд. Даничићев акценат се среће само код две именице, и у изразу

¹²¹ И *ѡо угѡру*, јер ова именица као и неке друге прелазе у 1. промену: *ѡгѡр — ѡгѡра, зѧлѡн — зѧлѡна, крмѡлѡ — крмѡла* затим и ове: *нѡјѧч, ѡврѡшѡи, ѡдѡкѡч, ѡфлѧд, нѧзѧб.*

5. Именице мушког рода на самогласник -о и -е

(Имена мушких лица)

Овде су имена (Nomina propria) и имена од мила (hypsocoristica) или погрдна имена мушких особа, које обично мењају акценат само у вокативу.

Тӣ I¹: *бабо* — вок. *бабо*. Потврђују се овде ови Даничићеви примери: *бабо, ба̄шо, бра̄шо, Андро, Ан̄шо, Бџӣњо, Ва̄со, Вӣћо, Вӯјо, Глӣшо, Грӯјо, де̄шо, Ђо̄ко, Ђӯро, За̄ко, Иво, Ја̄шо, Ко̄јо, Ко̄сӣо, Ко̄чо, Кр̄сӣо, Ла̄зо, Луко, Ма̄шӣо, Ме̄до, Мӣјо, Мӣћо, Мӣшӣо, Не̄шо, Па̄јо, Пе̄ро, њ̄бро, њ̄шо, њ̄рӣко, Пр̄око, Ра̄јо, Ра̄ко, Сӣмо, То̄мо, То̄шо, Цӣго, чо̄во; ба̄ло, бр̄ко, го̄ло, др̄о, др̄о̄њо, ђ̄го, зе̄ко, зе̄ло, кӣћо, кӯш̄ло, лӣйсо, мр̄шо, њ̄сро, сл̄ино, см̄ло, см̄з̄ло, ћ̄ро, ћ̄со, ус̄ро, ш̄вр̄ћо, а остали су лексички непознати, или слабо у употреби.*

У вок. јд. имају: *бабо, ба̄шо, бра̄шо, Андро, Ан̄шо, Ва̄со* итд.

Имена на -ко не мењају у вокативу акценат као код Даничића, а имају ове акценте:

Ном. и вок. *Вла̄јко, во̄ко* (вок. *во̄ка*), *Го̄јко, Жа̄рко, Здра̄вко, Мӣљко, Мӣрко, Ра̄нко, Сла̄вко, Сӣја̄нко, Сӣја̄јко* — као код Дан., а ове имају друкчије акценте: *Ве̄љко, Ра̄јко*, са вок. *Ве̄љко, Ра̄јко*. Овако и *во̄јно*.

Тӣ I²: *Бра̄нко-Бра̄нко*. Од Дан. примера ови се потврђују: вок. *бра̄јко* (само у изразу *Е, м̄ј бра̄јко!*), *Бра̄нко, Ве̄љко, Ђор̄ђе, Жӣвко, Иво, Ма̄рко, Нӣнко, Па̄вле, Ра̄јко, њ̄ја̄јко*, а не иду овде *бра̄ле-бра̄ле, Вӯле-Вӯле, Го̄јко-Го̄јко, њ̄бро-њ̄бро, сӣнак-сӣнко, Та̄де-Та̄де, Та̄ле-Та̄ле*.

Тӣ I³: *Бџӣко* — в. *Бџӣко*. Потврђују се: *Бџӣко, Вӣӣко, Вӯчко, Не̄шко, Пе̄ӣко, Тр̄ӣко, њ̄ла̄чко*, а не иду овде: *сӣнак-сӣнко, њ̄ро̄ӣо*. Овде долазе још: *де̄чко, зе̄чко, м̄ӣшко, ж̄ӯјко, ба̄ћко, ћ̄а̄ћко, Ср̄е̄ћко*.

Тӣ II¹: *бӯбало* — в. *бӯбало*. Сви Дан. примери се потврђују: *бӯ-бало, га̄ӣјало, да̄вало, њ̄рӣчало, Мо̄јсӣло, Мо̄јсӣје*, осим *ћ̄аскало*. А овако: *д̄ӣркало, њ̄ӣјкало, сӣја̄дало* и др.

Тӣ II²: *ка̄мкало* — в. *ка̄мкало*. Потврђују се још *њ̄ам̄ӣило*, у Гружи је *ка̄мчило* (: *ка̄мчӣи-ка̄мчӣм*).

Тӣ II³: *Ве̄личко* — в. *Ве̄личко*. Потврђују се: *Та̄нацко, Мо̄мчило*, и *Мӣјушко, Ве̄личко, Га̄врило*.

Тӣ II⁴: *Бла̄гоје* — в. *Бла̄гоје*. Овде се потврђују сви Дан. примери: *Бла̄гоје, Бџо̄је, Вӣдоје, Сӣа̄соје; ба̄јало, дӣзало, д̄ӣркало, је̄цало, ка̄сало, ма̄зало*, само не *несӣја̄шко*. Овде долазе: *мӯвало, св̄а̄ћало, др̄екало, в̄р-дало, кӯкало, ка̄скало, мӯцало* и др.

Тӣ II⁵: *Ма̄рӣнко* — в. *Ма̄рӣнко*. Потврђују се: *Љубӣнко, Ра-до̄јко, Сӣа̄ме̄нко, де̄бе̄љко, сӣа̄р̄о̄јко*, а не иду овде: *Мӣле̄нко, Ра̄де̄нко*.

Овде долазе, као што смо до сада напоменули, многе именице деминутива на *-ишце*, *-анце*, *-ишце*, *-енце* и погрдна имена на *-ишише* и *-ишче* и др.

Овде долазе, прво, оне које је Даничић стављао горе у типове под А), тј. са основом без *-еи*, а које у Грузи радије долазе са основом на *-еи* у промени, но које у обе промене у Грузи имају ' акценат на суфиксу.

вимешце, *грлашце*, *срдашце*, *сунашце* (Дан. под А. III¹: *вимешце*, *грлашце* итд.); *буренце*, *гледанце*, *деиенце*, *јаренце*, *јагњенце*, *киланце*, *клубашце*, *ишленце*, *ћуренце*, *врейенце* (Дан. под А. III²: *буренце*, *сиакленце* итд.); *блаишанце*, *брдашце*, *јуишарце*, *језерце*, *недарце*, *осишрце*, *исеишанце*, *јуишанце* (Дан. под А. III¹¹: *блаишанце*, *брдашце*, *јуишарце* итд.).

Друго, оне из типова именица које имају основу продужену са *-еи*: *јагњешце*, *деришише* (Дан., под Б. II²), *крмешце*, (Дан. под Б. II³), затим примери из Грузе, увек с акцентом на суфиксу: *иакчишише*, *исеишишише*, *иоишишише*, *сиаклишише*, *блаишишише*; *коишарце*, *марамче*; *оделце*, *ошелце*, *сишанце*, *гледанце*, *курвишче*, *зубунче*, *камѣнче*, *калѣнче*, *кромшарце*, *сикшарце*, *ваишарце*, *ишешарце*, *коишарце*, *каишарце*, *свишарце*, *цедушче*, *рендѣнце*, *ишкѣнце*, *кучѣнце*, затим *знамѣње*, *деишисиво*, *јунашисиво*, *лукашисиво* итд.

Даничић није поуздано утврдио акценат именица овога типа у промени. Он на почетку каже „акценат им остаје без промене“ па наводи све примере осим два. А онда каже: „Рекао бих да се у свима пад. мења ' на ` , нпр. *чѣладе* : *чѣладеиша*; *живишче-живишчеиша*; али за цело не знам“. Решетар примећује да је код Даничића у Рјечнику ЈАЗУ *чѣладеиша*, *бјегунчеиша*, *бурѣнчеиша*, али он поуздано зна да је у Дубровнику *чѣладеиша*.

У говору Грузе код ових именица поуздано остаје акценат неизменен — како је Даничић напред нормирао: *живишчеиша*, *ждрѣбѣнчеиша*, *јадничеиша*, *јарѣнчеиша*, *јединчеиша*, *бегунчеиша*, *бурѣнчеиша*, *деиѣнчеиша*, *марвишчеиша*, *иасишарчеиша*, *ишленчеиша*, *сиакленчеиша*, *ишелѣнчеиша*, *ошкѣнчеиша*, *свишарчеиша*, *ћеманеиша*, *чѣладеиша*, *чѣлацеиша*, осим *голшарчеиша* и *ишжѣчѣиша*, које и у ном. имају овај акценат, те иду у следећи тип.

А. Павић у Славонији утврђује овај тип овако: *бегунче-бегунчеиша* (Рад 59, стр. 98) и има ту скоро све Даничићеве примере (стр. 100).

У поцерском је као у Грузи: *живишчеиша*, *бурѣнчеиша*, *ждрѣбѣнчеиша*, *јарѣнчеиша* „и све друге које је Дан. навео“ (Московљевић, Акц. систем поц. говора, стр. 34). Из пљеваљског Ружичић наводи *чѣладеиша*, *живишчеиша*, *јединчеиша*, *бурѣнчеиша* и сл. и каже да је тако „редовно“ код тросложних именица (СДЗБ III, 135).

Тии II⁵: *сирдче-сирдчеиша*.¹¹⁸ Од Дан. примера овде се потврђују: *канѣбе*, *ишешѣре*, *сирдче*, *чекмѣже*, *ишѣже*, а не иду овде *жуманце*, *јаишце*, *Јѣдрене*, *сиакленце*.

¹¹⁸ У ном јд. у Грузи је *сирдче*, али *сирдчеиша*, *сирдчеишу* итд. (в. напомену на стр. 20).

Примери из Груже: *шесџйче, шейсйче, собйче, сукњйче, йреслйче, корййче, курвйче, бургйче, девдйче, йроздрче, йенцйрче, йодрўмче, фермёнче, акбче, курјдче, колдче, барјдче, буддче, барддче, грабдче, луддче, селдче, сандче, ойданче, хевдйче, йрвдче, салашче, голуйче, јасйрфйче, лабуйче, бакрдче, кукдче, шеййрче, шањйрче, колйрче, буквдрче, буквйче, кобйлче, сесйрйче, шорбйче* и др. (Стр. 62. т. 23; стр. 147, Напомена).

Ове именице већином долазе у једнини само, па чак према њиховој једнини не стоје ни одговарајуће збирне именице на *-ад*: нпр. *кандбе, шесџйрче, чекмџе, шесџйче, собйче, корййче* итд. Само неке које значе младунче (а не деминутив) имају према једнини одговарајућу збирну именицу на *-ад* или на *-ићи*: *сйрочад, шилежсад, девојчад, курјачад, селчачад* и *селдчад, гдлујчад* или *сирдчићи, девдјчићи (!), курјдчићи, голујчићи* и сл. Неке које поглавито значе предмете имају према једнини облике множине на *-ићи*: *йроздрчићи, йодрўмчићи, колдчићи, барјдчићи, буддчићи, барддчићи, грабдчићи, ойданчићи, хевдйчићи, па и йрвдчићи, косйрчићи, колйрчићи*. Из овакве множине могли су накнадно настати сингуларни облици: *йроздрчић, йодрўмчић, колдчић, барјдчић, буддчић, барддчић, грабдчић, ойданчић, хевдйчић, йрвдчић, косйрчић, колйрчић, па и йроздрић, йодрўмић, косйрић, колйрић, голубић, лабудић, сирдчић* итд. Наравно, овакво „одвајање“ се претпоставља на основу примене, а не грађења речи.

У вок. јд. не мењају акценат: *сирдче, девдйче, луддче, селдче, йрвдче* и др.

Тий II⁶: *Бачвднче-Бачвднчеџа*. Од Дан. примера овде се потврђују само *Бачвднче* и *Прейдблче*, а *акбче* и *бивдлче* иду под II⁵.

Примери из Груже: *накднче* и цео низ примера погрдних имена за децу, формације *Шийидбче (: Шийидо), Пёрдвче (: Пёрдо), Рајдбче, Лаидбче (: Лаидо), Бјдбче (: Бјдо), Предбче (: Предо)* Исп. и за жене: *Пёрдвка, Лаидвка, Србдвка, Рајдвка, Рејдвка, Гуђдвка, Мандинка, Крејинка, Жуњинка* итд.

Тий II⁷: *ддбјче-ддбјчеџа*. Од Даничићевих примера потврђују се само *ддбјче-ддбјчеџа*, а не иду ови: *девдйче, дилбёрче, чобднче, мајмунче, шећерче; дешенче, јеленче, Лаидинче* и *накднче*. Примери из Груже: *јдбјче, милдјче, радбјче* и сл.

Акценат остаје у промени неизмењен.

Тий II⁸: *грађднче-грађднчеџа*. Од Дан. примера овде се потврђују: *грађднче, йдсйдрче, Цигднче*, а не иду овде: *жваленче, ждреденче, чедднче*.

Примери из Груже: *Бугдрче, Грўжднче, Чадднче, Силйдднче, Врддднче, Призрфнче, Гилднче, Цигднче*, затим низ примера из формације погрдних имена за децу, изведених од придева на *-ав* наставком *-че*: *алкдвче, балдвче, врлдвче, губдвче, иљундвче, жгбдвче, мрлдвче, мушдвче, мўдвче, йгдвче, рддвче, кўндвче, чўидвче, мдлдвче* итд.

Именице *кдййле* не губи дужину у зависним падежима као што има Даничић *кдййлеџа, кдййлеџу*, већ *кдййлеџа, кдййлеџу, кдййлеџом*;

али именица *нѣврѣме* губи: *нѣвремена*, *нѣвремену*, *нѣвременом*, за коју Даничић каже да није у обичају у другим падежима.

Сви Даничићеви примери за четворосложне именице потврђују се акцентом у Грузи, осим *Сѣрајѣвче* (Дан. *Сѣрајевче*). Неслагање је, даље, у овоме: именице типа *говедѣрче* немају у вок. *говедѣрче*, *храњениче*, већ *гѣведѣрче*, *храњениче*, *кѣлуђѣрче* (и *калуђѣрче*).

*
* * *

Преношење акцената на предлог код ових именица у знатно мањој мери је него код Даничића. Како је Даничић ишао од именице до именице, навешћемо прво Дан. примере који се потврђују у говору Грузе: *из Ужица*, *у сунце*, *на грбље*, *у грѣжђе*, *у гѣвжђе*, *на здравље* (у Грузи само *Наздравље!* и у изразу *На живот и на здравље*), *из кѣла*, *на зло*, *у дно* (одн. *удно* предл.), *на мѣсто* (одн. *намѣсто* прел.), *у блашо*, *из блашо*, *идд сшо*, *за јело*, Даничић има *на кола*, а у Грузи *на кола*, *у кола*, *идд кола*, *за кола*), *у колима*, *од масла*, *у недра*, *из недѣра*, *у недра*, *у ребра*, *ид ребрима*, *од говѣди* (и *кѣд говѣди*), *од колѣна*, *у љубрешо* (и *идд љубрешом*), *на раме*, *од рамена*, *у неврѣме*, *за времена*, *идвремено*, *изд Ужѣца*, *мимѣ грбље*, *ирѣкѣ кѣла*, *исидд кѣла*; затим примери са старим преношењем *у мѣсо*, *у мливо*, *у коло*, *из ока* (само у изразу „Не дам му, па да ми је *из ока* испао“), *у њѣ*, *за срце*, *у срце*, *идд грло*, *на лешо*, *ирѣко лешо*, *ирѣко брѣда*, *изјушѣра*, *узбрѣдо*, *ирѣко срѣца*.

Не потврђују се ови Даничићеви примери преношења акцената на предлог: *у илѣндишѣ* (већ у *илѣндишѣ*), *из цѣрсѣва* (већ *из цѣрсѣва*), *без лишиѣ*, *на кѣље*, *у шѣсѣ*, *од шѣсѣ* (ни *у шѣсѣ*, *од шѣсѣ*), *са сѣла*, *за ирѣсе*, *идд ждрѣбе*, *на дну*, *без дна*, *у јашѣ*, *из јашѣ*, *у љушо*, *за село*, *на делу*, *ирѣд сѣаѣдом*, *од чуда*, *на вѣшала*, *на седала*, *на кољѣва*, *у недѣрѣца*, *на рѣчишѣ*, *у Смедерево*, *за маѣтерѣнѣсѣво*, *ид свѣлима*, *без ребѣра*, *од бедѣра*, *од бедрѣма*, *за јѣгње*, *од јѣгњеѣ* (у Грузи од *јѣгњеѣ*), *од јѣреѣ* (у Грузи је такође *јѣреѣ*, а не *јѣреѣ* — као код Даничића), *идд љебѣшѣ*, *за иѣсѣорѣ*, *од ирѣсѣѣ*, *без дугмеѣѣ*, *исидд сунѣца*, *ирѣкѣ грбѣла*, *исидд лишиѣ*, *одѣ зла* (у Грузи *дѣ зла* и *од зла*), *безѣ зла*, *исидд вѣшѣла*, *окѣ ребѣра*, *исирѣд говѣдѣ*, *ирѣкѣ колѣна*, *ирѣкѣ рамеѣна*, нити ови примери са старим преношењем: *од злѣѣ*, *у злѣшо* (али има *у злѣшо*), *у сѣно*, *у сѣну*, *ид шѣлу*, *за грло*, *на зрно*, *без леѣѣ*, *од слова*, *од слова*, *на дрѣво*, *од Дунаѣва*, *од Дунаѣва*, *исидд грла*, *ирѣко Дунаѣва*.

Примери из говора Грузе: прво ново преношење — *у брѣвна* (гледати), *са брѣвѣна* (скинути), *у грање* (ићи, тј. ићи те тражити грање), *у зѣље* (ићи), *на ирѣшѣ* (ставити), *у ирѣше* (ићи те сећи пруће), *у шѣрње* (бацити), *у мѣре* (пасти), *за сунѣца* (стићи, тј. док је сунце), *на сунѣцу* (седети), *за руѣво* (ићи), *у жишо* (ући), *у жишо* (бити), *у зрну* (бити, каже се за пшеницу или за окруњен кукуруз), *кѣд кѣла* (бити, седети те чувати), *од колѣна* (вода је), *кѣд говѣди* (бити), *од говѣди* (доћи), *за видѣла* (доћи, урадити, тј. док се не смркне), *за времена* (Свака сила за времена); старо преношење: *на иѣѣво* (ићи, звати, тј. на славу), *у сѣно* (ставити), *за око*

(запасти коме), *на око* (наизглед), *на очи* (не излази му на очи, тј. пред њега), *у очи* (рећи), *уочи* предл., *низ йоље* (отићи), *крџ йоље* (ићи), *дд ока* (ценити), *у дрва* (ићи, тј. Ићи за дрва).

Као што се види из наведених примера преношење акцента на предлог везано је за *адвербијализоване* падеже — поглавито од именица које значе *предметне*, јер је скоро увек ограничено на одређене везе, тј. са одређеним глаголима кад чине *сигналне* изразе. У слободним везама предлога са падежима, кад су падежи у правој падежној функцији, акценат се не преноси на предлог. Тако нпр. Пи каву шта гледаш *у брвна* — рекла сна госту. Али: Он је пуцао *у брвна*. Она је отишла *у грање*. Али: Заплео се *у грање*. Седи *на сунцу*, тј. не седи у хладу. Али: *на Сунцу* постоје пеге. За *кукуруз у зрну* плаћа 70 динара. Али: *У зрну* има клица. Дакле, кад је падеж са предлогом адвербијализован, преноси се акценат, нпр. *у грање*, *у зѣље*, или ако је адноминално уже везан за именицу као њена одредба *кукуруз у зрну*, *новца у злату* и сл. или ако имамо већ готове срасле прилоге *наздравље*, *узбрдо*, *низбрдо*, *изјушра*, или предлоге: *удно*, *наместо*, *узме*, *зауме*, *наме*, *сдна*, *идно*, *уочи* итд.

Ја мислим да ствари овако стоје и код именица мушког и женског рода — као што је већ горе истицано. Старо преношење акцената се сачувало само у сталним везама где се падежно значење *адвербијализовало* и специјализовало као посебно: нпр. *урџ главу* (бити), *на руке*, *на ноге* (радити, донети), *у војску* (отићи), *у снагу*, *на снагу* (бити јачи, учинити што), *д главу* (лупа му се), *на сирџу* (остављати), *у сирџу* (отићи, тј. скренути), *на воду* (отићи за воду), *на земљу* (пасти), *идд ноге* (ставити кога), *на брзину* (ухватити), *у дужину* (расти), *у ширину* (ићи, расти), *у даљину* (скакати), *у иланину* (отићи, тј. за дрва), *у висину* (расти, скакати). Примере преношења акцената код именица м. рода види горе, на крају одељка ових именица. Исто тако примери за именице ж. р. на сугласник налазе се на крају одељка тих именица.

Ново преношење акцената на предлог такође је условљено адвербијализацијом и ограничено на извесне везе: *у чорбу* (бити неопределен), *кдд куће* (бити), *у гушу* (тј. појести), *идд кају* (играти, тј. коцкати се), *у рибу* (ићи у лов на рибе), *кдд крава* (бити, чувати краве), *у јагоде* (ићи), *на усџаву* (млети) итд.

Код вишесложних речи — као и код Даничића — акценти се не преносе на предлог: нпр. *код јагањаца*, али *кдд крава*, *од веверџа*, *од банака*, *од илладу*, *од илсџорчеџа*, *од Смедеревчеџа* и сл. И дужине које дођу после акцената, а које с акцентом чине недељиву интонацију инемиче, спречавају преношење акцената *од ујака*, *од нећака*, *са чардака*, *од ћурака*, *од крушака*, *са јабукџа*, *са крушкџа* (али *на крушци*) и сл. Интересантно је овде приметити да се у дат. инстр. лок. мн. именица ж. р. не налази преношење акцената: у *идрама*, *идд букџама*, *ио илџџама*, *за гусџама*, у *кџама*, у *дџама*, али кад дођу као колектива без дужине на наставку *-ама*, акценат се може пренети: лежи *на иарама*, *идд буквама*, *ид илџџама*, иде *за гускама*, спава *у кџама*, лежи *на даскама*, тј. нема кревет.

4. Именице женског рода на сугласник

Тип I^a: *ка̀й-ка̀йи*. Скоро сви Даничићеви примери потврђују се у говору Груже: *брѣ, буђ, ва̀р, гла̀д, грѣи, жеђ, ка̀й, мрѣи, млѣч, скрѣ, сла̀си, слѹз, снѣи, срѣж, срѣч, сѣуд, хрѣд, чађ*. У Гружи је место *шрѹд-шрѹди, шрѹд-шрѹда*. И место *чађ-чађи* долази врло често *чађа-чађе*. Даље се потврђују и ови Даничићеви примери: *вла̀си, ду̀ж, ма̀си, рѣч, свѣси, свѣси, ћу̀д, цѐв, њед, са̀и, сјѐр, шва̀р*.

Примери из Груже: *њѣ, ча̀си, вѐси, ца̀си*.

У лок. јд. Даничић прописује ' акценат за ове именице: *вла̀сии, ду̀жи, ма̀сии, нѝзи, рѣчи, свѣси, сѣва̀ри, ћу̀ди, цѐви*. У говору Груже ово није падежни акценат, јер ове именице кад њихов локатив дође у функцији даљег објекта са предлогом *о* имају ^ акценат као акценат системе: нпр. говорили смо *о вла̀сии, о ду̀жи, о ма̀си, о рѣчи, о свѣси, о сѣва̀ри, о ћу̀ди, о цѐви*. Исто тако ове именице с атрибутом у правој локативној функцији долазе са ^ акцентом: у *на̀родној вла̀си, на двѣј ду̀жи, у белѣ ма̀си, у свѣкој његовој рѣчи, у грађанској свѣси, у свѣкој сѣва̀ри, у његовој ћу̀ди, у ду̀гој цѐви*. Међутим, кад је локатив ових именица у адвербијализованим изразима (предлог + лок.) долази ' акценат: нпр. бити *на вла̀си, сећи њо ду̀жи* (по дужини), спремити јело *на ма̀си*, таман смо били *у рѣчи*, чврст *на рѣчи*, бити *њри свѣси* (антоним за онесвешћен), у *сѣва̀ри* он је рђав човек. Или ови примери: *Хвала на ча̀си!* *Хвала на вѐси!*

У ген. мн. Дан. има са ' акцентом ове примере: *вла̀сињ, ду̀жињ, њедњ, рѣчињ, са̀ињ, сѣва̀рињ, шва̀рињ, цѐвињ*. У Гружи може бити још: *вѐсињ, сла̀сињ, слѹзињ, ма̀сињ*.

Кад Дан., затим, има у дат. инстр. лок. мн. *вла̀сиима, рѣчима, сѣва̀рима, цѐвима*, онда ми се чини да су облици нпр. *вла̀сињ-вла̀сиима, цѐвињ-цѐвима, ду̀жињ-ду̀жима, њедњ-њедима, сѣва̀рињ-сѣва̀рима* у ствари *колектива*, јер ове именице могу имати овде акценат системе, што би био *илурални* акценат: *вла̀сињ-вла̀сиима, цѐвињ-цѐвима, ду̀жињ-ду̀жима, њедњ-њедима, сѣва̀рињ-сѣва̀рима, вѐсињ-вѐсиима, ма̀сињ-ма̀сиима*.

Тип I^b: *но̀ћ-но̀ћи*. Потврђују се овде Дан. примери: *ва̀ш-ва̀ши* (и *ва̀ши*), *зоб, мо̀ћ, ла̀ж-ла̀жи* (и *ла̀жи*), *крѣ, ко̀си, но̀ћ, ра̀ж, со, ѹш-ѹши* (и *ѹши*); *мо̀шии, дчи, ѹши, њрси, њлѣћи*.¹¹⁰ Не иду овде ови Дан. примери: *жу̀ч-жу̀чи, њѣ-њѣи, свѣси-свѣси* и *ча̀си-ча̀си*. Именице *дѣб, дѣби* нема у Гружи.

У инстр. јд. не мења се падежни акценат у облицима на -ју, па имамо у Гружи: *ко̀шију, со̀љу, но̀ћу, зѣљу*, а само *крѣљу* (но чешће се употребљава *крѣљом*, као *маскулин*). Дан. има *зѣљу, ко̀шију* итд.

У лок. јд. има '' акценат системе: *но̀ћи, ва̀ши, зѣби, мо̀ћи, ла̀жи* (*ла̀жи*), *ко̀си, крѣи, ра̀жи, со̀ли, ѹши*, Дан. има *ла̀жи, ко̀си, крѣи, но̀ћи, њѣи, ра̀жи, ча̀си* (Sic!).

У ген. мн. '' акценат системе мења се на ' акценат: *но̀ћи, зѣби, мо̀ћи, ла̀жињ, ко̀сињ* и *ко̀сињѹ, ва̀шињ* и *ва̀шињѹ, дчињѹ, ѹшињѹ* итд.

¹¹⁰ Овде би још ишле именице: *на̀ћи, нѝти, ја̀сти, гу̀сли*.

У *даш.* лок. инстр. мн., такође као код Дан., долази ' акцент: *ноћима, зобима, моћима, лажима, косцима, вашима, очима, ушима, ифсима, илѣћима, мошијима*. Само опет ми се чини да су ови акценатски облици *колектива*, док би множина била: *моћима, лажима, ноћима, илѣћима* и сл.

Именица *кћи* у Грузи има ове облике и акценте: *ћер, ћери*, мн. *ћери, ћери, ћерима* и *ћерима*, од којих *ћерима* је *колектива*.

Тип I²: *смрѝ-смрѝи*. Дан. има овде *мед, иѣси* и *смрѝ*. Од ових овде не иду у Грузи *иѣси-иѣси*¹²⁰, а долази *жѹч-жѹчи*, који често долази и као маск. *жѹч-жѹча*.

Ове именице, као код Даничића, не мењају акценат у промени.

Тип II¹: *љубав-љубави*. Потврђују се ови Дан. примери: *љубав, најасѝ, нарав иричес(и), сѝареж*, а не иде овде *зѝад*, која је у Грузи м. р. *зѝад-зѝада*.

Овде иду још: *иѝреж, лавеж, иѝрулеж*, уколико нису м. рода.

Тип II²: *илѣсан-илѣсни*. Сва четири примера Даничићева овде се потврђују: *илѣсан, раван, мѝсао* и *смрзао*.

У лок. јд. Даничић има: *равни, мѝсли, смрзли*, а у Грузи остаје неизмењен акценат системе: *равни, мѝсли, илѣсни*, а у адвербијализованим локативима долази ' акценат: *на равни, ио смрзли*.

У ген. мн. у Грузи има *илѣсни, равни, мѝсли, смрзли*, и у дат. инстр. лок. мн. је *илѣснима, равнима, мѝслима, смрзлима*, само ми се чини да је то акценат *колектива*, јер за множину се чују облици: у *илѣснима, ио равнима, ио смрзлима*, у ген. *равни, мѝсли, илѣсни*.

Тип II³: *самрѝ-самрѝи*. Само ова код Даничића. У Грузи је *самрѝ-самрѝи*. Исп. Кад је био *на самрѝи*, рекне.

Тип II⁴: *благѝси-благѝси*. Од Дан. примера ови се потврђују овде — с тим што нема дужине на *-осѝ*: *благѝси, верносѝ, вредносѝ, драгѝси, дужносѝ, јаросѝ, лѣносѝ (и лѣносѝ), наглосѝ, ружносѝ, сјѝаносѝ, иѝјносѝ, хрѝбросѝ*, а не иду овде ове: *свѝилѝси* и *хѝиѝросѝ*.

Примери из Грузе: *смѣносѝ, јѝкосѝ, наzeb, авѝи*.

У ген. мн. ове именице имају дужину на слогу испред наставка *-осѝ*: *благѝсѝи, верносѝи, вредносѝи, драгѝсѝи, дужносѝи* итд. — као код Даничића.

Тип II^{5a}: *јѣсен-јѣсени*. Потврђују се ови Дан. примери: *врлѝи-врлѝи, гдлен, зѣлен, ѝзед, јѝад, јѣсен-јѣсени* (Sic!), *мѝвар* (Дан. *мѝар*), *кѝрѝси, кѝсѝрѝи, кѝчи, крљуши, крмѝ, незнан, нејѝ, некѝси, несвѝси, нечѝси, дѝс(и), двлѝ, дѝм, иѝвиѝ, иѝмѝи, иѝирѝи, иѝруѝи, иѝиѝм, иѝган, иѝкѝч, иѝсиѝи, иѝиѝч, ирѝрѝи(и), ирѝѝси, ирѝсѝрѝж, ирѝиѝч, сѝивѝр, свѝјѝи, сѝѝрмѝн, сѝѝдѝн, угѝр, црвѝн, чѝгрѝи, чѝљѝси; ирѝѝади; блѝзнѝд, бурѝд, вижљѝд, влѝѝд, вѝчѝд, грѝѝд, дрѝвѝд, жѝдрѝѝд, звѝрѝд, јѝгѝд, јѝнѝд, крѝд, кѝчѝд, лѝнѝд, мѝчѝд, мѝмѝд, иѝшѝд, иѝлѝд, ирѝ-*

¹²⁰ Овакве примере даје и Решетар за Боку и Дубровник.

сād, њрлād, њдичād, сdмчād, Срѣчād, сѡвād, шdлād, Тѹрād, ћѹрād, чdльād. Не иду овде ови Дан. примери: *авeиш, нāзeб, кѹмчād.* Именица *јдсeн* губи дужину у свим падежима једнине, осим ном. и акузатива.

У лок. јд. код свих ових именица акценат остаје неизмењен: у *врлeиши, на гdлeни, у зeлeни, у мdчвāри, на кdсирeиши, у кdчeиши, њo крљушиши* итд. Дан. овде има *врлeиши, голeни, јājādи, мочвāри, незнāни, ѡмeиши, сирмeни, сшудeни, црвeни.* У Грузи могу бити само ове адвербијализоване везе: *на ѡмeиши, на ѡосиāиши, њo угāри,* али и: *ѡo ѹгāри*²¹, *на ѡдсиāиши, на гdлeиши, у врлeиши, у ѡдруиши* итд.

У ген. мн. акценат опет остаје неизмењен: *јдсeни, врлeиши, гdлeни, мdчвāри, крљушиши, крмeљи, ѡдсиāиши* итд. Даничић има само *голeни,* а у говору Грузе може бити и *мочвāри, крљушиши, крмeљи, ѡосиāиши, ѡрегришиши* — само ово су облици *колективa.*

Збирне именице формације на *-ад* у говору Грузе немају сингуларну промену и сингуларну конгруенцију као нпр. *ѡрлād, ѡрлāди, ѡрлāди* (*ѡрлād* је изгорела), већ плуралну промену: *шdлād, шdлāди, шdлādима* (*шdлād* су сииа). У говору Грузе ови акценатски облици су и по значењу ѡлурални, а за *колективa* постоје посебни акценатски облици: *шeлāди-шeлādма.* Овакви се двојачки облици налазе код већине ових именица овде наведених: нпр, *блјзнāди, блјзнāдима* и *близнāди, близнāдма; бѹрādи, бѹрādима* и *бурādи, бурādма; дрвљāди, дрвљāдима* и *дрвљāди, дрвљādма; ждрeбāди, ждрeбāдима* и *ждрeбāди, ждрeбādма; звeрādи, звeрādима* и *зверādи, зверādма; јāгњāди, јāгњāдима* и *јaгњāди, јaгњādма; јунāди, јунāдима* и *јунāди, јунādма; кѹчāди, кѹчāдима* и *кучāди, кучādма; мāчāди, мāчāдима* и *мачāди, мачādма; мdмчāди, мdмчāдима* и *момчāди, момчādма; ѡдшчāди, ѡдшчāдима* и *ѡшчāди, ѡшчādма; ѡллāди, ѡллādима* и *ѡллāди, ѡллādма; ѡрсāди, ѡрсāдима* и *ѡрсāдма; ћѹрādи, ћѹрādима* и *ћурādи, ћурādма; чdљāди, чdљādима* и *чeлāди, чeлādма; Срѣчāди, Срѣчāдима* итд.

У даш. инсир. лок. мн. остале именице задржавају акценат и дужину као акценат системе: *гdлeнима, мdчвāрима, крљушишима, крмeљима, ѡрегришишима,* а акценатски облици *колективa, уколико их имају* ове именице, били би: *голeнима, крмeљима, ѡрегришишима, ѡѡришишима, ѡосиāишима* итд.

Тии II⁵⁶: *бdлeси-бdлeсиши.* Потврђују се овде сви Даничићеви примери: *вeчeр, кdкбси, нeмoћ, ѡѡсибси, вѡшкбси, жdлбси, крeѡбси* (и *крeѡкбси*), *крдшбси* (*крдшкбси*), *лѹдбси, лѹдскбси, мlлбси, мlддбси, мѹдрбси, ѡдкбси, ѡјднбси, рdдбси, свeдлбси, слāббси* (и *слāббси*, епидемија), *сиdрбси, шdнкбси, шрѹлбси,* осим *смeрносси* и *слāббси* (са наведеним значењем). Овде иду и ови примери: *крѡшбси, лѹѡкбси, рeвнбси, слdшкбси, хшѡрбси.*

У лок. јд. Даничић прописује ` акценат на средњем слогу, а у Грузи остаје неизмењен ` акценат на кореновом слогу као акценат системе: у *бdлeсиши, у жdлбсиши, у ѡѡсибсиши, у лѹдбсиши, у крdшкбсиши, у мlддбсиши* итд. Даничићев акценат се среће само код две именице, и у изразу

²¹ И *ѡo ѹгāру,* јер ова именица као и неке друге прелазе у 1. промену: *ѹгāр — ѹгāра, зeлeн — зeлeнa, крмeљ — крмeлa* затим и ове: *нeјāч, ѡдруиши, ѡдкмчши, ѡрлād, нāзeб.*

„као баба у болесџи“ и нпр. носи црну мараму док је у жалосџи, тј. док траје одређено време за ношење црнине, док траје „жалост“.

У ген. мн. Даничић има болесџи, кокшии и кокшију. У Грузи је: бџлесџи, кџкџшии, јџсџишии, вџчџри, жџлџсџии, лџдџбџсџии, мџлџбџсџии, мџдџбџсџии, мџдрџбџсџии, јџкџбџсџии, сџдџрџбџсџии, рџвџнџбџсџии, лџујџкџбџсџии, а тако и у дативу инстр. лок. мн. бџлесџима, кџкџшиима, јџсџишиима, вџчџриима, лџдџбџсџиима итд.

Акцентски облик кокшии, кокшију-кокшиима, болесџи-болесџима, вџчџри-вџчџриима, радџсџи-радџсџима, лџдџбџсџи-лџдџбџсџиима итд. — свакако су колекџива.

Именица мџшџер има облике: мџшџере, мџшџери, вок. мџшџи; мџшџере-мџшџери-мџшџериима, а мџшџери и мџшџериима су акц. облици колекџива.

Тџи III¹: обџишџель-обџишџели. Ова именица има у Грузи неизменљив акценат, као и код Даничића, а друга која овде иде јџроклџишџава непозната је у Грузи.

Тџи III²: бџлагџдеџи-бџлагџдеџи или бџлагџдаџи. Ова једина именица у овом типу има у Грузи овакав акценат: бџлагџдеџи-бџлагџдеџи или бџлагџдаџи-бџлагџдаџи, па иде доле под III 5а.

Тџи III³: сџбџлаџзан-сџбџлаџзни. Овде се потврђују: јџзрџасџишо, јџдџгиџбао, јџдџмџисао, јџдџмрџзао и јџрџдџмрџзао, јџрџегџиџбао, јџрџдџишџисџи, јџдџшџкџисџи. Акценат остаје неизмењен — као код Даничића.

Овде иде именица јџдџсџиџбрџчаџд.

Тџи III⁴а: јџаунџчаџд-јџаунџчаџди.¹²² Сви Даничићеви примери се потврђују овде: аџрайџчаџд, вџрошџчаџд, гџурџбџчаџд, лџшџинџчаџд, мџрџивџинџчаџд, мџјџмунџчаџд, јџдџсџиџрџчаџд, јџаунџчаџд, јџнучџчаџд, чџивучџчаџд, чџбанџчаџд.

У даџи. инстр. лок. мн. акценат остаје неизмењен: аџрайџчаџдима, вџрошџчаџдима, гџурџбџчаџдима, мџјџмунџчаџдима, јџдџсџиџрџчаџдима, чџбанџчаџдима, јџнучџчаџдима итд., а акц. облици колекџива су: аџрайџчаџдма, вџрошџчаџдма, јџдџсџиџрџчаџдма, јџнучџчаџдма итд.

Овде иде и сџирџчаџд-сџирџчаџди-сџирџчаџдима и сџирџчаџдма.

Тџи III⁴б: сџиџрашџљивџсџи-сџиџрашџљивџсџиши. Потврђују се сви Дан. примери: јџезџивџсџи, џсџкуџднџсџи, џхџлоџсџи, јџреџмудрџбџсџи, чџесџишџиџбџсџи, осим: лџубџазнџсџи (Sic!), нџмџилџсџи и јџобџбџжнџсџи (овако и: јџонџизнџсџи, јџреџмудрџсџи).

Тџи III⁵а: зџајџовџсџи-зџајџовџсџиши. Потврђују се сви Даничићеви примери: Бџлаџзовџсџиши, гџдрџоџаџд, зџаџгорџел, зџанџовџиши, зџајџовџед, јџсџиџовџсџи, јџсџиџовџед, Кџумџодрџаџж, нџдџосџишџиџж, јџрџиџјџовџсџи, јџуџсџиџоџиџаџи, рџасџоџиџас, рџуџковџиши; бџуџгарџчаџд, џаџкџонџчаџд, кџџишџлаџд, лџаџманџчаџд, јџдџсџиџбрџчаџд (Sic!), чџиџнџцарџчаџд, осим нџзџимџаџд и сџирџчаџд, а јџдџсџиџбрџчаџд има дужину и на средњем слогу.

У лок. јџд. Дан. има зџајџовџсџиши, а Решетар додаје из Дубровника: јџсџиџовџиџјџеди, јџсџиџовџиџјџесџиши, зџајџовџиџјџеди. У Грузи остаје неизмењена акцен-

¹²² Именице на -ад у Грузи имају плуралну деκлинацију: јџаунџчаџди — јџаунџчаџдима.

туација: у *зайовѣсти*, на *Благовѣсти*, у *Кумодражи*, у *йрйиовѣсти*, на *рѹковѣти*, у *зайовѣди*.

У множини акценат остаје такође неизмењен: *зайовѣсти-зайовѣсти-зайовѣсти*, *гдройади-гдройади-гдройади*, *йрйиовѣсти-йрйиовѣсти-йрйиовѣсти*; *кѡйилади-кѡйилади*, *идсиѡбрчади-идсиѡбрчади*; облици, пак *коѡйилади-коѡйилади*, *иасиѡрчади-иасиѡрчади* — *колектива* су.

Тии III⁵⁶: *йрѡведносѡи-йрѡведносѡи*. Дан. овде има још *иѡуѡавѡси-иѡуѡавѡси*. Овде долази још: *нѣмилѡси*, *нѣсиѡси*. Акценат остаје неизмењен — као код Даничића.

Тии III⁶: *једнаѡси-једнаѡси*. Потврђују се овде сви Дан. примери: *захвалносѡи* (у Грузи се губи дужина у ном.), *једнаѡси*, *могућносѡи*, *немарносѡи*, *округлосѡи*, *йѡѡбрносѡи*, *йѡнѡзносѡи*, *йрйиравносѡи* (Дан. *йрйиравносѡи*), *сигурносѡи*, *уйѡрносѡи*, осим *гѡиѡвосѡи* и *идѡмѡклосѡи*.

Наставак *-осѡи* у говору Грузе није дуг ако испред њега дође непосредно ' акценат: *једнаѡси*, *йѡѡбрносѡи*, *захвалносѡи*, као и оне горе под II⁴: *вѣрносѡи*, *вредносѡи*, *дѡжносѡи* итд. Тако исто и вишесложне: *нейѡвѡлносѡи*, *нейѡкрѣиносѡи*.

Именице од четири слога имају исте акценте као код Даничића:

Тии IV¹: *йрѡбѡиѡачносѡи-йрѡбѡиѡачносѡи* и *рѡзѡборѡиѡси-рѡзѡборѡиѡси*.

Тии IV²: *зѡмѡзелѡн* нема у Грузи, већ *зѡмзелѡн*.

Тии IV^{3a}: *йрњѡворчад-йрњѡворчади*.

Тии IV^{3b}: *ненѡвидѡси-ненѡвидѡси*.

Тии IV^{4a}: *арнаѡчад-арнаѡчади* и *унѡјачѡд-унѡјачѡди*.

Тии IV^{4b}: *исѡидвѡеиѡси-исѡидвѡеиѡси* и *немарљѡвѡси-немарљѡвѡси*.

Тии IV⁵: *заѡѡвѡлносѡи-заѡѡвѡлносѡи*, *нейѡвѡлносѡи* и *нейѡѡбрносѡи*.

Све на *-осѡи* су без дужине у номинативу у говору Грузе.

* * *

Преношење акцената на предлог код ових именица налази се у врло ограниченом броју случајева — само *сиѡро* *йрѡношење* на предлог, а налази се у јакѡ *адвербијализованим* падежима, никаѡ кад су падежи у правој падежној употреби: нпр. хвата ме *зѡ рѡч*, пити *нѡ глѡд*, дошаѡ *йрѡд нѡћ*, доселио се *ѡ нѡћ* (*ѡнѡћ*), утерати кога *ѡ лѡж*, зове *нѡ часѡи* (али и: нек му је *на часѡи*), *идѡ јесѡн*, *нѡ јесѡн*, учити *нѡѡмѡи*; *нѡ жалѡси*, то не знам; *йрѡд смрѡи* (Дан. *йрѡд смрѡи*), *жѡти нѡ йѡсиѡи*. Других примера нисам нашаѡ. Даничић се пита да ли је *бѡз крѡи*, *ѡд кѡѡри* или *бѡз крѡи*, *ѡд кѡѡри*, међутим, у Грузи се не може чути ни једно ни друго, већ само *бѡз крѡи* и *ѡд кѡѡри*.

Никаѡ се не могу чути ови Даничићѡви примери: *нѡ мѡси*, *бѡз рѡчи*, *нѡ мѡсаѡ*, *бѡз соли*, *бѡз ѡмѡи*, *ѡд жалѡси*, *нѡ младѡси*, *зѡ младѡси* и *ѡд радѡси*; *ид смрѡи*, *нѡ Благовѡси*, *нѡ исѡѡвѡси*, *зѡ сирѡѡд*. јер нису *адвербијализовани* падежи, већ у правим падежним функцијама.

5. Именице мушког рода на самогласник -о и -е

(Имена мушких лица)

Овде су имена (Nomina propria) и имена од мила (hupocoristica) или погрдна имена мушких особа, које обично мењају акценат само у вокативу.

Тий I¹: *бабо* — вок. *бабо*. Потврђују се овде ови Даничићеве примери: *бабо, бајшо, брајшо, Андро, Аншо, Бошињо, Васо, Вићо, Вујо, Глишо, Грујо, дешио, Ђоко, Ђуро, Зако, Иво, Јашо, Кобо, Косио, Кочо, Крсио, Лазо, Луко, Мајшо, Медо, Мијо, Мићо, Мишо, Нешо, Пајо, Пјеро, њобро, њошо, њрико, Проко, Рајо, Рако, Симо, Тмо, Тошо, Цуго, чово; бало, брко, гољо, дрво, дрљо, дрњо, ђго, зеко, зељо, кићо, кушљо, лийсо, мршо, њсро, слино, смљо, смрзло, ћоро, ћосо, усро, шврћо*, а остали су лексички непознати, или слабо у употреби.

У вок. јд. имају: *бабо, бајшо, брајшо, Андро, Аншо, Васо* итд.

Имена на -ко не мењају у вокативу акценат као код Даничића, а имају ове акценте:

Ном. и вок. *Влајко, воко* (вок. *вока*), *Гојко, Жарко, Здравко, Миљко, Мирко, Ранко, Славко, Сијанко, Сијојко* — као код Дан., а ове имају друкчије акценте: *Велко, Рајко*, са вок. *Велко, Рајко*. Овако и *војно*.

Тий I²: *Брањко-Брањко*. Од Дан. примера ови се потврђују: вок. *брајко* (само у изразу *Е, мој брајко!*), *Брањко, Велко, Ђорђе, Живко, Иво, Марко, Нинко, Павле, Рајко, шајко*, а не иду овде *брале-брале, Вуле-Вуле, Гојко-Гојко, њобро-њобро, синак-синко, Таде-Таде, Тале-Тале*.

Тий I³: *Бдишко* — в. *Бдишко*. Потврђују се: *Бдишко, Вијико, Вучко, Нешко, Пејико, Трјико, илачко*, а не иду овде: *синак-синко, њрошо*. Овде долазе још: *дечко, зечко, мишко, жујко, баћко, ћаћко, Срећко*.

Тий II¹: *бубало* — в. *бубало*. Сви Дан. примери се потврђују: *бубало, гајшало, давало, њричало, Мојсило, Мојсије*, осим *ћаскало*. А овако: *диркало, њијкало, сијдало* и др.

Тий II²: *камкало* — в. *камкало*. Потврђују се још *њамшило*, у Грузи је *камчило* (: *камчиши-камчим*).

Тий II³: *Величко* — в. *Величко*. Потврђују се: *Танацко, Момчило*, и *Мијушко, Величко, Гаврило*.

Тий II⁴: *Благоје* — в. *Благоје*. Овде се потврђују сви Дан. примери: *Благоје, Бдоје, Видоје, Сијсоје*; *бајало, дјзало, диркало, јецало, касало, мазало*, само не *несијашко*. Овде долазе: *мувало, свдђало, дркало, врдало, кукало, каскало, муцало* и др.

Тий II⁵: *Маринко* — в. *Маринко*. Потврђују се: *Љубинко, Радбојко, Сијаменко, дебељко, сијаројко*, а не иду овде: *Миленко, Раденко*.

Овде иду још: *Милинко, Ситојљко, Недељко, Драгојло* и др.

Тип II⁶: Миленко — в. *Миленко*. Потврђују се *бабајко, Миленко*, а не иду овде: *зеленко, Недељко, Драгојло, Мијајло, Манојло*.

Тип II⁷: Дан. има само *немирко*, који у Грузи гласи *немирко*.

Тип III¹: Љубивоје — в. *Љубивоје*. Потврђују се: *издирало, на-сришало, узимало, Добривоје, Љубивоје, Миливоје, Антионије, Петироније*, а не иде овде *намешишало*. Овде иду још: *Арсеније, Сдфроније, Никодије, Василије, Радивоје*.

Тип III²: Дан. има *Радивоје, Арсеније, Василије, Глигорије*, у Грузи оне све иду у претходни тип *Радивоје, Арсеније* итд.

Тип III³: оклевало — в. *оклевало*. Потврђују се: *бенешало, измиш-љало, оклевало, иреклајало*, а не иду овде *кривудало, Алемшије*. Овде иде: *Миленишије, закерало, иробирало, замарало, наишало, ишењзгало, намишљало* итд.

Тип III⁴: ишумарало — в. *ишумарало*. Потврђују се: *јабучило, Исало, блебешало, заврзало, ишумарало, Алексије, Вилдишије, Димитрије, Игна-шије, Тандсије*, а долазе још: *ишркарало, чуваркућа*, а у Грузи је *Јер-мија, чукарало, клојарало, блебешало, чекешало* итд.

Тип III⁵: злдиамшило — в. *злдиамшило*. Потврђују се *злдиамшило, Вићенишије*, а овде долазе још: *Аксенишије, Алемшије*.

Тип III⁶: Дан. има *варимесо*, која је у Грузи непозната.

У Грузи је као код Даничића, *Александар* и *Лесандра*; затим *задиркивало, зановешало, намигивало, иришоведало; Врашолдмије*.

Ван Даничићевих примера су *губикаја, ишрчилажа, сѐрибара, гуликожа, надрикњига, иарадеда* (поред *иradeда*).

II. АКЦЕНТИ ПРИДЕВА

Акценти придева не могу се уједно третирати код свих врста придева, код описних, присвојних и градивних, јер ове последње две врсте немају видске облике као описни што имају, па немају ни видске акценте.

Градивни придеви, додуше, имају два облика, нпр. *гвдзден* и *гвдздени*, *дрвен* и *дрвени*, *сијаклен* и *сијаклени* и сл., али то не би били видски облици као код описних придева што су, већ је први облик *гвдзден* основни облик придевски који долази у описној функцији са значењем *градивног* придева (Од чега?), а други *гвдздени* долази у називима као *иридев врше* (Који?): нпр. *гвдздени клинац, дрвенi кола, сијаклени крoв* и сл. Први облик нпр. *гвдзден* у облику за ж. и ср. р. постаје тросложни и мења `` на ` акцент: *гвдздена, гвдздено* нпр. *гвдзден клин, гвдздена жшца, гвдздено дугме*; исто тако у зависним тросложним падежима: *гвдзденoг клина, гвдзденoм клину, гвдздениm клином*, мн. *гвдздени клинови, гвдздениx клиновa, гвдздениm клиновима* и сл.

Код описних придева, пак, налазимо семантички акценат у облику одређеног вида. То су акценатски облици описних придева са ` акценатом који с именицом чине назив: нпр. *љуӣа̄ ра̄кија*, *мла̄д̄ӣ с̄ӣр*, *сла̄н̄ӣ с̄ӣр*, *ш̄вр̄д̄ӣ с̄ӣр*, *ш̄ӯђ̄е̄ де̄ше̄*, *че̄с̄ӣӣ че̄ша̄л̄* (: *љӯӣа̄*, *мла̄д̄ӣ*, *сла̄н̄ӣ*, *ш̄вр̄д̄ӣ*, *че̄с̄ӣӣ*); *Дуг̄а̄ њ̄ива*, *ла̄ка̄ с̄ӣра̄на*, *мо̄кр̄о̄ к̄ум̄с̄ӣво̄*, *м̄р̄к̄ӣ л̄ук̄*, *но̄ва̄ ра̄кија*, *сла̄ба̄ с̄ӣра̄на*, *р̄о̄м̄ӣ да̄ба*, *чӣс̄ӣӣ не̄де̄ља*, *ӣр̄ӯла̄ ко̄била*, *ӣа̄л̄о̄м̄ бо̄р̄цу* (: *д̄ӯга̄*, *ла̄ка̄*, *мо̄кр̄о̄*, *м̄р̄к̄ӣ*, *но̄ва̄*, *сла̄ба̄*, *р̄о̄м̄ӣ*, *чӣс̄ӣӣ*, *ӣр̄ӯлӣ*, *ӣа̄л̄ӣ*); *го̄рка̄ со̄*, *ӣл̄ӣӣк̄ӣ ӣа̄њ̄ӣр*, *ре̄ӣк̄о̄ с̄ӣӣо̄*, *ӣе̄ш̄к̄ӣ ӣш̄ӣ*, *м̄рс̄н̄ӣ да̄н* (: *го̄рк̄ӣ*, *ӣл̄ӣӣк̄ӣ*, *ре̄ӣк̄ӣ*, *ӣе̄ш̄к̄ӣ*, *м̄рс̄н̄ӣ*); *гла̄ӣк̄ӣ мӣшӣћ*, *кра̄ӣк̄ӣ ка̄й̄ӯӣ*, *сла̄д̄ӣк̄ӣ к̄ӯӣус*, *ӣа̄н̄к̄е̄ н̄ӣӣӣ*, *ка̄с̄н̄ӣ са̄ӣӣ* (: *гла̄ӣк̄ӣ*, *кра̄ӣк̄ӣ*, *сла̄д̄ӣк̄ӣ*, *ӣа̄н̄к̄ӣ*, *ка̄с̄н̄ӣ*). Види горе наведени мој рад у ЈФ XXV (1965), стр. 383—384.

О осталим акценатским особинама придева биће речи на одговарајућем месту даље у тексту.

Тип I^{1a}: *ра̄н-ра̄на : ра̄н̄ӣ*.¹²⁴ Овде су придеви који су обични само у облику одређеног вида. Од Даничићевих примера потврђују се у Грузи ови: *ма̄лӣ*, *ја̄рӣ*, *ле̄вӣ*, *ӣӯк̄ӣ*, *ра̄н̄ӣ*, *с̄ӣњ̄ӣ*, *фӣн̄ӣ*, а не могу се чути у Грузи: *ба̄ња̄*, *ӣр̄лӣ*, *ӣӣњ̄ӣ*, *ћ̄врӣ*, *ӯр̄ӣӣ*.

Тип I^{1b}: *бла̄г-бла̄га : бла̄г̄ӣ*. Сви Даничићеве примери се потврђују у Грузи: *бла̄г*, *бр̄з*, *вра̄н*, *вр̄ӯћ*, *глӯв*, *гр̄к*, *грӯб*, *дра̄г*, *ж̄ив*, *ж̄ӯӣ*, *ја̄к*, *кр̄ив*, *кр̄њ*, *крӯӣ*, *кӯс*, *л̄уд*, *љӯӣ*, *мла̄д*, *на̄г*, *ӣла̄в*, *гӯс̄ӣ*, *рӣћ*, *рӯд*, (*све̄ӣӣ*), *скӯӣ*, *сла̄н*, *сӯр*, *сӯв*, *ш̄вр̄д*, *ш̄ӯђ̄*, *ш̄ӯӣ*, *х̄уд*, *ц̄рн*, *ч̄в̄с(ӣ)*, *ш̄ӣур̄*; *бл̄ед*, *ле̄њ*, *ле̄ӣ*, *не̄м*, *ӣр̄ек*, *се̄д*; *бе̄л*, *це̄л*, *г̄њӣл*.

Одређени вид, као код Даничића, добива ^ акценат, који остаје у свим падежима неизмењен: *бла̄г̄ӣ*, *бр̄зӣ*, *вра̄н̄ӣ*, *вр̄ӯћ̄ӣ*, *глӯв̄ӣ*, *гр̄к̄ӣ*, *грӯб̄ӣ*, *гӯс̄ӣӣ* итд. — ако је придев у описној функцији: нпр. његова *бла̄га̄ на̄рав*, овај *вра̄н̄ӣ ко̄нац*, то *вр̄ӯћ̄е̄ г̄во̄ж̄е* и сл. или ако је у саставу имена: нпр. *Бла̄га̄ Ма̄рија*, *бр̄зӣ во̄з*, *глӯв̄ӣ Па̄вле*, *љӯӣӣ рӣс*, *мла̄да̄ ӣе̄ӣка* итд.

Ови придеви, многи од њих, у саставу назива кад нису описни већ *ӣридеви* *вр̄с̄ӣе̄*, имају посебан семантички акценат ` акценат место ^ акцента. нпр. *бла̄га̄ ра̄кија*, *вр̄ӯћ̄а̄ ра̄кија*, *гр̄ка̄ ӣр̄е̄ӣња*, *гӯс̄ӣӣ ӣа̄сӯл̄*, *љӯӣа̄ ра̄кија*, *мла̄д̄ӣ с̄ӣр*, *Пӯс̄ӣо̄ӣо̄ље*, *Све̄ӣӣ Са̄ва*, *сла̄н̄ӣ с̄ӣр*, *ш̄вр̄д̄ӣ с̄ӣр*, *ш̄ӯђ̄е̄ де̄ше̄*, *че̄с̄ӣӣ че̄ша̄л̄*. Даничић има само *све̄ӣӣ* и *че̄с̄ӣӣ*, поред *све̄ӣӣ* и *че̄с̄ӣӣ*.

Тип I^{1b}: *бо̄с-бо̄са-бо̄с̄ӣ*. Овде Даничић има само *бо̄с-бо̄са*: *бо̄с̄ӣ* и *го̄-го̄ла* : *го̄л̄ӣ*. Како се у Грузи ` акценат мења на `` акценат усвим двосложним облицима кад је после њега кратак слог, то је овај акценатски тип знатно измењен (у великом броју падежа): *бо̄с*, *бо̄са*, *бо̄су*, *бо̄са*, *бо̄с*, *бо̄с̄ӣм*, *бо̄су*; *бо̄са-бо̄с̄е̄-бо̄с̄о̄ј* — *бо̄су-бо̄са-бо̄с̄о̄м-бо̄с̄о̄ј* — само, дакле, у женском роду ген. дат. лок. и инстр. имају ` акценат, јер ови падежи имају дужину на наставку.

Одређени вид, као код Даничића, има `` акценат: *го̄л̄ӣ*, *а̄*, *о̄*, *бо̄с̄ӣ*, *а̄*, *о̄*, али у извесним називима би могао доћи и ` акценат, нпр. *го̄л̄ӣ с̄ӣн*, *бо̄с̄ӣ во̄*.

¹²⁴ За одређивање акценатског типа пресудан је номинатив и генитив неодређеног вида и номинатив одређеног вида.

Тит I²: *здрав-здрава* : *здрави*. У Грузи се потврђују ови Даничићеви примери: *виш*, *дуг*, *здрав*, *класи*, *кши*, *лш*, *мрк*, *ндв*, *ирав*, *ирдси*, *иун*, *рад*, *рус*, *сиш*, *слаб*, *смеђ*, *сидр*, *сидр*, *сифм*, *ишши*, *ирдм*, *хрдм*, *чил*, *чист*, *шут*; *лак*, *мек*, *сан*, *сиран*; *врдо*, *зрдо*, *мло*, *чио*, *ируо*; *здо*; *мндгѝ*. Овде не иду: *знан*, *илах*, *сив*, *ишх*, и *сушиш*, већ под I¹b: Лексички непознати су: *грѝз*, *лѝси*, *ниши*, *ијан* (у Грузи *ијан-ијана*; *ијани*), *ируг*, *шуси*, *фруг*, *шдн*, *вѝш*, *хри*, *врѝ*; *ирдчи*, *чиши* и *хрли*.

У одређеним виду, кад је придев у описној функцији, остаје `` акценат неизмењен и у свим падежима — као код Даничића.

Кад је придев у називној функцији и долази уз именицу да покаже не стварну особину предмета већ *врѝцу иредмеѝа*, многи од ових придева имају ` место `` акцента: *виши ируш*, *дуга* (за жену, пушку и др.), *здрава рука*, *кши врба*, *лши браш*, *мрки лук*, *ндва ракија*, *ирави ируш*, *ирдсиб илашно*, *иунѝ драг*, *руси дѝчак*, *сишдг* је тешко угостити, *слаба сирана* (каже се за жену), *сидрим кодраком*, *ирдми* (за човека, вола), *хрдми* (за човека), *чистиш џондељак*, *шутш* (за овна), *лакa сирана* (код кангара), *мекѝ сир*, *врѝли дан*, *зрѝли илдо*, *милѝ син*, *ирула кобила* (дечја игра). Даничић има само *дугѝ*, *мекѝ*, *мрки*, а за *вѝшхи* и *виши* мисли да долазе само са овим акцентом. Међутим, у Грузи у описној функцији има *виши*: нпр. њен *виши сѝас*.

Придев *сидр* има, као код Даничића, одређени вид *сидри*, *а*, *б*, али у Грузи нема *здрави*. Кад значи *gestus*, придев *ирав* има акценат *ирав-ирава*: *ирави* и *ирави*, а са значењем *verus* долази само у одређеном виду и има ^ семантички акценат: *ирави*. Затим у Грузи има само *врѝли*. Придев *здо* има акценте: *здо-зла* : *зли-злдога*.

Тит II^a: *блажен-блажена* : *блажени*. Сви присвојни придеви на *-ов* (*ев*) и *-ин* у Грузи имају дужину на овим наставцима у номинативу једине мушког рода: нпр. *мачков*, *врајчев*, *бакѝн*. Од Даничићевих примера у Грузи се потврђују: *бабѝв*, *врањчев*, *врајчев*, *ђакѝв*, *кѝнчев*, *краљѝв*, *мачков*, *бвиѝв* (*бвиѝв*, од овна), *дрлѝв* (*брлѝв*, од орла), *иашков*, *иѝшлѝв*, *свѝрчев*, *сѝричев*, *сѝриков*, *иѝшѝков*, *ђоров*, *чајѝв*, *чворков*, *чиков*, *шарчев*; *бакѝн*, *брашѝн*, *брајѝн*, *виѝн*, *гарѝн*, *гѝсѝн*, *ђѝгѝн*, *жуѝнѝн*, *зѝлѝн*, *кѝкѝн*, *Кѝчѝн*, *крѝјѝн*, *куѝн*, *ласѝнѝн*, *мајѝн*, *маѝн*, *иѝѝн*, *ируѝнѝн*, *ирујѝн*, *рудѝн*, *ружѝн*, *сѝјѝн*, *сѝкѝн*, *слугѝн*, *снашѝн*, *иѝѝнѝн*, *ђаѝнѝн*, *ђерѝнѝн*, *ђиѝнѝн*, *ђѝрѝн*, *ђѝсѝн*, *ујѝн*, *иашѝн*, *чикѝн*, *иѝѝн*.

Не иду овде Даничићеви примери: *банѝв*, *врачѝв*, *јѝжѝв*, *кнѝжѝв*, *смѝљѝв*, *ујѝков*, *мајѝн* (и *мајѝнѝн*) већ под II^{2a}, а ови су лексички непознати у Грузи: *иѝѝран*, *брајѝв*, *виљѝв*, *врјѝвѝв*, *Лѝмов*, *фѝљѝв*; *бабин*, *биѝн*, *брајѝн*, *жуѝнѝн*, *куѝрѝн*, *сѝлин*, *иашѝнѝн*, већ *иашѝнѝн*.

Не иду овде ни ови Даничићеви примери: *врајѝжѝјѝ*, *врајѝчѝјѝ*, *вѝчѝјѝ*, *зѝчѝјѝ*.

Тит II^b: *гѝрак-гѝрка* : *гѝрки*. Од Даничићевих примера ови се потврђују: *гѝрак*, *жѝдак* (*жѝшѝак*), *иѝлишѝак*, *редѝак*, (*ријѝдак*); *бѝсан* (*бијѝсан*), *будѝан*, *врѝдан* (*вријѝдан*), *гладѝан*, *грдѝан*, *дужѝан*, *жѝдан*, *злашѝан*, *кварѝан*, *круѝан*, *масѝан*, *миран*, *мрѝсан*, *мушѝан*, *иразѝан*, *иѝресѝан* (*иријѝсан*), *равѝан*, *ружѝан*, *сјѝјѝан*, *смешѝан* (*смијѝшѝан*), *сѝирашѝан*, *ишѝман*,

шежак, шесан (*шијесан*), *шрезан* (*ширијезан*), *хладан*; *једар, мудар, храбар; кадар; шуџаљ, нагао* (*нагла*), *свѣтао* (*свѣтила*), *мукао* (*мукла*) — за последњи Даничић мисли да је погрешан акценат у Вуковом речнику и позива се на акценат радног придева *вукао-вукла, шукао-шукла, сѣгао-сѣгла*. Међутим, ' акценат је уопштен из косих падежа, пошто је придев прекинуо везу с глаголском системом.

Не иду овде Даничићеви примери: *јѣдак-јѣшка : јѣшкѣ, краѣшак-краѣшка : краѣшкѣ, красан-красна : краснѣ, ласан-ласна : ласнѣ, мазан-мазна : мазнѣ, мрачан-мрачна : мрачнѣ, снажан-снажна : снажнѣ, сѣйдан-сѣйдна : сѣйднѣ, шѣчан-шѣчна : шѣчнѣ, ѣрашан-ѣрашна : ѣрашнѣ*, а лексички је непознат *хран*.

Одређени вид у описној функцији има ^ акценат: *горкѣ, жѣшкѣ, ѣлѣшкѣ, рѣшкѣ, бѣснѣ, бѣднѣ* итд. У називној функцији многи од ових придева имају ` место ^ акценат: *горкѣ сб, жѣшкѣ качѣмак, ѣлѣшкѣ ѣлањѣр* (ципеле, шав и др.), *рѣшкѣ чѣшаљ, глѣднѣ сѣраѣна* (код греде), *грѣднѣ* (за жену), *крѣшкѣ дрѣс, мрѣснѣ јѣло, ѣразнѣ ѣлањѣр, Рѣвнѣ гѣј, шѣшкѣ сѣраѣна* (код кантара), *лѣднѣ* (ракѣја), *свѣшлѣ нѣдела* и *крашкѣ* (капут, пушка и др.) који не иду овде. Даничић има само: *жѣшкѣ, крашкѣ, крѣшкѣ, мрѣснѣ, ѣлѣшкѣ, рѣшкѣ, сѣрашнѣ* и *шѣшкѣ*.

Вук у Речнику има *шѣшкѣ*, Даничић мисли да је тај акценат погрешан, а Решетар мисли да није, јер га је слушао од Пјешиваца. У Грузи, а мислим и на много широј територији, овај придев има и ^ акценат у облику одређеног вида, као *семантички* акценат (кад придев значи *мног, силан*). нпр. *шѣшкѣ вѣда* (кад падне много кише), *шѣшкѣ свѣјѣш* (био је на вашару), *шѣшкѣ вѣјска, шѣшкѣ злѣшо, шѣшкѣ вѣће* (је родило), *шѣшкѣ брѣка* и др.

Тѣш П²а: *свѣјѣшлѣв-свѣјѣшлѣва : свѣјѣшлѣвѣ*. Од Даничићевих примера овде иду: *бѣнѣв, Бѣрѣвѣ, јѣрѣвѣ, кѣрѣвѣ, кѣмѣв, Мѣрѣвѣ, Пѣвлѣвѣ, сѣнѣвѣ, сѣѣрѣвѣ, сѣнѣчѣвѣ, ѣнѣкѣвѣ, мѣјѣчѣнѣ, мѣлѣдѣнѣ, ѣраѣлѣнѣ¹²⁶, ѣлѣвѣчѣјѣ, чѣвѣчѣјѣ*, а лексички су непознати: *свѣјѣшлѣвѣ, сѣвѣчѣвѣ, ѣѣлѣвѣ; зѣлѣнѣ, кѣнѣнѣ, ѣнѣрѣчѣјѣ* (већ *ѣнѣрѣчѣјѣ*) и *зѣвѣнѣ* (већ *зѣвѣнѣ*).

Тѣш П²б: *дѣван-дѣвна : дѣвнѣ*. Од Даничићевих примера потврђују се ови: *бѣданѣ, бѣранѣ, бѣјѣанѣ, бѣѣранѣ, вѣданѣ, гнѣванѣ, грѣданѣ, дѣванѣ, дѣчанѣ, дѣѣранѣ, жѣѣданѣ, зѣранѣ, јѣданѣ, јѣванѣ, кѣванѣ, красанѣ, мѣлѣчанѣ, мрѣзанѣ, рѣјѣанѣ, слѣванѣ, срѣманѣ, сѣѣлѣанѣ, сѣѣрѣванѣ, сѣѣѣданѣ, сѣѣшѣанѣ, шѣѣванѣ, шѣрѣданѣ, шѣѣѣжанѣ, ѣманѣ, кѣланѣ; затим они који имају само одређени вид: бѣлѣднѣ, гѣрѣнѣнѣ, дѣѣнѣнѣ, жѣѣрѣкѣнѣ, зѣмнѣнѣ (и зѣманѣ), јѣрѣкѣнѣ, краѣјѣнѣ, кѣѣшѣнѣнѣ, брѣнѣнѣ (бранѣ), ѣѣрѣнѣнѣ, рѣднѣнѣ (и рѣданѣ), рѣѣжѣнѣнѣ, сѣѣѣѣднѣнѣ, сѣѣднѣнѣ, сѣѣднѣнѣ, ѣѣлѣјѣнѣ, шѣрѣвѣнѣнѣ; затим сѣѣлѣанѣ : сѣѣлѣнѣнѣ. У Грузи је само *глѣвнѣ*.*

Не иду овде: *јѣдакѣ; јѣшкѣнѣ, грѣшанѣ : грѣшнѣнѣ, грѣзанѣ : грѣзнѣнѣ, срѣчанѣ : срѣчанѣнѣ, ѣѣманѣ : ѣѣмнѣнѣ, хѣшѣанѣ : хѣшѣнѣнѣ*. Затим овде не иду придеви врсте који имају само ^ акценат као семантички акценат и само облик одређеног вида: *брѣчнѣнѣ, вѣрашѣнѣнѣ, гѣзнѣнѣ, зѣбнѣнѣ, мѣснѣнѣ, ѣѣшѣнѣнѣ, рѣшѣнѣнѣ, рѣднѣнѣ (рѣднѣнѣ), сѣрнѣнѣ и сѣнѣнѣ*, које Даничић даје са ^ акцентом: *брѣчнѣнѣ, вѣрашѣнѣнѣ, гѣзнѣнѣ* итд. — што се у Грузи никако не може чути.

¹²⁶ У ном. јд. у Грузи је редовно дужина на *-ѣв* и *-ѣн*.

Управо ово нису уопште описни придеви, те немају ни вида ни видских акцената, они не долазе у описној функцији, већ само у називној као и сви досад навођени са овим акцентом тзв. *акцентиом йоследњег слога* који се у новоштокавском преноси на претпоследњи слог као ' акценат.

Међутим, иду овде следећи придеви који имају само одређени вид: *крѣни, рудни* (и *рудни*), *сирни* и *сони* (код Даничића са ' акцентом: *крѣни, рудни* итд.).

Тий II^{3a} аа) *гдишов-гдишова* : *гдишви*. И код придева овога типа у двосложним облицима њиховим кад није други слог дуг мења се ' на '' акценат: нпр. *гдишов* али *гдишова, рђав-рђава, йлашљив-йлашљива, гадљив-гадљива* и сл.

Присвојни придеви који су овде имају '' акценат или ^ акценат (акценат основне именице) и дуг наставак *-ов* у номинативу јд. нпр. *Пејрџов-Пејрџова, брѣсџов-брѣсџова, глџов-глџова, грабџов-грабџова, џѣрџов-џѣрџова, бџџов-бџџова, грџов-грџова, дрџов-дрџова, дџџов-дџџова, клџов-клџова, мџџов-мџџова, дџџов-дџџова, свѣкрџов-свѣкрџова, сџџов-сџџова, шџџов-шџџова, шрџов-шрџова, хрѣсџов-хрѣсџова*, па би по томе ишли под II^{4a} и II^{2a}.

После ових напомена, Даничићеви примери у Гружи су са оваквим акцентима: *гдишов-гдишова* : *гдишви, рђав-рђава* : *рђави, клизџав-клизџава* : *клизџави, лукџав-лукџава* : *лукџави* (последња два придева имају измену ' на '' испред дугог слога), затим као градивни или придеви врсте ови примери: *ајишов, бадњев, бџџов, брѣсџов, винџов, вишњев, врџов, глџов, грабџов, грџов, дрџов, дџџов, јџџов, клџов, комџов, хрѣсџов, букџов, кунџов, лѣсџов, лучџов, макџов, Пејрџов* (нпр. *Пејрџов йџџи, срѣћа йџџова* и сл.), *йдишов* (који је и присвојни), *рџџов, рујџов, смрџџов, сџџов, шрџов, хрѣсџов, џѣрџов, џџџов*; затим описни: *јџџив-јџџива-јџџиви, лџџив-лџџива : лџџиви, йлашљив-йлашљива* : *йлашљиви*, и даље исто: *сирџивљив, багљив, бџџљив, брљив, брижљив, ваиљив, гадљив, грабљив, дџмљив, дрџмљив, дџрљив, жџжљив, јџдљив, каиљив, кидљив, кишљив, крадљив, лажљив, мамљив, марљив, йлачљив, йлашљив, йудљив, свадљив, сврџљив, сийљив, смџљив, смрџљив, сџадљив, сџидљив, сирџивљив, ћудљив, ушљив, арчљив, џрљив, чџаљив, шаљив, шџаљив, шџџдљив, шџидљив; џхол; йџџан, йрџџиван.*

Овде затим долазе сви *градивни* двосложни придеви док су у основној функцији са значењем градивног придева (а кад су придеви врсте примају акценат крајњег слога).

То су Даничићеви придеви из овог типа: *јџџмен-јџџмена* : *јџџмени* (и *јџџени* — као придев врсте), *ндџчан-ндџчана* : *ндџчани* (и *новчани*), *џвсен-џвсена* : *џвсени* (и *овсени*), *џгњен-џгњена* : *џгњени* (и *огњени*), *сџџаклен-сџџаклена* : *сџџаклени* (и *сџџаклени*), затим сви Даничићеви градивни придеви који су даље под II^{4a} (на стр. 220, које ћемо доцније третирати). Као што ћемо касније показати тај Даничићев тип (*џрџен* : *џрџени*) није реалан и он ће се изгубити — бар према говору Груже.¹²⁶

¹²⁶ Види мој рад, Један особит акценат придева.... ЈФ. XXV стр. 392—396.

Као придеви врсте за овај тип се даље потврђују ови Даничићеве примери: *бедрени*, *брашнени*, *вилени*, *ждейвени*, *клейвени*, *йаклени*, *силени*, *чабрени*, *шийчани*, *свечани*. Присвојни придеви *агин-агина*, *женин-женина*, *мулин-мулина*, *сестрин-сестрина*, *снајин-снајина* — не иду овде, као и горњи присвојни придеви на -*ов*.

Потврђују се, међутим, у Грузи придеви врсте који су код Даничића: *бувињи*, *гујињи*, *змијињи*, *мравињи*, *дчињи*, *садањи* (и *ијадањи*, као и *овдашњи*, *ондашњи*, *ијамошњи* и сл.), затим *брадаи-брадаица* : *брадаиш*, *бркаиш-бркаица* : *бркаиш*, *влакаиш*, *глакаиш*, *грнаиш*, *грлаиш*, *гукаиш*, *зубаиш*, *кдсаиш*, *крилаиш*, *кракаиш*, *крсаиш*, *мудаиш*, *ндсаиш*, *окаиш*, *илекаиш*, *ифсаиш*, *рекаиш*; *љуишиш*, *маишиш*, *срдишиш*, *сиасишиш*, *честишиш* (са изменом ' на '' у ном. јд. м. р.), *Ивањ*, *Јдвањ*, *Никољ*, *Лучин*, *Мраишин* и *гдвешји*, *јелешји*, *кобиљш*, *медвешји*, али *брављш*, *врайчји*, *јарчји*, *двчји*, *дшљш*, *исдешји*, затим *идган-идгана*, *бајаш-бајаша*, *сакаш-сакаша*.

Не иду овамо: *вечиш-вечишца* : *вечишиш*, *убог-убога* : *убоги*, *ийишом-ийишомца-ийишомш*, већ с присвојним на -*ов* и *ин* иду под II^а. Придев *бдгаиш* иде и овде: *бдгаиш-бдгаица-бдгаиш*, а иде и под II^а б) : *бдгаиш-бдгаица* : *бдгаиш* (као *зелен-зелена* : *зелени*).

Потврђују се у Грузи и Даничићеве примери са акцентом придева врсте, који су у Грузи врло распрострањени и код описних и код градивних придева: *брашнени*, *чабрени*, *новчани*, *башишени*, *зобени*, *иглени*, *јасирени*, *кавени*, *кључани*, *лађени*, *сунчани*, *црквени*, али могу имати, за разлику од Даничића, и акценте на првом слогу: *башшени*, *зобени*, *иглени*, *јасирени*, *кавени*, *кључани*, *лађени*, *сунчани*, *црквени* — кад значе припадање у смислу ген. посесивног.

Тип II^а б) : *зелен-зелена* : *зелени*. И овде се мења ' на '' акценат: *зелен-зелена-зелену* итд. Сви Даничићеве примери потврђују се у Грузи: *зелен-зелена* : *зелени*, *мавен-мавена* : *мавени*, *мален-малена* : *малени*, *румен-румѣна* : *румени*, *свилен-свилѣна* : *свилени*, *сиуден-сиудѣна* : *сиудени*, *црвен-црвѣна* : *црвени*, *шарен-шарѣна* : *шарени*, *дебел-дебѣла* : *дебели*, *гдлем-голѣма* : *гдлѣми*, *висок-висѣка* : *високи*, *широк-ширѣка* : *широки*, *далек-далѣка* : *далеки*. Придев *низок* нема.

Тип II^б: *мршав-мршва* : *мршви*. Даничић овде има само *мршав* и *бддар* (у Грузи *бддар*). У Грузи они имају ове акценте: *мршав-мршва*¹²⁷ : *мршви*, (и *мршви*, у псовици *мршви дшач*) — па иде под II б аа), а *мршви* је супстантивизиран плурални облик са значењем „поумирали“, „који нису живи“; *бддар-бддра* : *бддри* — у исти тип.

Тип II^а: *дрвен-дрвена* : *дрвени*. Овај акценатски тип с бројним примерима разних формација у знатној мери би се, према говору Грузе, изменио.

Тако би највећи део придева овог типа са суфиксом — *-ав* ишао доле под II^б: *аљкав-аљкава* : *аљкави* (дакле као *крѣав-крѣава* : *крѣави*),

¹²⁷ Решетар, према Ак. Рј., наводи *мршав*, *мршва*, јер је и у чак. (Стари Град), *мршиав*. У Грузи је р кратко: *мршав* — *мршва* : *мршви* (и *мршви*), а супстантивизирано *мршви* = помрли — вероватно је према *живи*.

бдгләв-бдгләва : бдгләвї, бдгләв-бдгләва : бдгләвї, бднгав, бднав, бдгүшав, брдшнїав, брблїав, брлїав, брүһав, бубав, врлїав, гдгав, гдздав, глїбав, гндїав, гнїцав, грбав, губав, гурав, гүшав, длакав, драїав, дрлїав, дрднїав, жсвдлїав, жлїав, жмїрїав, жсүлїав, жндїав, зрїкав, јецав, калїав, кїлїав, клїмїав, клдмїав, клїкав, країсїав, крецав, кржлїав, крнїав, кудрав, кушлїав, кушнїрїав, лдїав, лүскїав, мдлїав, млїнїав, мрдсїав, мршїав, мүшїав, мүцав, нїнїав, нїнїав, нїгїав, нрлїав, нїнїав, рднїав, рїнїав, рдїав, рунїав, рүшїав, слїнїав, слүзав, смдлїав, шрлїав, шрїчїав, шнїнїав, һдлїав, һдрїав, һдсїав, һүлїав, үнїкав, алїав, лїав, рдїав, үбав, чдїав, чдврдїав, чїнїав, чїнїав, чүлїав, чүнїав, шднїнїав, шдїнїав, шдрїав, шкрбїав, шнїрдкїав, шүгав, шнїнїав, шрдїав.

Остају у овом Даничићевом типу ови: — с тим што у ном. јд. има дужину на -ов, -їн: *брдшнїов, грїхнїов, ддднїов, Дмїнїрнїов, дүжднїов, жсїднїов, зїшнїов, змїјнїов, јүгнїов, кмїшнїов, лднїов, лүкнїов, ндїнїов, рдкнїов, сїрнїов, шдсїшнїов, хрїшнїов, цдрнїов; вїснїов, кїснїов; блїжан, ждїжан, мїкан, мдїжан, нїнїан, шднїан, үзан, хлїжан; бднїн, брднїн, врднїн, гдзднїн, крднїн, һднїн, дчнїн, нднїн, нднїн, нднїн, нднїн (: сднї), нднїн, нднїн, нднїн, нднїн, нднїн, цднїн, чднїн, чднїн.*

Затим ови на -днїн иду опет доле под II^б: *длїснї-длїснїа : длїснїн, бднїснї-бднїснїа : бднїснїн, блїснїснї, брнїснїснї, бднїснїснї, вїжлїснїснї, вїжкїснїснї, вүгнїснїснї, грївнїснїснї, грднїснїснї, ддрнїснїснї, жсүһкнїснїснї, звїзднїснїснї, зїкнїснїснї, кдбнїснїснї, кнїшнїснїснї, кнїнїснїснї, кдлнїснїснї, крднїнїснїснї, крднїснїснї, күкнїснїснї, күснїснїснї, лнїснїснїснї, лүжкнїснїснї, мдрнїснїснї, мурнїснїснї, нднїснїснїснї, нднїснїснїснї, рдкнїснїснї, рдчнїснїснї, рднїснїснїснї, рдснїснїснї, рднїснїснїснї, сддлнїснїснї, снївкнїснїснї, һдснїснїснї, һубнїснїснї, цвїшнїснїснї, мдрнїснїснї, шнїлнїснїснї, шнїрлнїснїснї.*

Затим ови остају овде: *дчнїн, рдчнїн, а врднїн, гнїчнїн, ждблнїн, кдзїн, крдлнїн, мдчнїн, мнїнїн, ндснїн, ндчнїн, шнїчнїн, рдлнїн, срдчнїн* — не иду овде као двосложни.

Не иду овде ови Даничићеве примери: *бдгнїов, бдгнїов, брїднїов, бдкнїов, грднїов, нднїов, клїкнїов, крднїкнїов, лнїнїов, мурнїов, смрднїов, шнїснїов, шрїшнїов, нднїов, шлнїов, ндлнїов-ндлнїов : ндлнїов, ждснїок, жснїдкнї (и ждснїока)*

Затим не иде овде цео низ градивних придева: *злїан-злїана : злїаннї (и злїаннї), кднїшнїан-кднїшнїана : кднїшнїаннї (и кднїшнїаннї) — придев врсте), чдван-чдвана : чдваннї (и чдваннї), бдкрнїан-бдкрнїана : бдкрнїаннї (и бдкрнїаннї), вднїрнїан-вднїрнїана : вднїрнїаннї (и вднїрнїаннї), вднїшнїан-вднїшнїана : вднїшнїаннї (и вднїшнїаннї), вунен-вунена : вуненнї (и вуненнї), гдвдзден-гдвдздена : гдвдзденнї (и гдвдзденнї), ддшнїан-ддшнїана : ддшнїаннї (и ддшнїаннї), дрвен-дрвена : дрвеннї (и дрвеннї), здмлїан : здмлїаннї (и здмлїаннї), кдмен-кдмена : кдменнї (и кдменнї), лднен-лднена : лдненнї (и лдненнї), лдден-лддена : лдденнї (и лдденнї), лүжан-лүжана : лүжаннї (и лүжаннї), лүчан-лүчана и лүчаннї (и лүчаннї), мдрвен-мдрвена : мдрвеннї (и мдрвеннї), мдден-мддена : мдденнї (и мдденнї), нршнїан-нршнїана : нршнїаннї (и нршнїаннї), рджнїан-рджнїана : рджнїаннї (рджнїаннї), рднїан-рднїана : рднїаннї (рднїаннї), срдчнїан-срдчнїана : срдчнїаннї (срдчнїаннї) — који стоји према срче, сүкнїан-сүкнїана : сүкнїаннї (сүкнїаннї), шдјкан-шдјкана : шдјканнї (шдјканнї), срдбрнїан-срдбрнїана : срдбрнїаннї (срдбрнїаннї), свддбнїан-свддбнїана : свддбнїаннї (свддбнїаннї) — који сви иду горе под II^а аа.*

Исто као претходни иду горе под II^a аа) сви придеви на *-аи* : *брснаи*—*брснаи*а : *брснаи*и, *вунай*—*вунай*а : *вунай*и, *кдсмай*, *крдичнаи*, *лиснаи*, *мѣснаи*, *илѣснаи*, *уснаи*, *чвдрнаи*, затим : *ндсаи*, *илѣнаи*, *гзузай*, *кракаи*, *главаи* итд.

Кад градивни придеви на *-ан* имају на суфиксу дужину, они су *ои*исни *иридеви*, и онда они иду такође доле под II^b (као *крѣав*—*крѣава* : *крѣав*и), *зѣлан*—*зѣлана* : *зѣлан*и, *кдишан*—*кдишана* : *кдишан*и и *кдишан*—*кдишана* : *кдишан*и, *вдишан*—*вдишана* : *вдишан*и, *зѣман*—*зѣмана* : *зѣман*и, *лужан*—*лужана* : *лужан*и, *лучан*—*лучана* : *лучан*и, *медан*—*медана* : *медан*и, *рджан*—*рджана* : *рджан*и, *слман*—*слмана* : *слман*и, *илѣван*—*илѣвана* : *илѣван*и, *снежан*—*снежана* : *снежан*и.

У овом Даничићевом типу остали би ови примери: *вдден*—*вддена* : *вдден*и (пун воде, нпр. крушка), *вдирен*—*вдирена* : *вдирен*и (темпераментан), *сирмен*—*сирмена* : *сирмен*и, *леден*—*ледена* : *леден*и, *вѣиран*—*вѣирана* : *вѣиран*и, *искрен*—*искрена* : *искрен*и (*искрен*и), *срчан*—*срчана* : *срчан*и (јак).

Придеви *срчан*—*срчана* : *срчан*и (: срце) и *сунчан*—*сунчана* : *сунчан*и (и *сунчан*—*сунчана* : *сунчан*и), а трпни придев је *сунчан*, *сунчана*, *сунчано* : *сунчан*и, *а*, *о*, — не иду овде.

Придев *свилен*—*свилена* : *свилен*и (и *свилен*и) иде горе под II^a бб.

Даничић је кодификовао следеће придеве само с акцентом последњег слога: *блишвѣн*и, *брадвѣн*и, *бришвѣн*и, *ђавдл*и, *одрѣн*и, *иушчан*и, *ребран*и, *рошквѣн*и, *солан*и, *ишквѣн*и, *улан*и. Иако се они понајвише употребљавају у функцији придева врсте у називима, ипак неки могу имати у Грузи и акценат на првом слогу кад су у функцији *иридевојног* *иридева* (чега је део нешто): *брадвѣн*и *саи* (сап брадве), *иушчан*и *цѣв* : *иушчан*и *и*а*лба*, *улан*и *мирис* : *улан*и *рѣишца*, *улан*и *индусирија*.

Тип II^b аа): *бисшар*—*бисшара* : *бисшар*и. Од Даничићевих примера у Грузи се потврђују: *бљушак*—*бљушка* : *бљушк*и, *вишак*—*вишка* : *вишк*и (и *вишк*и), *вдзак*, *ђбак*, *гладак*, *жѣжак*, *клизак*, *крѣшак*, *крдшак*, *кршак*, *љубак*, *мрзак*, *низак*, *ишшак*, *ирушак*, *сладак*, *иднак*, *узак*; *блдиан*, *вйчан*, *вѣран*, *вѣчан*, *влѣжан*, *гѣдан*, *гласан*, *гнусан*, *грѣшан*, *дрбан*, *ждрѣбан*, *жѣлан*, *жшшан*, *злѣбан*, *јадан*, *јасан*, *јѣшан*, *кишан*, *кишан*, *кѣжан*, *крман*, *ласан*, *ледан*, *лѣман*, *медан*, *мѣшан*, *мрчан*. *мучан*, *бран*, *илѣчан*, *илѣчан*, *илѣдан*, *илѣсан*, *идсан*, *рибан*, *рддан*, *рдсан*, *силан*, *сйшан*, *сешан*, *скѣшан*, *сламан*, *слѣжан*, *сѣчан*, *шрдшан*, *чудан*, *ишшѣшан*; само са одређеним видом: *грѣбн*и, *качн*и, *кућн*и, *дчн*и, *рајин*и, *рѣин*и (*рѣи*а), *сѣбн*и; *ѣбл*и, *идил*и; *мркл*и, *цѣгл*и; *бадн*и, *задн*и, *ирѣдн*и, *средн*и, *дишш*и, *дѣш*и.

Овде не иду: *блан*—*блана* : *блн*и¹²⁸, *брижан*, *вѣлан*, *знѣжан*, *јужн*и (за страну света, а *јужан*, нпр. за снег, али се ретко чује, већ *југов*), *кужан*, *лажан*, *лучан* (: лук), *ибзан*, *свилан*, *сѣзан*, *брдан*, *вишн*и. Лексички су непознати: *вѣрак*, *млѣшак*, *склизак*, *хѣшак*, *глдишан*, *кнѣшжан*, *крашан*, *лачан*, *идшан*, *иушан*, *санан*, *учан*, *иричан*, *хлѣбан*, *чилан*, *ѣшан*, *ѣшан*, *шѣман*; *крѣн*и, *илѣвн*и, *свиони*; *кашшар*, *лошар*, *вѣшак*, *цѣшк*и, а долази овде *срѣшан* (*срѣшан*) — *срѣшна* (*срѣшна*) : *срѣшн*и (*срѣшн*и).

¹²⁸ Само као узвик *блан* : нпр. Што не дођете *блан*?

У одређеном виду, кад придев није у описној функцији већ у *називној*, многи од ових придева имају 'акценат, тзв. *акцентнај* *последњег* *слога*: *бљушкѝ, вѝшкѝ, вѝскѝ, гѝшкѝ, глѝшкѝ, жѝшкѝ, клѝскѝ, крѝшкѝ, крѝшкѝ, крѝшкѝ, љушкѝ, мрскѝ, нѝскѝ, ѝшкѝ, ѝрушкѝ, слѝшкѝ, шанкѝ, ускѝ; влажнѝ, гаднѝ, гласнѝ, гнѝснѝ, дрѝбнѝ, жѝшнѝ, злѝбнѝ, јаснѝ, јѝшнѝ, кѝшнѝ, кѝшнѝ, ѝлѝснѝ, ѝдснѝ, рѝснѝ, сѝшнѝ, сѝчнѝ, шрѝшнѝ; дчнѝ, дблѝ, шдѝлѝ, мрклѝ, бѝсѝрѝ, вѝдрѝ, жѝсѝрѝ, мѝдрѝ, мѝкрѝ, дшѝрѝ, хѝшрѝ, дѝулѝ, сређнѝ, сређнѝ — сви они кад су с именицом у називу, или у супстантивној употреби без именице у истој функцији. Даничић има само: *вѝшкѝ, глѝшкѝ, дблѝ, ѝдснѝ, сѝшнѝ, слѝшкѝ, шанкѝ, ускѝ, вѝшхѝ, вѝчнѝ*.*

Затим код Даничића је низ придева врсте који су само у одређеном виду и само с акцентом *придева врсте*, и они се сви у Грузи потврђују: *глушнѝ недеља* (Дан. *глухнѝ*), *дѝснѝ, кѝснѝ, крѝчнѝ, крѝснѝ, нѝднѝ, рѝчнѝ, сѝрнѝ, шдрнѝ, цвѝшнѝ, чѝснѝ, рѝднѝ*.

*Тѝш II*6 бб*): *дѝбар-дѝбра : дѝбрѝ*. Даничић прописује промену '' на ' акценат у свим облицима неодређеног вида у којима се губи непостојано *a*, а у Грузи треба томе додати још и услов: ако је други слог дуг. Тако овај придев има овакве акценте: *дѝбар-дѝбра-дѝбру-дѝбра (дѝбар)-дѝбар-дѝбрѝм-дѝбру; дѝбра-дѝбрѝ-дѝбрѝј-дѝбру-дѝбра-дѝбрѝм-дѝбрѝј; дѝбри-дѝбрѝх-дѝбрѝм-дѝбре-дѝбрѝм; дѝбре жене*.

Найомена. Овде хоћу да поменем једну ствар која је од далеко-сежног значаја за видске акценте код описних придева, поглавито неизведених.

Даничић је одређивао акценте ових придева узимајући *номиналну* *промену* код облика неодређеног вида, и то је сасвим на своме месту, кад знамо да је тај облик и та промена у ствари придевска реч, оно што представља придев као врсту речи. То је он, на почетку, изричито рекао: „Зато сам ја рад овде разложити акценте адјективима како их већ разложних *другим* *ријечима* (ИС)“ (стр. 209).

Али ми знамо да данас, и већ поодавно, мало има номиналне деклинације код одређеног вида и да је она скоро потиснута тзв. *заменичком* *деклинацијом*. Она собом доноси повећање броја словога и дужине на наставцима, а то има велики значај за акценте. Са продирањем заменичке деклинације на подручје неодређеног вида *губе се у ствари* *видски* *облици*, тј. разлика у облику (промени), а створен је видски акценат, акценат је остао само као знак вида. У номинативу је остала и морфолошка разлика или дужина као видско обележје: *блѝг : блѝгѝ, мрѝк : мрѝкѝ, гѝрак : гѝркѝ, бѝсѝар : бѝсѝрѝ*. У зависним падежима нема морфолошке и квантитетске разлике у наставку. Код придева с дугим акцентом нема тешкоћа, створен је чист видски акценат, односно акценатско-интонациона разлика за вид: нпр. *блѝгѝга : блѝгѝга, блѝгѝм : блѝгѝм, блѝгѝм : блѝгѝм; гѝркѝга; гѝркѝга; гѝркѝм : гѝркѝм, гѝркѝм : гѝркѝм* итд.¹²⁹

¹²⁹ Мислим да се дужине у неодређеном виду губе, јер је овде њихово постојање постало беспредметно: Или их није ни било, ако је овде чиста заменичка промена. Ипак оне се овде често чују — као и код придевских заменица што су се прошириле са придева. Уопште господари сложена придевска деклинација у Грузи.

Код придева с кратким акцентом, међутим, морало је, после продирања заменичке деклинације на подручје неодређеног вида, доћи до апсолутног једначења видских облика у свим зависним падежима: *мр̑кбга* : *мр̑кбга*, *мр̑кбм* : *мр̑кбм*, *мр̑кйм* : *мр̑кйм*, *бис̑ирбг* : *бис̑ирбг*, *бис̑ирбм* : *бис̑ирбм* итд. У оваквој ситуацији морала је бити створена и код ових придева, такође, акценатско-интонациона разлика: *мр̑кбг* : *мр̑кбг*, *мр̑кбм* : *мр̑кбм*, *мр̑кйм* : *мр̑кйм*; *мр̑кѐ* : *мр̑кѐ*, *мр̑кбј* : *мр̑кбј*, *мр̑кбм* : *мр̑кбм*; *бис̑ирбг* : *бис̑ирбг*, *бис̑ирбм* : *бис̑ирбм*, *бис̑ирйм* : *бис̑ирйм*; *бис̑ирѐ* : *бис̑ирѐ*, *бис̑ирбј* : *бис̑ирбј*, *бис̑ирбм* : *бис̑ирбм* итд. Овакву теорију ја сам образложио и на целокупном материјалу описних придева изнео у свом раду, који сам горе навео (в. ЈФ. XXV, 1965 стр. 377—383).

Тий II^а: *кр̑ца̑й̑и* : *кр̑ца̑й̑а* : *кр̑ца̑й̑и̑и*. Даничић овде има поред овог још: *д̑д̑ма̑ћ̑и*, *ј̑д̑ви̑ни̑*, *ј̑д̑ви̑и̑и* и *ру̑жа̑й̑и̑и*. У Грузи је *кр̑ца̑й̑и* : *кр̑ца̑й̑а* : *кр̑ца̑й̑и̑и* (иде горе под II^а аа), остали иду овде, само није *ј̑д̑ви̑и̑и* већ *ј̑д̑ви̑и̑и̑и* = *ј̑д̑ви̑ни̑*, нпр. на *ј̑д̑ви̑и̑е̑ ја̑де* и *ј̑д̑ви̑не̑ ја̑де*.

Тий II^б: *ва̑ља̑н-ва̑ља̑на* : *ва̑ља̑ни̑*. Потврђују се сви Даничићеви примери, са истим акцентом: *др̑же̑ћ̑и*, *им̑у̑ћ̑и*, *мо̑гу̑ћ̑и*, *но̑се̑ћ̑и*, *см̑р̑де̑ћ̑и*, *ср̑ам̑е̑ћ̑и* (*р̑д̑че̑ћ̑и* нема) : *до̑ле̑ћ̑и*, *ше̑гле̑ћ̑и*, *ше̑к̑у̑ћ̑и*, а затим *се̑де̑ћ̑и*, *кле̑че̑ћ̑и*, *ш̑р̑че̑ћ̑и* и др. Али и *им̑у̑ћ̑и(ан)*, *мо̑гу̑ћ̑и(ан)*.

Тий II^в: *кр̑ва̑в-кр̑ва̑ва* : *кр̑ва̑ви̑*. Потврђују се сви Даничићеви примери, с тим што је код ових паидева суфикс *-и̑и̑*: *г̑д̑л̑и̑и̑и̑*, *но̑в̑и̑и̑и̑*, *и̑у̑н̑и̑и̑и̑*, *са̑м̑и̑и̑и̑*, *це̑л̑и̑и̑и̑*, *зд̑ра̑в̑и̑и̑и̑*, *и̑р̑д̑в̑и̑и̑и̑*, затим *бе̑л̑и̑и̑и̑*, *цр̑н̑и̑и̑и̑*, *и̑л̑д̑в̑и̑и̑и̑*, *бо̑с̑и̑и̑и̑*, *си̑д̑р̑и̑и̑и̑*, *зр̑е̑л̑и̑и̑и̑*, *глу̑в̑и̑и̑и̑*, *лу̑и̑и̑и̑и̑* (*луд*), *су̑в̑и̑и̑и̑*, *вр̑е̑л̑и̑и̑и̑* и др. Код Дан.: *г̑д̑л̑а̑и̑и̑*, *но̑в̑а̑и̑и̑*, и др. Овде долазе бројни придеви на *-а̑в*, *-а̑си̑*, *-а̑н* из Даничићевог акценатског типа који је горе под II^а.

*
* * *

Остали су придеви *вишесложни* придеви који су изведене речи, стоје према именици, и њихов акценат је у зависности од акцента и интонације (дужине) које има именица и од суфикса којим се изводе. Бележићу, по типовима, само разлике у акценту и квантитету код појединих придева или групе придева по формацијама. Узимам најпре тросложне придеве.

Тий III^а: *ва̑р̑ни̑ча̑в-ва̑р̑ни̑ча̑ва* : *ва̑р̑ни̑ча̑ви̑*. За разлику од Даничића, у Грузи ови придеви имају дужину на суфиксима *-а̑в*, *-б̑в*, *-и̑н*: *ва̑р̑ни̑ча̑в*, затим *бо̑бич̑а̑в*, *ба̑де̑м̑б̑в*¹⁸⁰, *би̑ров̑ље̑в*, *ла̑и̑ов̑ље̑в*; *ко̑р̑ња̑чи̑н*, *ку̑со̑њ̑и̑н*, *ша̑ро̑њ̑и̑н*, *цве̑то̑њ̑и̑н*, *си̑во̑њ̑и̑н*, *га̑ло̑њ̑и̑н* итд.

Тий III^б: *ма̑му̑ран-ма̑му̑рна* : *ма̑му̑р̑ни̑*. Овде су као код Даничића придеви врсте од именица са ' акценатом: *ба̑ру̑и̑ни̑*, *ва̑ша̑р̑ни̑*, *и̑а̑р̑ни̑чи̑н*,

¹⁸⁰ Дужина на *-б̑в*, *-и̑н* јавља се само у ном. јд. м. р.

затим, *иџреџини*, *варнични*, *карлични*, *народни*, *мајдански*, *иџбручни*, *раскошни*, *сабборни*, *суџони* и др. Само, у Грузи је *маџуран*, а, о.

Тии III^а: *анђелов-анђелова* : *гродничави*. И овде су дуги суфикси *-ов* и *-ин*: *анђелов*, *гродничав*, *мајсиоров*, *џијоров*, затим *иџијуров*, *киџошов*, *суџиоров*, *дббошов*, *Јаношов*, *џијоркин* и др. Не иду овде: *иџинџијов*, *фраџијаров*, *јџиџвин*.

Тии III^б: *мисаон-мисаона* : *мисаони*. Исто у Грузи.

Тии III^а: *бодљикав-бодљикава* : *бодљикави*. Овде су бројни придеви са суфиксом, *-ав*, *-ов* (*-ев*), *-аси*, који сви у Грузи имају на себи дужину, па иду доле под III¹¹: *бодљикав*, *вддњикав*, *гагричав*, *гродничав*, *јџвџичав* итд.; *ашџијин*, *владичин*, *даничин* итд.; *бџличаси*, *виџљикаси*, *вддњикаси*, итд. Као код Даничића, овде остају стари девербативи: *бријаџи*, *јахаџи*, *драџи*, *ијсаџи*, *сиџаџи*, *иџраџи*, *сиџаџи*, *иџваџи* итд., затим градивно-присвојни: *јагњеџи*, *јаџеџи*, *јџнеџи*, *кџмеџи*, *мисџиј-модруџи*, *двџнеџи*, *иџлеџи*, *иџрасеџи*, *свиџњеџи*, *сџнеџи*, *иџелеџи*, *шаџраџи*, *бу-виџи*, *гџиџи* итд.

Изузимају се од Даничићевих и ови примери који према акценту имилице и њене интонационе дужине имају други акценат: *мдлеров* (: *мдлер*), *орџаков* (: *орџак*), *Тројанов* (: *Тројан*), *књеџиџин* (: *књеџиња*), *неџакин* (: *неџака*).

Као код Даничића, следећи придеви поред акцента на корену могу имати и тзв. *акценати крајњег слога* кад су у функцији *иџридева врсте*: *јагњеџи* и *јагњеџи*, *иџлеџи* и *иџлеџи*, *жџребеџи* и *жџребеџи*, а само акценат крајњег слога: *кокџијџи*, *курџаџи*, *човџџи*. У Грузи може бити и *чд-вџџи*.

Тии III^б: *јџзичан-јџзична* : *јџзични*. Од Дакичићевих примера овде не иду: *бајџан*, *жџвахан*, *кџрисџан*, *дбџан*, *иџддбан*, *иџлавиџаси*, *иџреџин*, *љубазан*, а ови имају дужину на другом слогу: *бисџерни*, *дуџбвни*, *кџдџелни*, *иџгџерни*, *иџеџерни*.

Овде иде велика група придева врсте на *-ни*, као што су *бџжиџни*, *дуџаџни*, *каруџни*, *кџмични*, *мџиџични*, *небесни*, *иџамнични*, *гџдиџиџни*, затим *иџлеџи*, *јагњеџи*, *кџчеџи*, *јаџеџи*; затим: *двџаџиџни*, *иџамоџиџни*, *суџиџраџиџни*, *јџчеџиџни*, *днџаџиџни*, *јџиџроџиџни*, *неџдаџиџни* итд.

Тии III^а: *мџлосџив-мџлосџива* : *мџлосџиви*. И овде долазе бројни придеви који у Грузи за разлику од Даничића, имају дуге суфиксе *-ав*, *-ов*, (*ев*), *-ин*, *-аси*: нпр. *кџџиџав*, *рџџиџав*; *џаволов*, *Вџсојџев*; *гџс-иџоџин*, *зџовин*; *гџаорџаси*, *рџџиџаси* и сл. Не иде овде *мџлосџив-мџлосџива*.

Од Даничићевих примера не иду овде, већ горе под III^б: *алаџиџов*, *дџраџиџов*, *џџгаџиџов*; (по номинативу јд. м. р.), *маџичин*, *иџниџин*; *дџра-иџаси*, *дрџвенаси*, *џџгаџиџаси*, *жџуџкарџаси*, *љубиџаси*, *рџџџиџаси*, затим: *гаџлиџаси*, *камџениџи*, *меџидвиџи*, *џавдџи*, док *јаџсенов* овде остаје као присвојни, а као градивни је *јаџсенов*. Још могу бити: *брџмениџи*, *врџмениџи*, *иџлџмениџи*.

Тий III^{4б}: слѣбодан-слѣбодна : слѣбоднѣ. Сви Даничиѣви примери потврђују се акцентом у Грузи. Од оних, пак, који имају облик одређеног вида, у Грузи немају `` већ ` акценат ови: мѣсечнѣ, сунчанѣ, вѣздашнѣ, јуѣрошнѣ, нѣгдашнѣ, двѣдашнѣ, свѣгдашнѣ, шѣамошнѣ, као и: сунѣрашнѣ, јучѣшнѣ, нѣдашнѣ, ондашнѣ, шѣадашнѣ, сѣадашнѣ и сл. Код Даничиѣа: мѣсечнѣ, сунчанѣ, вѣздашнѣ итд.

Тий III^{6а}: ковѣчев-ковѣчева. Овде су присвојни придеви од двосложних имена с дужином на другом слогу: Адѣмѣв, алѣсѣв, берѣчѣв (Адѣм, алѣс, берѣч) итд. У зависности од акценатско-интонационих прилика код именица, овде не иду ови Даничиѣви примери: бѣкалѣв (бѣкал), крѣмѣрѣв (: крѣмѣр), иѣсѣрѣв (иѣсѣр), сѣдлѣрѣв (: сѣдлѣр), чѣзмѣрѣв (: чѣзмѣр).

Тий III^{6в}: имуѣћан-имуѣћна : имуѣћнѣ. У Грузи је изједначен акценат према одређеном виду: имуѣћан : имуѣћнѣ — са изменом ` на `` акценат.

Тий III^{6а}: болѣшљив-болѣшљива : болѣшљивѣ. Овде не иду Дан. примери са -ѣв, јер имају ` акценат на првом слогу: бѣгињѣв, гѣлуждѣрѣв, жѣвичѣв, крѣушѣлѣв, иѣељѣв, а иду они са -ѣв: голѣшѣв, кошѣшѣв, мѣшѣлѣв, сувѣњѣв-сувѣњава.

Потврђују се у Грузи сви присвојни придеви типа: гарѣвљѣв, зѣлдѣљѣв, Јакѣвљѣв, Москѣвљѣв, мрѣвљѣв, шарѣвљѣв (само што могу бити и са ` акцентом: шарѣвљѣв, Јакѣвљѣв, синѣвљѣв, зѣйѣвљѣв итд), затим: јасѣнѣв, шѣидлѣв, кромѣйѣрѣв, сокѣлѣв, градѣрѣв (кад нису присвојни, већ градивни, тј. придеви врсте).

Затим сви бројни примери придева на -ив и -љив: болѣшљив, говѣрљив, грабѣжљив, жуљѣив, крѣмљив, лишѣјив, мирѣшљив, ѣоздѣрљив, сѣињѣив, сѣавѣив, срамѣжљив, шѣугѣљив, ѣандѣрљив, шуљѣив;¹³¹ затим јучѣрашнѣ, голубинѣ, кокѣшинѣ.

Затим се потврђује око 50 Даничиѣвих придева на -овиш : нпр. барѣовиш, брѣдѣовиш, валѣовиш, вилѣовиш, вѣйѣрѣовиш¹³¹, итд.

Не иду овде ови примери: ѣлакѣсѣи, бѣличѣсѣи, бѣгаљѣсѣи, бѣудалѣсѣи, вѣрѣголѣсѣи, гѣлубѣсѣи, дѣугуљѣсѣи, ѣѣволѣсѣи, јѣсѣиѣребѣсѣи, крѣвуљѣсѣи, иѣсѣиѣушѣсѣи, иѣељѣсѣи, иѣдѣјѣсѣи, дѣбилашѣи који сви код Даничиѣа имају ` акценат на средњем слогу (Sic!): нпр. бѣличѣсѣи, вѣрагѣлѣсѣи, дѣугуљѣсѣи, ѣавѣдѣлѣсѣи итд.

Тий III^{6б}: илѣвѣиѣан-илѣвѣиѣна : илѣвѣиѣнѣ. У Грузи је овај придев с `` акцентом на првом слогу у оба вида: илѣвѣиѣан-илѣвѣиѣна : илѣвѣиѣнѣ, а потврђују се Дан. примери: дугѣѣчѣк-дугѣѣчѣка : дугѣѣчѣкѣи, малѣѣчѣк-малѣѣчѣка : малѣѣчѣкѣи (и малѣѣчѣкѣи), односно малѣѣчѣк : малѣѣчѣкѣи.¹³¹

Тий III⁷: јѣдрѣнѣкин-јѣдрѣнѣкина. Код Даничиѣа је само овај придев, који се потврђује у Грузи, а такви су и Мѣчѣвѣнѣкин, Бѣуњѣвѣкин, Бѣчѣвѣнѣкин, Грѣвѣчѣнѣкин — овако са дужином на -ин у ном. јд. м. р.

¹³¹ Са изменом ` на `` акценат (в. стр. 20).

Тий III^a: *йуџиников-йуџиникова*. Даничић има само овај придев. У Грузи се потврђују и ови: *бџлнџкџв, бџднџкџв, кџџнџакџв, Рџднџкџв, јџднџакџв*.

Тий III^a: *дџвџчн-дџвџчина*. Потврђују се малобројни Дан. примери: *бџбџкџв, бџсџлџкџв, мџгџрчџв, дџвџчн, јџсџнџ*. Овде иду: *Нџвџнџкн, Милџнџкн, Сџдџјџнџкн, сџјџнџрџкн, йџлџрџкн, кџкџшџкн* и др.

Тий III^b: *вџчџрнџ-вџчџрнџг*. Потврђују се сви Даничићеве примери придева врсте: *вџчџрнџ, вџрџхџвнџ, гџрџмџвнџ, дџдџмџћнџ, дџрџжџвнџ, кџлџјџнџ, йџзџрнџ, шџдџвџрнџ, цџрџкџвнџ, чџшџвџрнџ*, затим: *јџуџјџрнџ, йџдџжџрнџ, бџнџкџвнџ*.

Тий III°: *лџбџдџв-лџбџдџова*. Овде су присвојни придеви на *-џв* и *-џн* од именица које на првом слогу имају акценат а на другом дужину: *лџбџд-лџбџдџв, бџрџдџр-бџрџдџрџв, гџвџрџн-гџвџрџнџв, гџлџб-гџлџбџв, кџйџлџр-кџйџлџрџв; кџуџвџрџкн, цџјџнџкн* итд.

Али не иду овде ови придеви који у Грузи стоје према именици с ` акценатом и дужином на другом слогу, а то су ови Даничићеве примери: *жџенџкџв (: жџенџк), кџачџрџв (: кџачџр), рџшџрџв (рџшџр), солџдџшџв (: солџдџш),* као *војџнџкџв (: војџнџк), крџвнџкџв (: крџвнџк), йџуџјџрџв (: йџуџјџр), лџгџрџв (: лџгџр), овџчџрџв (: овџчџр), бџбџнџрџв (: бџбџнџр), вџрџшџрџв (: вџрџшџр)* и сл.

Тий III^ob: *вџрџлџјџн-вџрџлџјџна : вџрџлџјџнџ*. Сви примери се потврђују у Грузи, осим оних који су лексички непознати: *бџјџзџн, бџнџвџн, вџрџлџјџн, гџјџзџн, дџвџлџчџн, дџрџнџвџн, дџшџвџн, кџвџвџн, лџубџвџн, мџчџвџн, џлџвџн, џсџвџн, йџлџчџвџн, йџлџвџн (и йџлџвџн, йџлџвџна), йџрџшџјџвџн, сџгџуџрџн, сџлџвџн, сџмџбџн, шџмџлџн, шџуџрџбџн, уџзџн, учџвџн, чџмџрџн, чџуџвџн, шџуџвџрџн, кџкџвџн* (код Даничића последња два само у одређеном виду), а *сџвџрнџ* има само одређен вид.

Затим Даничићеве примери за придеве врсте који су с акценатом последњег слога: *коџљџнџ, мирџвнџ, свџшџдџнџ; дрозџдџвџљнџ, керџдџвџљнџ, коџсџвџљнџ, мужџсџвџљнџ, осџдџвџљнџ, йџжџиџвџљнџ, синџдџвџљнџ, чџворџдџвџљнџ* — потврђују се у Грузи.

Тий III^oc: *џлџсџн-џлџсџна : џлџсџнџ*. Даничић каже да више таквих нема и да је овај управо парт. пр ет. пасс. Међутим, у Грузи, и иначе, има много таквих придева, партиципатског порекла: *гџлџшџсџн, жџшџсџн, бџлџдисџн, рџндџисџн, йџшџшџсџн* итд., затим сложени с префиксима: *нџмџзџн, йџдџсџн, уџрезџн, дџбрџсџн, нџрезџн, рџсџлџлакџн* итд. А затим су овде бројни придеви на *-џв* и *-џн*: *кџуџшџњџв, мџкџшџњџв, йџрџшџшџњџв, дџуџдиџњџв, коџноџљџв, чџкиџњџв, йџкџмџзџв, йџчџшџњџв, крџуџшџуџљџв* итд. (в. горе под III^a); *коџноџљџн, коџшџрџвџн* (в. горе под II^a придева типа *зџмџљџн, лџчџн* и др.).

Затим овде долазе сви придеви на *-џсџш*, изузети горе под III^a: *џлакџсџш, бџлџчџсџш, крџвџуџљџсџш* и др. а који се изводе од именице с ` акценатом: *крџвџуџљџ* и сл.

Тий III^od: *чџуџдџновџш-чџуџдџновџшџ : чџуџдџновџшџ*. Друга три Даничићева примера лексички су непозната у Грузи, а наводи ове: *џковџн, йџшџковџн, џкоџшџн, дџшџрџвџн* итд., такође од парт. праег пасс. (интересантно

је показати разлику са претходним типом, оних придева који су пореклом парт. пасивни: *окдвaиши-дковaн* али *нaмaзaиши-нaмaзaн*).

Придеви од четири слога сви се потврђују у Грузи осим ових: *мајсидрчин* (Дан. *мајсидорчин* — под IV²), *самарцијин* (Дан. *сaмaрцaијин* — под IV^{4a}), *милосийван* (Дан. без дужине — под IV^{4b}), *Мухамедов* и *Соломундов* (Дан. *Мухамедов* и *Солдмунов* — под IV^{6a}), *сиромашан* и *сирдомашан* (Дан. *сирдомашан* — под IV^{6b}), *магарећи* и *магарећи* (Дан. само *магарећи* — под IV¹), *кожухарев*, *оначарев*, *цедуларев* (Дан. *коджухарев* итд. — под IV¹³).

Од петосложних придева друкчије акценте имају у Грузи ови: *калуђеричин* (Дан. — *калуђеричин* — под V³), јер и именица има суфиксни акценат: *калуђерица*, као што је *учишџелица*, *усвојџеница*, *йрејечџеница*, *сјисајџелица*, *богајџишица* и сл. затим *Марњавчевићев* (Дан. *Мрњавчевићев*).

На крају, овде ћемо рећи нешто као опште напомене и рекапитулацију о акценту и, нарочито, дужинама код изведених придева.

Присвојни *йридеви* у номинативу јединице мушког рода имају дуге наставке *-ов*, *-ев* (*овљев*) и *-ин*: *Пейрдов-Пейрова*, *Јанков-Јанкова*, *Бождов*, *Миловадов*, *Милојев*, *Марковићев*, *ковачев*, *овчаров*, *ујакдов*, *Јакбовљев*, *синовљев*, *бабин*, *сјсшрин*, *мајчин*, *сјиринин*, *овцин*, *рејин*, *шљивин*, *сјланкин* итд.

Кад ови придеви нису у својој основној функцији описа са значењем присвојног придева, већ у функцији *йридева врсте* у називима, они имају акценат придева врсте, тзв. *акценат крајњег слога*: *йейрдов йдсј*, *госиджин йдсј*, *Пейровдан*, *Бурђевдан*, *Лучиндан*, *Савиндан*, *Джидировдан*, *Пейрова гдра*, *срђа иейрова* и др.

Градивни придеви од имена дрвета такође имају дужину на *-ов* и већином тзв. акценат крајњег слога тј. акценат на претпоследњем слогу — исто тако само у ном. јд. м. р.: *букдов-букова*, *клџдов-клџнова*, *грабдов-грабова*, *јасџдов-јасџнова*, *дрџдов-дрџнова*, *брџсјдов-брџсјдова*, *лијдов*, *багрџдов*, *шойдлов*, *драхдов*, *јасикдов*, *брџдов*, *дуддов*, *шљивдов*, *чајдов*, *глогдов*, *храсјдов*, *џердов*, *јовдов*, *бордов*, *крушкдов* и др. а само *йадрџдов* и *јавордов*. Кад ови придеви имају присвојно значење, имају други акценат: *клџдов кодрџн*, *јасџдов хлад*, *дрџдов џвџи*, *брџсјдов хлад*, *лијин џвџи*, *дуддов лисј* итд.

Ови придеви су у ствари придеви врсте, што и њихов акценат сведочи. Зато они често примају на крају *-и*: *врбови йруш*, *лескови шшай*, *грабови клин*, *букова грађа*, *брџова мџила*, *шљивови хумур*, *лијови шџе*, *лијова личина* и др.

Ојисни *йридеви* на *-асј* (*-касј*) и *-ав* имају дужину на суфиксу, коју задржавају трајно — у зависним падежима, у облицима рода и вида: *џвџасј-џвџасја-џвџасјд* : *џвџасји*, затим *кукасј*, *звџдасј*, *ружичасј*, *илџкасј*, *раџвасј*, *беличасј*, *џрнјурасј*, *лејушкасј*; *чађав-чађава-чађаво* : *чађави*, затим *гнђав*, *знђав*, *бјлав*, *јлав*, *красјав*, *губав*, *лукав*, *жуљав*, *клизав*, *лајав*, *муџав*, *бодљикав*, *шумљикав* итд.

Дужину на суфиксу имају ови придеви, који се у овом лику употребљавају за редупликацију: *гдлјиш*, *ндџиш*, *йунјиш* (*йунјиши*) и

Ш. АКЦЕНТИ ЗАМЕНИЦА

1. Личне заменице у говору Грузе имају ове акценте: *ја̇, и̇и̇, ђн, ђна, ђно, ми̇, ви̇, дни, дне, ђна, ко̇ и ши̇а̇, не̇ко и не̇ши̇то, ни̇ко и ни̇ши̇а, сва̇ко и сва̇ши̇а, св̇и, св̇е, ма ко̇ и ма ши̇а̇ (ма̇кар ко̇, ма̇кар ши̇а̇), би̇ло ко̇ и би̇ло ши̇а̇, ко̇ гд̇д и ши̇а̇ гд̇д (ко̇ гд̇ђ и ко̇ гд̇ј), ко̇ му дра̇го и ши̇а̇ му дра̇го, и̇д неко̇ и и̇д не̇ши̇то, гд̇е ко̇ и гд̇е ши̇а̇, и̇ко и и̇ши̇а, ко̇ј̇е ко̇ и ко̇ј̇е ши̇а̇, се̇бе, се, и̇сти̇и, и̇сти̇а, и̇сти̇б и са̇м, са̇ма, са̇мо.*

Разлике акцената ових заменица према Даничићевим у овом су:

а) Заменица 3-ег лица *јд.* женског и средњег рода, и свих родова множине, у Грузи имају *˘* акценат: *ђна, ђно, ђни, ђне, ђна*, а код Дан. је акценат: *ђна, ђно-ђни, ђне, ђна*. Ово је по општем акценатском закону говора Грузе да се у двосложним облицима мења *˘* на *˘˘* акценат — ако други слог није дуг.

б) Уи̇ши̇не заменице имају *˘* акценат: *ко̇* и *ши̇а̇*, а код Дан. је *ко̇* и *ши̇а̇*. Дуги силазни акценат је прави и редовни акценат ових заменица у говору Грузе. Он долази кад су ове заменице у самосталној употреби: нпр. Зову те. — *Ко̇?* Донеси ми оно. — *Ши̇а̇?* Или у функцији субјекта (објекта): нпр. *Ко̇* пита, не скита. *Ко̇* зове? *Ши̇а̇* оће тај? *Ши̇а̇* има ту? Ако, међутим, дође енклитика непосредно после ових заменица, добија се двосложна интонациона целина, па се *˘* акценат крати у *˘˘* акценат: нпр. *Ко̇ и̇е* зове? *Ко̇ се* то купа? *Ко̇ и̇е* пита! (али: *Ко̇ и̇ебе* пита?). *Ши̇а̇ се* ради? *Ши̇а̇ ће* тај? *Ши̇а̇ и̇и се* тиче! *Ши̇а̇ и̇е* боли?

Заменички прилог *гд̇е* у истим акценатско-интонационим условима мења, такође, акценат у *гд̇е̇*: нпр. Спусти то. — *Гд̇е̇?* Видећемо се опет. — *Гд̇е̇?* Или: *Гд̇е̇* идеш? *Гд̇е̇* радите данас? Али ако непосредно уследи енклитика, *˘* акценат се скраћује у *˘˘* акценат: *Гд̇е̇ си?* *Гд̇е̇ ћеи?* *Гд̇е̇ га* нађе? *Гд̇е̇ и̇е* боли? *Гд̇е̇ се* купате?

в) Опште дистрибутивне *гд̇е ко̇* и *гд̇е ши̇а̇* као неодређене заменице гласе *гд̇еко̇* и *гд̇еши̇а* = неко̇ и нешто); исто тако дисјунктивне *ко̇ гд̇д* и *ши̇а̇ гд̇д* (*ши̇и̇б гд̇д*) као неодређене заменице гласе *ко̇год* и *ши̇и̇бгод* (*ши̇и̇бгод*), односно *ко̇го̇ђ* (*ко̇го̇ј*) и *ши̇и̇а̇го̇ђ* (*ши̇и̇а̇го̇ј*). Општа потцењујућег лица поред акценатских облика *ко̇ј̇е ко̇* и *ко̇ј̇е ши̇а̇* гласе и *ко̇ј̇еко̇* и *ко̇ј̇еши̇а*, односно чешће *ко̇ј̇еши̇а*: нпр. Код њих долази све *ко̇ј̇еко̇*. Он говори *ко̇ј̇еши̇а*. Накуповала *ко̇ј̇еши̇а*.

2. Промена личних заменица има ове акценте:

ја̇, ме̇не, ме̇ни¹³³, ме̇не, мно̇м и мно̇ме, ме̇ни;

и̇и̇, и̇и̇бе, и̇и̇би, и̇и̇бе, и̇и̇бб̇м, и̇и̇би;

се̇бе, се̇би, се̇бе, се̇бб̇м, се̇би;

ђн, њ̇га, њ̇му, њ̇га, њ̇им и њ̇име, њ̇ђу;

ђна, њ̇е, њ̇ј, њ̇јзи, њ̇у, њ̇м и њ̇ме, њ̇ј;

ко̇, ко̇га̇, ко̇ме̇, ко̇га̇, к̇им и к̇име, ко̇ме̇;

ши̇а̇ че̇га̇, че̇му̇, ши̇а̇, ч̇им и ч̇име, че̇му̇;

не̇ко̇ и не̇ши̇то, ни̇ко̇ и ни̇ши̇а, сва̇ко̇ и сва̇ши̇а имају неизмењен

акценат у промени.

¹³³ У говору Грузе место *ме̇ни, и̇и̇би, се̇би*, у дат.-лок. редовно долази *ме̇не, и̇и̇бе, се̇бе*.

ĩsĩĩĩ, ĩsĩĩā, ĩsĩĩō — има придевску промену и акценте, као нпр. *ĩĩĩĩĩ*; а *sām a, o: sāmĩ, ā, ō* — као придев *blāg : blāgĩ*.

Главне разлике акцената заменичких облика према Даничићевим у овоме су:

а) У говору Груже разликују се *генијџиџе* од *акузатџиџа* код заменица 1-ог, 2-ог лица и повратне — тиме это има дужину на наставку *-ē*: ген. *мѣнѣ, ѡдѣбѣ, сѣбѣ*, а акуз. *мѣне, ѡдѣбе, сѣбе*: нпр. Он се боји *мѣнѣ, ѡдѣбѣ, сѣбѣ*. Он познаје *мѣне, ѡдѣбе, сѣбе*.

б) Ове исте заменице у генитиву и акузативу, затим у дативу-локативу имају у говору Груже " акценат: ген. *мѣнѣ, ѡдѣбѣ, сѣбѣ*, акуз. *мѣне, ѡдѣбе, сѣбе*, дат.-лок. *мѣни, ѡдѣби, сѣби*, а код Даничића сви ови облици су са ' акцентом: ген.-акуз. *мѣне, ѡдѣбе, сѣбе*, дат.-лок. *мѣни, ѡдѣби, сѣби*.

в) Заменица 3-ег лица, облици мушког и средњег рода у ген.-акуз. и дат.-лок. — има у говору Груже " акценат: *њѣга, њѣму*. Код Дан. је: *њѣга и њѣму*.

3. Преношење акцената на *ĩредлог* код личних заменица може бити у овим случајевима: кад су са предлозима енклитички облици и кад су пуни облици заменица, кад су предлози који се завршавају на сугласник и који се завршавају вокалом, старо преношење са " акцентом на предлогу и ново са узлазним ' и ' акцентом на предлогу:

а) *Акузатџиџне енклитџике* са предлозима на сугласник *ĩред, над, ѡд, међу, уз, низ, кроз* долазе уз глаголе кретања у функцији акузатива правца (оријентација у простору):

ĩредā ме, ĩредā ѡе, ĩредā њ, ĩредā се;
нāдā ме, нāдā ѡе, нāдā њ, нāдā се;
ĩддā ме, ĩддā ѡе, ĩддā њ, ĩддā се; међу се;
ўзā ме, ўзā ѡе, ўзā њ, ўзā се;
нїзā ме, нїзā ѡе, нїзā њ, нїзā се;
крѡзā ме, крѡзā ѡе, крѡзā њ, крѡзā се.

У ствари ово су овде акценти предлога.

Овако преношење звучи као „архаизам“, обичније је нпр. *ĩред мене*, односно *ĩред мѣне* (кад је „сила говора“ на заменици).

б) *Акузатџиџне енклитџике* са предлозима на вокал *на, у, за, о, ѡ*, у функцији акузатива правца и намене:

нāме, нā ѡе, нā њ¹³⁴, нā се; али *нā мене, нā ѡебе, нā себе, нā њега,*
нā њу, нā нāс, нā вāс, нā њїх, ў ме, ў ѡе, ў њ, ў се; ў нāс,
ў вāс, ў њїх, зā ме, зā ѡе, зā њ, зā се; зā нāс, зā вāс, зā њїх, ō ме,
ō ѡе, ō њ, ō се; ō нāс, ō вāс, ō њїх, ѡ ме, ѡ ѡе, ѡ њ, ѡ се; ѡд нāс,
ѡд вāс, ѡд њїх.

¹³⁴ У једносложној акценатској целини предлога и заменице ' акценат морао је прећи у силазни акценат: *нā њ, ў њ, зā њ, ō њ, ѡд њ*.

И овакво преношење акцената осећа се као архаизам, па је чешће у овом говору *на мене*, односно *на мене* (кад је реченични акценат на заменици).

в) *Инструментал* у пуном облику са предлозима *и́ред*, *на́д*, *и́од*, *за*, *међу* — уз глаголе мировања значи простор, а са предлогом *са* — друштво:

и́реда *мнџм*, *и́ред* *шџбџм*, *и́ред* *сџбџм*;
на́да *мнџм*, *на́д* *шџбџм*, *на́д* *сџбџм*;
и́ода *мнџм*, *и́од* *шџбџм*, *и́од* *сџбџм*;
за *мнџм*, *за* *шџбџм*, *за* *сџбџм*; *међу* *сџбџм* (*међу* *сџбџм* и *међу* *сџбџм*)
са *мнџм*, *са* *шџбџм*, *са* *сџбџм*;

Увек овако, осим што може бити и: *са* *и́дџбџм*, *са* *сџбџм*

г) *Ново преношење* акцената на предлог имамо:

а) у *инструменталу* заменица 3-ег л. јд., упитне и свих заменица множине:

и́ред *њџм*, *и́ред* *њџм*, *и́ред* *кџм*, *и́ред* *чџм*; *и́ред* *нама*, *и́ред* *вама*, *на́д* *њџм*,
на́д *њџм*, *на́д* *кџм*, *на́д* *чџм*; *на́д* *њџх*, *на́д* *вама*; *и́од* *њџм*, *и́од* *њџм*, *и́од*
кџм, *и́од* *чџм*, *и́од* *нама*, *и́од* *вама*, *и́од* *њџма*, *за* *њџм*, *за* *њџм*, *за* *кџм*, *за*
чџм; *за* *нама*, *за* *вама*, *за* *њџма*; *са* *њџм*, *са* *њџм*, *са* *кџм*, *са* *чџм*, *са* *нама*,
са *вама*, *са* *њџма*.

Увек овако долази.

β) у *акузативу* заменица 1-ог, 2-ог, 3-ег лица множине:

и́ред *на́с*, *и́ред* *ва́с*, *и́ред* *њџх*; *и́ред* *њу*
на́д *на́с*, *на́д* *ва́с*, *на́д* *њџх*; *на́д* *њу*,
и́од *на́с*, *и́од* *ва́с*, *и́од* *њџх*; *и́од* *њу*,
за *на́с*, *за* *ва́с*, *за* *њџх*; *за* *њу*,
у́з *на́с*, *у́з* *ва́с*, *у́з* *њџх*; *у́з* *њу*
ни́з *на́с*, *ни́з* *ва́с*, *ни́з* *њџх*; *ни́з* *њу*
крџз *на́с*, *крџз* *ва́с*, *крџз* *њџх*; *крџз* *њу*
џ *на́с*, *џ* *ва́с*, *џ* *њџх*; *џ* *њу*
и́д *на́с*, *и́д* *ва́с*, *и́д* *њџх*; *и́д* *њу*.

Ако је сила говора на заменици, акценат се не преноси: *и́ред* *на́с*, *и́ред* *ва́с*, *и́ред* *њџх*, *и́ред* *њу*, *за* *на́с*, *за* *ва́с* итд.

д) у *генитиву* свих личних заменица са једносложним предлозима *од*, *до*, *код*:

џд *менџ*, *џд* *шебџ*, *џд* *себџ*, *џд* *њега*, *џд* *ње*, *џд* *на́с*, *џд* *ва́с*, *џд* *њџх*; *џд* *менџ*,
џд *шебџ*, *џд* *себџ*, *џд* *њега*, *џд* *ње*, *џд* *на́с*, *џд* *ва́с*, *џд* *њџх*; *џд* *менџ*, *џд* *шебџ*,
џд *себџ*, *џд* *њега*, *џд* *ње*, *џд* *на́с*, *џд* *ва́с*, *џд* *њџх*;

Ако је „сила говора“ на заменици, онда се акценат не преноси: *код* *менџ*, *до* *шебџ*, *код* *себџ*, *од* *њега*, *до* *ње*, *код* *на́с*, *од* *ва́с*, *од* *њџх* итд. — што је најчешће у употреби, јер је ово случај кад генитив долази у правој падежној функцији (аблативној).

У говору Груже никако се не може чути пљеваљско *џд* *менџ*, *у́* *шебџ*, *џд* *себџ*, поцерско *џд* *менџ*, *за* *шебџ*, мацванско *на́* *шебе*, сремско

нд мене, нїз мене, кдд шебе, дд њега, трипћко кдд мене, дд шебе — које све наводи Б. Николирећ (Смски говор, стр. 272).

Сїаро *їрвношење* акцента на предлоге у генитиву и акузативу може бити само кад су двосложни предлози: *дко менє, їза менє, їрєко себє, нддā се, нїзā ме* и сл.

ђ) *Сїаро* *їреношење* имамо, пак, ако су с генитивом двосложни предлози *око, їрєко, їоред, више, нижє, изнад, исїод, исїред, иза, између, їокрај* и др. — код свих заменица:

дко менє, дко шебє, дко њега, дко њє, дко себє, дко нās, дко вās, дко њїх, їрєко менє, їрєко шебє, їрєко себє, їрєко њега, їрєко њє, їрєко нās итд. *їдред менє, їдред шебє, їдред себє, їдред њега, їдред њє, їдред нās; више менє, више шебє, више себє, више њега, више њє, више нās, нижє менє, нижє шебє, нижє себє, нижє њега, нижє нї, нижє вās, исїред менє, исїред шебє, исїред себє, исїред њега, исїред њє, їза нās, їза вās; їзнад менє, їзнад шебє, їзнад себє, їзнад њега, їзнад њє, їзнад нās; исїод менє, исїод шебє, исїод себє, исїод њега, исїод њє, исїод вās; їзмеђу нās, їзмеђу вās, їзмеђу њїх; їдкрај менє, їдкрај шебє, їдкрај себє, їдкрај њега, їдкрај њє* итд.

Кад је на генитиву „сила говора“, на заменици је акценат: *око мєнє, їрєко шебє, їоред себє, више њєга, нижє њєга, нижє њє, исїред нās, иза вās, изнад њїх, исїод себє, између нās, їокрај вās* итд.

Найомена: Акценат се друкчије преноси на ове двосложне предлоге са заменица, нпр. *дко менє, їрєко шебє, їдред себє, више менє, нижє шебє, їдред себє*, а друкчије са именица под истим условима: нпр. *око кућє, їрєко њивє, їоред шљивє, више зградє, нижє шїалє, їоред кућє* итд. Могло би се овде приметити да је у првом случају код предлога сопствени акценат, па би реалније бележење акцената било: *дко мєнє, їрєко шебє, їдред себє, више мєнє*, као што је и *їдкрај їуша, їдред рєкє, ўврх њивє, садна грбџа* и сл.

4. *Присвојне заменице* у говору Груже имају ове акценте: *мџ, шџџ, њєгџв (њєгова), њєн (њєзїна, њєзїна), ндш, вдш, њїхџв (њїхова), њїн, чїјї (чїјā, чїјє), нєчијї, нїчијї, свāчијї, мā чїјї, чїјї гџд, чїјї бїло, чїјї му дрїго, їчијї, свџџ*. Разлике су, дакле, према Даничићу у следећем:

Заменица 3-ег лица јд. и мн. у облику ном. јд. м. р. *њєгџв* и *њїхџв* има дужину на наставку *-џв*, као код присвојних придева што је (нпр. *Пāвлџв, кмџшџв*): *њєгџв-њєгова-њєгово, њїхџв-њїхова-њїхово*.

Заменица *њєзїн-њєзїна-њєзїно* има дужину на *-їн* у ном. јд. м. р. — као присвојни придеви на *-їн* (нпр. *Зџркїн, бāбїн*).

Акценат сām друкчији је у Гружи код *њїхџв, њїхова, њїхово* и *њєзїн* (Дан. — *њїхов* и *њєзїн*). Акц. облик *њїхов, њїхова, њїхово* никако се не може наћи у говору Груже, а *њєзїн* се може чути.

Упитна присвојна заменица има у говору Груже `` место ` акцента: *чїјї-чїјā-чїјє, чїјї-чїјє-чїјā*; затим и у промени *чїјєг, чїјєм, чїјїм, чїјїх* итд. *чїјā-чїјє-чїјџ-чїјї-чїјџм* итд.

Заменице *мђј*, *швђј* и *свђј* у двосложним падежима, ако други слог није дуг, мењају ` на ` акцентат доследно у говору Грузе: ном. јд. ж. р. *мђја*, *швђја*, *свђја*, акуз, јд. ж. р. *мђју*, *швђју*, *свђју*, ном. мн. р. *мђји*, *швђји*, *свђји*, ж. р. *мђје*, *швђје*, *свђје*, ср. р. *мђја*, *швђја*, *свђја*, као и у акуз. множине. Ако је други слог дуг, остаје ` акцентат неизмењен: нпр. *мђјѐ*, *мђјђј*, *мђјђм*, *мђјђх*, *мђјђм*, *мђјѐм* итд. Остаје ` акцентат и у тросложним облицима *мђјима*, *швђјима*, *свђјима* — кад су ове заменице у супстантивној служби.

5. Промена *присвојних заменица* у говору Грузе је тзв. придевска промена, а то значи имају дужину на наставцима за облик *-ѐга*, *-ѐм*¹³⁵, *-ѐм*: *мђјѐг(а)*, *швђјѐг(а)*, *свђјѐг(а)*, *мђјѐм*, *швђјѐм*, *свђјѐм*, *мђјѐм*, *швђјѐм*, *свђјѐм*¹³⁶; *њѐговђг(а)*, *њѐговѐм*; *нђшѐг(а)*, *нђшѐм*, *нђшѐм*; *вђшѐг(а)*, *вђшѐм*, *вђшѐм*, *њђнђг(а)*, *њђнђм*, *њђнѐм*; *чђјѐг(а)*, *чђјѐм*, *чђјѐм*. Кратак је само наставак *-има* ових заменица у дат.-инстр.-лок. мн. кад су ове заменице употребљене самостално, супстантивизирани: *мђјѐм*, *швђјѐм*, *свђјѐм*, *њѐговѐм*, *њђшовѐм*, односно *мђјѐма*, *швђјѐма*, *свђјѐма*, *нђшѐма*, *вђшѐма*, *њђнѐма*.

Сажети облици присвојних заменица су *мђг(а)*, *швђг(а)*, *свђг(а)*, *мђм*, *швђм*, *свђм*, као што је *кђг* и *шђг*, *кђм* и *шђм*.

6. Показне заменице имају у говору Грузе ове акценте: *ђвђј*, *ђвђ*, *ђвђ* и *ђвђ*, *ђвђ*, *ђвђ*; *ђђј*, *ђђ*, *ђђ* и *ђђ*, *ђђ*, *ђђ*, *ђђ*, *ђђ*, *ђђ* и *ђђ*, *ђђ*, *ђђ*; затим *кђјђ*, *нђкђ*, *нђкојђ* (*нијђдан*), *свђкђ*, *ђкојђ*.

Ове заменице чувају заменичку промену кад имају покретни вокал на крају: *ђвога*, *ђђгђ*, *ђнига*, *ђвоме*, *ђђмѐ*, *ђноме* (код Дан. *ђђгђ*, *ђђмѐ*), а кад су без њега, ове заменице имају придевску промену, тј. имају дужину на наставцима: *ђвђг*, *ђђг*, *ђнђг*, *ђвђм*, *ђђм*, *ђнђм*, као и *ђвђм*, *ђђм*, *ђнђм*.

Као присвојне и ове заменице немају дат.-лок. на *-у*: *ђвому*, *ђђму* (Дан. *ђђму*), *ђному*. Овакве облике нема ни упитна заменица: *кђму* (Дан. *кђму*), као и сложене с овом: *нђкому*, *нђкому*, *свђкому*.

Упитно-релативна заменица *кђјђ* нема у говору Грузе (сажетих) облика *кђга*, *кђм*, већ само *кђјѐг(а)* и *кђјѐм*, одн. *кђѐг(а)*, *кђѐм*.

Иначе што у функцији релативне заменице срећемо акценатске облике *кђгђ*, *кђмѐ*: нпр. љут лук од *кђгђ* ти сузе поћу, човек *кђмѐ* никад нисмо ушли у кућу и сл. — то су облици *уиђиђне заменице* у функцији релативне заменице, како се могу у нашем језику употребити све упитне заменице.

7. Каквоћне заменице у говору Грузе долазе у овим облицима, и са оваквим акцентима: *ђвђкђ*, *ђђкђ*, *ђнђкђ*¹³⁷, *кђкђ*, *нђкакђ*, *нђкакђ*, *свђкакђ*, *ђкакђ*, *којѐ кђкђ*, *мђ кђкђ* итд.

¹³⁵ Облици *мђјѐму*, *швђјѐму*, *свђјѐму* — никако се не могу наћи.

¹³⁶ У говору би се поуздано изменио ` на ` акцентат кад у овим облицима не би било дужине на наставку, те је овде дужина сасвим извесна у овом говору.

¹³⁷ Према *ђђкђ*, врло често се чује *ђђкђ* и *нђкђ*. Облици *ђђкђѐ*, *ђђкђѐ*, *ђнђкђѐ* налазе се у говору као облици књижевног језика, које су усвојили Грузани.

Ове заменице у говору Груже добиле су придевску промену, тј. имају дужину на наставку: *ова̀ко̀г, ша̀ко̀г, она̀ко̀г, ка̀ко̀г, нѐкако̀г, нѝкако̀г, сва̀како̀г; ова̀ко̀м, ша̀ко̀м, она̀ко̀м, ка̀ко̀м, нѐкако̀м, нѝкако̀м, сва̀како̀м; ова̀кѝм, ша̀кѝм, она̀кѝм, ка̀кѝм, нѐкакѝм, нѝкакѝм, сва̀какѝм.*

8. Количинске заменице имају ове акценте: *ово̀ликѝ, шо̀ликѝ, оно̀ликѝ, (и во̀ликѝ, но̀ликѝ), коликѝ, нѐколикѝ, нѝколикѝ, сва̀колики.*

И ове заменице имају придевску промену, као и каквоћне.

У говору Груже је непозната именичка промена заменица *нѐго̀в, њѝхо̀в, њѐн и њѝн.* Не могу се чути облици *нѐгова* и *нѐгову*, *њѐна* и *њѐну*, *њѝна* и *њѝну*, већ само *нѐгово̀г* и *нѐгово̀м*, *њѐно̀г* и *њѐно̀м*, *њѝно̀г* и *њѝно̀м.*

Именичка промена ових заменица јавља се, наравно, у генитиву кад је заменица у саставу *бројне конструкције 2—4 + ген. јд.*, нпр. два *нѐгова* брата, три *њѐна* сина, оба *њѝна* суседа, као што и све друге заменице у овој позицији имају овакву промену: два *мо̀ја* брата, три *шо̀рџа* друга, четири *на̀ша* човека, оба *сво̀ја* сина; из *ша̀а* два града, са *о̀на* *шо̀ри* друга, из *сва̀* три бунара, са *ша̀а* три *шо̀ша* друга, од *ко̀ја* два друга итд.

У говору Груже именичка промена се не може наћи ни код присвојних придева. Сасвим необично звучи *Ма̀ркова* сина, *кмѐшо̀ва* *шо̀ша̀а*, *Ма̀рина* *бра̀ша*, *Пѐрина* *у̀нука*, *шо̀шо̀ва* *бѝра* и сл.

IV. АКЦЕНАТ БРОЈЕВА

1. Основни бројеви имају ове акценте у говору Груже: *јѐдан-јѐдно̀г-јѐдно̀м-јѐдно̀м, јѐдни-јѐднѝх-јѐдно̀м; јѐдна-јѐднѐ-јѐдно̀ј-јѐдно̀у-јѐдно̀м; нѝјѐдан (и нѝјѐдан), нѝ од јѐдно̀г, нѝ са јѐдно̀м; два̀, двѐ, шо̀ри, чѐшири, шѐши, шѐши, сѐдам, осам, дѐвети, дѐсџи; јѐданѐс, двѐнѐс, шо̀ринѐс, чѐширнѐс, шѐшинѐс, шѐшинѐс, сѐдамнѐс, осамнѐс, двѐс, шо̀риес, чѐширес, шѐдесѐши, шѐсѐши, сѐдамдѐсџи, осамдѐсџи, дѐведесѐши, сѝб, сѝбџина, двѐшиа, шо̀ришиа, ња̀ду, милѝбн;*

2. Редни бројеви: *ѝрви, а̀, б̀, дру̀ги, а̀, б̀, шо̀рѐћи, а̀, б̀, чѐтврџи, а̀, б̀, шѐши, а̀, б̀, шѐши, а̀, б̀, сѐдми, а̀, б̀, осми, а̀, б̀, дѐвети, а̀, б̀, дѐсџи, а̀, б̀, јѐданѐши, а̀, б̀, двѐнѐши, а̀, б̀, шо̀ринѐши, а̀, б̀, чѐширнѐши, шѐшинѐши, шѐсинѐши, сѐдамнѐши, осамнѐши, дѐветинѐши, двѐсѐши, шо̀риесџи, чѐширесџи* итд.

3. Збирни бројеви: *двѐје, дво̀је, два̀воје, два̀вије, двѐ, шо̀рје, чѐш-воро, шѐшоро, сѐдморо, осморо, дѐветоро, дѐсџоро, јѐданѐшоро (и јѐданѐшоро), двѐнѐшоро (и двѐнѐшоро), шѐшѐшоро (и шѐшѐшоро), двѐдесѐшоро, шо̀ридесѐшоро, а двѐсѐшоро и шо̀риесѐшоро значи „око двадесеторо“, „око тридесеторо“, као двѐсѐшина.*

Деклинација збирних бројева је особита у говору Груже: има само дат.-лок. *дво̀јма, обџма, оба̀дво̀јма, шо̀рџма, чѐшворма, шѐшорма* итд.

4. Бројне именице за мушке особе имају ове акценте: *дво̀јица, шо̀рџица (само св. Тро̀јица), чѐшворица* са акцентом збирног броја *чѐшворо*, од којих се и изводе ове именице, а затим: *шѐшорица (: шѐшоро), шѐс-*

ијорица, седморица, осморица, деветиорица, десетиорица, једанестиорица, дванестиорица, тринаестиорица, четрнаестиорица, петнаестиорица, шеснаестиорица, седамнаестиорица, осамнаестиорица, деветнаестиорица, двадесетиорица, тридесетиорица, четрдесетиорица, педесетиорица, деvedесетиорица ИТД. а могу бити и са суфиксним акцентом — поглавито ако долазе у значењу колектива: *четворница, петница, шестница, седморица, осморица, деветница, десетница, једанестница, дванестница, осамнаестница, деветнаестница, двадесетница, тридесетница, четрдесетница, педесетница, деведесетница* ИТД.

5. Остале бројне именице: *једнина, двојина, оловина, трећина, четвртина, петина, шестина, седмина, осмина, деветина, десетина, петнаестина* — увек са суфиксним акцентом¹⁸⁸ и значе део: $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{5}$ ИТД. Али *петина* = пет сложених снопова, *седмина* = седам снопова, *десетина*, нпр. *десетину ђака, петнаестину људи, дваестину дечака* (= око 10 ђака, око 15 људи, око 20 дечака). Затим *десџак, петнаестџак, двадесџак* динара (= око 10, 15, 20 динара); *петџак, седмак, осмак, стоиџак* (цак); *двојка, тринајка, четворка; петница, седмица, осмица; деветка, десетка* (карте, оцене и ракија); *двојство, тринајство; двојни, тринајни; двојрук, тринајрук*.

6. Бројни прилози: *двојум, једанум, једном, тринајум, четрнајум; удвоје, умроје, надвоје, наумроје*.

7. Напоследку бројни адјективи: *једни, двоји, двоји, тринај, четвор, петори, шестори* — долазе уз именице пл. тангум и имају плуралне облике по придевској деклинацији: *двоји вдови* (два пара волова, две запреге), *двоје рукавице, двоја колица; двоји свашови, двоје маказе, двоја кола; двојих вдовџа, двојим воловима; двоји свашови, двојих свашова, двојим свашовима* ИТД.

Најомена? Особит је ' акцент на следећим бројним сложеницама и изразима који имају вредност сложенице (преношење акцента на дуг слог бројне речи): нпр. *двојум, тринајум, четрнајум, двојри, петнаест, петнаесторо, двестара и двадестара, двестаре*;¹⁸⁹ *два сџа, два дана, два мџа, два брајна* (од два брајна деца), *два сџа, два месеца, два ока* (у два ока), *два села* (цео свет и два села више), *два динара, два кила, два сноја, два рџа*, (село у два рџа из далека ко Пешта изгледа); *три дана, три сџа, три мџа, три године, три банкџе, три динара; две мајке* (од две мајке деца), *две ћери, две краве, две банкџе, две слџке* (не може ни преко две слџке), *две сџане* (назив кола на две сџане), *две џаре* (не вреди ни две џаре) ИТД.

Исп. *сидџара* ($\frac{1}{2}$ динара), *сидџруко, сид кџа, сид банкџи, сид-годинџа* и сл.

¹⁸⁸ В. напомену на стр. 20.

¹⁸⁹ Називи за некадашњи ковани новац: *двојарац* или *две џаре* (2 паре), *мајрајма* (5 пара), *двестара* (20 пара чаршијских што је 10 пара динарских), *грџи* (20 пара динарских), *сидџара* (100 пара чаршијских што је 50 пара динарских), *џнар, дукаџи* (12 динара) и др.

V. АКЦЕНТИ ПРИЛОГА

1. *Заменички прилози* имају у говору Груже више облика различитих од облика ових речи у књижевном језику. Те посебне облике из говора Груже доносимо у загради.

Прилози за место: *овде* (*вóде, вóд, вóјна*), *ију* (*ијуна, ијунак*), *онде* (*нóде, нóд, нóј, нóјна, нóјнак*), *где* (*дé, ђé*), *негде, нигде, свјгде* (*свјд, свјј*), *ма где*, *било где*, *где гдд*, *где му драго*, *где-где*, *ио где-где*, *игде*, *које где*; *дбедé, ддндé, ддклé, ддшлé, ддаклé, ддикалé, дданде, ддавде, ддашле, ддшале, ддавле*; *гдегод* (неодређено).

За правац: *овамо* (*вáмо, áмо*), *овуда* (*вудá, вудé, вудије*), *ијамо, ијудá, (ијудé, ијудије)*, *оамо, онуда*, (*нудá, нудé, нудије*), *кудá* (*кудé*), *некуд, никуд, свјд* (*свјј*), *ма кјд*, *било кјд*, *кјд гдд* (*кјд гдј*), *кјд му драго, које кјд*; *дишкуда, ддоавјд, ддонјд, ддијд*; *кјдгод* (неодређено).

За начин: *овакó* (*вáкó*), *ијакó, онакó* (*нáкó*), *како, некако, никако, свјкако, ма како, било како, како гдд* (*како гдђ, како гдј*), *како му драго, икако*; *од како* (значи време).

За количину: *оволикó* (*воликó*), *иоликó, оноликó* (*ноликó*), *кóлико, неколико, николико*; *у кóлико*; *за кóлико, на кóлико, ма кóлико, било кóлико, кóлико му драго, кóлико гдд* (*кóлико гдђ, кóлико гдј*).

За време: *сáдá, сáд*, (*сáде*), *ишáдá, ишáд*, *дндá, кáд, кáдá* (*кáде*), *некад(а), никад(а), свјкад(а), ма кáд, кáд било, кáд му драго, кáд гдд* (*кáд гдђ, кáд гдј*), *кашкад, икад, ио кашкад, које кáд; дшкад, ддкад, од кáдá, до кáдá, од вáјкадá, до ишáдá, до дндá, ддселе, ддселе, за кáдá, ни за кáдá; кáдгод* (неодређено) или *кáдгој*.

2. *Остали прилози за оријентацију у иросиору* (по правцу) и у времену: *горе, доле, најрéd, нáзáд, лéво, дéсно, више, ниже, јвис, јдубину, јширину, сирéда, сирáга, дсирáг, најшрáг, слéва, здéсна, јлéво, јдесно, нáлéво, нáдесно, óзгó, одóздó, одозгóre; јрé, мáлојрé, јрјје, јдслé, јдслије, рáно, ддцáн, дáвно, дјго, крáшко, мáло; вискó, нискó, далéко, дубкó, јдирéко; јјчé, дáнáс, сјшра, јрбóсјшра, (о)нóмáд*.

3. *Прилози пореклом од иадежа*: *јјушрóс, дáнáс, нóћáс, вечéрáс, јесенáс, лéшóс, јрдлешóс, зимóс, лéши, зими, дáњу, ндђу, сјноћ; јвече, јдáн, вáздáн, јноћ, дшéш, јвек, (јвијек), занавéк, јднóм; јзбрóо, нјзбрóо, кóсо, јрáво, скрóз; óдскора, одмалéна, из малéна, издалéка, óдáвно, јскоро, јбрóо, јоле, нáбоље, нáзелено, нáдалеко, нáвелико, нáшироко, нáчисио, нáмршво, нáсуво, нáкриво, нáојáко, нáоколо, нáснагу, нáсилá, јкрашко, нáкрашко, најрeвалу, нáсáмо, нáузнáк, нáшише срца, нáглад, измешá. зáдáна, зáсјнца; мáом, рéдом, ишрóм, грéдом, крáдом, иáсом; илóшишмице, лéшмице, крáдмице, нáвалице, нéошмице, сјсшшмице, нáсјмице; дшкé, јобауљкé, ђушкé, јолеђушкé, јошрбушкé; нáсáшкé, кокóшкé; јкрашко, ишáко, нáсáмо, нáлéво, јсшрáну, нáсшрáну јдирéко, јзнова, јдшкáра, ддсáа, јсшрáа, нáшишину, óдсшó, нáсшó, нáгоре, нáбоље, нáжсшво, нáмршво, јзгрéд, мáмогрéд; зáвидела, зáсјнца, зáсшáа, óдсшáа, зáдугó, нáмáло, нáвише, нáниже, сдвши итд.*

4. Прилози од глаг. *ѝрилога садашњег*: *седећи*, *кличећи*, *лежећи*, *жмурећи*, *сиојечи*, *ѝрчећи* итд.

5. Прилози од *ѝридева*: *љуџки*, *мушки*, *срѝски*, *руски*, *грчки*, *франџуски*; *блָго* (*блָго мени*), *брзо*, *реѝко*, *сијално*, *че́сто*, *ладно* (*ладно ми је*), *јако*, *живо*, *драго*, *дивно*, *ѝужно*, *ѝујо*, *ѝешико* (*ѝешико њему*, *ѝешико је бити поштен*), *криво* ми је, *красно*, *лејо*, *ддсиа*, *мирно* је свуда, *лењо*, *мало*, *идмало*, *много*, *лако*, *срећно*, *несрећно*, *среѝно*, *ддобро*, *чи́сто*, *дўго*, *високо*, *дубоко*, *жесѝдоко*, *ширдко*; *надомак*, *здувар*, *ѝсѝија*, *идшаман*, *ѝаман*¹⁴⁰, *идшекара*.

6. Неки прилози могу ићи и уз генитив као *ѝредлози*: нпр. треба *више* радити, али *више* куће, *више* реке; седите *ниже*, али *ниже* куће, *ниже* нас; дошао сам *ѝре*, али *ѝре* раѝа, *ѝре* ѝбноћи, *ѝре* њих, *ѝре* Бдѝића; дођите *ѝсле*, али *ѝсле* кише, *ѝсле* ѝразникā, *ѝсле* раѝа; то сам учинио *зайнаѝ*, али *зайнаѝ* њега, *зайнаѝ* њих.

Прилог *увече*, нпр. *увече* дође кући, *увече* догна овце кући итд. У говору Грузе употребљава се наместо предлога *уочи*, такође у функцији предлога: нпр. *увече* Бдѝића, *увече* раѝа, *увече* недеље, али се чује и *уочи* Бдѝића, *уочи* недеље, *уочи* ѝразникā и сл. Исп. Сетила се преља *кудеље уочи* недеље — пословица; само тако.

7. *Предлози* пореклом од падежа могу имати своје акценсте: *чело* вѝ(х), *срд*, *мѝсто*, *дўж*, *ѝуѝем*, *силом*, *ѝводом*, *ѝришком*, *идмоћу*, *широм*, *идкрај*, *идред*, *идсред*, *ѝсред*, *ѝслед*, *ѝочи*, *дѝме*, *наѝме*, *зѝме*, (у) *зи-наѝ* и др.

8. *Узвизи* који су најчешћи у говору Грузе ови су и са овим акценстима: *јој*, *кўку*, *ле́ле*, *ѝх*, *е*, *е́не*, *е́ве*, *а́ла*, *а́ла*, *у́а*, *у́х*, *е́ј*, *о́ј*, *ѝу́-ју́*, *а́у*, *о́х*.

VI. АКЦЕНТИ ГЛАГОЛА

Акценте глагола у говору Грузе поредићемо са Даничићевим исто онако као и акценте именица: прво акценте глагола као речи, а затим акценте облика глагола.

За разлику од обраде акцената именица, овде ће се уносити само онај материјал где су *акценатске ѝриликe другчије у Грузи* него што су код Даничића. То чинимо и ради боље прегледности *свих разлика* које се јављају у говору Грузе и због тога да се рад не проширује без преке потребе. Исто тако материјал из других обрађених говора уносиће се само колико је неопходно.

Поређења ћемо вршити по акценатским типовима који су код Даничића, а распоред грађе унутар једног акценатског типа вршићемо по потреби како где — ради јаснијег приказивања акценатских особина глагола у говору Грузе.

Тип 1: *ѝрѝсѝи-ѝрѝсѝм* (Дан. стр. 90). Сви Даничићеве примери потврђују се у говору Грузе: *мѝсѝи*, *ра́сѝи*, *вѝсѝи*, *ѝрѝсѝи*, *зѝсѝи*,

¹⁴⁰ Као придев: одело му је *ѝаман*; као прилог *идшаман*; као прилог за време (и свеза): *ѝаман*, нпр. *Таман* ја изиђо(х) на пут, он преда ме.

везем), *дөнѣиши, грѣиши, жѣћи, њѣћи, шѣћи*, осим *цвасиши-цвасиѣ, грѣсиши-грѣдѣм*, а *мѣсиши* је заступљено са *мѣшинем-мѣшинуши*.

У 1. и 2. лицу множине *ѡрзениша* Даничић каже „може се акценат и промијенити: нпр. *ѡчѣмо, ѡчѣише, ѡлѣиѣмо, ѡлѣиѣише*“ (стр. 93), а у Грузи је редовно тако код свих глагола овог типа: *ѡчѣмо, ѡчѣише; ѡлѣиѣмо, ѡлѣиѣише; бодѣмо, бодѣише; грѣбѣмо, грѣбѣише; жѣжѣмо, жѣжѣише; шѣчѣмо, шѣчѣише*, а Даничићеве дублетни акц. облици, управо они које он нормира као редовне *ѡдѣмо, ѡлѣиѣмо, бодѣмо, грѣбѣмо, жѣжѣмо, шѣчѣмо* — не могу се никако чути у говору Грузе. Са говором Грузе у овом акценту се слажу: поцерски (Моск. 84), пљеваљски (Руж. 151), пивски (Вук. 321), сремски (Ник. 288).

Овај акценатски тип знатно је измењен према акцентима појединих облика у говору Грузе услед деловања познатог општег акценатског закона у овом говору по коме се мења ` на ` акценат у свим двосложним облицима — ако други слог није дуг. Према томе, у Грузи ће бити: нпр. *ѡдѣи м. ѡдѣи* (Дан.), *рѣкох м. рѣкох, ѡдѣи¹⁴³ м. ѡдѣи, ѡдѣен м. ѡдѣен* (али *ѡчѣна, ѡдѣла, ѡдѣло, ѡдѣли, ѡдѣле, ѡдѣла м. ѡдѣла, ѡдѣло, ѡдѣче, ѡдѣкао* или *мѣо, бѣ (бѣо)*. Б. Николић бележи за сремски говор само од глагола *ѡлѣсиши* акц. облике *ѡлѣли* и *ѡлѣле*.

Сложени глаголи овога типа имају у инфинитиву у говору Грузе редовно ` акценат на префиксу: нпр. *ѡбосиши* (Дан. *ѡбусиши*), *ѡѡбосиши, ѡѡбосиши; ѡдвесиши (: доведем), ѡдвесиши, ѡзвесиши, ѡдвесиши, ѡрѣвесиши, ѡзвесиши, ѡрѣвесиши; ѡдѡлѣсиши, ѡсиљѣсиши, ѡдѡлѣсиши, ѡрѣиљѣсиши, ѡиљѣсиши, ѡрасиљѣсиши; ѡдвесиши (: довезем), ѡзвесиши, ѡдвесиши, ѡдвесиши, ѡрѣвесиши; ѡзгрѣиши, ѡдгрѣиши, ѡразгрѣиши; ѡсажећи; ѡсиѣћи, ѡдѣћи, ѡрѣиѣћи, ѡзѣћи, ѡрѣиѣћи; ѡшѣћи, ѡсиѣћи, ѡдѣћи, ѡдѣиѣћи, ѡрѣиѣћи, ѡшѣћи* итд.

У радном придеву сложени глаголи овог типа, такође, имају ` акценат на префиксу: нпр. *ѡсиљѣо, ѡсиљѣла, ѡсиљѣло, ѡсиљѣли, ѡсиљѣле, ѡсиљѣла* — код Дан. је само *ѡсиљѣо (: ѡлѣо)*, а остали облици су с акцентом на основи: *ѡсиљѣла, ѡсиљѣло, ѡсиљѣли, ѡсиљѣле, ѡсиљѣла*. Сви ови глаголи сложени с префиксом, у свим облицима радног придева, имају у говору Грузе акценат на префиксу: *ѡбола, ѡрѣбола, ѡѡбола, ѡѡбола; ѡдвѣла, ѡдвѣла, ѡзвѣла, ѡвѣла, ѡдвѣла, ѡрѣвѣла, ѡрѣвѣла, ѡзвѣла; ѡдѡлѣла, ѡсиљѣла, ѡдѡлѣла, ѡрѣиљѣла, ѡиљѣла, ѡрасиљѣла; ѡдвѣзла, ѡзвѣзла, ѡдвѣзла, ѡрѣвѣзла; ѡзбѣгла, ѡдбѣгла; ѡсиѣкла, ѡдѣкла, ѡрѣиѣкла, ѡзѣкла, ѡрѣиѣкла; ѡшѣкла, ѡсиѣкла, ѡдѣкла, ѡдѣиѣкла, ѡрѣиѣкла, ѡшѣкла* итд.

Иако је у простих глагола у говору Грузе овде ` акценат: нпр. *ѡдѣи, ѡдѣла*, ипак у сложених глагола ` акценат на префиксу у инфинитиву и радном придеву не треба сматрати пореклом од оног првог, као новоштокавско преношење старих акцената, јер се у Грузи ` акценат који је постао од ` не преноси на предлог код именица. Не преноси се ни код *ѡдѣкох, ѡдѣи, ѡдѣен*, па немамо у Грузи код сложених глагола ове облике са акцентом на префиксу, већ акценат на основи — као

¹⁴³ Решетар из Озринића (где су непренесени акценти) даје *рѣиши, бѣри, ѡдѣлѣиши, скѣчи* итд. (с. 195).

код Дан.: *исидкох, исидци, исидчен* — овде са изменом ` на `` акценат. Зато ја мислим да је ` акценат на префиксу у инфинитиву и радном придеву који се налази код глагола овог типа у говору Груже — аналошки акценат према другим типовима глагола прве врсте према *свѣсти-засвѣсти, сѣла-засѣла* (Дан. 97), *крѣстии-укрѣстии, крѣла-украла* (Дан. 99). За потврду оваквог тумачења овог акценат у говору Груже могу се узети истоветни акценатски облици у неким говорима који у облицима инфинитива и радног придева простих глагола немају `` акценат. Наиме, кад у Поцерини имамо *исѣкла, исѣлела, исѣкла, дѣкла*¹⁴⁴ (а немамо *илѣла, иѣкла, шѣкла* — као што је у Гружји), кад у Пиви и Дробњаку имамо доследно *зѣбѣсти, дѣвѣсти* итд. (Вук. 306), затим *сѣжећи, дѣилѣсти* итд. (Исто 307), а тамо нема *бѣсти, жѣћи, илѣсти*, и у Срему *дѣвѣсти, дѣвѣзли* (Ник. 288), а да нема нпр. *идѣћи, иѣкли* — онда је јасно да облици инфинитива и радног придева с ` акценатом на префиксу нису грузжанска специфичност, који би се као такви изводили из акценатских облика простог глагола са `` акценатом. Јер да је нпр. *исидѣћи* постало од *идѣћи, исидѣкла* од *идѣкла* у Гружји, онда би тамо морао бити и *исидкох* (од *идкох*), *исидци* (од *идци*), *исидчен* (од *идчен*), а то не налазимо у овом говору никако, већ само *исидкох, исидци, исидчен*.¹⁴⁵ Индиректан доказ, на послетку, за ово била би и акценатска ситуација у презенту код сложених глагола у говору Груже: акценат је на префиксу, иако у простом глаголу није `` акценат: нпр. *исидѣм, иѣчѣм, исидѣшѣм-илѣшѣм* итд.

Сложени глаголи у презенту имају у говору Груже редовно акценат на префиксу: нпр. *убодѣм-убодѣш-убодѣ, убодѣмо-убодѣше-убоду*, а код Даничића је *убодѣм-убодѣш-убодѣ, убодѣмо, убодѣше* (и *убодѣмо, убодѣше*)-*убоду*. Овако и сви други: *зѣбодѣм, нѣбодѣм, ирѣбодѣм, зѣбодѣм* (Sic!): *дѣведѣм, дѣведѣм, изѣведѣм, ирѣведѣм, ирѣведѣм, зѣведѣм, дѣилѣшѣм, ирѣилѣшѣм, илѣшѣм, расѣилѣшѣм; дѣвѣзѣм, изѣвѣзѣм, дѣвѣзѣм, ирѣвѣзѣм; огрѣбѣм, изгрѣбѣм, зѣгрѣбѣм, разгрѣбѣм, сѣжѣжѣм; исѣчѣм, иѣчѣм, ирѣиѣчѣм, зѣиѣчѣм, ирѣиѣчѣм, ирѣиѣчѣм, иѣчѣм* итд.

Најмомена: Сложени ови глаголи с префиксом *с*, који не повећава глаголу број слогова и који не може примити акценат с основе — као да откривају прави акценат ових глагола, у презентској и инфинитивној основи. У говору Груже је: *зѣбѣсти-зѣбѣм, свѣсти-свѣдѣм, сидѣћи-сидѣ се, силѣсти-силѣшѣм, свѣсти-свѣдѣм, свѣсти-свѣзѣм, снѣсти-снѣсѣм, згрѣсти-згрѣбѣм, сидѣћи-сидѣчѣм, смѣшнути-смѣшнѣм*. Ако је овде у инфинитиву *идѣћи, бѣсти* итд. грузжанска акценатска особина измене ` на `` акценат у другом слогу од краја — ако последњи слог није дуг, то не може бити у примерима *сидѣчѣм, зѣбѣм, свѣзѣм, силѣшѣм, свѣдѣм* итд.

Али како онда објаснити исто тако грузжанске акценте у простим глаголима презента: *идѣм, бѣдѣм, илѣшѣм* итд.

Са говором Груже у овоме се слажу пљеваљски: *дѣилѣшѣм, дѣведѣм, изѣведѣм* итд. (Руж. 151) и пивски: *дѣилѣшѣм-дѣилѣшѣмо, иѣмѣшѣм-иѣмѣшѣмо, иѣвѣзѣм-иѣвѣзѣмо, исѣчѣм-исѣчѣмо* и сл. (Вук. 321), Објашњење овог

¹⁴⁴ Московљевић, 78.

¹⁴⁵ В. горе напомену на стр. 20.

Сложени глаголи од *-нѣсти*, осим наведеног *снѣсти* (*снѣјѣти* Sic!), ови су: *дднѣсти* (*дднѣјѣти*), *дднѣсти*, *изнѣсти*, *дднѣсти*, *ѣрднѣсти*, *ѣренѣсти*, *ѣднѣсти*, *ѣдднѣсти*, *нѣднѣсти*, *зѣнѣсти*, *нѣнѣсти*, *рѣзнѣсти*, *ѣзнѣсти* — са акцентом као код Даничића. Они имају овакве акценатске облике у говору Груже.

Презент, према *снѣсѣм*, имају: *дднесѣм*, *дднесѣш*, *дднесѣ*, *дднесѣмо*, *дднесѣше*, *дднесѣ* — код Дан. *донѣсѣм*, *донѣсѣш*, *донѣсѣ*, *донѣсѣмо*, *донѣсѣше*, *донѣсѣ*. Овде Даничић каже у фусноти: „У садашњем вр. као да могу ови глаголи имати и друкчији акценат: Вук у Рјечнику код *дднѣјѣти* има не само *донѣсѣм* него и *дднесѣм*, као да би у простога било *нѣсѣм*; ни код једног од осталијех сложенијех не помиње Вук да је тако“, стр. 94. Оно што само претпоставља и у шта сумња Даничић *-нѣсѣм*, налази се у Гружи поуздано и стабилно у форми *снѣсѣм*, *снѣсѣш*, *снѣшѣ*, итд.¹⁴⁶, а што Вук овде наведеним *дднесѣм* индиректно потврђује, а у то међутим Даничић сумња да би могло бити. У Гружи је код свих ових сложених глагола такав акценат: *дднесѣм*, *изнесѣм*, *ѣнесѣм*, *ѣрѣнесѣм*, *ѣрднесѣм*, *ѣренесѣм*, *ѣднесѣм*, *ѣдднесѣм*, *зѣнесѣм*, *нѣнесѣм*, *рѣзнесѣм*, *ѣнесѣм*; *дднесѣмо*, *изнесѣмо*; *ѣрѣнесѣше*, *ѣрднесѣше*, и тако у свим облицима једнине и множине.

У Поцерини је *донѣсѣм* и *дднесѣм*, *ѣренѣсѣм* и *ѣренесѣм*, *ѣднѣсѣм* и *ѣднесѣм* (Моск. 84), у дубровачком је *донѣсѣм* и *дднесѣм*, *ѣронѣсѣм* и *ѣрднесѣм* (Решетар, из Дубровника, 186), у плеваљском као у Гружи: *дднесѣм*, *ѣренесѣм*, *ѣрѣнесѣм*, *ѣнесѣм*, итд. (Руж. 151), у Пиви исто тако: *дднесѣм-дднесѣмо*, *рѣзнесѣм-рѣзнесѣмо* итд. (Вуковић, 322), у Срему је као у Поцерини, тј. са дублетним акцентима, с тим што Николић истиче да је врло ретко одступање од Даничића и доноси само *дднесѣ*, *изнесѣ се* и *ѣнесѣду* (Ник. 292) док са акцентом као што је *донѣсѣм* бележи читав низ примера, око 45 облика презента, и на широкој територији.

Аорист има овакве облике и акценте нпр.: *дднѣх*, *дднесе*, *дднесе*, *дднѣсмо*, *дднѣше*, *дднѣше* (Дан. облици *донѣсох* и *донѣсосмо*, *донѣсоше*, *донѣсоше* — не чују се у Гружи) и жекав. *дднѣјех* и *дднѣјесмо*, *дднѣјѣше*, *дднѣјѣше*. Овако и сви остали *ѣнѣх-ѣнесмо* (јек. *ѣнѣјех-ѣнѣјесмо*), *ѣренѣх-ѣренѣсмо* (јек. *ѣрѣнѣјех-ѣрѣнѣјесмо*), *ѣднѣх-ѣднѣсмо* (јек. *ѣднѣјех-ѣднѣјесмо*), *дднѣх-дднѣсмо* (јек. *дднѣјех-дднѣјесмо*), *нѣнѣх-нѣнесмо* (јек. *нѣнѣјех-нѣнѣјесмо*), *ѣрднѣх-ѣрднѣсмо* (јек. *ѣрднѣјех-ѣрднѣјесмо*), *изнѣх-изнѣсмо* (јек. *изнѣјех-изнѣјесмо*) итд.

Остали облици од ових сложених глагола имају овакве акценте: нпр. *дднео*, *дднѣла*, *дднѣло* (јек. *дднѣјео*, *дднѣјела*, *дднѣјело*); *дднѣш* (јек. *дднѣјѣш*)¹⁴⁷; *донѣси*, *донѣсимо*; *дднѣв*, *дднѣвши*. Овако и сви остали ови сложени глаголи.

Тий 26: *лѣћи-лѣжѣм* (Дан. 95). Дан. овде има *лѣћи*, *мѣћи* и *рѣћи*, који у инфинитиву у Гружи имају `` акценат: *лѣћи*, *мѣћи*, *рѣћи*. Глаголи

¹⁴⁶ И Вуковић бележи у Пиви *снѣсѣм*, *снѣсѣмо* — стр. 322.

¹⁴⁷ Дужи облици *донѣшен*, *унѣшен*, *ѣренѣшен*, *ѣднѣшен*, *зѣнѣшен*, *однѣшен*, *нѣнѣшен*, *изнѣшен* — само у овом фонетском лпку, а ж. р. *донѣшѣна*, *унѣшѣна*, *ѣренѣшѣна*.

лѣћи и рѣћи оним облицима који су од презентске основе улазе у трећу врсту: нпр. лѣгнѣм, рѣкнѣм.¹⁴⁸

Акценти облика ових глагола ови су у говору Грузе: лѣћи, лѣгнѣм, лѣгнѣш итд.; лѣзи, лѣзише; лѣгох, лѣже итд.; лѣгао, лѣгла; лѣгав, лѣгавши.

Сложени су с ` акцентом на префиксу: залећи (Дан. залѣћи), налећи, идлећи, иддећи, ирлећи, улећи се и слећи се (слегнуи се).

мѣћи; мѣгу, мѣжеш, мѣже итд. (доследно сви наставци су без дужине); мѣгох. мѣгаде, мѣгаде, мѣгосмо, мѣгосише, мѣгоше; мѣгао, мѣгла; мѣгѣх, мѣгѣша, мѣгѣх (и мѣгадијах), мѣгѣше, мѣгѣше, мѣгѣсмо, мѣгѣсише, мѣгѣју; иомѣзи, иомѣзише.

Сложени: иомѣћи, занемѣћи, иоииомѣћи, иренемѣћи се, ириииомѣћи, одмѣћи; ўзмогнѣм, ддмогнѣм.

рѣћи; рѣкнѣм, рѣкнѣш итд.; рѣкао, рѣкла; рѣци, рѣцише; рѣкох, рѣче, рѣче, рѣкосмо, рѣкосише, рѣкоше; рѣкѣв; рѣчен, рѣчена, рѣчено; урѣчена, урѣчено.

Сложени: зѣрећи се, иѣрећи, ирѣрећи, ѣрећи.

Облици ових сложених глагола имају овакве акценте: нпр. идлећи; идлегнѣм, идлегнѣш итд.; идлегни, идлегнише; идлегох, идлеже, идлегосмо, идлегао, идлегла; идлегав.

идмоћи; идмогнѣм, идмогнѣш, идмогнѣ, идмогнѣмо, идмогнѣше, идмогнѣ (облици идможѣ, идможѣш итд. не могу се чути у Грузи); идмогох, идможе, идмогосмо; идмогао, идмогла; идмогни и идмози, идмогнише и идмозише; идмогѣв; затим и ови: иомѣгла, иомѣгни, иомѣзи, иомѣгнише, иомѣзише.

иѣрећи; иѣрекнѣм, иѣрекнѣш итд. (облици као иѣрѣчѣм, као и простог глагола рѣчѣм — не могу се чути у Грузи); иѣрѣци, иѣрѣцише; иѣрекао, иѣрекла, иѣрече, иѣрекасмо, иѣрекосише, иѣрекоше (и иѣрѣкох, иѣрѣкосмо итд.), иѣрѣкѣв; иѣрѣчен, иѣрѣчена.

Одречни облици простог мѣгу: нѣ могу, нѣ можеш, нѣ може (нако нѣ могнѣ и не мѣгаднѣ, као ўзмогнѣ, ддмогнѣм); не мѣгох, не мѣгаде, не мѣгадосмо, не мѣгадосише, нѣмогѣх, нѣмогѣша; не мѣгѣх (не мѣгадијах) итд.

У аористиу се врши извесно сливање облика мѣгох и мѣгадох, па имамо у множини и облике: нѣ мѣгасмо, нѣ мѣгасише, нѣ мѣгаше, м. нѣ мѣгоше и нѣ мѣгадоше: „Сви се људи у ред доведоше, али Жуњици нѣ мѣгаше! (П. Ж. Петровић, Груза, СДЗБ, стр. X).

Тиѣ За: сѣсиѣ-сѣднѣм (Дан. 97). Сви Дан. примери потврђују се у говору Грузе: јѣсиѣ-јѣдѣм, иѣсиѣ-иѣднѣм (иѣднѣм), сѣсиѣ-сѣднѣм (Дан. сѣдѣм), срѣсиѣ-срѣшнѣм, иѣбећи-иѣбегнѣм, врѣћи-врѣгнѣм, дѣћи-дѣгнѣм, сѣиѣћи-сѣиѣгнѣм, свѣћи-свѣкнѣм; мрѣћи-мрѣкнѣ, смрѣћи-смрѣкнѣ, нѣћи-нѣкнѣ, ирѣћи-ирѣкнѣ, иѣѣћи-иѣѣкнѣм, осим сѣсѣсиѣ које је непознато, а клѣкнуиѣ-клѣкнѣм иде у трећу врсту (мада у Грузи има клѣћи, клѣкао, клѣкла). Ове акценте имају и кад су облици по трећој врсти: нпр. иѣднуиѣ (иѣднуиѣ

¹⁴⁸ Овде би ишли и перфективни облици као мѣгнѣм, мѣгаднѣм, хиѣднѣм, смѣднѣм, бѣднѣм, који долазе у условним и временским реченицама са ако и чим, кад — у значењу предбудућег времена: нпр. ако мѣгнем = ако будем мѣгао итд.

— редовно у Гружи) — *й̄аднѐм* (*й̄анѐм*), *сѣднуѣи-сѣднѐм* (Дан. облици *сјѣдѐм* или *сѣдѐм* никако се не могу чути), *срѣйнуѣи-срѣйнѐм*, *идобегнуѣи-идобегнѐм*, затим *вр̄гнунѣи*, *дй̄гнунѣи*, *сй̄йгнунѣи*, *свй̄кнунѣи*, *мр̄кнунѣи*, *нй̄кнунѣи*, *цр̄кнунѣи*, *й̄укнунѣи*.

Акцент остаје неизмењен у свим облицима.

Сложени глаголи овог типа имају у свим облицима пренесени акцент на префиксу — као код Даничића: нпр. *ддјесѣи*, *зјесѣи*, *извесѣи*, *најесѣи*, *дјесѣи*, *идјесѣи*, *ирјесѣи се*, *идјесѣи*, *разјесѣи*, *ујесѣи*, *заујесѣи*; *ддй̄асѣи* (*се*), *зай̄асѣи*, *исй̄асѣи*, *най̄асѣи*, *дй̄асѣи*, *дй̄й̄асѣи*, *идй̄асѣи*, *идй̄й̄асѣи*, *ир̄ей̄асѣи*, *ир̄й̄й̄асѣи*, *ир̄дй̄асѣи*, *расй̄асѣи* (*се*), *уй̄асѣи*, *сидй̄асѣи*; *засесѣи*, *насесѣи*, *одсесѣи*, *дй̄сесѣи*, *идсесѣи*, *ир̄исесѣи*, *усесѣи*; *ср̄сѣи*: *дбр̄сѣи*, *ир̄ср̄сѣи*, *суср̄сѣи*, *заср̄сѣи*; *ддбећи*, *избећи*, *одбећи*, *идбећи*, *ир̄ibeћи*, *разбећи се*; *свр̄ћи*, *завр̄ћи*, *извр̄ћи*, *одвр̄ћи*; *издићи*, *надићи*, *оддићи*, *иддићи*, *ир̄идићи*, *уздићи*, *задићи*; *ддсѣи*ићим *идсѣи*ићи, *ир̄сѣи*ићи, *сусѣи*ићи, *ир̄исѣи*ићи; *свй̄ћи*, *навй̄ћи*, *одвй̄ћи*, *ир̄ивй̄ћи*; *смр̄ћи*, *омр̄ћи*, *замр̄ћи*; *изнићи*, *ир̄онићи*; *най̄ући*, *ир̄ей̄ући*, *расй̄ући се*; *ир̄еуцр̄ћи*. И сви остали облици имају овај акцент, акцент на префиксу: нпр. *изникнѣ*, *найдадох*, *найдаде*; *изникао*, *изникла*; *изникав*; *найдади*, *найдадише*; *найдаднуѣ*, *найдаднуѣа*.

У аористу 2. и 3. л. јд. неки сложени глаголи овог типа имају на префиксу акцент, што представља старо преношење акцената (Sic!), и такви су у говору Груже сложени од ових глагола: *јѣсѣи*, *идбећи*, *вр̄ћи*, *ср̄сѣи*, *свй̄ћи*, *смр̄ћи*, *нићи*, *цр̄ћи*, па је: *й̄зде*, *идјѣде се*, *ујѣде*, *зјѣде*, *ддбежѣ*, *ддбежѣ*, *идбежѣ*, *ир̄ебежѣ*; *ир̄ср̄сѣише*, *суср̄сѣише*; *навичѣ*, *ддвичѣ*, *ир̄ивичѣ*; *смр̄чѣ*, *замр̄чѣ*; *изничѣ*, *ир̄дничѣ*, *ир̄еуцр̄чѣ*. Овај акцент овде је веома стар, прасловенски *јѣде*, и старо је његово прелажење на префикс *идјѣде*. Ово стање се слаже са акцентом ових облика претходног типа: нпр. *лѣже-идлѣже*, *мѣже-идмѣже*, *рѣче-идрѣче*, затим *снѣсе-днѣсе*, *идѣче-дй̄ѣче*, *бѣде-збѣде*, *илѣше-дй̄лѣше*, *гр̄дѣ-згр̄дѣ*, *жѣже-ужѣже*, *шѣче-ир̄шѣче*, па и *ир̄сѣсѣ-дй̄р̄сѣсѣ*, *мѣше-идмѣше*, *зѣбе-назѣбе* и сл.

Даничић у овом акцентатском типу нема овог акцената овде. Кад нормира акцент аориста сложених глагола овога типа на гоаголу *засјесѣи*, он за 2. и 3. л. јд. ставља *засјѣде*, и као потврду наводи из Вуковог речника *налѣзе*, *ир̄елѣзе*, *избјѣже*, *ир̄ебјѣже*, *налѣже*, *ир̄илѣже*, *ддвичѣ*, *умучѣ*, *ир̄оничѣ*, *узмичѣ*, *нај̄учѣ*, а из Будманове граматике *ддй̄аде*, *расјѣде се*. Од ових у Гружи је: *засѣде*, *нај̄учѣ*, *ддй̄аде*, али је *засѣде се*, *избежѣ*, *ир̄ебежѣ*, *налѣже*, *ир̄илѣже*, *ддвичѣ*, *ир̄дничѣ*, *узмичѣ*.

Остали дакле, у Гружи имају у простом глаголу нови акцент који се преноси на предлог као акцент, и то су: *идсѣи*, *сѣсѣи*, *вр̄ћи*, *дй̄ћи*, *сй̄й̄ћи*, *й̄ући*, па је у 2. и 3. л. јд. аориста код сложених: *ддй̄аде*, *зай̄аде*, *исй̄аде*, *най̄аде*, *дй̄аде*, *дй̄й̄аде*, *идй̄аде*, *идй̄й̄аде*, *ир̄ей̄аде*, *ир̄дй̄аде*, *расй̄аде се*, *уидѣ*, *сидѣ*; *засѣде*, *насѣде*, *дй̄сѣде*, *идсѣде*¹⁴⁹; *завр̄жѣ*, *извр̄жѣ се*, *ддичѣ*, *иддичѣ*, *ир̄идичѣ*, *узмичѣ*, *ддсѣи*ићѣ, *идсѣи*ићѣ, *ир̄исѣи*ићѣ; *нај̄учѣ*, *ир̄ей̄учѣ*, *расй̄учѣ се*.

¹⁴⁹ *идсѣде* = мало седе, а *идсѣде* = заузео положај, војн.; исто тако *засѣде*, али *засѣде се*.

био-била, био-била, вио-вила, ло-лила, гњио-гњила, крио-крила, мио-мила, ийо-иила, рйо-рила, шйо-шила, чоо-чула, смдо-смела, ддо-дела, сйла (м. р. ишао).

У трпном придеву је као код Даничића: а) ако се овај облик образује наставком *-и*, онда `` се мења на \wedge акценат: *лији, лијиа, лијио*, а ако се формира са *-ен*, онда је: *чүвен-чүвѐна, бијен-бијѐна, ливен-ливѐна, кривен-кривѐна, ривен-ривѐна, шивен-шивѐна*.

Кад постану *придеви*, међутим, онда се акценат фиксира на првом слогу: нпр. *чүвен, чүвена, чүвено* и *чүвени, чүвенā, чүвенѐ*: *ливен, ливена, ливено* и *ливени* (ексер), *ливенā* (пећ), *ливенѐ* (гвожђе); нпр. *бијенā* никад не заборавља; *кривенѐ* је увек слађе; *шивенā* хаљина (: *илѐишнā хаљина*),

Ова разлика у акценту код трпног придева и адјектива огледа се нарочито код сложених глагола, пошто су они перфективни, па код њих трпни придев чешће постаје адјектив: *ирибијенā* (пара)-*ирибијѐна, завијенā* (рука)-*завијѐна, сакривенā* (пшеница)-*сакривѐна, саливенѐ* (млеко)-*саливѐно, иоишјенѐ* (пиће)-*иоишјѐно, сашивенѐ* (одело)-*сашивѐно, задѐвенѐ* (цвеће)-*задевѐно, одѐвенā* (деца)-*одевѐна* итд. Други облик долази у предикату: она је *ирибијѐна, завијѐна, сакривѐна* итд.

У сложених глагола они са ' акцентом у радном придеву ж. р. простог глагола — имају сад \wedge акценат, који се по старом преношењу акцената пренео на префикс: нпр. *үвила, ирѐгњила, зāлило, идијила, ирд-дāла, нѐбила* — као код Даничића. А они који су са `` акцентом овде, преносе га на префикс по новом преношењу: *идбила, сакрила, умила, салила, зачула; сазнала, задела, усйала, изшила*.

У презенту сложени већином имају `` акценат на префиксу: *ирѐ-бијѐм, үвијѐм, ирдлијѐм, сакријѐм, ддбијѐм, үмијѐм, идишјѐм, избијѐм, сдишјѐм, изшјѐм, ндзшјѐм, дбујѐм*. Други имају по новом преношењу ` акценат на префиксу: *үгњијѐ, зачујѐ, нѐ смијѐ, ддсйѐ, ирисијѐ, ддзнајѐ, задајѐ, дсйајѐ*, затим: *иридобијѐм, задобијѐм, ирдобујѐм, иоднашјѐм, али дбавијѐм* (код Вука је *иоднашјѐм, рдзавијѐм*).

Глагол *бији* (*esse*) у имперфекту има *бѐх, бѐше, бѐше, бѐсмо, бѐсиѐ, бѐху*, затим *бијā, бијāше, бијāше, бијāсмо, бијāсиѐ, бијāју* (*бијāду*) и *бијāше, бијāсмо, бијāсиѐ, бијāју* (*бијāду*) у прилогу садашњем *будуѐћи*.

Глагол *знаји* има у 3. л. мн. през. уједначен акценат у множини *знају*, као *знаду*.¹⁵¹ — У имперфекту нема облика *знāх, знāше* итд. већ само *знадијāх, знадијāше, знадијāше, знадијāсмо, знадијāсиѐ, знадијāју*. Остало као код Даничића.

Глагол *дāши*, као и претходни нема облика са *д* у презенту *дāдѐм, дāдѐши* итд. само *дāм, дāш, дā, дāмо, дāше, дāдү*. — Нема имперфект *дāдијāх, дāдијāше* итд. Нема ни облика аориста *дāх, дā* итд. већ само *дāдох, дāде, дāде, дāдосмо, дāдосиѐ, дāдоше*.

Глагол *дѐши* и *сйаши* немају, такође, аорист без *д* типа *сйāх, сйā* итд. и *дѐх, дѐ* итд. већ само *сйāдох* и *дѐдох* итд. У Гружи је *дѐнуши, дѐнѐм* — слагати у стог (сено и жито), а *дѐши* = ставити има и облик

¹⁵¹ Остали облици презента овако са *д*: нпр. *знāдѐм, знāдѐши* итд. нису познати у Гружи.

по трећој врсти: нпр. Где се *дѣнуло*? *Заденуо* свиралу за појас. Посвирај и за пас *задени*! Сложени *сусџаиши*, а не *сусџаиши* — као код Даничића.

Глагол *ићи* има такав акценат у Грузи (Дан. *ићи*). Затим у Грузи је *идѣм*, *идѣши*, *идѣ*, *идѣмо*, *идѣте*, *иду* (код Дан. *идѣм*, *идѣши*, и све тако), прилог садашњи такође *идући* (Дан. *идући*). И придев је такође *идући*: нпр. *идући иути*, *идућег лѣша*. У аористу је *идох*, *иде*, *иде*, *идосмо*, *идосите*, *идоше* (код Дан. је и у једнини `: *идох*, *иде*, *иде*). У зап. начину је *иди*, *идимо*, *идите* (и *идимо*, *идите*). Радни придев само *ишао*, *ишла*, *ишло* (Дан. *ишла*, *ишло*) — грузански измењен ` на `` акценат у двосложним рчеима.

Сложени су овако у Грузи: *изићи*, *изићем*, *изићеш*, *изиће*, *изићемо*, *изићете*, *изићу*; *изићи*, *изићимо*, *изићите*; *изићох*, *изиће*, *изиће*; *изићосмо*, *изићосите*, *изићоше* (Дан. *изидох*); *изишао*, *изишла*, *изишло*; овако и: *уйћи*, *наићи*, *обићи*, *разићи*, *мимоићи*, *изнаћи*, *иронаћи* и др.

Затим *доћи*: *доћем*, *доћеш*, *доће*, *доћемо*, *доћете*, *доћу*; *доћи*, *доћите*; *доћох*, *доће*, *доће*, *доћосмо*, *доћосите*, *доћоше*; *дошао*, *дошла*, *дошло*; овако и: *иоћи*, *сићи*, *наићи*, *иоћи*, *заћи*.

Само *оићи* има *одѣм*, *одѣши* итд. *оди*; *одох*, *оде*, *одосмо*, *одосите*, *одоше*, *оишиао*, *оишила*, *оишило*, затим *оидѣм*, *оидѣши* итд. *оиди*, *оидимо*, *оидите*; *оиддох*, *оидде*, *оидосмо*, *оидосите*, *оидоше*. Даничић има *оишиао*, *оишила*, *оишило* — што се никако не може чути у Грузи.

Адјектив постао од радног придева глагола *ирићи* гласи *иришли*, *иришла*, *иришлѡ*; *иришли*, *иришлѣ*, *иришла*, нпр. *иришли иѣшак-иришлѡг иѣйка*, *иришла зима-иришлѣ зимѣ*, *иришлѡ лѣшо-иришлѡг лѣша*; *иришли райшова-иришлих райшѡвѡ*, *иришлѣ гддинѣ-иришлих гддинѡ*, *иришла лѣша-иришлих*, *лѣшѡ*. Радни придев, осим м. р. у једнини, има `` акценат (код Дан. је ` акценат), оно је *иришло*, они су *иришли*, оне су *иришле*, она су *иришла*. Овај акценат код овог адјектива у Грузи је придевски акценат код придева у називима, као што су *мрѣи*, *лук*, *идснѣ дан*, па и *иришли иѣшак*, *иришла јѣсен* итд.

Тит 5: *мрѣиши-мрѣм* (Дан. 109).

Сложени овога типа у аористу 2. и 3. л. јд. код Даничића имају `` акценат: *заклѣ*, *оиѣ*, *ириѡсѡ*, *умрѣ*, *надрѣ*, *зѡирѣ*, а у Грузи је извршено изједначавања акента у системи, па имају ` акценат: *заклѣ*, *оиѣ*, *ириѡсѡ*, *умрѣ*, *надрѣ*, *зѡирѣ*. Кад би било код простих глагола према овим сложеним, као што има *мрѣ-умрѣ*, онда би се грузанске прилике могле објаснити и као ново прелажење акента на префикс — док је код Даничића старо прелажење. Код Даничића је старо прелажење и код двосложних префикса: нпр. *разаиѣ*, *изасѡ*, *обамрѣ*, *разасиѣрѣ*, а у Грузи тако, или се може чути и: *разаиѣ*, *изасѡ*.

Стари је акценат (као код Даничића) и у облику радног придева нпр. *заклѣла*, *узѣла*, *идѣла*, *засѡла*, *идвѣла*, *ддрѣла*, *умрѣла*, *ддѣрѣла*, *ириѡсѡрѣла*, и са двосложним префиксом: *одаиѣла*, *иддаиѣла*, *разасѡла*, *ддадрѣла*, *обамрѣла*, *иддуиѣрѣла*, *разасиѣрѣла* и др.

Тип 6: *иџиши-иџем* (Дан. 114).

Глагол *жџиши*, *жџем* нема у Гружи облика са уметањем *а*: *жџањем*, *жџањеш* итд. већ само *жџем*, *жџеш*, *жџемо* итд. Исто тако нема *жџањи*, већ *жџњи*, *жџњимо*, *жџњите*, али *иџжњи*, *иџжњимо*, *иџжњите* — као *џмри*, *џмримо*, *џмрите*.

У трпном придеву акценат је као код Даничића (тј. као под 4): *уиџрвен-уиџрвена*, *саиџрвен-саиџрвена*, *иоџжњевен-иоџжњевена*, *надуџвен-надуџвена* — са изменом ` на ` акценат.

Кад су ови трпни придеви прешли у *адјективне*, они имају акценат фиксиран на корену *уиџрвенā* (путања), *саиџрвена* (стока), *иоџжњевена* (њива), *надуџвена мешина*, каже се за надмена човека. Одређени вид: *уиџрвени*, *ā*, *ō* итд. Међутим, у предикатској употреби долази акценат трпног придева, јер је ту облик понајвише глаголски облик: путања је *уиџрвена*, стока је *саиџрвена*, њива је *иоџжњевена*, мешина је *надуџвена*.

Исп. нпр. *мџзенā крава*, кад је трпни придев постао адјектив и стоји у називу са именицом (врста краве, тј. кржава док се музе). Иначе трпни придев је *мџзен*, *мџзена* (тип 3б: *иџрџиши-иџрџем*) и *иџмџзен-иџмџзена*.

Тип 7: *иџрнуиши-иџрне* (Дан. 116).

Од Дан. примера овде не иду: *диџрнуиши* (*оддиџрнуиши*), *жџиџнуиши*, *јџрнуиши*, *лаџкнуиши* (*одлаџкнуиши*), *илаџкнуиши*, *руџкнуиши*, *сиџуџкнуиши* (*усџуџкнуиши*), *иџџкнуиши*, *шмџгнуиши* (Дан. *шмџкнуиши*).

Неки од ових глагола прелазе у аористу у прву врсту — имајући и по овој врсти аорист (као код Даничића): *окрџенух* и *окрџеџоух* (*крџенух* и *крџеџоух*), *зџрнух* и *зџрџоух*, *заџрнух* и *заџрџоух*, *иџромџкнух* и *иџромџкох*, *заџиџрџенух* и *заџиџрџеџоух*, *заџиџџенух* и *заџиџџеџоух*, *сиџџкнух* и *сиџџккох*, *сиџџенух* и *сиџџеџоух*. Овако и: *сиџџџи*, *сиџџџкао* и *сиџџџкнуиши*, *сиџџџкнуо*, *иџромџџи*, *иџромџџкао*¹⁵² и *иџромџџкнуиши* и *иџромџџкнуо*, *заџиџрџеџо* и *заџиџрџеџнуо*, *заџиџџеџо* и *заџиџџеџнуо*.

Тип 10: *сваџнуиши-сваџне* (Дан. 119)

Скоро сви Даничићеве примери одлазе у 14-ти тип *гџнуиши-гџнем*, као што су: *баџнуиши-баџнем*, *гаџнуиши-гаџнем* (*угануиши*), *граџнуиши-граџнем* (*огрануиши*), *грџнуиши-грџне* (киша), *даџрнуиши*, *деџнуиши* (*задеџнуиши*, *иџдедеџнуиши* сено), *каџнуиши*, *лаџзнуиши* (*облаџзнуиши се*), *маџкнуиши*, *илаџнуиши* (*иџреџилаџнуиши*), *саџзнуиши* (*усаџзнуиши*), *иџаџкнуиши* (*наџиџаџкнуиши*), *иџаџнуиши* (*одшануиши*) и сложени: *слџџенуиши* (*улеџгнуиши се*), *диџлаџзнуиши*, *иџдрекнуиши*; *осџџенуиши*, *очџенуиши*. Глагол *иџднуиши-иџдонем*, који Даничић има за пример овде, има овакве акценте, и не иде овде. Но ипак презент сложених *иџдиџонем*, *иџдонем* и сл. показује Даничићев акценат *иџдонем*.

Од Даничићевих примера остају у овом типу само *сваџнуиши-сваџне*, и сложени *орџднуиши*, *уиџиџаџиџнуиши се*, *иџримаџкнуиши*, *размаџкнуиши*, *одмаџкнуиши*, *усаџзнуиши*, *иџресаџзнуиши*, *сиџиџаџкнуиши* (а може се чути и *иџримаџкнуиши*, *размаџкнуиши*, *одмаџкнуиши*, *усаџзнуиши*, *иџресаџзнуиши*, *сиџиџаџкнуиши*).

¹⁵² Именице *иџромџкао* — *иџромџкли* f. = промуклост Исп. *иџрџџаџо* — *иџрџџли* f.

Даничић на крају додаје: „Само се чини да овамо иду и ови глаголи: *у̀снуӣи, на̀гнуӣи* (и сложени по-, при-, са-, у-, се), *за̀мкнуӣи, на̀ӣгнуӣи* и *ѝрдо̀нуӣи*“. Даничић их дефинише као глаголи по поставку сложени, и будући да немају простих према себи, изједначили су се с простим. Они се потврђују у Грузи са овим акцентима: *у̀снуӣи-у̀снѐм, на̀гнуӣи-на̀гнѐм, ѝдгнуӣи-ѝдгнѐм се, ѝрѐгнуӣи се-ѝрѐгнѐм се, ѝрѝгнуӣи се-ѝрѝгнѐм, са̀гнуӣи се-са̀гнѐм се, у̀гнуӣи се-у̀гнѐм се; на̀гнуӣи-на̀гнѐм, у̀ӣгнуӣи-у̀ӣгнѐм, ѝрдо̀ӣгнуӣи-ѝрдо̀ӣгнѐм, за̀ӣгнуӣи-за̀ӣгнѐм.*

Глаголи *на̀гнуӣи, са̀гнуӣи, ма̀кнуӣи, ѝрима̀кнуӣи, разма̀кнуӣи, одма̀кнуӣи, сѝо̀ша̀кнуӣи* имају облике по првој врсти — као код Даничића: *са̀гох се, са̀же се, са̀гао се, са̀гла се, са̀гав се; ма̀ћи, ма̀кох се, ма̀че се, ма̀као се, ма̀кла се, ма̀кав се; ѝримакох се, ѝрѝмаче се, ѝрѝмакао се, ѝрѝмакла се, ѝрѝмакав се; размакох-размаче, размакао, размакла; одмакох, одмаче, одмакао, одмакла; сѝо̀шакох се, сѝо̀шаче се, сѝо̀шакао се, сѝо̀шакла се.*

Даничић има *ѝа̀кнуӣи* и *ма̀кнуӣи*, по овом акц. типу, па од *ма̀кнуӣи* даје облике по првој врсти *ма̀кох, ма̀че, ма̀че, ма̀космо, ма̀косѝе, ма̀косѝе* (у Грузи је по 14. типу: *ма̀кох, ма̀че* итд.); *ма̀ћи* (у Грузи *ма̀ћи*); *ма̀кла, ма̀кло* (у Грузи *ма̀кла, ма̀кло*). Поводом акц. облика аориста сложених глагола *нама̀кох, нама̀че, нама̀кла, нама̀ћи* (које Дан. бележи по овом типу), Даничић примећује да су погрешни акценти код Вука *ѝдшаче, ѝдмакну*. Међутим, Вукови акценти су по 14. типу и потврђују се такви у Грузи: *ѝа̀ћи, ѝа̀че, ѝа̀као, ѝа̀кла; ма̀ћи, ма̀че, ма̀као, ма̀кла* — по првој врсти, а по другој *ма̀кнуӣи, ма̀кну, ма̀кнуо, ма̀кнула*, и сложени *ѝдмакнуӣи-ѝдмакну*. У Грузи је по 14. типу, и *на̀шаче (на̀шакну), у̀сѝуче (у̀сѝукну ватру), у̀маче (у̀макну).*

Найомена. У аористу 2. и 3. лицу јединине код Даничића је код свих глагола треће врсте дужина на -ну — увек иза [˘] и ^ˆ акцента: нпр. *ѝднѝ, ба̀нѝ, гр̃а̀нѝ* итд. *ѝдшо̀нѝ, дѝра̀нѝ* итд. *ја̀дкнѝ, дѝра̀кнѝ, забезекнѝ, ѝрѝдѝлу̀снѝ, гѝнѝ, ѝдгѝнѝ, дѝӣӣо̀чӣнѝ* итд. У Грузи редовно нема ове дужине на наставку; а код неких вишесложних од ових јавља се дужина испред -ну: *ѝдону, ба̀ну, гр̃а̀ну, ѝдшо̀ну, дѝра̀ну, ја̀дкну, дѝра̀кну, забезекну се, ѝрѝдѝлу̀сну, гѝну, ѝдгѝну, дѝӣӣо̀чӣну* итд. У Грузи је дужина редовно овде, а у инфинитиву је на овом слогу [˘] акцентат: *ја̀дкнѝӣи, ја̀дкнѝм, ја̀дкнѝо, ја̀дкнѝла; забезекнѝӣи се, забезекнѝм се, забезекнѝо се; оӣӣо̀чӣнѝӣи, оӣӣо̀чӣнѝм, оӣӣо̀чӣнѝо, оӣӣо̀чӣнѝла* итд.

Тӣѝ 11: ја̀дкнѝӣи-ја̀дкнѝм (Дан. 121).

Код ових глагола овог Даничићевог типа са основом на сугласник + ну — постоји дуљење слога пред ну: *ба̀укнѝӣи, ва̀рукнѝӣи, ја̀бкнѝӣи, ја̀укнѝӣи, ма̀укнѝӣи, ѝа̀ла̀цнѝӣи, ѝра̀ћа̀кнѝӣи, ѝлӣӣнѝӣи се*, и та дужина остаје и изван акцента (у презенту): *ја̀дкнѝм, ја̀дкнѝш, ја̀дкнѝ, ја̀дкнѝмо, ја̀дкнѝше, ја̀дкнѝ; ја̀бкнѝ, ја̀бкнѝмо, ја̀бкнѝше; ја̀бкнѝх, ја̀бкнѝ, ја̀бкнѝсмо, ја̀бкнѝше, ја̀бкнѝше; ја̀бкнѝо, ја̀бкнѝла; ја̀бкнѝв*. У говору Грузе, осим Дан. примера, овако су и: *фѝукнѝӣи-фѝукнѝм, шкѝрѝукнѝӣи-шкѝрѝукнѝм, ѝцукнѝӣи-ѝцукнѝм, цѝркѝӣнѝӣи-цѝркѝӣнѝм, бр̀буснѝӣи-бр̀буснѝм* и др. већином од двосложних узвика.

Тий 12: *гѡракнуѡи-гѡракнѣм* (Дан. 122).

Глаголи овог Даничићевог типа, као и следећег, иду у претходни тип: *гѡракнуѡи-гѡракнѣм*, *аиснуѡи-аиснѣм*, *којаснуѡи-којаснѣм*, *лабѡицуѡи-лабѡицнѣм*, *шеврѡнуѡи-шеврѡнѣм* и сложени *забѣзѣкнуѡи-забѣзѣкнѣм се*, *чалабѡицуѡи-чалабѡицнѣм*.

Аорист *гѡракнух*, *гѡракну*, *гѡракнусмо*, радни придев *гѡракнуо*, *гѡракнула*.

Тий 14: *гѡнуѡи-гѡнѣм* (Дан. 122). Сви Даничићеви примери, који су веома бројни, потврђују се у Гружи, и са истим акцентима у облицима.

У аорису у 2. и 3. л. јд., као што смо поменули већ, ови глаголи немају у говору Груже дужине на наставку: нпр. *бѡицу*, *бѡну*, *бѡѡну*, *бѡѡну*, *вѡдну*, *вѡну*, *свѡкнѡу*, *врѡну*, *врѡдну*, *врѡзну*, *врѡицу*, *гѡну*, *гѡдѡицу*, *гѡкнѡу*, *гѡрну*, *гѡцнѡу*, *дѡгнѡу*, *дѡну*, *дѡрнѡу*, *дѡрѡицу*, *жѡицу*, *жѡракну*, *жѡивнѡу*, *жѡицнѡу*, *звѡкнѡу*, *звѡицу*, *звѡицу*, *звѡицу*, *звѡицу*, *зѡвнѡу*, *зѡцнѡу*, *јѡвнѡу*, *скѡицу*, *кѡкнѡу*, *кѡлѡкнѡу*, *кѡлѡицу*, *кѡѡну*, *кѡѡицу*, *крѡснѡу*, *крѡну*, *кѡѡну*, *лѡѡицу*, *лѡкнѡу*, *лѡднѡу*, *мѡѡну*, *лѡснѡу*, *мѡзну*, *смѡкнѡу*, *мѡицу*, *мѡѡицу*, *мѡрнѡу*, *мѡзну*, *смѡзну*, *смѡкнѡу*, *мѡѡнѡу* итд.

Многи глаголи овог типа, прости и сложени, могу имати облике и по првој врсти: нпр. *кѡсао*, *ѡдкисао*, *ѡдкисе*, *ѡкисе*, *зѡкисе*; *кѡкао*, *кѡкѡла*, *кѡлѡче*, *ѡдкѡлѡче*, *ѡдкѡлѡи*; *ѡвѡла*, *свѡла*; *свѡи*, *свѡкох*, *свѡице*, *свѡкао*, *свѡкѡла*; *навѡкѡла*, *навѡице*, *навѡикѡсмо*; *зѡврѡи*, *врѡгох*; *врѡже*, *врѡгѡсмо*, *зѡврѡгао*, *зѡврѡгла*; *дѡи*, *дѡгао*, *дѡгла*, *ѡдѡдѡгао*, *ѡдѡдѡгла*, *зѡдѡдѡгла*, *дѡгох*, *дѡже*, *ѡдѡдѡже*, *ѡдѡдѡгѡсмо*; *ѡскисѡла*, *ѡрѡкисѡла*, *зѡкисѡла*; *смѡрѡи се*, *смѡрѡло се*; *ѡдмѡкао*, *ѡдмѡкѡла*, *ѡдмѡкох*, *ѡдмѡкѡсмо*; *смѡрѡао се*, *смѡрѡла се*, *смѡрѡе се*, *смѡрѡ(х) се*, *смѡрѡѡсмо се*, *смѡрѡѡсѡи се*, *смѡрѡѡше се*; *нѡи*, *нѡкао*, *нѡкѡла*, *нѡкло*, *нѡице*, *ѡрѡнѡице*, *ѡрѡнѡикѡло*, *изнѡикѡло*, *изнѡица*, *изнѡи*, *изнѡи*, *изнѡикао*, *ѡрѡнѡикао*; *ѡдѡсѡи*, *ѡдѡде*, *ѡдѡла*, *ѡрѡѡсѡи*, *ѡрѡѡао*, *ѡрѡѡала*, *ѡѡала*, *нѡѡала*, *нѡѡасѡи*, *нѡѡаде*, *ѡдѡѡше* и *ѡдѡше* — затим: *ѡанѣм*, *ѡанѣш*, *ѡанѣмо*, *ѡанѣице*, *ѡанѡ*, *ѡанѡу*, *ѡанѡла* — по трећој врсти; *ѡѡи*, *ѡѡкао*, *ѡѡкѡла*, *ѡѡче*, *ѡѡкѡсмо*, *ѡрѡѡѡи*, *ѡрѡѡѡкао*, *ѡрѡѡѡкѡла*, *ѡрѡѡѡице*, *ѡрѡѡѡкѡсмо*; *сѡѡѡи*, *сѡѡѡде*, *сѡѡѡла*, *ѡрѡсѡѡѡи*, *ѡрѡсѡѡѡаде*, *ѡрѡсѡѡѡала*; *сѡѡѡи*, *сѡѡѡгох*, *сѡѡѡгао*, *сѡѡѡгла*, *ѡрѡсѡѡѡиѡи*, *ѡрѡсѡѡѡиже*, *ѡрѡсѡѡѡиѡгѡсмо*, *ѡрѡсѡѡѡиѡгла*; *сѡѡѡкао*, *сѡѡѡкѡла се*, *ѡсѡѡѡкао*, *ѡсѡѡѡкѡла*; *сѡѡѡсѡкао*, *сѡѡѡсѡла*, *ѡрѡѡѡсѡла*, *ѡрѡѡѡсѡло* и *ѡрѡѡѡсѡѡкѡсмо*, *ѡрѡѡѡсѡкох*; *ѡрѡгох*, *ѡрѡже*, *ѡрѡгѡсмо*, *ѡрѡгао*, *ѡрѡгла*, *ѡрѡѡрѡгла се*, *ѡсѡѡрѡгла*; према *ѡрѡѡнуо* стоји адј. *ѡрѡѡуо*, *ѡрѡѡла*, *ѡрѡѡло*; *ѡрѡи*, *ѡрѡкао*, *ѡрѡкѡла*, *ѡрѡкох*, *ѡрѡче*, *ѡрѡкѡсмо*; адј. *ѡрѡѡѡѡкѡла* према радном придеву *ѡрѡѡѡѡкнѡула*; *мѡѡи*, *мѡѡкох*, *мѡѡче*, *мѡѡкѡсмо*, *мѡѡкао*, *мѡѡкѡла*, *смѡѡкѡла*, *ѡмѡѡи*, *ѡмѡѡкох*, *ѡмѡѡче*, *ѡрѡѡмѡѡче*, *ѡрѡѡмѡѡкѡла*, *ѡзмѡѡкѡла*; и ови само сложени: *ѡбѡсѡкао*, *ѡбѡсѡла*, *ѡбѡсѡло* (нпр. дете о мајчин скут); *зѡбрѡѡкао*, *зѡбрѡѡкѡла*, *набрѡѡѡѡше* (нпр. волови на паши); адј. *ѡдѡѡѡуо*, *ѡдѡѡѡбула*, *ѡдѡѡѡбуло* (нпр. од спавања) адј. *ѡдѡѡѡгао*, *ѡдѡѡѡгла*; *ѡрѡѡѡѡѡкао*, *ѡрѡѡѡѡѡкѡла*, *ѡрѡѡѡѡѡкѡло*; *ѡкѡмѡзѡао се*; *ѡдѡмѡрѡѡао*, *ѡдѡмѡрѡѡла*, *ѡдѡмѡрѡѡгох*, *ѡдѡмѡрѡѡе*; *ѡкрѡѡао*, *ѡкрѡѡла*; *ѡскрѡѡао*, *ѡскрѡѡла*, *ѡскрѡѡгох-ѡскрѡѡѡше*; *ѡѡскрѡѡао*, *ѡѡскрѡѡла*, *ѡѡскрѡѡе*, *ѡѡскрѡѡѡше*; *ѡрѡѡмѡѡи*, *ѡрѡѡмѡѡкао*, *ѡрѡѡмѡѡкѡла*, *ѡрѡѡмѡѡкох*, *ѡрѡѡмѡѡице*; *ѡдѡгѡѡгох*, *ѡдѡгѡѡѡе*, *ѡдѡгѡѡѡсмо* (исп. *ѡдѡгѡѡѡао*, *ѡдѡгѡѡѡли*) — по првој врсти.

Треба још овде рећи да многи од ових глагола имају двојак семантички акценат, као што је нпр. *ѡрѡснѡѡи-ѡрѡснѡ* по овоме типу и *ѡрѡс-*

снуйи-йрсе̄ (вода под притиском) по 7. типу: звѣкнуџи (ударити) и звѣкнуџи, ййснуйи (дати од себе глас) и ййснуйи, йљуснуйи (ударити) и йљуснуйи (киша), звѣзнуџи (ударити) и звѣзнуџи, сѣкнуџи и сѣкнуџи (у Грузи и сѣгнуџи, осѣгнуџи, йрисѣгнуџи = приславити), йрѣснуйи (ударити) и йрѣснуйи дем. цѣкнуйи и цѣкнуйи, чвѣкнуйи (ударити чвргу) и чвѣкнуйи (врело гвожђе у води), шѣкнуйи (ударити оштрим у што) и шѣкнуйи, вѣкнуйи (зовнути) и вѣкнуйи, свѣкнуйи, затим вѣкнуйи некоме, тј. задати ударац (в. горе изузете примере у 7. типу). Различити су, међутим, етимолошки кѣнуџи (кѣкнуйи) — кѣнѣм и кѣнуџи (кѣднуџи) у сложеним: дѣкѣнуџи-дѣкѣнѣм, зѣкѣнуџи-зѣкѣнѣм и сл. У Грузи и дѣкѣднуџи.

Тѣи 20а: жѣлеџи-жѣлѣм (Дан. 129). Не иду овде: вѣвеџи-вѣвѣ и грмеџи-грмѣ.

У йрезенџу у 1. и 2. лицу множине у говору Грузе је измењен ' на ' акценат — као код Даничића: желѣмо, бежѣмо, бојѣмо се, гладнѣмо (огладнѣмо), држѣмо, жеднѣмо (ожеднѣмо), јездѣмо, коѣнѣмо, лежѣмо, леѣнѣмо, седѣмо, сѣојѣмо, йѣрчѣмо итд.

У йрѣном йрѣдеву, међутим, у говору Грузе је жѣлен, жѣлена, жѣлејно (Дан. жѣлен, жѣлена, жѣлено) и жѣленѣ, а, ъ, (Дан. жѣленѣ).

Презент од хѣдѣи има ове акценте: дѣу, дѣеш, дѣе, дѣемо, дѣеѣе, дѣе (без дужине на наставку). Сложени йрѣдхѣиѣи, йрѣдхѣѣ му се. Исп. дѣеш и дѣе — у пркошењу. Упитно: дѣу ли, дѣеш ли, дѣе ли, дѣемо ли, дѣеѣе ли, дѣе ли.

Тѣи 20б: вѣлеџи-вѣлѣм (Дан. 130).

У имперфекту поред облика вѣлѣх, вѣлѣше итд. има и вѣлѣјѣх, вѣлѣјѣше, вѣлѣјѣше, вѣлѣјѣсмо, вѣлѣјѣсте, вѣлѣјѣју. Сложени извѣлеџи-извѣлѣм, йрѣвѣлеџи-йрѣвѣлѣм, завѣлеџи-завѣлѣм.

Тѣи 22а: хвѣлеџи-хвѣлѣм (Дан. 132).

У аорисџу ови глаголи немају дужину на крајњем слогу у 2. и 3. л. јд.: хвѣли (Дан. хвѣли), мѣуѣи, лѣуби, лѣуѣи, бѣли, брѣни, вѣби, врѣиѣи, дѣви итд. затим и сложени: йдхвѣли, зѣмѣуѣи, йдлѣуби, нѣлѣуѣи, дбѣли, зѣбрѣни, йдбѣуѣи, ддѣвѣби, йзвѣрѣиѣи, йдѣви итд.

Не иду овде ови Дан. примери: блѣдѣиѣи-блѣдѣм, врѣниѣи-врѣнѣм (оврѣним), жѣуѣиѣи-жѣуѣим, лѣбиѣи-лѣбѣм се (йѣлиѣбиѣи), мѣсиѣиѣи-се-мѣсиѣи се, мѣбиѣиѣи-мѣбѣм, нѣуѣиѣи-нѣуѣим (као код Вука) и нѣнѣуѣиѣи, рѣсиѣи-рѣсѣм, слѣиѣиѣи-слѣѣм (ослѣѣм), ошкрѣбиѣи-ошкрѣбѣм, срѣмиѣи се-срѣмѣм се (йосрѣмѣм се), зѣйрѣдѣиѣи-зѣйрѣдѣнѣм, оцрѣниѣи-оцрѣнѣм, зѣбѣвѣѣиѣи-зѣбѣвѣлѣм, зѣблѣѣиѣиѣи-зѣблѣѣиѣи, оѣлѣвѣиѣи-оѣлѣвѣм, заслѣѣиѣи-заслѣѣи, нѣйѣмуѣиѣи се-нѣйѣмуѣим се.

Найомена. Треба овде рећи да многи глаголи 7. врсте (Белићеве) имају у говору Грузе у инфинитиву у основи и и онда кад имају значење нейрелазног глагола: нпр. зелѣниѣи се, жѣуѣиѣи се, ошкрѣбиѣи, осѣѣѣиѣи, оглѣвѣиѣи, срѣмиѣи се, зѣйрѣдѣиѣи итд.

Тип 226: *и́рүбиии-и́рүбїм* (Дан. 137).

Од Дан. примера овде се многи потврђују, осим: *на́глии-на́глим* (*и́ренáглим*), *и́йлийи-и́йлийм* (*уи́йлийи*), *и́лэвийи-и́лэвийм* (*дй́лэвийм*), *снэ-жиии-снэжї* (*дснэжї*), *и́у́жиии-и́у́жїм*, *у́дїи-у́дїм* (месо) и *и́зүдїм*.

Већином ово су прелазни глаголи, и они долазе у претходни тип, а они изузети из претходног типа иду овамо, као непрелазни (у већини). А то се слаже управо са Даничићевом напоменом уз овај тип, која говори о истом.

Он наводи примере *и́у́жиии-и́у́жїм* (прелазно) и *и́у́жиии-и́у́жїм* (непрелазно), *сла́дїи-сла́дїм* (прелазно) и *сла́дїи-сла́дї* (непрелазно), *сли́једи-сли́једїм* (непрелазно) и *насли́једи-насли́једїм* (прелазно). У Гружи је *и́у́жїм* и прелазно и непрелазно.

Напомена. Упркос стању које смо изнели у напомени уз претходни тип, многи Дан. примери овога типа, који су глаголи стања, нису у говору Груже са осномом на -и, већ на -а одн. -е: *блэшии-блэшиї* (Дан. *блијэшииши, блэшииї*), *врэдеи* или *вријэђеи* (Дан. *вријэдиши, врэдиши*), *мрзеи* (Дан. *мрзиши*) — прелазно, а тако и безлично *мрзи ме, мрзело ме, и́рашии-и́рашии* грех, кола (Дан. *и́рашииши*), *и́рэжии-и́рэжї*, *сви́раи, сви́реи* (Дан. *и́рэжиши, сви́риши, сви́реиши*), *жму́реи*.

У аорисџу 2. и 3. л. јд. глаголи овог типа, прости и сложени, у говору Груже немају дужине на крајњем слогу: нпр. *и́рүби-зай́рүби*, *зэблэшиа, зав́ири, у́гњили, дүби, зэжми́ре, и́узи, дй́иузи, зэрүди, зэсви́ра, и́у́жи, рэси́у́жи се, мрзе али дмрзе* (без дужине на р).

Овако ће бити даље у овим акценатским типовима: 23. *и́арложиши* : *и́арложи* (Дан. *и́арложї*) и *зай́арложи* (*зай́арложї*), *ври́ољи* и *узври́ољи, ра́коли* и *рэзра́коли, ша́шољи* и *идша́шољи*; 24. *једна́чиши* : *кдй́или се* и *дкдй́или се, ку́ражи* и *дкурáжи, сáмари* и *дсáмари*; 25. *кунáишори* и *скунáишори* (Дан. *кунáишорї*); 26. *живои́ариши* : *живои́ари* (Дан. *живои́арї*) и *рэзгоройáди*; 27. *на́чейворонóжи се* (Дан. *на́чейворонóжї се*); *и́амй́иши* : *и́амй́и* и *зид́амй́и, кли́нчи* (Дан. *и́амй́и и кли́нчи*); 29. *дундорй́и* : *дундори, у́шабори* (Дан. *дундорї, у́шаборї*); *ндси́и* : *ндси* (Дан. *ндсї и у́носї*), *мóли* и *зэмóли, скóчи* и *у́скочи, и́тели* и *идтели*; *лóми* и *и́релóми, јчи* и *научи, бй́си́ри* и *и́збй́си́ри, сребри* и *идсребри*. Овако аорист 2. и 3. л. јд. нема дужине на крајњем — и код свих осталих глагола на -им, а то су типови од 31-41: *бдгаиши се* и *дбогаиши се, свэдочи* и *идсведочи, будади* и *идбудадди, бдси́осличи* и *зэкалу́ђери се, једнончи* и *дси́ромаши, бла́гослови, си́ријашели се* и *ди́ријашели се, усни* и *у́жди, гáзи* и *у́гази, бра́йими* и *идбрайими, умилоси́йви, ма́гарчи* и *нама́гарчи, ци́ганчи* и *идциганчи се*.

После ове напомене о дужини у 2. и 3. л. јд. аориста код глагола Даничићевих типова 23—41, навешћемо даље по типовима разлике у акцентима појединих глагола.

Тип 24: *једна́чиши-једна́чїм* (Дан. 140). Даничић има само *угáриши*, у говору Груже има и *гáриши-гáрим* по 22-ом типу, као *хвáлийи-хвáлийм* и *и́охвáлийи-и́дхвáлийм*. У Гружи има и *зу́риши-зу́рим* (по 226-типу).

Тий 28: *йâмийи* : *йâмийм* (Дан. 142). Овај глагол има у свим облицима редовно *н м. м* (једначење сугласника по месту образовања): *йâнийи*, *йâнийм*, *йâниила*, *йâний*, *йâнийи*, *зâйанийи*, *зâйанийисмо*, *йâнћасмо* итд.¹⁵⁸ У Грузи је *йрâмийи-йрâмийм*, и *йрâмиа* (Дан. *йрâмийи*).

Тий 29: *дўндорийи-дўндорйм* (Дан. 142). Овде не иде Дан. пример *лõговийи-лõговйм*, јер је у говору Грузе *лõговийи-лõговйм*, одн. *улõговийи се-улõговйм се* и *лõга*.

Тий 30а: *ндсийи* : *ндсйм* (Дан. 142). У говору Грузе је у императиву измењен ` на ` акценат по општем акценатском закону овога говора: *ндси*, али *ндсимо*, *ндсийе* (пошто се у тросложним облицима не догађа ова измена) и *изндси*, *дондси* и сл.; тако и *вдзи-довдзи*, *вдди-довдди*, *йрдси-исйрди* итд.

У инфинитивној основи, тј. у инфинитиву, аористу и радном придеву, код неких глагола овога типа изједначен је акценат с акцентом презента и имперфекта. Тако док имамо слагање с Даничићем у примерима *вддийи-вддила-вддисмо*, *вдзийи-вдзила-вдзисмо*, *ждзийи-ждзисмо-ждзисмо*, *кдсийи-кдсила-кдсисмо*, па тако и *мдзийи*, *ндсийи*, *йрдсийи*, *рдзийи*, *скдзийи*, *хдзийи*, у осталим примерима акценат је једнак с презентским: *ддсийи-ддсисмо се* и *јудсийи*, *јудсисмо се*, *зддсийи*, *зддсисмо га*; *кдзийи се-кдзила се* и *окозила се-окозисмо се* (пренесено) *крдзийи* и *одречийи-крдчио* и *одречийи-крдчисмо* и *одречисмо*; *крдзийи-крдчио-крдчисмо* (али *ојкрдчио. ојкрдчийи, ојкрдчисмо*); *йудсийи* и *йудсийи-йудсийи-йудсийисмо*; *сдзийи* и *сддио само*; али *досдзийи*, *йрсељийи* и сл.; *йддзийи* и *дйељийи-йдддла*, али и *оиддзийи*, *оиддла*; *шйддзийи* и *дшйддзийи-дшйдддла-дшйддддла*

Ова појава је аналошка, али, у двосложним облицима у говору Грузе ` прелази у ` акценат редовно, па су такви облици помагали ову појаву једначења акцента према акценту презента. Облици аориста *ддсис се*, *крдчих*, *йудсийих* и др. први су нарушили систем разлике акцента у два основама.

Глагол *рдзийи-рдди* (непрелазно, кад значи допринос воћки и и жита) прелази у следећи тип као код Даничића: нпр. Кад *рдди* на врби грождје, ако *рдди* година (тј. поља и воће). Ова крушка *рдди* сваке друге године. Иначе *рдзийи-рдди* (*pasco*).

Найомена. У говору Грузе глагол *йудсийи* има скоро редовно *ийи м. сий* — вероватно уопштено из трпног придева пуштен, па онда и: *йудсийио*, *йудсийи*, *йудсийим*. Исп. многобројне придеве од трпног придева сложених глагола: *најйудсийена црква*, *рдсийудсийена деца*, *йудсийено поље*, све му је *ддйудсийено*, *зâйудсийена* њива, понесено па *исйудсийено*, *дййудсийени* слуга, *йдйудсийено* одело, *йрйудсийено* судбини и др. Ово ново стање могао је подржавати и учестани глагол *йудсийийи*.

Слично стање у овом говору налазимо код сложеног *намдсийийи*, и са другим префиксима у њему гласе *намдсийийи-намдсийим*, *сддд-*

¹⁵⁸ И *йâнћасмо*, *зâйанийи*, од *йâнийи* и сл.

иштии-смешийим, умешийийи-умешийим, њомешийиши-њомешийим, размешийиши-размешийим, њремешийиши-њремешийим, као и у осталим облицима: *наmeshийиши, намешийимо, намешийиши, намешийила, чамешийен, намешийи* итд.

Тий 30б: *лџмийи-лџмим* (Дан. 144). Овде ње иду ови Дан. примери: *бџчийи се-бџчим се и њдџбџчим се, грџмзийи-грџмзим, грџишии-грџшим се, двџрийи-двџрим (додвџрийи се), јџмийи се-јџмим се, кџшии-кџшим, мџшии-мџим, мџиши-мџим, сџбрийи-сџбрим, шџкчийи-шџкчим, шџрийи-шџрим (и џшорийи) и џршии (по снегу) — џршиим и џрџрийиши, (рџсџрийиши), џвџишии-џвџим*, као и сложени *зџчейиши* и *очџиши* (нагазити).

Сложени глаголи овог акценатског типа особити су у томе што у презенту имају акценте које не бисмо очекивали према општем законитом преношењу на префиксе само силазних акцената. Као што је Даничић нормирао акценти су у презенту тројаки:

а) неколико глагола сасвим законито има исти акценат у сложеном као у простом: *брсий-обрсий, звџн-завџн, мџдри се-њомџдри*¹⁵⁴, *шџиши-зџиши, хџкий-захџкий*. Даничић овде има и *дршии се*, али у Гружи је *зџри се*;

б) сложени са с — ови глаголи имају `` акценат: *слџмим*¹⁵⁵, *слџжим, сџвџрим*. У Гружи и *сџвџим, сџдрим, сџбчим*;

в) сви остали, којих има највише, сложени су слоговним префиксима имају ` акценат на префиксу — сасвим неочекивано, као када би у простом глаголу био `` акценат: *лџмим-њрџломим, бџсџри-избџсџри, бџдрим-дџбџдрим, бџјим-дџбојим, бџрим се-изборим, бџрџим-њрџбродим, бџрџим-њрџбројим, вџдри-развџдри, вџиши-извоиши, гџбџи-дџглобџи, гџдџи-зџгноји, зџди-зџгоди, дџји-њдџдоји* итд. Даничић је овде сврстао глагол *мџчийи* сложен са свим префиксима, па и *сџмџчийи*. Међутим, у Гружи може бити *сџмџчим* који иде са *дџмџчим* и *њрџсџмџчим* (по значењу: смок) и *сџмџчим* = уквасим које иде са *зџмџчим* и *зџмџчим*.

У *њрџзџиши* 1. и 2. лицу множине код сложених глагола овог типа акценат је код Даничића:

а) *брсийимо-обрсийимо, мџдримо се-њомџдримо, шџишимо-зџишимо, хџкиймо-захџкиймо се*.

б) *слџмимо, слџжимо, сџвџримо, сџвџдимо, сџдримо*, али *размџримо*.

в) *њрџломимо, дџбојимо, џрџбродимо, џрџбројимо, дџглобимо, зџгодимо, џдџдојимо* итд.

Тий 31: *бџседийи-бџседим* (Дан. 147). Не иду овде ови Даничићеви примери: *данџубийи-данџубим, дџишии (њодџишии)-дџишим (њодџишим), џишаниши-њишаним (нанишаниши-нанишаним), обџручийи-обџручим (наобџручийи-наобџручим), сеџрийи-сеџрим*; сложени: *зџдовџиши*,

¹⁵⁴ Даничић је ова два последња глагола уврстио и овде и доле по њ).

¹⁵⁵ У Гружи је чешће: *слџмијим, слџмијеш, слџмијџ, слџмијџимо, слџмијџе, слџмијџу*. Али *њрџломим, дџлџмим* и др.

У *ипрезенти*у 1. и 2. лицу множине — као код Даничића акценат се мења: *чийамо-чийаџе* и *ипрочийамо-ипрочийаџе* затим и сви други овако: *имамо-заимамо се, гујамо-ипрогујамо, бунцаџе, весламо, вишљамо-завишљамо, врсјамо-разврсјамо, гласамо-изгласамо, гужвамо-изгужвамо, јачамо-ојачамо, кланцамо, закључамо, раскојчамо се, крејамо, ландамо, ипролејшамо, мошамо-намошамо, џеишамо-зайеишамо, ираџаџе се, равњамо-иоравњамо, рњамо се, седламо-оседламо, сијамо се-засијамо се, срљамо, ишријамо-наишријамо, заишријамо, урлаџе, ишарџаџе*, сложени: *забандамо, овећамо, углачамо, оугламо, раскруињамо, окрућамо, освеиљамо, оишаљамо, оишежамо, сиишамо, дочейамо.*

Глагол *имаџи* нема презент *имаџем, имаџеи* итд. осим *имаџу* поред *имаџу* (чешће).

У *аорисџу* 2. и 3. л. јд. ` акценат се мења на ` акценат: *вџеча, чџиша* итд. а код Даничића стоји „мијења се ` на ` па и други слог добија ^ акценат као у онијех под а): *вџеча*; — тако и у другом придеву: *вџечан, вџечана*“ (стр. 160). У говору Груже трпни придев има дуго *а* на крају основе код глагола овога типа, и свих других са основом на *-а*: *џран, кџан, вџан, иџан, кџан, ирџан, сџан, глџан* итд.

Међутим, код свих ових глагола у 2. и 3. л. јд. аориста нема дужине на крају основе: *вџеча, чџиша, кџа, џра, вџа, иџа, сџа, сџна, глџа* итд.

Сложени глаголи у радном придеву имају ` акценат на префиксу — иако у простом глаголу ` акценат на кореновом слогу: *ирџчишао* (чџишао), *ирџгушао* (: *гушао*), *рџврсиао* (: *сврсиао*), *иџгласали* (: *гласали*), *иџгужвали* (: *згужвали*), *џјачао* (: *јачао*) итд. Вероватно овај акценат овде је према *ишрином иридеву*, као и облику аориста 2. и 3. л. јд., који у простом глаголу имају на кореновом слогу ` акценат: *ирџчишан* и *чџишан*, *ирџгушан* и *гушан*, *иџгласан* и *гласан*, *иџгужван* и *згужван*, *џјачан* и *јачан* итд., јер ми се чини да је дужина исто тако на основи и код радног придева сложених глагола: *ирџгушали* као *ирџгушани*, *рџврсиали* као *рџврсиани*, *ирџчишали* као *ирџчишани* *иџгласали* као *иџгласани*, *иџгужвали* као *иџгужвани*, *џјачали* као *џјачани* итд. Ова се дужина могла проширити на подручју адјективске употребе ових глаголских придева од перфективних глагола.

Тџи 50: *вџераџи-вџераџам* (Дан. 168). Овде остају Дан. примери: *вџераџи, џдараџи, иџеџаџи* и *оџдрављаџи*, а не иду овде: *ваљушкаџи-ваљушкаџам, говџраџи-говџраџа се, жџубџраџи-жџубџкаџа, љуљушкаџи-љуљушкаџа*.

Тџи 51: *орџжаџи-орџжаџам* (Дан. 169). Сви Дан. примери овде, потврђују се у говору Груже, осим *балџезаџи-балџезаџам* = говорити којешта, а долази *балџаџи*, одн. *балџаџи-балџаџам* нпр. стока (говџеда).

У *ипрезенти*у у 1. и 2. лицу множине и овог типа глаголи имају ` акценат на наставку: нпр. *орџжамо, баџинамо, бауљамо, вараџамо се, кобељамо се, ишриџјамо, ишумарамо, черујамо*, као и сложени *наорџжамо, избайџинамо, искобељамо, икоколебамо, изишриџјамо, изишумарамо се, оче-рујамо* итд.

Тий 54: *гледайи*¹⁵⁷ *гледām* (Дан. 172). Овде не иду ови Дан. примери: *бацайи-баца̄м* и *йобацайи*, *бѣрайи-бѣрām*, *гњѣцайи-гњѣца̄м* и *угњѣцайи* (нпр. кревет), *дрндайи-дрнда̄м*, *кљукайи-кљукām* и *накљукайи*, *жмириши-жмирӣм* (*жмирайи-жмирӣм*); *доливайи-ддливām*, а затим и: за -, из -, по -, под -, пре -, при -, про -, раз -, са -; *муљайи-муљām* и *умуљайи-умуљām*, *йрцайи се-йрца̄ се*, *йушиайи-йушӣām* и *йоушиайи-йоушӣām*, *ргайи се-рга̄м се*, *рибайи-рибām*, *ридайи-ридām*, *йрућайи-йрућа̄*, *йѣбрайи-йѣбрām* (Дан. *йѣбрайи*), *шуњайи-шуња̄м се*, сложени: *игужвайи-игужвām*, *додѣйаи-дддѣ̄я̄*, *наћикайи-наћика̄* (Дан. *наћикайи-наћика̄*); *займайи се* (али *зајмайи*), али као Даничић: *дѣшмайи*, *изузмайи*, *наузмайи*, *одузмайи*; *смѣрайи-смѣрām*, *найрѣйаи-найрѣйām* (и *йрѣйаи-йрѣйām*), затим *уздайи се* (Дан. *уздайи*) и *йоуздайи се* (Дан. *йдуздайи*).

Тий 57: *йисайи-йишӣем* (Дан. 175). Не иде овде *махайи-машӣем*, *йознавайи-йозна̄јем*, *йризнавайи-йризна̄јем*, *расйознавайи-расйозна̄јем*, *уиозна̄јеш* (губи се дужина у презенту, која је на другом слогу од краја).

Глагол *давайи* има у говору Грузе само акценатске облике презента *да̄јем* (Дан. и *да̄јемо*, по овом типу), али сложени глаголи од овога у презенту имају ' акценат на предлогу и дужину на основи (према акц. облику *да̄јем*): *ддда̄јем*, *зада̄јем*, *изда̄јем*, *нада̄јем*, *дда̄јем*, *йрѣда̄јем*, *йрида̄јем*, *йрѣда̄јем*, *разда̄јем*, *уда̄јем*, *наддда̄јем*, *йоуда̄јем*, *исйрѣда̄јем*, *исйрѣда̄јем*, *йрѣйрѣда̄јем*, *расйрѣда̄јем*. Од неких може се чути, како и Даничић каже, и *йоуда̄јем*, *йрѣда̄јем*, *дда̄јем*.

Тий 59: *гонѣшайи-гонѣ̄ш̄ем* (Дан. 177). Овде не иду оди Дан. примери: *гузушайи-гузӯш̄е*, *гурѣкайи-гурѣ̄ч̄е*, *звѣждукайи* (и *звѣждућаи*)-*звѣждӯш̄ем* (Sic!).

Тий 61: а) *драйи-др̄ем* (Дан. 177).

б) *лагайи-ла̄ж̄ем*. Ове глаголе Даничић овако дели према акценту аориста у 2. и 3. лицу једине и радног придева, јер је *дра* и *драо*, *др̄ало*, *др̄али*, *ла̄га*, *ла̄гао*, *ла̄гала*, *ла̄гали*.

Од Даничићевих примера датих под а) не иду овде: *глдайи*; *глдао-глда̄ла*; *лдкайи*: *лдкао-лдка̄ла* и *йолдка̄ла*; *шѣсаш̄и*: *шѣсао-шѣсала*, *дшѣс̄ала*.

Не иду у овај акценатски тип уопште: *лѣисайи-лѣишӣем* и *мѣшайи-мѣ̄ш̄ем* и сложни: *йдлѣисайи*, *йрѣмѣшайи*, *йрѣмѣшайи* и сл. Даничић има уз *лѣисайи*, тј. *лѣисайи* ову напомену: „Вук у рјечнику пише *йдлѣисайи*: мислим да је погријешно уз *йдлѣишӣем* и *йдлѣис̄али*“. Погрешно је *йдлѣис̄али*, треба *йдлѣисали* према *лѣисали*, али је зато инфинитив *лѣисайи* (Дан. *лѣисайи*), јер сложени је *йдлѣисайи*.

Даничић *лѣисайи* ставља напоредо са нпр. *йскайи*, па би било *йолѣисали* као *зайсали*, *накѣш̄али*, *задрѣш̄али*, *наладали*, *накрѣсали* како их све он нормира према *загра̄кш̄али*. У Грузи сви ови иду по Даничи-

¹⁵⁷ У говору Грузе у „лабавом“ говору (но врло често) овај глагол и сложени од њега губе *д*: *глдайи* — *глдām*, *глда̄ј*, *глдао*, *глдаше*; *йдгле̄ам*, *угле̄ам*, *загле̄ам се*, *нагле̄ам се*, *йригле̄ј ми овце* нпр. Шта *гле̄ам*? Куд *гле̄аше*? *Пдгле̄аше* тамо!

невом б) типу: *зџискāли, нāкашљāли, зāдрхџāли, нāлагāли, нāкресāли, зā-гракџāли*. А то је тип где је погрешно Вук ставио *џолийсали* (као *џолийсали*).

Тип 69: *брāџи-бѣрѣм* (Дан. 184).

У садашњем времену код Даничића су са изменом акцента *звāџи, сāџи* и *џкāџи*: нпр. *здвѣм, здвѣш, зовѣмо, зовѣше*¹⁵⁸, *здвѣу*. У говору Груже нема *сāџи*, али долази овамо *гндџи*: *гднѣм, гднѣш, гднѣ, гонѣмо, гонѣше, гднѣ*, јер је овај глагол прешао горе под 30б: *гднѣџи-гднѣм*, као *лдмѣџи-лдмѣм*. Глагол *звāџи* у презенту има акценте као код Даничића, а *џкāџи* такође: *џкѣм, џкѣш, џкѣ, џкѣмо, џкѣше, џкѣу*.

У *имперфектџу* Даничић има за *брāџи, гндџи* и *џрāџи* по презентској основи: *бѣријāх-бѣријāше* итд. *гднѣјāх-гднѣјāше* итд. *џѣријāх-џѣријāше* итд., а по инфинитивној: *брāх, брāше, брāше, брāсмо, брāсџе, брāху*, и овако наравно: *гнāх-гнāше* итд., *џрāх-џрāше* итд. У говору Груже не може бити облика од презентске основе, па ни акцента, а други облици немају Даничићеве акценте, већ: *брāх, брāше, брāше, брāсмо, брāсџе, брāју*, па и *џрāше-џрāсмо* итд.

И *звāџи* и *џкāџи* имају имперфекат у говору Груже само по инфинитивној основи и друкчије акценте од Даничића: *звāх, звāше, звāсмо, звāсџе, звāју*, а овако и *џкāх-џкāше* итд. Дан. има и *здвѣјāх-здвѣјāше* итд.

У *аорисџу* у 2. и 3. лицу једине сви ови глаголи имају у говору Груже акценат инфинитива: *џкā, брā, звā, џрā*, док Дан. овде има три глагола са ^ акцентом: *брā, џрā, звā*. И сложени у овом облику немају Даничићеву акцентуацију, тј. без дужине су: *сāбра, дџра, дџзна, дџабра, џзайра, џззвā*.

Сложени глаголи овог типа имају Даничићеве акценте у свему, осим презента од глагола *звāџи* који у Гружи гласи: *дџзовѣм, дџзовѣш, дџзовѣ, дџзовѣмо, дџзовѣше, дџзовѣу*, као и од осталих сложених. У сложеним само се јавља *гндџи* као перфектизовани глаголи, па ће њихов акценат бити: *дџгнāм, нāгнāм, џригнāм, сāгнāм* и *дџгнāмо, нāгнāмо, џригнāмо* итд. Даничић има *џдсѣм* и *џчѣм*, па би по њему било и *дџгнāм, нāгнāм* итд. Према *џзачѣм* по Даничићу би било и *џзāгнāм, дџзāгнāм, дџзāгнāм, џддзāгнāм, рāззāгнāм*, но у Гружи је друкчије: *џзāгнāм, обзāгнāм, одзāгнāм, џддзāгнāм, рāззāгнāм*. Међутим, овако сложени са двосложним префиксом од *џкāџи* слажу се са Даничићевим акцентима, а наиме као Дан. *џзачѣм* у Гружи је *џзайџкѣм, џддзайџкѣм*, а као Дан. *џчѣм* у Гружи је *џџџкѣм, сāџџкѣм, дџџџкѣм, нāџџкѣм, џџџкѣм, џџџкѣм*.

Тип 70: *кāјāџи-кāјѣм* (Дан. 185). Не иду овде ови Дан. примери: *грāјāџи-грāјџи* и *згрāјāџи, завѣјāџи*, каже се за вукове, *џāјāџи* и *зџāјāџи се, чāјāџи, очāјāџи, учāјāџи* (вода врењем *учāјџи*).

Тип 71: а) *кџвāџи-кџџѣм*, б) *рџвāџи-рџџѣм* (Дан. 186).

Од Дан. примера под а) не иду овде *брѣјāџи-брѣјѣм*, и *дџрѣјāџи, џддџрѣјāџи, зџдџрѣјāџи, џзџрѣјāџи*, затим: *дџрѣјāх, дџрѣјāсмо, дџрѣјāвџи*; од примера под б) овде не иде *сџмѣјāџи се-сџмѣјѣм* (*сџмѣјāџи се-сџмѣјѣм се*)¹⁵⁹:

¹⁵⁸ Исп. Чије ј, оно *дџџе*, што га не *зовѣше*.

¹⁵⁹ Из књижевног језика су презентни облици *сџмѣјāџи се — сџмѣјѣм се*.

смјјѐм се, смјјѐш се, смјјѐ се, смјјѐмо се, смјјѐте се, смјју се, смјјах се, смјјаше се итд. *смјја(х) се, смјја се, смјјасмо се; смјјући се; смјј се; смјјала се, нѐ смј се (и не смј се, не смјите се).*

У сложених од овог последњег *насмјјати* и *засмјјати се* презент има овакве акценте: *насмјјѐм се, насмјјѐш се, насмјјѐмо се, насмјјѐте се, насмјју* (Дан. *насмјјѐм се* итд.). У говору Груже и остали под б) глаголи имају овакав акценат у презенту сложених глагола: *идѐм-диојѐм, рѐм-идрѐм, смјјѐм се-насмјјѐм*.

У *ипрезенти* 1. и 2. лицу множине *рвати* и *идјати* мењају акценат *рѐмо се-рѐте се, дијѐмо-дијѐте*, а сложени овде немају ову измену акцента: *идрѐмо се, дијѐмо*.

Тип 72: *казивати-казујѐм*.

Акценти глагола овога типа у говору Груже су исти као код Даничића.

Найомена. Многи глаголи ове формације учестаних и трајних глагола нису у говору Груже са основама на *-ива -ујѐм* — као што су код Даничића, већ са основом на *-ава, -авам*: нпр. *свањавати-свањавѐ* (Дан. *свањивати-свањујѐ*), затим: *лијсавати, зерањавати се, разблажавати, ублажавати, приближавати се, надвишавати, загађавати, загаивати, оглашавати, удаљавати се, иодражавати, иодужавати, оживљавати, означавати, иокасавати, иокашљавати, украшавати, окужавати, раскућавати, ионизавати, иреоравати, исјуњавати, иорављавати, иоскуљавати, зачешљавати*. Исто тако образовања типа Дан. *извешћивати, наговешћивати* и сл. у Гружи је *извешћавати, наговешћавати*. Некада су у говору Груже наставци *-ива* — и *-ава* — знак семантичке разједначености: нпр. *завршивати, увршивати, иовршивати* сено и и стог, а *завршавати* посао, пут, рат, живот итд. Некад према Даничићевим глаголима на *-ива* — стоје стари итеративи на *-а-*: Дан. *ирибиривати* у Гружи *ирибираати, иреглећивати-ирегледати, обукивати-облачии, свукивати-свлачии, иоглећивати-иогледати*.

Друго, треба овде рећи да су апсолутно извршене промене само код инфинитивне основе, наставак *-ива* — замењен са *-ава-*, јер се овај први осећа у овом говору као архаичан. У презентској основи поред *-авам* које је органска црта долази и *-ујѐм*, које је, мислим, овде црта књижевног језика, који знатно утиче на овај говор — нарочито код млађе и средње генерације. Тако се може чути поред *свањавѐ* и *свањујѐ*, поред *лијсавѐ* и *лијсујѐ*, поред *ублажавѐ* и *ублажујѐ* итд. — од скоро свих глагола горе наведених (и других од ових основа са другим префиксима).

Чини ми се — кад гледамо ове глаголе, а и многе друге учестане — да је Даничић пренормирао наставак *-ива*: нпр. *ириоривати, зачешљивати, удаљивати, ублаживати, приближивати, оглашивати, оживљивати, означивати, украшивати, раскућивати, ионизивати* (поготову што он има и *иренизивати*), *извешћивати, наговешћивати* и др. Не треба мислити да према презенту на *-ујѐм* мора бити инфинитивна основа на *-ива*. То не стоји, мислим.

Тип VI 76: *и́рãзновãии-и́рãзнујѐм* (Дан. 191). Дан. овде има још *и́лãндовãии-и́лãндујѐм*. У Грузи је *и́рãзновãии-и́рãзнујѐм*, *и́лãндовãии-и́лãндујѐм* и *и́лãндòвãии*.

У осталим типовима од 77—86 акценти су исти као код Даничића, осим: *òдловãии* и *òдòловãии*, али презент *òдлујѐм* по овом типу (78), *сãвешòвãии-сãвешòујѐм* (79).

Додãиãк акцентиима глагола

Овде ћемо, у прегледу, по Даничићевим акценатским типовима и Белићевим глаголским врстама, дати акценте *и́рèзèниã* у 1. и 2. лицу мн. и *импèрфèкциã*, пошто су ово најизразитија одступања од Даничићевог акцента код глагола.

Углавном то су двосложни глаголи који имају ' акценат у осталим облицима презента.

Узећемо и *сложене* глаголе према простим, пошто су и код њих друкчији акценти него код Даничића. Уз то узећемо и *импèраиив* *сложених глагола*.

I врста: Тип 2а: *и́дѣи-и́дѣѐм* (Дан. 92):

òдсти¹⁰⁰-òддѐм: *òдѐмо*, *òдѐише*; *òддиãише* и *òддиãише*;

зãòдѐм, *зãòдѐмо*, *зãòдѐише*; али *зãòдди*;

грѐиции-грѐбѐм: *грѐбѐмо*, *грѐбѐише*; *грѐбãише* и *грѐбãише*

òгрѐбѐм, *òгрѐбѐмо*, *òгрѐбѐише*; али *òгрѐби*

и́лѐстии-и́лѐиѐм: *и́лѐиѐмо*, *и́лѐиѐише*; *и́лѐициãише* и *и́лѐициãише*, *и́лѐћãише* и *и́лѐћãише*;

и́силѐиѐм, *и́силѐиѐмо*, *и́силѐиѐише*, али *и́силѐици*;

Они који су само сложени: *òдвѐдѐмо*, *òдвѐзѐмо*, *òднѐсѐмо*, *òбрѐиѐмо* и сл., али *òвѐди*, *òвѐзи*, *òнѐси* и сл.

жѐдѣи-жѐжѐм: *жѐжѐмо*, *жѐжѐише*; *жѐжãише*;

òжѐжѐм, *òжѐжѐмо*, *òжѐжѐише*; али *жѐжѣи* (*òжѐжѣи*).

и́дѣи-и́дѣѐм: *и́дѣѐмо*, *и́дѣѐише*; *и́дѣциãише* и *и́дѣциãише*;

и́сидѣѐм, *и́сидѣѐмо*, *и́сидѣѐише*: али *и́сидѣци*;

и́дѣи-и́дѣѐм: *и́дѣѐмо*, *и́дѣѐише*; *и́дѣциãише*, и *и́дѣциãише*, *и́дѣчãише* и *и́дѣчãише*;

зãиѐчѐм, *зãиѐчѐмо*, *зãиѐчѐише* (и *зãиѐкнѐм*); али *зãиѐдѣци*;

и́дѣи-и́дѣѐм: *и́дѣѐмо*, *и́дѣѐише*; *и́дѣише* и *и́дѣише*;

Сложени: *зãлѐжѐ*.

Глагол *мрѐици* и *умрѐици-умрѐѐм*, *òдумрѐици-òддумрѐѐ* има овако ове облике: *мрѐмо*, *мрѐише*, *умрѐмо*, *умрѐише*, *òдумрѐише*, а као овај и ови који долазе само сложени: *òицирѐици-òицирѐѐмо*, *сãицирѐѐмо*, *умицирѐѐмо*, *зãицирѐѐмо*, *и́дцирѐѐмо*, *нãицирѐѐмо*;

и́рòдрѐици-и́рòдрѐѐмо, *зãдрѐѐмо*, *òдãдрѐѐмо*, *нãдрѐѐмо*;

òицирѐици се-òицирѐѐмо се, *умицирѐѐмо*, *òдумицирѐѐмо*;

и́рòждрѐици-и́рòждрѐѐмо, *и́рòждрѐѐише*, *нãждрѐѐмо*;

и́рòзрѐици-и́рòзрѐѐмо, *нãзрѐѐмо*, *зãзрѐѐмо*, *и́рѐзрѐѐмо*;

¹⁰⁰ У два последња слога у говору Грузе ' акцента се доследно мења у ' акценат — ако други слог није дуг.

*наврѣтии-наврѣмо; сажѣтии-сажмѣмо;
зайѣтии-зайнѣмо, найнѣмо, уйнѣмо, одайнѣмо, ирѣйнѣмо;
ирѣинѣмо; сѣинѣмо; засуѣтии-засѣмо, нѣсѣмо, усѣмо,
ирѣсѣмо, ирѣсѣмо, ирѣсѣмо, одсѣмо (ирѣсѣмо : ирѣсѣтии, дос-
ѣмо : одсѣтии;
изасуѣтии-изасѣмо; одасуѣтии-одасѣмо;
надуѣти се- надмѣмо се (надуѣмо)
ирѣсѣрѣмо, разасѣрѣмо и др.*

II врста: Тиѣ 69: звѣтии-здвѣм (Дан. 184):

*звѣтии-здвѣм: зовѣмо, зовѣти; звѣше, звѣмо;
идзовѣм, идзовѣмо, идзовѣти; али иоздѣи;
рѣаѣтии-рѣѣм: рѣѣмо, рѣѣти; рѣѣше и рѣѣше;
идрѣѣм, идрѣѣмо, идрѣѣти; али иорѣи;
рѣдѣаѣтии-рѣдѣм: ровѣмо, ровѣти; рѣдѣше и ровѣше;
идѣаѣтии-идѣм: иѣѣмо, иѣѣти; иѣѣше и иѣѣше;
идѣѣм, иѣѣмо, иѣѣти; иѣѣ (идѣѣ).
иѣѣаѣтии-иѣѣм: иѣѣмо, иѣѣти; иѣѣше; али сѣѣѣм, сѣѣѣмо, уиѣѣмо,
сѣѣѣи.*

Тиѣ 716: смѣјаѣтии се-смѣјѣм се (Дан. 187):

*смѣјаѣтии се-смѣјѣм се (Дан. смѣјѣм): смѣјѣмо се, смѣјѣти се; смѣ-
јаѣше се;
насмејѣм се, насмејѣмо се, насмејѣти се; и насмеј се;*

III врста: Тиѣ 56: клѣтии-кунѣм (Дан. 112):

*клѣтии-кунѣм: кунѣмо, кунѣти; кунѣше и кунѣѣше;
ирѣкунѣм, ирѣкунѣмо, закунѣм, закунѣмо, али закунѣи се.*

Тиѣ 66: жѣтии-жњѣм (Дан. 115):

*жѣтии-жњѣм: жњѣмо, жњѣти; жњѣше; иджњѣм, иджњѣмо, иджњѣти;
иджњѣи, иджњѣти.*

Тиѣ 10: иѣднуѣтии-иѣднѣм (Дан. иѣднѣм, 119):

*иѣднуѣтии-иѣднѣм: иѣнѣмо, иѣнѣти; иѣдѣше и иѣнѣше;
идѣнѣм, идѣнѣмо, идѣнѣти; али иѣднѣи.*

VI врста: Тиѣ 15: умѣтии-умѣм (Дан. 125):

*умѣтии-умѣм: умѣмо, умѣти; умѣѣше;
разумѣм, разумѣмо, разумѣти; разумѣѣ и разумѣи;
сѣоразумѣм се-сѣоразумѣмо се, сѣоразумѣти се.
смѣтии-смѣм: смѣмо, смѣти; не смѣмо, не смѣти;
знѣтии-знѣм: знѣмо, знѣти; сазнѣмо, дознѣмо.*

Тиѣ 496: вѣнчаѣтии-вѣнчѣм (Дан. 166):

Овде су исти акценти у говору Груже као што су код Даничића:
вѣнчѣмо, развѣнчѣмо; бунѣѣмо; бусѣмо-иобусѣмо; ваљѣмо¹⁶¹; виѣѣламо-

¹⁶¹ Али: нѣ ваљѣмо, нѣ ваљѣти, нѣ ваљѣ, нѣ ваљѣи, нѣ ваљѣм = нисам добар или нисам здрав, не осећам се добро.

завишљамо; врсијамо-разврсијамо; гласамо-изгласамо; зијамо; клизјамо-оклизјамо; мойјамо-намојјамо; њродјамо-њрејродјамо; седљамо-оседљамо; шрајамо-нашрајамо ИТД.; али очешљамо, закойчамо, исчујамо.

Тий 51: оружаји-оружајм (Дан. 169). И овде као код Даничића: барайаји-барайајм : барайајмо, барайајше; барайајше; затим и остале: кобельјамо-искобельјамо; колебамо се-њоколебамо се; оружјамо-разоружјамо; чејркамо-исчејркамо; рачуњамо-израчуњамо;

Тий 53: зјаји-зјајм (Дан. 171):
зјамо, зјајше, зазјамо, зазјајше; сазјамо, сазјајше;
обасјамо, обасјајше и др.

VII врста: Тий 20а: ждлеји-ждлјм (Дан. 129):

бдснейи-бдснјм : бдснјмо, бдснјше; бдснјајше;
њобдснјм, њобдснјмо; њобдснјше;
бдлеји-бдлј : бдлјмо, бдлјше; бдлјајше;
њребдлјм, њреболјмо, њреболјше;
вдлеји-вдлјм : вдлјмо, вдлјше;
гладнейи-гладнјм : гладнјмо, гладнјше;
огладнјм, огладнјмо, огладнјше;
гдрейи-гдрјм : гдрјмо, гдрјше; гдрјајше и гдрјајше;
изгдрј, изгорјмо, изгорјше; не изгдрј;
ждеднји-ждеднј : ждеднјмо, ждеднјше; ждедњајше;
ождеднјм, ождеднјмо, ождеднјше; ождеднј;
јездји-јездјм : јездјмо, јездјше; јездјајше и јездјајше;
одјездјм, одјездјмо, одјездјше; одјездј;
кдјнейи-кдјнјм : кдјнјмо, кдјнјше : кдјњајше;
искдјнјм, искдјнјмо, искдјнјше; искдјнј;
лдеји-лдејм : лдејмо, лдејше : лдејајше;
њолдејм, њолдејмо, њолдејше : њолдеји;
јламнейи-јламнјм : јламнјмо, јламнјше; јламњајше;
зайламнјм, зайламнјмо, зайламнјше;
седейи-седјм : седјмо, седјше; седјајше и седјајше;
њоседјм, њоседјмо, њоседјше; њоседј;
хладнейи-хладнјм : хладнјмо, хладнјше; охладнјм, охладнјмо, охладнјше

Сложени: околимо, одолимо.

Тий 21: зеленейи се-зеленј се (Дан. 141)
зеленји се-зеленј се : (зеленјмо, зеленјше се);
зеленјајше се и зеленјајше се; њозеленјм, њозеленјмо, њозеленјше : њозеленји;
зеленји;

руменийи се-руменјм се : руменјмо се, руменјше се;
њоруменјм, њоруменјмо, њоруменјше; њоруменји;
руменјајше се.

Сложени: осиројјмо, зацрвенимо се, обудовјмо;

Тий 30б: лдмји-лдмјм (Дан. 144)
брсији-брсијм : брсијмо, брсијше;

брићаше и *брићаше*;
обрси́йм, *обрси́ймо*, *обрси́ише*; *обрси́и*;
звони́иши-звони́м : *звони́мо*, *звони́ише*; *звонѣше* и *звонѣше*;
завзони́м, *завзони́мо*, *завзони́ише*; *завзони*, *йозвони*;
мо́дрии се-мо́дри се : *мо́дримо се*, *мо́дриише се*;
йо́мо́дри́м, *йо́мо́дри́мо*, *йо́мо́дри́ише*, *йо́мо́дри*;
мо́драше се и *мо́драше се*;
и́уи́иши-и́уи́иши : *и́уи́ишимо*, *и́уи́ишише*; *и́уи́иша* и *и́уи́иша*;
и́си́уи́иши се, *и́си́уи́ишимо се*, *и́си́уи́ишише се*; *и́си́уи́иши се*;
ло́миши-ло́мим : *ло́мим*, *ло́мише*; *ло́мѣше*;
и́рело́мим; *и́рело́мим*, *и́рело́мише*, *и́рело́ми*; али *сло́мим*, *сло́мим*,
сло́мише; *сло́ми*;

Сложени: *бо́дримо-дбо́дримо*, *бисѣ́римо-избисѣ́римо*, *разбисѣ́римо*,
бо́јимо-дбо́јимо, *бо́рим се-избо́рим се*, *бро́дим-и́ребро́дим*, *бро́јимо-и́ре-*
бро́јимо, *ведри́мо-разведри́мо се*, *воши́ймо-двоши́ймо*, *гло́бимо-дгло́бимо*,
зно́јимо-на́знојимо, *годи́мо-идгоди́мо*, *до́јимо-иддо́јимо*, *смочи́мо-дсмочи́мо*
(смочи́мо-умочи́мо, на́мочи́мо = наквасимо); *смѣ́римо-разсмѣ́римо*; *го-*
ди́мо-угоди́мо, *гло́бимо-дгло́бимо*; *бо́јимо-дбо́јимо*.

Тий 30б бб (Дан. 145, 146):

бро́дим-и́ребро́дим, *го́јимо-уго́јимо*, *годи́мо-идгоди́мо*, *гро́зимо-угро-*
зимо; *госи́ймо-угоси́ймо*, *губи́мо-изгуби́мо*, *дво́јимо-издво́јимо*, *доцни́мо-*
задоцни́мо, *дро́бимо-удро́бимо*, *зно́јимо се-озно́јимо се*, *зоби́мо-на́зоби́мо*,
клони́мо се-у́клони́мо, *кори́мо-и́рекори́мо*, *коши́ймо-о́коши́ймо*, *квѣ́ймо се-*
заквѣ́ймо се, *кро́јимо-и́рекро́јимо*, *кroíймо-идкroíймо*, *ле́дим се-за́ле́дим*,
лови́мо-улови́мо, *ложи́мо-на́ложи́мо*, *удо́мим*, *мно́жимо-идмно́жимо*, *мок-*
ри́мо-умокри́мо се, *но́шимо-и́рено́шимо*, *оши́ри́мо-на́оши́ри́мо*, *и́лови́мо-*
и́реи́лови́мо, *роби́мо-за́роби́мо*, *рони́мо-за́роним*, *си́иши́ймо-у́си́иши́ймо*, *со́лим-*
идосо́лим, *и́ови́ймо-у́и́ови́ймо*, *и́роши́ймо-иди́роши́ймо*, *части́ймо-идчасти́ймо*;

Сложени: *дбоси́мо*, *ддобрѣ́мо*, *разводи́мо*, *закло́јимо*, *у́кро́јимо*,
идновѣ́ймо, *у́очим*, *и́рдсло́вим*, *дсло́вим*, *у́ило́лим*, *за́чейим*.

и́ријаи́ељимо-ои́ријаи́ељимо (Дан. 151):

Затим: *снѣ́мо*, *снѣ́ише* и *уснѣ́мо*, *уснѣ́ише*¹⁶²; али *за́дним*, *за́ждим*,
у́ждим (Дан. задним, заждим, уждим, стр. 152).

Тий 16: *врѣ́иши-врѣ́им* (Дан. 126):

врѣ́имо, *врѣ́ише-узаврѣ́имо*, *узаврѣ́ише*; *зрѣ́мо*, *зрѣ́ише-сазрѣ́имо*, *сазрѣ́ише*.
(по VI в. *на́зрѣмо*, *и́рѣзрѣмо*, *и́рдзрѣмо*, од *-зрѣиши* : *зрѣм*).

VIII врта: Тий 20а: *жѣ́леи́ши-жѣ́лим* (Дан. 129):

бе́жсаи́и-бе́жшѣ́им: *бе́жшѣ́имо*, *бе́жшѣ́ише* : *бе́жша* и *бе́жша*; *разбе́жшѣ́имо*,
разбе́жшѣ́ише;

бо́јаи́и се-бо́јим се : *бо́јимо се*, *бо́јише се* : *бо́јаше се* и *бо́јаше се*;
и́обо́јим се, *и́обо́јимо*, *и́обо́јише*;

бу́кшаи́и-бу́кшѣ́им : *бу́кшѣ́имо*, *бу́кшѣ́ише*; *бу́кша* и *бу́кша*;

¹⁶² И *уснѣ́мо*, *уснѣ́ише*.

узбукѣймо, узбукѣиѣе;
 дрѣжайи-дрѣжѣм : дрѣжѣмо, дрѣжѣиѣе; дрѣжѣиѣе; дрѣжѣиѣе; задрѣжѣм, задрѣжѣмо,
 задрѣжѣиѣе; задрѣжѣи;
 лѣжайи-лѣжѣм : лѣжѣмо, лѣжѣиѣе; лѣжѣиѣе (лѣжѣиѣе).
 излѣжѣм се, излѣжѣмо, излѣжѣиѣе се; излѣжѣи се;
 сѣјајѣи-сѣјѣм : сѣјѣмо, сѣјѣиѣе : сѣјѣиѣе и сѣјајѣиѣе;
 ѣресѣјѣм, ѣресѣјѣмо, ѣресѣјѣиѣе; ѣресѣјѣи;
 ѣрѣчайи-ѣрѣчѣм : ѣрѣчѣмо, ѣрѣчѣиѣе : ѣрѣчѣиѣе и ѣрѣчѣиѣе;
 исѣрѣчѣм, исѣрѣчѣмо, исѣрѣчѣиѣе; исѣрѣчѣи.

